

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Regionální a politická geografie (P0532D330029)

Mgr. Martin Lepič

Nestacionarita konstrukce národu v současné Evropě: Časoprostorová diferenciacie
v podpoře a vlivu faktorů regionálního nacionalismu v Katalánsku

Nonstationarity of nation-construction in contemporary Europe: Time-space differentiation
in support for and factors behind regional nationalism in Catalonia

Dizertační práce

Školitel: RNDr. Jiří Tomeš, Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité datové a informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

Ve Velkých Bílovicích, 25. 10. 2021

Mgr. Martin Lepič

Motto

“It is customary to comment on the strength of nationalism. This is an important mistake, though readily understandable since, whenever nationalism has taken root, it has tended to prevail with ease over other modern ideologies. Nevertheless, the clue to the understanding of nationalism is its weakness at least as much as its strength.”

Nations and Nationalism, Ernst Gellner (1983, s. 43)

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé dizertační práce RNDr. Jiřímu Tomešovi, Ph.D. za připomínky a odbornou pomoc, které mi během zpracování poskytoval, i za čas věnovaný konzultacím. Prof. Petrovi Dostálovi, M.A., Ph.D. děkuji za cenné rady a doporučení široké škály stěžejních literárních zdrojů k práci. Poděkování patří taktéž mé rodině, stejně jako přátelům a kolegům, kteří mě po celou dobu výzkumů a psaní práce podporovali a bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Věnování

Tuto dizertační práci věnuji Prof. Petrovi Dostálovi, M.A., Ph.D., který mi během vypracování poskytl mnoho cenných doporučení, ale finální podobu práce již neměl možnost si přečíst.

Abstrakt

Regionální nacionalismus a s ním související separatistické tendence mají výrazný vliv na teritoriální (dez)integraci řady států světa, Evropu nevyjímaje. Tyto procesy přispěly k proměně (akademického) náhledu na státy, které byly tradičně vnímané jako uniformní, kohezní a kontinuální politické entity. Výzkum teritoriální a sociální koheze a kontinuity v rámci regionálních nacionalistických hnutí byl však doposud spíše opomíjen, ačkoliv se tento aspekt zdá být klíčovým pro úspěšnou mobilizaci a dosažení cílů separatistických hnutí v heterogenních demokratických společnostech. Tato práce si klade za cíl zkoumat limity uniformity a kontinuity, tj. časoprostorovou diferenciaci v politických afiliacích k secesionistickému regionálnímu nacionalismu v Katalánsku, včetně objasnění možné časoprostorové nestacionarity vlivu faktorů, které tyto afiliace podmiňují. Katalánsko je příkladem regionu se silným kulturním a inkluzivně-asimilačním nacionalismem, který proliferauje v rámci etno-kulturně heterogenní a segregované společnosti. Region se v posledním desetiletí přehoupal z fáze každodenního „banálního“ nacionalismu směrem k explicitní a dynamické nacionalistické mobilizaci, která byla podnícena deteriorací vztahů Katalánska se Španělskem (a dále ji prohloubila). Za účelem kontextualizace cílů práce do širší akademické diskuze v práci kriticky diskutuji, evaluuji a navrhuji dílčí rekonceptualizace tří tradičních teoretických přístupů ke konstrukci národu a nacionalismu, tj. teorie teritoriální a sociální nacionalizace, teorie permeability národní příslušnosti a teorie konsekvencí nacionalistické mobilizace. Výzkumný design práce vychází z principů (zde inovované) geograficky vrstvené prostorové analýzy a využívá multi-měřítkovou kombinaci teritoriálních a individuálních dat. Proxy vysvětlované (závislé) proměnné pro měření afiliací ke katalánskému nacionalismu jsou volba pro katalánské nacionalistické strany v regionálních volbách u teritoriálních dat a preference pro nezávislost Katalánska u individuálních dat. Data byla zpracována širší škálou metod globální i lokální statistické analýzy. Poznatky získané těmito kvantitativními prostorovými analýzami byly posléze ověřeny terénním výzkumem v severním, jižním a metropolitním Katalánsku v obdobích latentní i mobilizované nacionalistické performance. Ač je jednopřípadovou studií, práce aplikuje multi-dimenzionální komparativní analýzu pro systematické zkoumání rozdílů v afiliacích ke katalánskému nacionalismu a jejich faktorů mezi třemi oblastmi v rámci Katalánska, mezi fázemi „banálního“ a mobilizovaného nacionalismu a mezi pěti úrovněmi agregace dat (jednotlivci, volební místnosti, municipality, comarcas a provincie). Výsledky analýzy indikují, že podpora pro katalánský nacionalismus a nezávislost se

s intenzifikací nacionalistické mobilizace teritoriálně fragmentovala a polarizovala, což je výsledkem zvýšené etnicizace nacionalistických afiliací v tomto období. Tato evidence vyvrátila všechny předpoklady postulované třemi konceptualizacemi teze nacionalizace, včetně v této práci nově navržené rekonceptualizace (tj. (ne)stacionarita). Popsaná situace vyplývá z neúspěšné integrace kastilské minority v Katalánsku do konstruktů katalánského národu i z působení místně specifických kontextuálních faktorů v severní a jižní oblasti regionu. Na rozdíl od teze nacionalizace se potvrdily konsekvence postulované modelem nacionalistické mobilizace v podobě zvýšené etnicizace nacionalistických afiliací v období cirkulace explicitního secesionistického nacionalismu ve veřejném diskurzu. Práce ověřila dlouhodobý předpoklad, že ideologie i hnutí za katalánským nacionalismem odpovídají konceptu kulturního nacionalismu. V období nacionalistické mobilizace se však integrační a asimilační potenciál kulturního nacionalismu vytratil ve prospěch etno-exkluzivistického vymezení. Toto důležité zjištění stejně jako i veškerá předchozí evidence však mají své limity, které jsou dané nestacionaritou výskytu a interakcí jevů v prostoru a čase. V rámci katalánského teritoria se ve vzrůstající míře od roku 2012 vytvořily tři supra-lokální územní bloky, tzv. prostorové režimy, které se mezi sebou liší v intenzitě podpory pro katalánský nacionalismus, míře polarizace této podpory, explanační síle etno-kulturní štěpné linie, efektu nacionalistické mobilizace a významu lokálního kontextu. Opuštění přístupu založeného na metodologickém nacionalismu umožnilo hloubkovou explorativní analýzu vnitřní diferenciaci a odhalilo potenciálně důležité teoretické implikace. Zjištění této práce by ale neměla být brána jako univerzálně platná, nebudou-li ověřena extenzivní komparací více případů separatistického regionálního nacionalismu v Evropě i v globálním měřítku.

Klíčová slova

časoprostorová diferenciaci, etnicizace, Katalánsko, kontextuální efekty, nacionalistická mobilizace, nezávislost, polarizace, prostorová nestacionarita, regionální nacionalismus, separatismus, Španělsko, štěpné linie, teritoriální fragmentace, teze nacionalizace, volby

Abstract

Regional nationalism and consequent separatist tendencies have a significant impact on the territorial (dis)integration of many countries across the globe, and Europe is no exception. These processes contributed to changes in the traditional academic understanding of states as uniform, cohesive, and continuous political entities. Nevertheless, research on territorial and societal cohesion and continuity within regional nationalist movements has so far been neglected, even though this aspect seems to be key to the successful mobilization and goal achievement of separatist movements in heterogeneous democratic societies. This thesis aims to examine the limits of uniformity and continuity, that is, a time-space differentiation in political affiliations to secessionist regional nationalism in Catalonia, including the explanation of a time-space nonstationarity in the effects of factors behind the affiliations. Catalonia is an example of region with intense cultural and inclusive-assimilationist nationalism which proliferates within an ethno-culturally heterogeneous and segregated society. In the last decade, the region has shifted from a phase of everyday, “banal” nationalism to an explicit and dynamic nationalist mobilization, which has been brought about by (and further intensified) the deterioration of Catalonia–Spain relations. In order to contextualize this thesis’ objectives into a broader theoretical discussion, I contemplate, evaluate, and propose a reconceptualization of three traditional theoretical approaches to the construction of nations and nationalism. These are the theory of territorial and societal nationalization, the theory of permeability in national membership, and the theory of nationalist mobilization. The research design of this thesis is inspired by the principles of (herein innovated) geographically nested spatial analysis and makes use of a multi-scalar combination of territorial and individual data. Proxy response variables for measuring affiliations to Catalan nationalism are the vote for Catalan nationalist parties in regional elections for territorial data and preferences for Catalonia’s independence for individual data. The data are analysed using a range of global and local statistical methods. The findings obtained from quantitative spatial analysis were subsequently confirmed by *in situ* research in northern, southern, and metropolitan Catalonia during periods of both latent and mobilized nationalist performance. Even though a single-case study, this thesis uses multi-dimensional comparison to examine differences in affiliations to Catalan nationalism and factors behind them between three areas within Catalonia, between phases of banal and mobilized nationalism, and between five scales of data aggregation (individuals, polling stations, municipalities, comarcas, and provinces). Results indicate that support for Catalan

nationalism and independence has become fragmented and polarized in space during the unfolding of nationalist mobilization. This is a result of the ethnicization of affiliations to nationalism, which increasingly took place in this period. Present evidence disapproved all assumptions being postulated by the three conceptualizations of the nationalization thesis, including a newly proposed reconceptualization of (non)stationarity. This results from the failure of Catalan nationalism to integrate the Castilian minority group in Catalonia into the construct of Catalan nation as well as from the effects of place-specific contextual factors in northern and southern parts of the region. Unlike the nationalization thesis, the postulates of the nationalist mobilization model were corroborated. Higher ethnicization of nationalist affiliations indeed occurred during the periods of explicit secessionist demands. This analysis corroborated the long-term assumption that the ideology and the movement behind Catalan nationalism correspond to the premises of cultural nationalism. However, the integrative and assimilationist potentials of cultural nationalism have faded away in favour of ethno-cultural, exclusionary concept of nation since the unfolding of nationalist mobilization. This important finding as well as all the present evidence have certain limits, which result from the nonstationarity of the phenomena's occurrence and interaction across space and time. Within the Catalonia's territory, three supra-local territorial blocs, termed spatial modes, have been increasingly distinguishable since 2012. These areas are mutually distinct in terms of the intensity of support for Catalan nationalism, the strength of support polarization, the explanatory power of the ethno-cultural cleavage, the effect of nationalist mobilization, and the importance of local context. Abandoning the research approach of methodological nationalism enabled an in-depth explorative analysis of internal differences and revealed challenging theoretical implications. Despite this, the findings should not be considered universally valid until an extensive comparison of multiple cases of secessionist regional nationalisms in Europe and in the global scale is conducted.

Keywords

Catalonia, context, elections, ethnicization, independence, nationalist mobilization, nationalization thesis, polarization, regional nationalism, separatism, social cleavages, Spain, spatial nonstationarity, territorial fragmentation, time-space differentiation

Obsah

Seznam tabulek.....	14
Seznam obrázků.....	15
Seznam grafů.....	16
Seznam použitých zkratk.....	17
1 Úvod.....	19
1.1 Tematická a teoretická relevance geografického studia nacionalismu.....	23
1.2 Zdůvodnění výběru Katalánska jako zkoumaného případu.....	28
1.3 Cíle práce a postulované hypotézy	34
2 Teoreticko-konceptuální rámec geografického studia nacionalismu.....	55
2.1 Primordiální, konstruktivistický a etno-symbolický přístup k nacionalismu.....	56
2.2 Konstrukce tradice, nacionalizace historie a mobilizace současného hnutí.....	64
2.3 Institucionální a kulturalistické formování národu z etno-kulturního jádra	66
2.4 Etno-kulturní homogenizace a nacionalizace heterogenní společnosti	73
2.5 Regionální nacionalismus jako forma nacionalistické reakce	78
2.5.1 Terminologické vymezení regionálního nacionalismu	80
2.5.2 Faktory vzniku a intenzifikace regionálního nacionalismu.....	83
2.5.3 Relevance studia nacionalizace v autonomním separatistickém regionu.....	90
2.6 Konceptuální rámec teze nacionalizace	94
2.6.1 Konvergence a uniformita – dvě původní konceptualizace teze nacionalizace.....	97
2.6.2 Stacionarita – nová konceptualizace teze nacionalizace	98
2.7 Koncept štěpných linií a jejich (ne)stacionarita	99
2.7.1 Původní „Rokkanovské“ štěpné linie.....	101
2.7.2 Variabilita interakcí mezi štěpnými liniemi	103
2.7.3 De-afiliace štěpných linií a jejich rekonceptualizace.....	104
2.7.4 Nestacionarita politické salience štěpných linií.....	106
2.8 Typologie permeability národní příslušnosti	107
2.8.1 Původní typy nacionalismu dle permeability národní příslušnosti	109
2.8.2 Rekonceptualizace typologie do dvoudimenzionální koncepce permeability.....	111
2.8.3 Důvody výskytu etnicky odmítaného nacionalismu	113
2.9 Nacionalistická mobilizace minoritní národní komunity.....	115
2.9.1 Teorie konsekvencí nacionalistické mobilizace a etnicizace	117
2.9.2 Konsekvence nacionalistické mobilizace dle míry etno-kulturní segregace.....	118

2.10	Vliv kontextuálních faktorů na výskyt prostorové nestacionarity	120
2.10.1	Kontextuální efekty v prostoru, čase a napříč měřítkovými úrovněmi.....	120
3	Data a metodika	124
3.1	Výzkumná logika komparativní jedno-případové studie.....	124
3.2	Inovovaný postup geograficky vrstvené analýzy.....	126
3.3	Kombinace areálových a individuálních dat.....	129
3.4	Analyzované závisle proměnné	130
3.4.1	Areálová závisle proměnná	130
3.4.2	Individuální závisle proměnná	135
3.4.3	Možnosti a limity kombinace dvou závisle proměnných.....	137
3.5	Analyzované nezávisle proměnné.....	138
3.5.1	Areálové nezávisle proměnné	139
3.5.2	Individuální nezávisle proměnné.....	142
3.5.3	Proměnné nezahrnuté do modelu a trychtýř kauzality.....	146
3.6	Metody zpracování dat	147
3.6.1	Konvergence a divergence nacionalistických afiliací mezi sub-jednotkami.....	147
3.6.2	Uniformní a diverzifikovaná reakce sub-jednotek na národní podněty	152
3.6.3	(Ne)stacionarita incidence struktury štěpných linií	155
3.6.4	Metody delimitace katalánského teritoria a socio-politická regionalizace	157
3.6.5	Podmíněnost katalánských nacionalistických afiliací na úrovni jedinců.....	160
3.7	Topografické názvosloví v Katalánsku	161
4	Kontext katalánského nacionalismu od počátku hnutí po současnost	163
4.1	Formování nacionalismu v katalánské společnosti a etno-kulturní symboly	163
4.2	Politizace a frakcionalizace katalánského nacionalismu	166
4.3	Nacionalizace katalánské historie a její prostorové konsekvence.....	170
4.4	Symbolický význam severního Katalánska	175
4.5	Přehlížená periferie jižního Katalánska	179
4.6	Role nacionalistických stran v proliferaci politického katalanismu v 21. století.....	182
4.7	První vlna nacionalistické mobilizace a kampaň za nezávislost v roce 2012.....	184
4.8	Druhá vlna nacionalistické mobilizace a kontra-mobilizace po 1-O referendu 2017	186
5	Výsledky	190
5.1	Deskriptivní analýza výsledků regionálních voleb v Katalánsku (1980–2017)	191
5.1.1	Variabilita volební participace v prostoru a čase.....	196
5.2	Limity konvergence v podpoře pro katalánské nacionalistické strany.....	199
5.3	Limity uniformity reakcí sub-jednotek na agregované impulsy	210

5.4	Limity stacionarity efektů v rámci struktury štěpných linií.....	215
5.5	Regionalizace teritoria dle variability a nestacionarity nacionalistických afiliací	223
5.5.1	Stručná charakteristika oblastí prostorových režimů	226
5.6	Rozdíly v polarizaci a podmíněnosti afiliací mezi prostorovými režimy	229
5.7	Deskriptivní analýza preferencí pro nacionalismus a nezávislost v Katalánsku.....	235
5.8	Faktory preferencí pro nezávislost Katalánska a jejich vývoj dle fází mobilizace	238
5.9	Časoprostorové proměny podmíněnosti faktorů preference pro nezávislost	242
6	Interpretace a diskuze výsledků ve vztahu k hypotézám a teoretickému rámci	252
7	Závěr	270
8	Seznam literatury	280
9	Přílohy	306

Seznam tabulek

Tabulka 1: Scénáře proliferace nacionalismu během mobilizace dle postulátů práce	51
Tabulka 2: Zdroje politických impulsů a forma reakce v předpokladu teze nacionalizace ^a	95
Tabulka 3: Dvoudimenzionální typologie permeability národní příslušnosti	113
Tabulka 4: Volební účast, vládní participace a počty jednotek v Katalánsku (1980–2017) ..	193
Tabulka 5: Volební zisky [%] katalánských nacionalistických stran a koalic (1980–2017) ..	195
Tabulka 6: Variabilita podpory pro katalánské nacionalistické strany (1980–2017) (I).....	200
Tabulka 7: Variabilita podpory pro katalánské nacionalistické strany (1980–2017) (II).....	201
Tabulka 8: Shlukování podpory pro katalánské nacionalistické strany (1980–2017).....	202
Tabulka 9: Multi-měřítková variabilita nacionalistických afiliací s intervaly spolehlivosti ..	209
Tabulka 10: Národní, regionální a lokální efekty uniformity změn podpory (1980–2017) ...	211
Tabulka 11: Korelace míry nacionalistické podpory v navazujících volbách (1980–2021) ..	212
Tabulka 12: Lineární regrese volební podpory nacionalistických stran (2010–2017).....	217
Tabulka 13: Shlukování standardizovaných reziduí regresního modelu (2010–2017).....	218
Tabulka 14: Koeficienty GWR a volební podpora nacionalistických stran (2010–2017)	220
Tabulka 15: Postoje Katalánců k tématům národu, nacionalismu a nezávislosti [%].....	236
Tabulka 16: Logistický regresní model preferencí pro nezávislost (první vlna mobilizace) ..	239
Tabulka 17: Logistický regresní model preferencí pro nezávislost (druhá vlna mobilizace) ..	240
Tabulka 18: Logit model preferencí nezávislosti v severním Katalánsku (první vlna)	244
Tabulka 19: Logit model preferencí nezávislosti v severním Katalánsku (druhá vlna).....	245
Tabulka 20: Logit model preferencí nezávislosti v metropolitním Katalánsku (první vlna) ..	246
Tabulka 21: Logit model preferencí nezávislosti v metropolitním Katalánsku (druhá vlna) ..	247

Seznam obrázků

Obrázek 1: Diferenciace společenské struktury v před-nacionalistické společnosti.....	62
Obrázek 2: Základní typy forem případových studií.....	125
Obrázek 3: Prvotní návrh rozdělení Katalánska do prostorových režimů	128
Obrázek 4: Rozdělení katalánského teritoria do prostorových režimů dle úrovně comarcas	159
Obrázek 5: Lokalizace představených topografických jmen v Katalánsku	162
Obrázek 6: Graffiti ve městě Berga na podporu organizace Arran propojené s CUP.....	169
Obrázek 7: Klášter Sant Martí del Canigó na úpatí hory Canigó v Pyrenejích	174
Obrázek 8: Obec Rupit i Pruit zasazená v symbolické scénérii pohoří Guillerries	176
Obrázek 9: Příprava na večerní festival národní hudby na Plaça Major ve městě Vic	177
Obrázek 10: Ripoll byl zakládajícím členem asociace Municipi per la Independència	177
Obrázek 11: Fasády měšťanských domů a nacionalismus na Plaça Major ve městě Vic	178
Obrázek 12: Náměstí ve městě Horta de Sant Joan bez známek nacionalistické mobilizace	180
Obrázek 13: Krajina v pohoří Els Ports v jižním Katalánsku	181
Obrázek 14: Prostorová variabilita volební účasti v Katalánsku (2010–2017).....	198
Obrázek 15: Shluky vysoké a nízké podpory pro nacionalistické strany (1980–1999)	204
Obrázek 16: Shluky vysoké a nízké podpory pro nacionalistické strany (2003–2017)	205
Obrázek 17: Proměny míry nacionalistických afiliací [%] mezi volbami dle municipalit....	214
Obrázek 18: Lokalizace shluků standardizovaných reziduí regresního modelu (2017).....	219
Obrázek 19: Lokální odhady regresních koeficientů GWR pro vybrané proměnné (2017)..	222
Obrázek 20: Rozdělení Katalánska do prostorových režimů pomocí shlukové analýzy.....	225
Obrázek 21: Míra volební podpory pro nacionalistické strany dle prostorových režimů.....	227
Obrázek 22: Podíl lidí narozených ve zbytku Španělska dle prostorových režimů	228

Seznam grafů

Graf 1: Multi-měřítková variabilita nacionalistických afiliací v Katalánsku (2003–2017)....	207
Graf 2: Variabilita nacionalistických afiliací v jádrové oblasti katalánského nacionalismu ..	230
Graf 3: Variabilita nacionalistických afiliací v metropolitním a pobřežním Katalánsku	231
Graf 4: Pravděpodobnost preference nezávislosti dle vln mobilizace a etnického původu v jádrové oblasti katalánského nacionalismu	249
Graf 5: Pravděpodobnost preference nezávislosti dle vln mobilizace a etnického původu v metropolitním a pobřežním Katalánsku	250

Seznam použitých zkratek

1-O [<i>Referendum del '1 d'Octubre de 2017</i>]	Referendum 1. října 2017
AICc [<i>Akaike Information Criterion</i>]	Akaikeho informační kritérium
ANOVA [<i>Analysis of Variance</i>]	Analýza rozptylu
AOR [<i>Adjusted Odds Ratio</i>]	Adjustovaný poměr šancí
ANC [<i>Assemblea Nacional Catalana</i>]	Katalánské národní shromáždění
BiH [<i>Bosna i Hercegovina</i>]	Bosna a Hercegovina
BOP [<i>Baròmetre d'Opinió Política</i>]	Barometr názorů na politiku
CAPI [<i>Computer-Assisted Personal Interview</i>]	Osobní dotazování za pomoci počítače
CATI [<i>Computer-Assisted Telephone Interview</i>]	Telefonické dotazování za pomoci počítače
CDC [<i>Convergència Democràtica de Catalunya</i>]	Demokratická konvergence Katalánska
CEO [<i>Centre d'Estudis d'Opinió</i>]	Centrum pro studium veřejného mínění
CERA [<i>Censo Electoral de Residentes Ausentes</i>]	Volební listina nepřítomných obyvatel
CiU [<i>Convergència i Unió</i>]	Konvergence a jednota
CUP [<i>Candidatura d'Unitat Popular</i>]	Kandidátka lidové jednoty
C's [<i>Ciudadanos: Partido de la Ciudadanía</i>]	Občané: Strana občanů
DC [<i>Demòcrates de Catalunya</i>]	Demokraté Katalánska
DUI [<i>Declaració Unilateral d'Independència</i>]	Jednostranné vyhlášení nezávislosti
EAJ-PNV [<i>Euzko Alderdi Jeltzalea-Partido Nacionalista Vasco</i>]	Baskická národní strana
ECP [<i>En Comú Podem</i>]	Společně můžeme
EH Bildu [<i>Euskal Herria Bildu</i>]	Sjednot'me Baskické země
ERC [<i>Esquerra Republicana de Catalunya</i>]	Katalánská republikánská levice
ETA [<i>Euskadi ta Askatasuna</i>]	Baskicko a jeho svoboda
EU [<i>Evropská unie</i>]	Evropská unie
GENCAT [<i>Generalitat de Catalunya</i>]	Autonomní vláda a správa Katalánska
GWR [<i>Geographically Weighted Regression</i>]	Geograficky vážená regrese
HB [<i>Herri Batasuna</i>]	Lidová jednota
HDP [<i>Hrubý domácí produkt</i>]	Hrubý domácí produkt
ICV-EUiA [<i>Iniciativa per Catalunya Verds- Esquerra Unida i Alternativa</i>]	Iniciativa pro Katalánsko Zelení- Sjednocená a alternativní levice
IDESCAT [<i>Institut d'Estadística de Catalunya</i>]	Katalánský statistický úřad
JxCat [<i>Junts per Catalunya</i>]	Společně pro Katalánsko

JxSí [<i>Junts pel Sí</i>]	Společně pro ano
LISA [<i>Local Indicators of Spatial Association</i>]	Lokální indikátory prostorových asociací
LNA [<i>Large-N Analysis</i>]	Analýza velkého počtu jednotek
MAUP [<i>Modifiable Areal Unit Problem</i>]	Problém měnitelné plošné jednotky
MCMC [<i>Markov Chain Monte Carlo</i>]	Monte Carlo skrze Markovův řetězec
MES [<i>Moviment d'Esquerres</i>]	Levicové hnutí
MOR [<i>Median Odds Ratio</i>]	Mediánový poměr šancí
NIMBY [<i>Not in my Back Yard</i>]	Ne v mém sousedství
OLS [<i>Ordinary Least Squares</i>]	Metoda nejmenších čtverců
OR [<i>Odds Ratio</i>]	Poměr šancí
PB [<i>Percentage Point</i>]	Procentní bod
PDeCAT [<i>Partit Demòcrata Europeu Català</i>]	Katalánská evropská demokratická strana
PP [<i>Partido Popular</i>]	Lidová strana
PPC [<i>Partido Popular de Catalunya</i>]	Lidová strana Katalánska
PRRP [<i>Populist Radical Right Parties</i>]	Strany populistické radikální pravice
PSC [<i>Partit dels Socialistes de Catalunya</i>]	Socialistická strana Katalánska
PSOE [<i>Partido Socialista Obrero Español</i>]	Španělská socialistická dělnická strana
PxC [<i>Plataforma per Catalunya</i>]	Platforma pro Katalánsko
RI [<i>Reagrupament Independentista</i>]	Rallye za nezávislost
SDS [<i>Srpska Demokratska Stranka</i>]	Srbská demokratická strana
SI [<i>Solidaritat Catalana per la Independència</i>]	Katalánská solidarita pro nezávislost
SNA [<i>Small-N Analysis</i>]	Analýza malého počtu jednotek
SNP [<i>Scottish National Party</i>]	Skotská národní strana
SNSD [<i>Savez Nezavisnih Socijaldemokrata</i>]	Svaz nezávislých sociálních demokratů
StDev [<i>Standard Deviation</i>]	Směrodatná odchylka
UDC [<i>Unió Democràtica de Catalunya</i>]	Demokratická jednota Katalánska
USA [<i>United States of America</i>]	Spojené státy americké

1 Úvod

Regionální nacionalismus¹ neztratil ani v prvních dekádách 21. století nic ze svého apelu a intenzity. Státní útvary jsou v mnoha částech světa, Evropu nevyjímaje, fragmentovány na základě regionální² štěpné linie³, která, jak doložil Lijphart (1979), kdekoliv se vyskytuje, silně ovlivňuje kohezi a strukturu politických systémů a společností, a vede často k jejich dezintegraci (Rokkan, Urwin 1983). Regionální nacionalistická hnutí se vždy do jisté míry vymezují vůči státu (či více státům), na jehož teritoriu se nachází národní skupiny, které se tyto nacionalismy pokoušejí reprezentovat. Oproti tomu státy aplikují různé strategie pro akomodaci požadavků regionálních nacionalismů a udržení své integrity (Hechter 2000). Toto vzájemné vymezení státních a regionálně-nacionalistických požadavků vedlo mnohé autory k závěrům, že soudobé regionální nacionalismy si jednak jsou podobné (Connor 1972) a jednak se podstatně odlišují, ať v pozitivním či negativním smyslu, od klasických státotvorných nacionalismů z 19. a počátku 20. století (Keating 1996). Výzkumný záměr této práce problematizuje oba zmíněné předpoklady, stejně jako další tradiční přístupy ke studiu konstrukce národu a nacionalismu, a to na základě geografické analýzy prostorové a sociální diferenciace afiliací k regionálnímu nacionalismu v Katalánsku, autonomním regionu na severovýchodě Španělska. Toto ve výzkumu doposud opomíjené téma interní diferenciace regionálního nacionalismu má přitom potenciál zpřesnit mnohé klasické teorie nacionalismu a zlepšit porozumění dynamice současného vývoje jednoho ze dvou proudů proliferace nacionalismu v integrující se Evropě⁴ (např. Conversi 2014).

Akademická literatura pojednávající o nacionalismu z hlediska historického vývoje představuje několik vln intenzifikace regionálních nacionalismů, přičemž vymezení se vůči

¹ Termín regionální nacionalismus je v této práci používán ve stejném významu jako termíny sub-státní nacionalismus (Zuber 2020), minoritní nacionalismus (Keating 2001) či etnonacionalismus (Connor 1994). Tyto termíny však implikují potenciálně nepřesné charakteristiky regionálních nacionalistických hnutí, a proto nejsou v práci používány s výjimkou diskuze těchto nepřesností.

² Pojem regionální štěpná linie vychází z konceptualizace Lipseta a Rokkana (1967), kteří takto popisují dichotomii politických afiliací mezi centrem a periferiemi státu, přičemž centrum a periferie jsou chápány v politickém a kulturním, nikoliv nutně ekonomickém, smyslu. Autoři však ve své explanaci směřují dva aspekty regionální štěpné linie, politicko-teritoriální a etno-kulturní. V této práci se snažím tyto aspekty striktně rozlišovat, když pro obecné politicko-teritoriální vymezení, které může i nemusí být podmíněno etno-kulturní diferenciací, používám pojem regionální štěpná linie, zatímco pro specificky etnické a/nebo kulturní vymezení používám pojem etno-kulturní štěpná linie.

³ Termín štěpná linie, který vychází z anglického originálu *cleavage*, je v této práci používán v podobném významu, jaký např. Hloušek (2002) rezervuje pro výraz konfliktní linie. Termínu konfliktní linie se zde však vyhýbám, neboť v práci jsou primárně studovány politické implikace štěpení společnosti do skupin dle jejich afiliací k nacionalismu, nikoliv nutně konflikty mezi politickými aktéry v politologickém hledisku.

⁴ Conversi (2014) pojmenovává dvě hlavní nacionalistické tendence v současných evropských společnostech jako regionální secesionistický nacionalismus proti národnímu státu a etatistický nativistický nacionalismus proti evropské integraci (viz také Mudde 2007).

nadřazenému státu jde u většiny případů ruku v ruce s centrifugálními secesionistickými⁵ snahami. Gellner (1983) popisuje prvotní vlnu separatistických nacionalismů, objevivší se ve druhé polovině 19. století v Evropě, primárně v mnohonárodnostních impériích jako bylo Rakouské císařství (později Rakousko-Uhersko), Osmanská říše, carské Rusko, ale také Švédské či Španělské království. Toto „obrození malých evropských národů“⁶ (Hroch 1985) bylo podníceno procesem konstrukce národu a nacionalismu, který separatistické tendence minoritních skupin zažehl na základě snahy o dosažení kongruence politické a kulturní jednotky, tj. národu a státu (Gellner 1983). Úsilí secesionistických hnutí „první vlny“ kulminovalo poválečnou konferencí ve Versailles v roce 1918 a zásadními změnami v politické mapě Evropy, ačkoliv případy úspěšné secese se objevovaly již předtím (např. Rumunsko v roce 1877 či Norsko v roce 1905), ale i poté (např. Irsko v roce 1922).

Smith (1991) hovoří o současných regionálních nacionalismech jako o tzv. třetí vlně, přičemž za druhou vlnu považuje anti-koloniální hnutí na bázi boje za národní osvobození převážně v 50. a 60. letech 20. století v Asii a Africe (viz také Anderson 1991). Regionální nacionalistické a separatistické tendence se v západní Evropě a Severní Americe opětovně objevily v plné intenzitě od konce 60. let 20. století (Connor 1972, 1978, 1994), čili v době prudkého poválečného ekonomického rozvoje a socio-politické modernizace. Zatímco modernizační teorie předpokládaly, že s rozvojem a modernizací dojde ve společnosti k utlumení etno-regionálních štěpných linií a separatistických požadavků minoritních etnických skupin (Lipset, Rokkan 1967), opak se stal pravdou. Rokkan a Urwin (1983) již byli nuceni přeformulovat původní předpoklady o vývoji politických systémů a významu „antecedentních“ teritoriálních afiliací v politickém chování. Široké spektrum autorů se snažilo vysvětlit toto (znovu)objevení se regionálního nacionalismu v bohatých západních společnostech jako důsledek inter-etnické dělby práce a diskriminace minoritních etnik na pracovním trhu (Hechter 1975; Nairn 1977), nebo skrze proces inter-etnického soupeření o omezené politické, ekonomické a kulturní zdroje (Nielsen 1985). Dostál (1999) podává komprehensivní přehled a kritické zhodnocení těchto přístupů. V podobném duchu Gurr

⁵ Termíny secesionismus a separatismus jsou ve velké většině odborných prací chápány jako synonyma. Někteří autoři (např. Heraclides 1992) však zdůrazňují nutnost rozlišování mezi pojmy, přičemž separatismus je tu chápán jako obecnější centrifugální snaha, která nemusí nezbytně končit nezávislostí nového politického útvaru, kdežto secesionismus je jedním z podtypů separatismu (spolu s autonomismem a iredentismem) a jako takový vždy ústí v ustavení nového nezávislého státu. V terminologii této práce ke zmíněným diskuzím přihlížím, ač v souladu s absencí diskuze rozdílů v *Dictionary of Human Geography* (Gregory a kol. 2009) jim nepřikládám zásadní politicko-geografický význam.

⁶ Diskuzi o primordiálních a konstruktivistických přístupech k objevení se národu a nacionalismu, včetně kritiky normativnosti používané terminologie, prezentuji v podkapitole 2.1.

(1993) vysvětluje intenzifikaci nacionalistické mobilizace etnických minorit jako výsledek kombinace etnické identity (*means*), politicko-ekonomického rozhořčení (*grievances*) a socio-politických příležitostí (*opportunities*) (viz také Saxton, Benson 2008).

Období intenzifikace emancipačních snah a požadavků regionálních nacionalismů se rovněž neslo ve znamení intenzifikace propojování světa na globální úrovni (Dicken 2015) a relativního poklesu po dlouhou dobu výhradního významu národního státu jakožto rámce politických, ekonomických a kulturních aktivit (Taylor 1994; srov. s Agnew 1994a). Mezi oživením regionálních nacionalistických tendencí a ekonomickou globalizací dle mnohých skutečně existuje příčinná souvislost, ač se autoři liší v charakteristice důvodů a motivací. Zatímco Swyngedouw (2000) tvrdí, že regionální nacionalistické nebo regionalistické⁷ tendence jsou přímým ztělesněním globalizace na mikro-úrovni, jiní autoři (např. Keating 2001) považují regionální nacionalismus za součást širšího hnutí proti standardizačním a unifikačním silám globalizace, ač nepopírají roli globalizované ekonomiky při poklesu tzv. ceny za nezávislost. Žádný z případů *třetí vlny* regionálních separatistických nacionalismů, jak o nich hovoří Smith (1991), však dosud neuspěl s požadavkem nezávislosti⁸.

Oproti obecným předpokladům spojeným se separatistickým nacionalismem Keating (1996) předpokládal, že regionální nacionalismus v Evropě od 90. let 20. století dospěl do fáze snah o posilování autonomie bez unilaterálních secesionistických požadavků, jelikož liberálně-demokratické státy by měly být schopny akomodovat etno-kulturně heterogenní populaci. Tento pohled, vyvozený z tehdejší dynamiky nacionalistických hnutí ve Skotsku a Katalánsku, se však ukázal jako časoprostorově partikulární a bez možnosti generalizace. Skotsko i Katalánsko jsou v současnosti exemplární případy výrazného secesionistického nacionalismu a selhání státu ve snaze o akomodaci konfliktu, zatímco Keatingem (1996) uváděná výjimka separatistického nacionalismu v Québecu v současnosti úsilí o secesi zcela opustila. Popisovaný vývoj tak spíše odpovídá tvrzení Gellnera (1983), že nezávislý stát je klimaxovým stádiem ve snaze každého nacionalismu. Jako příčiny oscilace mezi autonomními a secesionistickými tendencemi jsou v literatuře postulovány především

⁷ Termíny regionální nacionalismus a regionalismus nejsou synonyma, nýbrž označují rozdílné konfigurace vztahů mezi regionem a nadřazeným státem. Regionální nacionalismus jakožto ideologický rámec pro identifikaci s národem v sub-státní územní jednotce (viz Mansvelt Beck 2005) není kompatibilní se silnou státní identitou a afiliací k dominantní národní skupině v daném státě. Naopak regionalismus je typický existencí duálních identit, kde silná identifikace s regionem je plně kompatibilní s identifikací s národním státem (Knight 1982; Kaplan 1994). V literatuře nicméně převažuje předpoklad, že dopady ekonomické globalizace ovlivnily shodně regionální nacionalistické i regionalistické tendence (viz také Agnew 2001).

⁸ Za jedinou výjimku v evropských případech je možné považovat relativně specifický případ Kosova.

akomodační strategie státu (Hechter 2000), zkušenosti regionálních institucí s politickou organizací regionu v minulosti (Siroky, Cuffe 2015), intenzita afiliací populace regionu k nacionalismu, včetně prostorové polarizace a segregace těchto afiliací (Lepič 2017, 2021a) a socio-politické příležitosti, které přináší kontextuální dynamika společenského vývoje a proměn (Saxton, Benson 2008). Lze tvrdit, že při vhodné konfiguraci a konstelaci směřují regionální nacionalismy k separatismu, zatímco s autonomií se spokojí hnutí, která jsou fragmentovaná, neuniformní a více akomodovaná do rámce státu. Béland a Lecours (2006) v případě vztahu Québecu a Kanady a Cetrà a Harvey (2019) u dřívějších interakcí mezi Skotskem a Spojeným královstvím⁹ indikují, že státy jsou schopny osvojit si a aplikovat inkluzivní praktiky pro úspěšnou akomodaci nacionalistického konfliktu. Naproti tomu neúspěšná akomodace katalánských autonomních požadavků ze strany Španělska umožnila katalánskému nacionalistickému hnutí strategický posun směrem k separatismu (Guibernau 2014; Barrio, Rodríguez-Teruel 2017)¹⁰. Stejně explicitní separatistické tendence existují mezi frakcemi regionálního nacionalismu v Baskicku a Vlámku, nicméně tato hnutí jsou oslabována časovou diskontinuitou a prostorovou fragmentací nacionalistické mobilizace, stejně jako silnou frakcionalizací nacionalistického hnutí (Raento, Watson 2000). Rozdíly mezi frakcemi jsou enormní především v Baskicku – umírnění konzervativní nacionalisté se zcela vyhýbají politické spolupráci s radikální progresivní větví. Obě frakce se mezi sebou odlišují nejen intenzitou důrazu na nezávislost a radikalitou separatistických metod, ale i vizí teritoriálního rozsahu Baskicka¹¹, a hnutí je těmito spory značně paralyzované.

⁹ V posledním desetiletí došlo k výrazné změně vztahů mezi Skotskem a Spojeným královstvím, s čímž šla ruku v ruce změna charakteru skotského nacionalismu směrem k secesionismu (Agnew 2018). Obrat směrem k secesionismu byl zapříčiněn ignorací skotských požadavků ze strany centrální vlády, ale jako katalyzátor dále působily vnímané historické nespravedlnosti ze strany státu (éra *Thatcherismu*), koheze nacionalistické strategie Skotské národní strany (SNP) a inkluzivní potenciál národního hnutí (Botterill a kol. 2016).

¹⁰ Akomodační strategie státu zdaleka nenabývají jen inkluzivních forem. Jejich podoba je často represivního až násilného charakteru tzv. etno-kulturní homogenizace (Rae 2002; Conversi 2008), která může mít formu nucené asimilace, etnocidy, populačních transferů nebo genocidy. Etastické nacionalismy pro ospravedlnění těchto represivních politik rovněž operují s pojmem nezávislosti (Mandelbaum 2016; Paasi 2016). Zatímco *regionální* nacionalistická hnutí usilují o autonomii nebo nezávislost na státech, do nichž politicky náleží (viz také Keating 1997), aby mohly vytvořit nezávislou entitu vlastního národního státu, *etatistické* nacionalismy využívají podobnoství o „nezávislosti v ohrožení“, aby podnítily mobilizaci proti imaginárnímu vnitřnímu nepříteli (Mandelbaum 2016), jako jsou sociální, etnické a náboženské menšiny (Kuhelj 2011), proti imigraci a imigrantům (Mudde 2007), proti „externím“ nadnárodním institucím (zejména EU), nebo proti všem. Paasi (2016) zobecňuje význam rétoriky nezávislosti pro udržení mobilizace jakéhokoliv nacionalistického hnutí skrze propojení tzv. *horkých a banálních* fází nacionalismu (Billig 1995). Přehled tzv. *thick a thin* strategií státu pro akomodaci národnostních minorit udávají Dostál a Jelen (2015). Dále viz Giraudy a kol. (2019).

¹¹ Zatímco umírnění konzervativní nacionalisté okolo Baskické národní strany (EAJ-PNV) vztahují svoji politiku k teritoriu vymezenému jako *Euskadi* (tj. provincie Bizkaia, Gipuzkoa a Álava/Araba ve Španělsku), radikální progresivní nacionalisté navazující na politiku Herri Batasuna (HB, politická divize organizace ETA) prezentují vytožené nezávislé Baskicko v rozsahu *Euskal Herria* (tj. Euskadi, Navarra/Naffaroa, a tři francouzské provincie Lapurdi, Naffaroa Beheroa a Zuberoa). Detailní vysvětlení této frakcionalizace přináší Raento (1999) a její ideologickou a volební dimenzi diskutují Leonisio a Strijbis (2014).

Případ Katalánska rovněž dokládá význam faktoru politické koheze a kooperace, jelikož propojení postupů regionálních politických stran po roce 2010 zvýšilo sílu a dynamiku nacionalistického hnutí, což způsobilo i obrat směrem k secesionismu a transformovalo sociální bázi jeho podpory (Puig, Ginebra 2020). Nicméně ač rétorika katalánských nacionalistů směřuje k porovnávání vlastní pozice se situací Slovinska počátkem 90. let¹² 20. století, region je stále velmi vzdálen homogenitě v podpoře pro nezávislost. Prostorové a sociální limity této podpory a jejich nestacionarita v čase a napříč teritoriem Katalánska jsou proto hlavními výzkumnými tématy této práce (viz také Johnston a kol. 2017).

1.1 Tematická a teoretická relevance geografického studia nacionalismu

Intenzita zájmu o studium prostorových aspektů (nejen regionálního) nacionalismu ve světové geografii a jejích příbuzných disciplínách cyklicky kolísala od 70. let 20. století až do současnosti, přičemž poslední desetiletí zažilo opětovný rozvoj bádání. Mezi hlavní témata geografického výzkumu nacionalismu patřily (řazeno od globální po lokální měřítkovou úroveň) konstrukce nacionalismu a národních identit v kontextu postavení státu v systému geopolitických vztahů (Taylor 1994; Dijkin 1996), difúze nacionalismu a nacionalistické ideologie v prostoru a čase (Knight 1982; Agnew 1987; Paasi 1986, 1991; MacLeod 1998; Elden 2010), regionálně nacionalistická a separatistická reakce na sociálně a prostorově nerovnoměrný rozvoj státu a společnosti (Hechter 1975; Nairn 1977), dopady mobilizace nacionalistického hnutí determinované specifickými prostoru (Clayton 2002; Mansvelt Beck 2005), vnitřní diferenciací teritoria s ohledem na limity afiliací k nacionalismu (Kaplan 1994; Nogué, Vicente 2004) a zkoumání role lokálních specifíků a kontextuálních faktorů na proliferaci nebo limitaci podpory pro nacionalismus (Agnew 1987, 1996; Shin 2001). V tomto období rovněž dochází k oproštění výzkumů od výhradního metodologického rámce národního státu. Tento trend vychází z transformace světové ekonomiky, která přinesla pokles významu státu jako aktéra, ač u některých autorů (např. Agnew 1987) se tento odklon zdá být i ideologického charakteru. Studium nacionalismu se tak primárně soustředí na podchycení příčin a konsekvencí mobilizace proti snahám o sociálně-prostorovou homogenitu národního státu (Smith 1991; Kaplan 1994; Keating 1996; Mansvelt Beck 2005). Nicméně, např. Gingrich a Banks (2006) kritizují z *etastické* perspektivy důsledky tohoto

¹² Oproti Katalánsku podporovalo nezávislost Slovinska v referendu roku 1990 více než 95 % jeho obyvatel (Statistični urad 2021).

přístupu, neboť legitimizuje dle nich inherentně násilné separatistické tendence etnických skupin v euro-atlantském prostoru i v širším globálním měřítku (srov. Sorens 2005).

V této práci navazuji na geografické analýzy na mikro-regionální úrovni, zdůrazňující studium vnitřní diferenciacie teritoria v afiliacích k nacionalistickému hnutí stejně jako význam lokálních specifik a faktorů pro nacionalistickou mobilizaci. Výzkumný rámec práce konfrontuje premisy tzv. *metodologického nacionalismu* (srov. Gingrich, Banks 2006). To však neznamená, že se relevance tématu omezuje jen na lokální nebo regionální úroveň. Naopak, socio-politické důsledky zkoumaných jevů a procesů v Katalánsku můžeme pozorovat v perspektivě multi-měřítkového přístupu¹³ na evropské úrovni jako konsekvence pro podobu pokračující evropské integrace, na státní úrovni jako limity politické integrace a centralizace státu (srov. Taylor 1994), na regionální úrovni jako socio-politickou proliferaci Katalánska a otázky nezávislosti a na lokální úrovni např. jako místně specifické reakce na separatistické tendence, včetně rizika vzniku iredentistického hnutí v důsledku hypotetické secese Katalánska (viz Graíño Ferrer, Kühn 2020).

Důsledky jevů a procesů spojených s nacionalismem mají potenciál v blízké budoucnosti zásadně proměnit politickou mapu Evropy, včetně ovlivnění intenzity a směřování evropské integrace a možností inter-etnického soužití ve smršťujícím se globalizovaném světě (viz Dicken 2015). Teritoriální a mocenská dezintegrace státu a odpor vůči ní jsou inherentně spojené s působením nacionalismu. Zatímco *regionální* nacionalismy usilují o pokračující dezintegraci států a transformaci evropského socio-politického prostoru (viz Giordano, Roller 2002), *nativistické* nacionalismy se tyto trendy pokouší zvrátit důrazem na autoritativní protekcionistické politiky. Zároveň historie snah o etno-kulturní homogenizaci sice (nejen) v Evropě vyústila ve značně „etnicky vyčištěnou“ mozaiku společností v evropských státech (Rae 2002), nevedla však ke vzniku absolutní kongruence politických a kulturních jednotek (viz Gellner 1983). Jak popisuje Mandelbaum (2016), absolutní kongruence nebyla technicky možná, a dokonce ani ideologicky žádaná z důvodu zachování obrazu vnitřního etnického či ideologického nepřítel. Heterogenní demokratické a liberální společnosti evropských států, Španělsko nevyjímaje, nevyhnutelně stojí před nutností

¹³ Měřítko je v této práci v souladu s Marston (2000) chápáno jako sociální konstrukt, který není inherentně hierarchicky uspořádaný (např. v posloupnosti globální, evropský, státní, regionální a lokální) a jednotlivé úrovně nejsou vzájemně nezávislé. Ve skutečnosti je měřítko dynamickým výsledkem rozsahu interakcí mezi strukturou a efektem socio-politických aktérů. Ač v práci hovořím odděleně o interakcích na jednotlivých měřítkových úrovních, vždy je chápu jako dvousměrně, vzájemně provázané, přestože diskutované odděleně. V otázkách vztahu struktury a aktéra práce vychází z premis *teorie strukturace* (např. Giddens 1984; Agnew 1987). Různé dimenze využití měřítkovosti diskutuje také Jones (1998).

akomodovat etnicky různorodou populaci¹⁴, oprostít se od snah státních institucí o etnickou homogenizaci či různé formy etnocydy v minulosti a zajistit si legitimitu pro udržení státní existence. Oproti snahám států o udržení socio-politické integrace je některými segmenty společnosti a elektorátu v těchto státech secesionismus vnímán jako efektivní řešení (srov. Kolossov, Treivish 1998) problémů politického a inter-etnického soužití a jeho aplikace je podporována pro naplnění principu subsidiarity a sebeurčení v evropském měřítku. V této práci vycházím z obou dimenzí těchto diskuzí, avšak problematizuji jak nároky států na nacionalizované a politicky či etnicky homogenní teritorium, tak i pohled na separatistický regionální nacionalismus jako rámec pro efektivní řešení problémů inter-etnického soužití. Z tohoto nevyhnutelně vychází potřeba důkladné rekonceptualizace socio-politické konfigurace států v integrující se Evropě, což dále diskutuji ve výzkumných implikacích závěrem této práce.

Oživení regionálních nacionalistických hnutí v posledních desetiletích napříč (nejen) Evropou zvýraznilo problémy s vnitřní kohezí společností ustavených „národních“ států, což z konceptuálního hlediska přináší zpochybnění základní premisy teorie teritoriální a sociální nacionalizace, nebo jinými slovy tzv. teze nacionalizace. Tato teze konceptuálně vychází z klasických předpokladů formování národu a státu (např. Deutsch 1953; Lipset, Rokkan 1967) a postuluje, že teritoriální štěpné linie ztratí v průběhu času význam a budou nahrazeny funkčními a neprostorovými štěpnými liniemi modernizovaných států. Kvůli této měnící se realitě se politická geografie musela vzdát tradiční na národní stát zaměřené orientace a transformovat se do podoby, která lépe odpovídá proměnám hierarchie měřítkových úrovní v globalizované společnosti (viz např. Yiftachel 1999; McNeill 2000). Primární reakce velké části akademické obce spočívala v posunu výzkumného zájmu od státní úrovně směrem k regionu, tj. od procesu formování národního státu k sub-státním nacionalistickým tendencím. Zkoumání prostorové a sociální koheze těchto „národních regionů“ nad rámec rozdílů založených na celospolečenské struktuře funkčních štěpných linií ovšem bylo jen zřídka podrobena komplexnější investigaci. Mezi výjimky patří Fradera (1990) a Muñoz a Guinjoan (2013) v případě Katalánska, Raento (1999) a Mansvelt Beck (2005) u Baskicka, MacLeod (1998) u pojednání o regionálním nacionalismu ve Skotsku, a Agnew (1997) nebo Giordano (2000), kteří se věnovali separatismu a posléze regionalismu v se-

¹⁴ Conversi a Jeram (2017) uvádějí tradiční etnické minority a imigranty na území státu jako dvě primární skupiny stojící za etnickou heterogenitou společnosti, přičemž u skupiny imigrantů postulují i s vědomím vnitřní diferenciací skupiny výrazně větší ochotu k integraci či asimilaci, než je tomu v případě tradičních minorit. V této práci diskutuji heterogenní společnosti výhradně s ohledem na přítomnost tradičních, tzv. s půdou svázaných etnických minorit, ač jsem si vědom relevance obou aspektů heterogenity.

verní Itálii. Dosud však nebyl na případě těchto „národních regionů“ systematicky zkoumán význam postulátů teze nacionalizace ani role interních prostorových a sociálních rozdílů v podpoře pro nacionalistickou mobilizaci a snahy o nezávislost. Geografický přístup k problematice separace a nezávislosti je přitom klíčový, neboť otázka nezávislosti je v první řadě otázkou teritoriální (Agnew 1994a). Politická nezávislost vyžaduje především nezávislé teritorium státu (Paddison 1983). Pokud je však teritorium fragmentováno a polarizováno v afiliacích k separatistickému nacionalismu, stává se nezávislost u některých segmentů populace diskreditovanou.

Diskuze interní časoprostorové diferenciaci v afiliacích k nacionalismu též implicitně odhaluje jednu z potenciálních slabín nacionalismu. Gellner (1983, 1997) postuloval hlavní slabinu této ideologie ve faktu, že naprostá většina etnických skupin s vhodným kulturním potenciálem stát se mobilizovaným národním hnutím se vůbec neaktivizuje¹⁵, nemobilizuje přívržence ve vlastních řadách, a tudíž je odsouzena k začlenění pod „cizí“ národ a národní stát (viz také Connor 1972). Ovšem i mezi skupinami, které se z nacionalistického hlediska aktivizují a začnou projevovat činnost směřující u ustavení národního státu, nacionalismus oslovuje jen určité segmenty populace, jak z prostorového, tak i ze sociálního (socioekonomického, sociokulturního) hlediska. Jinými slovy, na území, které je nacionalistickou ideologií a hnutím považováno za vlast, v níž členové národní skupiny *údajně* sdílejí mýty, vědomí historické sounáležitosti, kodifikovanou vysokou kulturu, dělbu práce v rámci ekonomického uspořádání a zákonná práva a povinnosti pro členy komunity (Smith 1991), existují lokality a regiony, stejně jako celé skupiny populace, mezi nimiž je podpora pro národní myšlenku marginální (srov. Hroch 1985). Tato prostorová a sociální fragmentace byla v dosavadních výzkumech do značné míry opomíjena, přičemž implikace tohoto jevu mají potenciál zpřesnit mnohé klasické teorie proliferace nacionalismu. Jelikož je nacionalismus (včetně regionálního) často založen na znacích a antagonismech etnického a kulturního charakteru, na předchozí diskuzi navazující otázka musí znít, jestli jsou teritoriální rozdíly a fragmentace v afiliacích k nacionalismu syceny etno-kulturními rozdíly¹⁶. Ač se studium etno-kulturní rezidenční segregace těšilo zájmu politických geografů, většinou ve Velké Británii a USA (např. Johnston a kol. 2007; Jones a kol. 2015), diskuze o vlivu této

¹⁵ Gellner (1983) dává za příklad stovky jazykových minorit bez tendencí k nacionalismu. Zřejmě největší takovouto nemobilizovanou etnickou skupinou v Evropě jsou/byli Okciténci (Weber 1999).

¹⁶ Etnicita a kultura nejsou při studiu nacionalismu chápány jako synonyma. Etnicita sice často využívá kulturní prvky jako je jazyk či kolektivní skupinové zvyky a normy pro svoji každodenní viditelnost, samotná však vychází z diskurzu a konstrukce původu, náležitosti a identity, přičemž tyto prvky mohou i nemusí nabývat kulturní povahy. Proto je nutné etnicitu a kulturu chápat samostatně, ač zároveň v realitě jsou často provázané (viz např. Conversi 2008).

segregace na možnosti a limity inkluzivnosti a exkluzivnosti nacionalistického hnutí při vymezování národních skupin dosud nebyla systematicky rozvinuta. Proto v této práci vycházím z klasické teorie permeability národní příslušnosti (Smith 1991; Shulman 2002), kterou na základě kritické evaluace výzkumu Koch (2016) rekonceptualizuji, aby umožnila zkoumání vztahu permeability a míry rezidenční segregace v municipalitách a regionech.

Jelikož většina případů regionálního nacionalismu v EU operuje v podmínkách heterogenních demokratických společností (Katalánsko nevyjímaje), pokud chtějí tato hnutí být efektivní v prosazování svých požadavků, musí být schopné získat dostatečnou podporu ve společnosti a uspět ve volbách, včetně případného referenda o nezávislosti. V posledních letech se uskutečnilo ústavní referendum o nezávislosti ve Skotsku a neústavní referendum v Katalánsku, přičemž v obou regionech zůstává silná vůle závazné referendum zopakovat. Rovněž v případě fragmentovaného a transformujícího se baskického nacionalismu existují tendence ve prospěch konání referenda o nezávislosti¹⁷. Řešení problematiky teritoriálního soužití pomocí referend je však mnohdy problematické, především jsou-li afiliace pro jednu či více stran konfliktu socio-prostorově shlukované a polarizované (viz Laponce 2004). Shlukování a polarizace podpory pro regionální nacionalismus znamená, že podstatné části teritoria nejsou ztotožněny s nacionalistickým projektem a potenciální existencí nového státu, což ústí v oslabení legitimacy hypotetické nezávislosti a rozdmýchání iredentismu či separatismu. Stoupající podpora pro druhé referendum ve Skotsku je mimo jiné přímým důsledkem nespokojenosti s výsledkem referenda o vystoupení Spojeného království z EU (k problematice *Brexitu* viz Hobolt 2016, k jeho důsledkům viz Agnew 2018). Výzkum socio-prostorové konfigurace podpory pro separatistický nacionalismus a jejích proměn v čase je tedy klíčový pro možnosti predikce nezamýšlených důsledků teritoriálních procesů.

Prostorová diferenciaci v afiliacích k regionálnímu nacionalismu je v literatuře běžně vysvětlována jako výsledek rozložení štěpných linií v prostoru (viz Campbell a kol. 1960; Lipset, Rokkan 1967). Pattie a Johnston (2000), rozvíjející dřívější myšlenky Coxe (1969), nadto zdůrazňovali klíčový efekt faktorů lokálního prostorového kontextu. Shrnutí těchto diskuzí v českém prostředí přinášejí např. Bernard a Kostecký (2014) a Bernard a kol. (2014). S ohledem na podporu pro katalánský nacionalismus diskutují vliv kompozičních a kontextuálních faktorů Barceló (2014), Lepič (2017) či Rodon a Guinjoan (2018). Časová dimenze je však v mnoha pracích vnímána do značné míry implicitně a není podrobována

¹⁷ Dokladem tohoto trendu budiž strmý nárůst podpory radikálně nacionalistické strany EH Bildu stejně jako separatistický *street art* pro referendum v ulicích Bilbao a San Sebastián/Donostie (terénní výzkum 07/20).

systematickému zkoumání diferenciací v časoprostoru, což je konceptuálně v rozporu s chápáním nacionalismu jakožto dle okolností dynamicky se měnícího jevu (Billig 1995). Zaměřením na výzkum časoprostorové nestacionarity se v této práci pokouším rozšířit diskuzi o individuálních (neboli *kompozičních* v analýze agregovaných dat) a kontextuálních faktorech zdůrazněním jejich proměnlivosti dle fází mobilizace nacionalismu, dle etno-kulturní kompozice teritoria a dle měřítka agregace. Tato proměnlivost rovněž indikuje variabilitu nacionalistickým hnutím propagované inkluzivnosti národní příslušnosti a může nepřímo vést k dekompozici a diskuzi limitů strategií *etnického marketingu*.

Závěrem diskuze relevance geografického studia regionálního nacionalismu je nutné zmínit i praktickou rovinu analýzy. Vnitřní diferenciací afiliací je nejlépe pozorovatelná právě na případech regionálního nacionalismu usilujícího o nezávislost. Jednou z implikací analýzy v této práci je předpoklad, že časoprostorová variabilita a nestacionarita v podpoře pro nacionalistický projekt se vyskytuje jak v případě *regionálních* nacionalismů, tak i u xenofobních *nativistických* nacionalismů a pravděpodobně i u klasických, banálních (Billig 1995) *etatistických* nacionalismů. Nicméně, regionální nacionalistické strany a hnutí nejsou na rozdíl od zbylých dvou typů nativistického a etatistického nacionalismu podepřeny kontinuálními a latentními politikami státních institucí. Aby dosáhly cíle v podobě změny teritoriálního statusu quo, tj. posílení autonomie či získání nezávislosti, musí tyto strany a hnutí explicitně prosazovat centrifugální politiku a za tímto účelem mobilizovat elektorát. Politické strany a hnutí zaštitěné institucemi státu naopak mohou část své nacionalistické agendy vést institucionálně, a tudíž pro značnou část elektorátu latentně bez potřeby explicitní mobilizace. Přítomnost explicitní nacionalistické mobilizace a její odlišení od období konsenzuálního banálního nacionalismu má potenciál kriticky evaluovat mnohé postulované modely etno-politické mobilizace nacionalistického hnutí (např. Hechter 1975; Nielsen 1985; Gurr 1993). Odpověď na otázku, proč je pro v této podkapitole uvedené důvody relevance výzkumu regionálního nacionalismu ideální zkoumat právě případ Katalánska, přináší podkapitola následující.

1.2 Zdůvodnění výběru Katalánska jako zkoumaného případu

V úvodu této práce byly diskutovány faktory či skupiny faktorů, které ovlivňují proliferaci regionálního nacionalismu ve společnosti v časoprostoru. Jedná se o akomodační strategie

státu, existenci institucionalizace regionální autonomie v minulosti nebo současnosti, význačné a kohezí vymezení národní skupiny v etno-kulturním, socioekonomickém či jiném smyslu, fragmentace a polarizace podpory pro nacionalistické hnutí, frakcionalizace nacionalistických elit a politických stran či organizací a kontextuální příležitosti vyplývající z rozhořčení politického, ekonomického nebo kulturního charakteru. Kombinace incidencí těchto faktorů implikuje, že pro vysvětlení proliferace regionálního nacionalismu je nutné studovat případy s následujícími charakteristikami. Případy musí zaznamenat dynamiku nacionalistické mobilizace v čase, tj. transformovat se z převažujících autonomistických tendencí a konsenzuálního vyjednávání s institucemi státu směrem k explicitním snahám o secesi a získání nezávislosti¹⁸. S tímto faktorem většinou souvisí i proměna v akomodační strategii státu od spolupráce směrem ke konfrontaci či represí. Nacionalistické elity a hnutí musí zaznamenat proměnu ve frakcionalizaci od roztržitého, která se projevuje rivalitou či hostilitou, směrem k systematické spolupráci. Z prostorového a sociálního hlediska musí být kompozice ideologie i hnutí za regionálním nacionalismem heterogenní a dynamické. Případ katalánského nacionalismu splňuje všechny tyto podmínky. Katalánsko je teritoriálně výrazně rozděleno na základě historického vývoje území, urbánní struktury i etno-kulturní kompozice populace, včetně silné rezidenční segregace (např. Nel·lo, Gomà 2018). Obnovení katalánské regionální autonomie po roce 1978 se neslo ve znamení institucionální kooperace a hledání konsenzu s představiteli španělského státu, což bylo rovněž podepřeno frakcionalizací nacionalistického hnutí. Situace došla výrazných změn ve všech těchto sledovaných aspektech mezi roky 2010 a 2012. Podrobnosti ke kontextu vývoje nacionalistické mobilizace a jejích konsekvencí jsou diskutovány v kapitole 4.

Výběr zkoumaného případu dále vyrůstá z metody význačnosti a socio-politické relevance. Na úrovni celoevropského srovnání je katalánský nacionalismus jedním ze dvou nejvýraznějších secesionistických hnutí regionálního nacionalismu¹⁹. Na rozdíl od případů Baskicka či Vlámka zde nebyly snahy o získání nezávislosti v posledním desetiletí utlumeny, nýbrž naopak nabraly na intenzitě, což způsobilo politický konflikt s institucemi

¹⁸ Z konceptuálního hlediska je třeba podotknout, že samozřejmě existuje i secesionismus bez regionálního nacionalismu. Typicky je tomu v případech, kde secese je výsledkem působení externích geopolitických sil (*top-down*) aniž by v regionu bylo přítomno silné nacionalistické hnutí (*bottom-up*). Anexe Krymu ze strany Ruska v roce 2014 nebo vznik některých tzv. *de facto* států v post-sovětském prostoru jsou příkladem tohoto jevu (viz např. Hoch, Kopeček 2019).

¹⁹ Druhým případem výrazného secesionistického hnutí v současné Evropě je Skotsko, které však postrádá proměny v akomodaci a frakcionalizaci regionálního nacionalismu, ačkoliv je zřejmé, že v důsledku Brexitu k těmto jevům začíná v posledních letech docházet. Je však potřeba více evidence, aby bylo možné podobnou metodologii výzkumu plně replikovat i v případě Skotska.

státu a normalizaci politiky unilaterálního a konfrontačního charakteru. Dále, na rozdíl od separatistických tendencí kupříkladu v Republice Srbské²⁰ není regionální nacionalismus v Katalánsku využíván externími státními aktéry pro udržování geopolitické sféry vlivu, což by výrazně zkreslilo kontext a důsledky nacionalistické mobilizace²¹.

Dalším důvodem pro výběr Katalánska jako zkoumaného případu je otestování dvou klasických teorií konstrukce a formování národu a nacionalismu. Zprvée, hlavní premisou nacionalismu je dosažení kongruence mezi rozsahem teritoria zamýšleného státu a identitárními afiliacemi obyvatel tohoto území (Gellner 1983). Jelikož katalánské nacionalistické strany usilují o nezávislost Katalánska na Španělsku, z výše uvedené premisy vyplývá, že jeho teritorium by mělo být *nacionalizováno* dle postulátů teze nacionalizace. Existence silné regionální autonomie, volební úspěchy katalánských nacionalistických stran a veřejný diskurz, který je v poslední dekádě nakloněn separatistickému nacionalismu (Rico, Liñeira 2014; Orriols, Rodon 2016) toto očekávání nacionalizace podporují. Naopak výše diskutovaná etno-kulturní a socioekonomická rezidenční segregace indikuje možné dezintegrační tendence. Zadrugé, regionální nacionalistické hnutí v Katalánsku, stejně jako ve Skotsku, Québecu či Baskicku (srov. Olivieri 2015), je z velké části považováno za liberální, občanské a inkluzivní²² (Kymlicka, Straehle 1999). Jelikož je liberální a občanský nacionalismus obecně v literatuře chápán jako unifikační jev a inkluzivní charakter katalánského nacionalismu byl široce reflektován (viz dále, ale srov. de la Calle, Miley 2008; Aramburu 2020), existuje důvodný předpoklad kohezního teritoria, kde je rozložení nacionalistických afiliací v souladu s tezí nacionalizace. Tato analýza tak může sloužit z empirického hlediska jako evaluace inkluzivního potenciálu pro-evropského a liberálního katalánského nacionalismu (pro obecné pojednání o liberálním nacionalismu viz Tamir 1995) a z konceptuálního hlediska jako reflexe klasické teorie permeability národní příslušnosti (Shulman 2002). Závěrem nelze při výběru případu opomenout ani můj osobní dlouhodobý zájem o tento region.

²⁰ Republika Srbská je jednou ze dvou samosprávných entit v Bosně a Hercegovině. Její ustavení proběhlo na základě Daytonské mírové dohody, přičemž v rámci BiH je tato entita hlavním centrifugálním aktérem (např. Touquet 2012; Björkdahl 2018).

²¹ V souvislosti s Republikou Srbskou se skloňuje geopolitický vliv Ruska na bosenskosrbské politické elity. Nutno podotknout, že v případě násilně potlačeného katalánského referenda o nezávislosti v roce 2017 byly možné ruské geopolitické operace rovněž diskutovány, ačkoliv zde se nezakládaly na reálných faktech.

²² Ani regionální nacionalismus však není imunní vůči nativismu, xenofobii a radikálně pravicovému populismu. V evropských regionech lze najít alespoň dva příklady takovýchto stran – *Vlaams Belang* (Vlámský zájem) v belgickém Vlámku a *Lega Nord* (Liga severu) v severní Itálii (Passarelli, Tuorto 2012; Adam, Deschouwer 2016), ač druhý zmiňovaný příklad regionalismus a separatismus již opustil a v současné době strana vystupuje s klasickým programem stran populistické radikální pravice (PRRP) jako *Lega* (Liga). Určité aspekty nativistického regionálního nacionalismu lze identifikovat i v případě dvou hlavních politických stran v Republice Srbské (tj. SDS a SNSD).

Oživení nacionalismu v Katalánsku, a obecněji ve větší části Evropy v posledních cca dvou desetiletích (Conversi 2014) bylo odraženo ve zvýšeném akademickém zájmu o toto téma. Výzkumy pojednávající o proliferaci katalánského nacionalismu však vycházely již od druhé poloviny 20. století. Široké množství akademiků se věnovalo historickému vývoji katalánského nacionalismu, včetně vlivu historických mýtů a symbolů s nacionalistickou ideologií a hnutím spojených (Payne 1971; Llobera 1983; Fradera 1990; Balcells 1996; Guibernau 1997; Colomines, Madaula 2014; Cattini 2015; Lecours, Dupré 2020). Zároveň nebylo v intelektuální rovině katalánského nacionalismu neobvyklé, že sami nacionalističtí politikové byli autory prací, které definovaly katalanistické hnutí (Prat de la Riba 1906; Pujol 1980). Nedostatek kritického odstupu a existence emoční vazby ke zkoumanému tématu jsou ostatně typické pro značnou část literatury o katalánském nacionalismu, což se v této práci pokouším v rámci možností reflektovat.

Primární výzkumný zájem mnoha akademických prací se zaměřoval na analýzu vlivu faktorů, které zapříčiňují podporu pro katalánský nacionalismus ve společnosti. Mezi postulovanými příčinami ční důraz na indikátory etno-kulturní a socioekonomické povahy. Etno-kulturními faktory se ve výzkumu zabývali Conversi (1990, 1997), Argelaguet (2006), Guinjoan (2009), Galeano a kol. (2015), Medeiros a kol. (2015), Olivieri (2015), Guinjoan a Rodon (2016), Serrano a Bonillo (2017), Álvarez-Gálvez a kol. (2018), de Nieves a Diz (2019) a Wilson-Daily a Kimmelmeier (2021a). Specifickou roli jazyka v aktuální proliferaci katalánského nacionalismu zkoumal pomocí kvalitativních přístupů Byrne (2020a, 2020b). Diskuzi vlivu etno-kulturních faktorů dále prohlubuje výzkum inkluzivního potenciálu oproti exkluzivistickým tendencím v katalánském nacionalismu. Katalánský nacionalismus je převážně považován za inkluzivní jev, nicméně mnoho prací pojímá toto důležité téma až příliš jednostranně a nekriticky (např. Guérin, Pelletier 2000; Serrano 2013; Calzada 2018a; Carlà 2018; Arrighi 2019; Carbonell 2019; Molina, Quiroga 2019; Sanjaume-Calvet, Riera-Gil 2020). Naopak exkluzivistické aspekty a etnický charakter katalánského nacionalismu zdůrazňují Miley (2007) a de la Calle a Miley (2008). Současnou ambivalenci mezi občanskými, kulturními a etnickými aspekty nacionalismu v Katalánsku diskutují Conversi a Jeram (2017) a Aramburu (2020). Přístup těchto autorů posloužil i jako částečná inspirace výzkumného zaměření této práce. Socioekonomické faktory za afiliacemi k regionálnímu nacionalismu analyzovali Lafuente a kol. (2007), Dinas (2012), Keating (2014), Boylan (2015), Muñoz a Tormos (2015), della Porta a Portos (2020) a Béland a Lecours (2021). Katalánský nacionalismus byl tradičně považo-

ván za buržoazní hnutí barcelonských elit (Vilar 1977; Etherington 2010) proti zájmům urbánního proletariátu. V současné době je však situace ohledně socio-ekonomické pozice této ideologie mnohem komplexnější.

Z dalších štěpných linií byla v případě katalánského nacionalismu zkoumána i role náboženství, neboť v posledním desetiletí došlo ke značnému nárůstu efektu sekularismu (Burchardt 2017; Astor 2020). Jak uvádí citovaní autoři, tento stav je primárně výsledkem posílení pozice středo-levicové ERC v katalánské nacionalistické politice, ale také kvůli širšímu procesu úpadku pozice náboženství ve všech regionech severního Španělska. Kromě vlivu kompozičních faktorů politického chování byl některými autory zkoumán i vliv kontextuálních faktorů (Barceló 2014; Loewen a kol. 2015; Rodon, Guinjoan 2018), ač je třeba podotknout, že systematicky nebyla tato problematika doposud testována. V souvislosti s těmito výzkumy se vlivu kontextu, který je ovšem měřen nepřímou jako reziduální variabilita (srov. King 1996), věnují také ve svých dřívějších publikacích (Lepič 2017, 2021a).

Na úrovni výzkumu institucí směřoval hlavní akademický záměr na institucionální podobu a vývoj autonomie Katalánska (např. Montero, Font 1991; Keating 1996, 1997; Martínez-Herrera 2002; García-Álvarez, Trillo-Santamaría 2013; Maxwell, Turner 2019; Lecours 2020). V posledním desetiletí zintenzivnilo studium podpory pro nezávislost Katalánska, která nabrala na síle od roku 2012, jak na úrovni politických organizací a elit, tak mezi katalánskou veřejností (Guibernau 2014; Oskam 2014; Burg 2015; Barceló 2017, 2018; Colomer 2017; Gillespie 2017; Cetrà a kol. 2018; Lecours 2018; Vaczi a kol. 2018; Romero-Vidal 2019; Hierro, Queralt 2020; Miró 2020; Rodó-Zárate 2020; Wilson-Daily, Kimmelmeier 2021b). Tyto výzkumy byly dále podepřeny deteriorací vztahů mezi Katalánskem a Španělskem po neústavním „1-O“ referendu v roce 2017. S tímto tématem souvisí i zájem o činnost a vize katalánských politických stran a dalších nacionalistických institucí včetně občanských asociací (Lluch 2012; Elías 2015; Field 2015; Barrio, Rodríguez-Teruel 2017; Colomb, Tomaney 2021). Studiu kontextu volebních kampaní a cirkulaci témat ve veřejném diskurzu se věnují Rico (2012), Liñeira a Vallès (2014), Rico a Liñeira (2014), Martí a Cetrà (2016), Orriols a Rodon (2016), Lago a kol. (2018), Maza a kol. (2019) a Guntermann a kol. (2020). S tímto tématem úzce souvisí i role médií v minulé i současné proliferaci a orientaci katalánského nacionalismu (Folch, Nogué 2001; Hierro 2015; Iveson 2017; Oller a kol. 2019; Stehle 2021). Kromě toho studie neopomínaly ani

vztahy Katalánska s externími politickými aktéry. Dále vzájemné nastavení vztahů mezi Katalánskem a Španělskem na úrovni institucí i obyvatel zkoumali Criado a kol. (2018), Gillespie (2015) a Cetrà a Harvey (2019). Pozice katalánských nacionalistických stran ve vztahu k EU a evropské integraci byla diskutována v publikacích autorů Giordano a Roller (2002), Muro a Vlaskamp (2016) a Muro a kol. (2017).

Oproti výše zmíněným výzkumným zaměřením byla témata, jimž se v teoretické a empirické rovině věnuje tato práce, v dosavadní akademické literatuře většinou opomíjena, případně diskutována jen nahodile či okrajově. Studium prostorové diferenciaci afiliací ke katalánskému nacionalismu a její proměny v čase nad rámec rozdílů daných prostorovým rozložením struktury štěpných linií se dostaly do výzkumné perspektivy až v posledních letech. Tyto výzkumy se snažily pomocí prostorové analýzy vysvětlit aspekty podpory pro nezávislost Katalánska, přičemž jako proxy proměnnou nejčastěji využívají volební zisky katalánských nacionalistických stran v regionálních volbách, deklarovanou katalánskou národní identitu, nebo deklarovanou podporu pro nezávislost Katalánska v referendu (Muñoz, Guinjoan 2013; Puig, Ginebra 2015, 2020; Lepič 2017, 2021a; Rodon, Guinjoan 2018; Maza a kol. 2019). Na mikroregionální měřítkové úrovni se studiu proliferace regionálního nacionalismu v různých částech Katalánska věnovalo několik autorů, a to převážně z antropologické perspektivy, ač žádná z publikací nehodnotila prostorovou diferenciaci regionu systematicky. Mezi tyto práce patří pojednání o významu severního Katalánska pro nacionalistickou historiografii a mobilizaci (O'Brien 1990; Terradas 1990; Nogué, Vicente 2004; Balcells 2007; Etherington 2010; Nogué, Wilbrand 2010, 2018), zanedbávání krajinné hodnoty periferního jižního Katalánska (Zografos, Martínez-Alier 2009; González-Hidalgo a kol. 2014), symbolický a institucionální vývoj identifikace s regionem rozděleným hranicí na pomezí Francie a Španělska v Pyrenejích (např. Häkli 2001), pozice Barcelony a obecněji formování prostorové identity v metropolitním, silně urbanizovaném a industrializovaném Katalánsku (McNeill 2001; Vallbé a kol. 2018) a v souvislosti s tím i diskuze ve vzrůstající míře populárního konceptu *Tabarnia* a její pozice v politickém a kulturním diskurzu katalánské společnosti (Graíño Ferrer, Kühn 2020). Velká část těchto výzkumů pochází z let 2017–2021, kdy se dříve přehlížené téma prostorové diferenciaci afiliací k regionálnímu nacionalismu v Katalánsku stalo více diskutované na základě dlouhodobé stagnace volební podpory pro separatistické strany (Lepič 2017).

Jelikož však geografie není statická věda, je nezbytné nespokojit se s pouhým mapováním prostorové diferenciacie, nýbrž musí být systematicky zkoumána i dynamika afiliací v čase a napříč teritoriem, stejně jako vliv a nestacionarita efektu faktorů, které za těmito afiliacemi stojí. Ve světové geografii rezonující témata časoprostorové dynamiky a multi-měřítkové, geograficky vrstvené analýzy vysvětlující interakce mezi lokálními specifiky a národním či globálním kontextem (např. Harbers, Ingram 2017; Rohla a kol. 2018) byla v případě Katalánska doposud zcela opomíjena. Stejně tak teoretické implikace a metodologické aspekty výzkumu nejsou v publikacích běžně a dostatečně široce reflektovány. Z výše uvedených důvodů se tato práce zaměřuje na zkoumání variability v afiliacích k regionálnímu separatistickému nacionalismu ve smyslu shlukování, polarizace a fragmentace napříč teritoriem Katalánska, a po celé období od obnovení regionální autonomie po roce 1978, tj. konkrétně mezi roky 1980–2017²³. Práce dále pokračuje analýzou vlivu vysvětlujících faktorů podpory nacionalismu a nezávislosti, přičemž důraz je dán na zachycení míry etnicizace nacionalistických afiliací a časoprostorové nestacionarity vlivu těchto faktorů. Tyto hloubkové analýzy vycházející z v této práci inovovaných principů geograficky vrstvené analýzy zkoumají diferenciaci mezi jednotlivými prostorovými režimy v rámci Katalánska a ve specifickém období před a v průběhu nejintenzivnější transformace katalánského nacionalismu za celou dobu jeho existence (2003–2017).

Veškerý výzkumný záměr práce směřuje ke studiu diferenciacie afiliací v heterogenní společnosti, zatímco studium strategií a diskurzů nacionalistických politických organizací a elit zde opomímám, respektive využívám pouze pro kontextualizaci a strukturaci informací zjištěných v této analýze. Následující podkapitola konkretizuje jednotlivé cíle této práce a představuje z cílů vycházející postulované hypotézy.

1.3 Cíle práce a postulované hypotézy

Zaměření této práce odpovídá výzkumnému rámci geograficky vrstvené a multi-měřítkové prostorové analýzy. Tento metodologický přístup je dle mého nejlepšího vědomí ideální

²³ Toto období je vymezeno prvními regionálními volbami po obnovení politické autonomie Katalánska (1980) a doposud posledními volbami s verifikovanými a dostupnými volebními výsledky na všech měřítkových úrovních včetně výsledků za jednotlivé volební místnosti (2017). V měsících před dokončením této práce proběhly v Katalánsku nové regionální volby (2021), které však nemohly být z výše uvedených důvodů takto systematicky studovány. I přesto ke kontextu a výsledkům těchto voleb přihlížím při diskuzi výsledků v této práci provedené analýzy. Pro diskuzi hlavních trendů ve výsledcích regionálních voleb v únoru 2021 viz Lepič (2021b) a Liñeira (2021).

pro zkoumání limitů a potenciálu nacionalistické mobilizace, jelikož umožňuje studium detailní časoprostorové dynamiky, diferenciací a inkluzivního potenciálu regionálního separatistického nacionalismu v Katalánsku, včetně testování vlivu vysvětlujících faktorů a jejich časoprostorové nestacionarity. Čtyři hlavní cíle této práce reflektují a specifikují výzkumné zaměření analýzy. První tři stanovené empirické cíle, vztažené ke kontextu katalánského nacionalismu, jsou doplněny teoretickými cíli, kterými si kladu za úkol ověřit explanační schopnost tří klasických teorií formování a proliferace nacionalismu – teorie teritoriální a sociální nacionalizace (tj. teze nacionalizace), teorie permeability národní příslušnosti a teorie konsekvencí nacionalistické mobilizace. V návaznosti na diverzitu teoretických předpokladů jsou u jednotlivých výzkumných cílů postulovány vždy dvě protichůdné hypotézy, což činí dohromady šest hypotéz. Čtvrtý empirický cíl je doplněn metodologickým cílem, jímž je ověření a posunutí možností geograficky vrstvené analýzy a kombinace areálových a individuálních dat a prostorových metod. Z tohoto posledního cíle je postulována sedmá hypotéza.

Prvním *empirickým* cílem této práce bylo popsat a vysvětlit stav a vývoj prostorové variability v afiliacích ke katalánskému separatistickému nacionalismu, a to ve všech regionálních volbách, jež se po dokončení *La Transición Española*²⁴ v Katalánsku uskutečnily. Konkrétně se jedná o 12 regionálních voleb mezi roky 1980–2017²⁵. Variabilita v distribuci afiliací je v horizontální perspektivě měřena jako shlukování a ve vertikální perspektivě jako polarizace. Pro účely splnění tohoto cíle jsem využil širší škálu kvantitativních metod globální a lokální prostorové statistické analýzy²⁶. Zkoumaná proxy závisle proměnná pro afiliace ke katalánskému nacionalismu byla v tomto cíli agregovaná volební podpora pro katalánské nacionalistické strany a koalice *Convergència i Unió* (CiU), *Esquerra Republicana de Catalunya* (ERC), *Solidaritat Catalana per la Independència* (SI), *Candidatura*

²⁴ Tento zavedený termín označuje období tranzice Španělska k demokracii po skončení fašistické diktatury Francisca Franca v roce 1975. Konec demokratické tranzice se nejčastěji datuje k roku 1978, kdy byla přijata nová, demokratická španělská Ústava (viz Boletín Oficial del Estado 1978), ač někteří političtí pozorovatelé udávají konec tranzice až s nezdařeným vojenským pučem v roce 1981.

²⁵ Ač nedávné regionální volby v roce 2021 nejsou zařazeny do analýzy v této práci, není žádný důvod předpokládat, že jejich vynechání zkreslí výsledná zjištění zde diskutovaná. Volby nepřinesly žádnou podstatnou změnu pro aspekty, na něž se analýza této práce zaměřuje (Lepič 2021b).

²⁶ Termíny *globální* a *lokální* v souvislosti s metodami prostorové statistiky nevyjadřují referenci k měřítkové úrovni, nýbrž charakterizují schopnost analýzy indikovat vnitřní diferenciaci v rámci analyzovaného teritoria. Kupříkladu Giniho koeficient je globální metodou měření variability, jelikož jeho výsledkem je jediný údaj, který je vyjádřením průměrné variability indikátoru na tomto území. Naproti tomu metoda mediánového poměru šancí (MOR), rovněž využitá v této práci, je lokální metodou měření variability, neboť rozkládá variabilitu na měřítkové úrovni na její vnitřní a vnější část, přičemž hodnoty variability těchto dvou efektů jsou vzájemně očištěné (např. Rohla a kol. 2018). Podobný rozdíl existuje i mezi lineární regresní analýzou a geograficky váženou regresí (Lepič 2017). Detaily logiky využitých metod udává kapitola 3.

d'Unitat Popular (CUP) a *Junts pel Sí* (JxSí), přičemž po rozpadu koalice CiU v roce 2015 jsem do analýzy zahrnul stranu *Convergència Democràtica de Catalunya* (CDC), jež záhy změnila název na *Partit Demòcrata Europeu Català* (PDeCAT) a pro volby 2017 ustavila koalici *Junts per Catalunya* (JxCat). Podrobnosti k selekci stran a operacionalizaci závisle proměnné v jednotlivých volbách jsou představeny v podkapitole 3.4.

Účelem analýzy definované tímto prvním cílem bylo určit, jaké jsou jádrové oblasti podpory pro katalánské nacionalistické strany, kde v rámci Katalánska jsou nacionalistické afiliace a podpora pro separatismus naopak většinově ignorovány, jak silné je shlukování a polarizace vysokých a nízkých hodnot podpory a jak se tyto ukazatele proměňují v čase v průběhu analyzovaného období. Jinými slovy, analýzou jsem se snažil zodpovědět, jestli je katalánské teritorium kohezní ve smyslu distribuce afiliací k regionálnímu nacionalismu, nebo v rámci něj existují výrazné diference, ať již stabilní či proměnlivé v čase. Analýza operovala na čtyřech měřítkových úrovních, kterými byly spádové okrsky volebních místností, municipality, *comarcas* a provincie²⁷. Hlavní důraz analýzy však směřoval k úrovni municipalit, která je nejpodrobnějším členěním Katalánska, k němuž jsou běžně dostupné kartografické podklady a většina dat.

Z konceptuálního hlediska je tento cíl rozvinut prvním *teoretickým* cílem, který se pokouší ověřit, jestli je vývoj prostorové variability v afiliacích ke katalánskému nacionalismu vysvětlitelný na základě předpokladů teorie teritoriální a sociální nacionalizace, tj. teze nacionalizace, nebo je to spíše koncept místní kontextuální specificity (Agnew 1987), co má explanační potenciál ve vztahu k časoprostorové variabilitě afiliací. Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma protichůdnými teoretickými přístupy spočívá v důrazu na různé úrovně prostorové koheze a s tím spojené různé faktory, které sytí distribuci afiliací v rámci teritoria. Teze nacionalizace postuluje prostorově uniformní a celo-teritoriální zdroje utváření politických příslušností, přičemž distribuce těchto afiliací je (1) ve vzrůstající míře podobná mezi sub-jednotkami uvnitř teritoria, nebo (2) uniformní ve smyslu vývoje síly podpory v sub-jednotkách v porovnání s agregovanou změnou na národní²⁸ úrovni mezi dvěma či více konsektivními volebními roky (viz Claggett a kol. 1984; Schakel 2013). Nicméně, vzhledem k tomu, že důsledky politických impulsů z národní úrovně nejsou vždy prostorově homogenní, a ve skutečnosti mohou způsobit nekongruenci a neuniformitu, snažím se

²⁷ Přesné počty jednotek na těchto měřítkových úrovních v jednotlivých letech sumarizuje Tabulka 4.

²⁸ Jako *národní* úroveň je zde nazývána tzv. celo-teritoriální úroveň v národním státě nebo národním regionu, jakým je např. Katalánsko.

v této práci zdůraznit potřebu rozšíření teze nacionalizace o novou, tj. třetí, konceptualizaci. Distribuce politických afiliací je dle této logiky nacionalizovaná, je-li (3) stacionárně přimknuta k distribuci štěpných linií ve společnosti bez ohledu na hypotetickou nekongruenci a neuniformitu (Lepič 2017). Pro testování závislosti politických afiliací na socio-prostorových štěpných liniích byla použita metoda lineární regrese, jejíž výsledky byly následně porovnány s výstupy geograficky vážené regrese (GWR) pro odhalení stavu prostorové (ne)stacionarity. Naproti tomu koncept místní specifičnosti zdůrazňuje unikátní povahu lokální historie a její kontextově podmíněnou percepci jakožto primární zdroj politických afiliací a tím pádem i prostorových rozdílů (Agnew 1987, 1996). Efekt kontextu je v této práci měřen jako tzv. zbytková variabilita (srov. King 1996). Evidence plynoucí z analýzy v rámci tohoto empirického a teoretického cíle byla dále využita k regionalizaci teritoria a analýze, která je reflektována ve čtvrtém cíli této práce.

Z prvního empirického a teoretického cíle práce vycházejí dvě následující hypotézy:

Hypotéza 1 (H1) postuluje, že prostorová variabilita nacionalistických afiliací se bude v čase nacionalizovat, tj. že rozdíly v podpoře pro katalánské nacionalistické strany mezi sub-jednotkami se zmenší, změny podpory mezi konsektivními volbami se unifikuji, nebo se rozložení podpory v rámci teritoria přimkne k distribuci štěpných linií. Bude-li evidence odpovídat alespoň jedné z těchto tří konceptualizací, bude potvrzena teze nacionalizace.

Hypotéza 2 (H2) postuluje, že vývoj prostorové variability ve sledovaném období nebude sledovat jednoznačný trend, neboť distribuce nacionalistických afiliací je ovlivněna kontextuálními efekty na lokální, regionální, národní/státní či evropské úrovni, a nadto i proměnami intenzity nacionalistické mobilizace v čase. Bude-li evidence odpovídat těmto předpokladům, je nutné postoupit k navazujícím analýzám, které jsou reflektovány v cílech následujících.

Druhým *empirickým* cílem této práce bylo popsat a vysvětlit podmíněnost afiliací ke katalánskému separatistickému nacionalismu neboli preference pro nezávislost Katalánska. Účelem této analýzy byla explanace nalezené fragmentace a polarizace podpory pro separatistický regionální nacionalismus. Na základě předešlých výzkumů jsem analýzu zaměřil specificky na období nejintenzivnější transformace katalánské nacionalismu (viz Puig, Ginebra 2020) a intenzifikace nacionalistické mobilizace, tj. 2010–2017. Limity možností inference o individuálním chování z analýzy areálových dat mě přiměly kombinovat a vzá-

jemně porovnávat výstupy analýzy areálových a individuálních dat. Jako zkoumaná proxy závisle proměnná v analýze areálových dat na úrovni municipalit zůstala *volební podpora* agregovaná pro politické strany, které usilují o proliferaci katalánského nacionalismu a dosažení nezávislosti (viz deskripce k cíli 1). Lineární regresní analýza byla využita pro testování závislosti této závisle proměnné na souboru predikčních proměnných. V případě analýzy individuálních dat byly využity sociologické průzkumy *Baròmetre d'Opinió Política* (BOP) od institutu *Centre d'Estudis d'Opinió* (CEO) při *Generalitat de Catalunya*²⁹. Jako proxy závisle proměnnou jsem v tomto datovém souboru zvolil indikátor deklarované preference pro nezávislost Katalánska. Ačkoliv datová matice BOP rovněž obsahuje údaje o podpoře pro katalánské nacionalistické strany, nebyl tento indikátor využit z důvodu přítomnosti množství nevyplněných odpovědí, a především kvůli dlouhodobé nekongruenci se skutečnými volebními výsledky³⁰. Oproti tomu indikátor preferencí pro nezávislost lépe reflektuje samotný vývoj volební podpory nacionalistických stran a přímo indikuje afiliace k ultimátnímu cíli katalánských nacionalistů – nezávislosti. Jelikož se jedná o ordinální proměnnou o čtyřech kategoriích, a také z důvodu, že část katalánské společnosti může preferovat federální formu teritoriálního uspořádání vztahů Katalánska se Španělskem, což dle některých autorů nemusí být v rozporu s principy nacionalismu (Keating 1996), byla jako metoda analýzy využita multinomiální logistická regrese, která multiplicitu afiliací ve výsledcích umožňuje kontrolovat.

Účelem této analýzy bylo určit, nakolik jsou afiliace ke katalánskému nacionalismu a jejich časoprostorová diferenciaci vysvětlitelné na základě rozložení klasických sociálních štěpných linií, jaké štěpné linie mají největší explanační sílu a nakolik je zde naopak podstatný efekt kontextu. Analýza byla omezena na zkoumání strukturálních proměnných, které byly vybrány na základě postulátů teorie štěpných linií (Lipset, Rokkan 1967; pro její modifikace viz Kriesi 1998 či Knutsen 2010). Proto nebyly do analýzy zařazeny postojové proměnné, které jsou z logiky tzv. trychtýře kauzality (Chernyha, Burg 2012; Hobolt 2016) výsledkem působení strukturálních a kontextuálních proměnných. Analyzované indikátory byly vybrány jako proxy pro testování efektů etno-kulturní, socioekonomické, geografické,

²⁹ Navzdory častým nepřesným překladům není *Generalitat de Catalunya* pouze katalánská vláda, ačkoliv ta je i jednou ze složek výkonné moci v rámci *Generalitat*. Jedná se o strukturu institucí regionální autonomie v Katalánsku spadající do moci zákonodárné i výkonné.

³⁰ Na základě tzv. kongruenční hypotézy (např. Serrano 2013) existuje předpoklad, že indikátory preference nezávislosti, volby pro nacionalistické strany a národní identity v datech BOP na sobě budou vzájemně silně závislé. Nicméně, ani indikátor deklarované národní identity, tzv. *Linz-Moreno question*, zde nebylo vhodné využít, primárně z důvodu metodologických potíží s ním spojených (Guinjoan, Rodon 2016; de Nieves, Diz 2019). Podrobnosti k logice výběru indikátorů jsou diskutovány v kapitole 3.

náboženské a demografické štěpné linie, jelikož tyto linie bývají hlavní politické opozice v evropských společnostech, Katalánsko nevyjímaje.

Nicméně, afiliace ke státnímu i regionálnímu nacionalismu jsou primárně chápány na základě etno-kulturní příslušnosti (Connor 1972), tj. jako politické opozice u štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967; Rokkan, Urwin 1983). Opětovný nárůst popularity etnických a kulturních identit od 70. let 20. století podnítl proliferaci mnoha případů regionálních nacionalistických hnutí, které Connor (1978) normativně definoval jako etno-nacionalismy. Toto označení je sice potenciálně zavádějící, neboť některé případy, včetně výrazných hnutí (např. Skotsko), jsou syceny regionálními opozicemi bez etno-kulturního katalyzátoru, avšak identitární politika, která dává význam etno-kulturní i regionální štěpné linii, je u většiny případů regionálních nacionalismů primárním nástrojem politické mobilizace (Orriols, Rodon 2016)³¹. Rovněž Hobsbawm (1983) zdůrazňuje význam identitárních, především etno-kulturně definovaných symbolů, včetně těch fabrikovaných, pro proliferaci nacionalismu. Z výše uvedených důvodů se v této analýze primárně zaměřuji na vysvětlení vlivu etno-kulturní štěpné linie, nebo jinými slovy na určení intenzity etnicizace afiliací ke katalánskému nacionalismu. Pojem etnicizace je zde chápán v etno-exkluzivistickém smyslu (Aramburu 2020; Lepič 2021a), pročež proměnné v analýze jsou operacionalizovány do podoby umožňující zkoumání spojeného efektu etno-kulturní štěpné linie stejně jako oddělených efektů etno-exkluzivistických a kulturně asimilačních (tj. podmínečně inkluzivních) indikátorů (viz popis druhého teoretického cíle). Jsem si však vědom, že současné oživení nacionalismu v Evropě je způsobeno i ekonomickými a politickými rozhořčeními, které byly katalyzovány ekonomickou krizí, neoliberálními politikami ekonomické globalizace (Conversi 2014; Featherstone 2015; Corbet, Larkin 2019) nebo demokratickým deficitem na různých měřítkových úrovních. Toto přináší nutnost kontrolovat v analýze i další štěpné linie, konkrétně socioekonomickou (Knutsen 2010), nebo opozicemi mezi preferencemi pro protekcionismus vs. kosmopolitní a otevřenou společnost (Azmanova 2011) nepřímo sycenou geografickou štěpnou linií město vs. venkov.

Z konceptuálního hlediska je tento empirický cíl rozvinut druhým *teoretickým* cílem, který se pokouší ověřit, jestli charakter podmíněnosti afiliací k nacionalismu v Katalánsku koresponduje s některou z kategorií teoretické typologie permeability národní příslušnosti. Snahou bylo nejprve typologizovat katalánský nacionalismus pomocí této typologie, která

³¹ Podrobnosti vývoje politických opozic definovaných štěpnými liniemi, včetně předpokladů s jejich vlivem spojených, jsou představeny v podkapitole 2.7.

charakterizuje propustnost členství v národní skupině z perspektivy členů či nečlenů této skupiny. Typologické rozlišení etnického a občanského nacionalismu se z primordiálního hlediska objevilo již v raných pracích o formování a proliferaci nacionalismu. Meinecke (1970)³² toto využil k normativnímu rozlišení tzv. *staatsnation* a *kulturnation*. Stavějíc na zkušenostech s nacionalismem na obou březích Rýna, Kohn (1965) oběma typům přiřkl ve skutečnosti zavádějící popisky *západní* a *východní* nacionalismus. Normativnosti a zjednodušení tuto teoretickou typologii zbavil až Smith (1991), který hovoří o teritoriálním (tzv. občanském) a etnickém nacionalismu a limitech jejich explanačního potenciálu. Shulman (2002) se tento potenciál pokouší rozšířit skrze zaměření na s nacionalistickou ideologií ne vždy korespondující postoje národní majority. Klíčový přínos pro zkoumání permeability národní příslušnosti zaznamenal Kymlicka (1995, 2001), když exkluzivistický etnický a inkluzivní občanský typ nacionalismu a národu doplnil o tzv. kulturní nacionalismus, který je inkluzivní, avšak s podmínkou kulturní asimilace nečlenů. V této práci stavím na kritickém přístupu Koch (2016), která zdůrazňovala nedostatečnost teorie z hlediska postihnutí komplexity jednotlivých případů. Na základě reflexe širší odborné literatury o formování národu a nacionalismu proto navrhuji rekonceptualizace této teoretické typologie skrze její doplnění o dimenzi akceptace národní příslušnosti ze strany *minority*, která zdaleka není automatická. Tato rekonceptualizace dále ústí v přidání nového typu nacionalismu.

V návaznosti na definici Mansvelta Becka (2005), který tvrdí, že nacionalismus musí být ztělesněn existencí ideologie a mobilizovaného národního hnutí, přičemž ideologie a hnutí nemohou fungovat jeden bez druhého, beru v této analýze při typologizaci v potaz nejen charakteristiky ideologie a její otisky v institucionálním aparátu státu/regionu, ale i otevřenost národní příslušnosti ze strany majority, a především akceptaci začlenění do hnutí národnostní minoritou³³. Zatímco pro naplnění konceptu občanského nacionalismu je nutné přilákat a mobilizovat populaci bez ohledu na etnický původ a mateřský jazyk, koncept kulturního nacionalismu, který vyžaduje kulturní (většinou jazykovou) asimilaci, je slučitelný s existencí propustné kulturní štěpné linie. V případě nacionalismu, který je sice diskurzivně inkluzivní, ale závisí na etno-genealogické (tj. nepropustné) základně podpory, jsem musel u této typologie vytvořit novou kategorii etnicky odmítaného nacionalismu.

³² Originální práce Friedricha Meineckeho pod názvem *Weltbürgertum und Nationalstaat* byla vydána již v roce 1908. Anglický překlad knihy z roku 1970, který zde referuji, je překladem verze z roku 1963.

³³ Nutno podotknout, že rekonceptualizace se týká typů nacionalismu, které jsou alespoň částečně inkluzivní, tj. *občanského* a *kulturního* nacionalismu. Jelikož koncept *etnického* nacionalismu je exkluzivistický směrem k minoritám, není nutné zde akceptaci členství ze strany minority řešit.

Katalánský nacionalismus je v akademické literatuře i v diskurzu svých představitelů dlouhodobě prezentován jako občanská, inkluzivní ideologie a otevřené hnutí (Pujol 1980; Guibernau 1997; Keating 1997; Guérin, Pelletier 2000; Serrano 2013) s výraznou pro-EU orientací (Giordano, Roller 2002) a kooperační, na ústavu a institucionální vyjednávání orientovanou agendou (Burg 2015). Inkluzivní povaha tohoto nacionalismu je považována za důvod široké podpory nacionalistických záměrů napříč katalánskou společností (Serrano 2013; srov. de la Calle, Miley 2008). Katalánský nacionalismus sice vznikl jako buržoazní (Vilar 1980; Balcells 1996), konzervativní (Fradera 1990) a etno-kulturně partikularistická ideologie a hnutí proti centralizaci a standardizaci státu, s tradicionalistickými, romantickými a katolickými apely (Payne 1971; Llobera 1983; Etherington 2010). Z důvodu snahy o integraci imigrantů, kteří se do Katalánska od konce 19. století stěhovali z Andalusie či Kastilie za prací v rozvíjejícím se průmyslu, do katalánského nacionalistického projektu se hnutí časem proměnilo v liberální a (alespoň rétoricky) inkluzivní entitu. Současná činnost organizací jako je *Súmate*³⁴ navazuje na tyto inkluzivní tendence.

V protikladu k tomuto diskurzu ale vyvstává skutečnost, že nacionalistická ideologie katalánského nacionalismu je konstruována na základě apropriace jazyka, společné historie a primordiálního teritoria (Conversi 1990, 1997; Etherington 2010), což koresponduje s konceptem kulturního nacionalismu (Kymlicka 1995). V tomto ohledu je Katalánsko podobné dalším výrazným případům kulturního, na významu vernakulárního jazyka založeného nacionalismu v Québecu, Walesu, nebo Vlámku (Jones, Fowler 2007; Reuchamps a kol. 2014; Loewen a kol. 2015). Oproti exkluzivistickému konceptu etnického nacionalismu umožňuje kulturní nacionalismus začlenění minorit do dominantní národní skupiny, pokud jedinci splní podmínku osvojení národního jazyka a kulturních norem. V Katalánsku existuje dlouhodobá politická strategie *Generalitat* na etno-kulturní homogenizaci společnosti skrze jazykovou asimilaci. Postupně byla zaváděna povinnost používat katalánštinu jako primární jazyk ve školství (Hierro 2015) a v kontaktu s institucemi veřejné správy (Colomer 2017). Zprovoznění regionálního veřejnoprávního rozhlasu a televize, stejně jako proliferace katalánsky psaného periodického tisku (viz O'Brien 1990) dále napomohly k difúzi vernakulárního jazyka v heterogenní katalánské společnosti.

³⁴ *Súmate* (v překladu Připoj se) je organizace podporující a propagující nezávislost Katalánska na Španělsku. Soustředí se na difúzi podpory pro nezávislost mezi Katalánci, jejichž primárním jazykem je španělština. Organizace prezentuje katalánský nacionalismus a národní identitu oproštěně od etno-kulturní partikularnosti jako k minoritám (především kastilské) tolerantní a inkluzivní prvky. Výrazným představitelem *Súmate* je např. poslanec centrálního španělského parlamentu Gabriel Rufián (ERC), a to i přesto, že jeho primárním jazykem je katalánština (viz Aramburu 2020).

Z druhého empirického a teoretického cíle práce vycházejí dvě následující hypotézy:

Hypotéza 3 (H3) postuluje, že etno-kulturní podmíněnost katalánského nacionalismu bude slábnout v souvislosti s aplikovanými politikami identitární inkluze (např. *Súmate*), což povede k akceptaci národní příslušnosti a zvýšení podpory pro nezávislost ze strany kastilské minority v Katalánsku. Dle tohoto předpokladu bude katalánský nacionalismus ve zvýšené míře korespondovat s konceptem občanského nacionalismu.

Hypotéza 4 (H4) postuluje, že vzhledem k podstatě katalánského nacionalismu, která je definována jako kulturní projekt vyžadující jazykovou asimilaci pro začlenění minorit do národní skupiny, bude jazyková kategorie dlouhodobě nejsilnějším prediktorem nacionalistických afiliací a preference nezávislosti. Dle tohoto předpokladu bude nacionalismus v Katalánsku stabilně korespondovat s konceptem kulturního nacionalismu.

Třetím *empirickým* cílem této práce bylo popsat a vysvětlit proměny v prostorové variabilitě a podmíněnosti afiliací k separatistickému nacionalismu v Katalánsku mezi dvěma fázemi nacionalistické performance, tzv. banálním a mobilizovaným nacionalismem (Billig 1995) před a po událostech v roce 2012. Konkrétně řečeno, v této analýze jsem zkoumal, zdali se míra prostorového shlukování, polarizace, ale i etnicizace preferencí pro regionální nacionalismus a nezávislost v Katalánsku systematicky liší mezi latentní, kooperační fází nacionalistické performance a obdobím explicitně secesionistické mobilizace, která se projevila v diskurzní rovině i praktických krocích *katalanistického* hnutí. Ač je při zkoumání vlivu podmiňujících faktorů hlavní důraz dáván na popsání efektu etnicizace, explanační kapacita dalších štěpných linií je rovněž kontrolována a diskutována. Nejvýraznější změna v nacionalistické performanci proběhla v Katalánsku v roce 2012, ačkoliv její počátky lze vysledovat již v letech 2010–2011 a přímé konsekvence naopak v letech 2013–2014 (Puig, Ginebra 2020). Intenzivní mobilizace zde vydržela s mírnými výkyvy až do současnosti. Za využití analýzy areálových dat a multi-měřítkové metody mediánového poměru šancí (MOR) jsem nejprve zkoumal změny ve variabilitě nacionalistických afiliací v delším období 2003–2017. Výzkum etnicizace preferencí následně proběhl ve dvou periodách mezi roky 2010–2017, přičemž fáze intenzivní mobilizace byla komparována s obdobím latentní performance, která mobilizaci vždy přímo předcházela. Pro tuto druhou část analýzy byla využita individuální data z šetření BOP (CEO 2021). Za účelem přesnějšího porozumění charakteru nacionalistické mobilizace v současném Katalánsku se pokusím obě zkoumané periody blíže představit.

První vlna intenzivní nacionalistické mobilizace, která v Katalánsku začala počátkem roku 2012, se nejprve projevila zhoršením politických vztahů a růstem legislativních střetů mezi centrálními institucemi španělského státu a institucemi katalánské autonomie. Spojitý efekt několika příčin stál za touto mobilizací. Zaprvé, španělský Ústavní soud zrušil změny v autonomním statutu Katalánska (Guibernau 2014; Boylan 2015; Carbonell 2019; Lecours 2018). Změny v motivacích katalánských politických elit, dané generační obměnou vedení nacionalistických stran a asociací i rozhořčením z kroků státu, poté znamenaly obrat těchto institucí směrem k explicitní podpoře nezávislosti (např. Barrio, Rodríguez-Teruel 2017; Colomer 2017; Gillespie 2017). To bylo též podpořeno návratem *Partido Popular* (PP) do centrální španělské vlády, s čímž přišel nárůst hostilní politiky vůči Katalánsku (Aramburu 2020). Vlna nacionalistické mobilizace byla rovněž posílena rozhořčeními z pokračující ekonomické krize (Molina, Quiroga 2019) a vzrůstajícím španělským nacionalismem, což Olivieri (2015) dává do souvislosti s triumfem Španělska na mistrovství Evropy i světa ve fotbale. Institucionální rozpory se brzy přenesly do veřejného diskurzu a preferencí ve společnosti. Část katalánských obcí se odhodlala k pořádání neoficiálních, lokálních referend o nezávislosti. Ale především došlo k uskutečnění bezprecedentních veřejných manifestací v Barceloně při *La Diada*³⁵, kde se počínaje zářím 2012 každý rok shromáždilo na 1,5 milionu lidí (Muñoz, Guinjoan 2013; Rico, Liñeira 2014; Boylan 2015; Burg 2015). Tyto události ve svém důsledku způsobily silný nárůst národního sentimentu a obrat směrem k nezávislosti u podstatné části nacionalistického hnutí, které tak opustilo dřívější autonomistické intence. Politika úsilí o nezávislost je mezi nacionalistickými elitami i veřejností v současnosti hlavním proudem politické aktivity. Zatímco volební kampaň k regionálním volbám v roce 2010 neobsahovala explicitní volání po nezávislosti (Rico 2012), následující volby v listopadu 2012 byly primárně o tomto tématu (Rico, Liñeira 2014; Lepič 2017). Tímto spuštěná transformace katalánské politiky (Criado a kol. 2018) přinesla další předčasné regionální volby v září 2015, konané jako náhrada za zneplatněné referendum o nezávislosti v roce 2014 (Martí, Cetrà 2016; Oriols, Rodon 2016). V návaznosti na tyto volby byla katalánským parlamentem přijata „cestovní mapa k nezávislosti“, včetně deklarace závazného referenda o sebeurčení (viz také Parlament de Catalunya 2015; GENCAT

³⁵ *La Diada* je hlavní katalánský národní den, který připomíná pád Barcelony dne 11. září 1714 po obléhání vojsky bourbonského krále Filipa V. Španělského při válkách o španělské dědictví. Tyto události mimo jiné znamenaly dlouhodobou ztrátu autonomie Katalánska a zrušení tradičních institucí katalánské samosprávy. Každoročně v tento den probíhají připomínky u památníků událostí, nicméně od roku 2012 se do popředí dostaly manifestace požadující nezávislost Katalánska. Populární katalánská historiografie interpretuje první takto masovou demonstraci 11. září 2012 jako faktor, který dodal regionálním politikům odvahu k explicitní podpoře nezávislosti, ač systematické zkoumání sledu událostí poukazuje na komplexnější povahu situace (viz Barrio, Rodríguez-Teruel 2017).

2017a). Prvotní nacionalistický sentiment však začínal postupně vyprchávat a korupční skandály okolo CDC ubíraly secesionistickému projektu kredibilitu.

Období nacionalistické mobilizace od roku 2012 zdaleka nebylo vnitřně homogenní. Pokles intenzity a legitimacy *katalanistického* hnutí mezi roky 2015–2017 byl však záhy vystřídán opětovnou mobilizací od počátku léta 2017. Důvodem byly přípravy na tzv. 1-O referendum o nezávislosti ze strany katalánské regionální autonomie, a především reakce institucí španělského státu na tyto kroky. Centrální instituce se konání referenda pokoušely zastavit primárně legislativním tlakem a represí. Ústavní soud urychleně rušil katalánským parlamentem přijaté legislativní akty, včetně zákona o konání referenda. Byly konfiskovány hlasovací lístky³⁶, zakázáno vysílání propagačních spotů v médiích i na webu, došlo na deaktivaci volebních serverů pro digitální sčítání hlasů a centrální vláda převzala kontrolu nad finančním rozpočtem Katalánska, včetně správy fiskálních záležitostí. Ve dnech před i po referendu byly zadrženy a do vazby umístěny desítky politických činitelů, občanských aktivistů a administrativních pracovníků. Výsledky 1-O referenda a jednostranné vyhlášení nezávislosti (DUI) z 27. října 2017 byly zrušeny Ústavním soudem a autonomní pravomoci Katalánska dočasně převzala centrální vláda (Cetrà, Harvey 2019). Katalánští nacionalisté, ač vnitřně rozdělení mnoha spornými body (Sanjaume-Calvet, Riera-Gil 2020), interpretovali tyto kroky shodně jako nedemokratické a potvrzující represivní podstatu španělského státu (Cetrà a kol. 2018). Rozhořčení z represe, absence dialogu a ztráty regionální autonomie (ač dočasné) vedlo k obnovení nacionalistických manifestací se stovkami tisíc účastníků v Barceloně, proliferaci lokálních iniciativ a přímých akcí, blokádam dopravní infrastruktury napříč regionem a ke generální stávce ve dnech ihned po referendu. Na rozdíl od roku 2012 se však mobilizace v roce 2017 dočkala kontra-mobilizační reakce. V Barceloně se uskutečnilo několik shromáždění volajících po zachování národní jednoty Španělska. Ač méně početné, symbolický význam těchto demonstrací byl velký, neboť se jednalo o první velkoformátovou veřejnou manifestaci španělského nacionalismu od pro-unionistické části katalánské společnosti (dále viz Pruna a kol. 2017).

Z konceptuálního hlediska je tento empirický cíl provázán s třetím *teoretickým* cílem, jímž se pokouším zjistit, nakolik jsou proměny míry a měřítkovosti prostorové variability a etnicizace afiliací k regionálnímu nacionalismu v Katalánsku mezi fázemi každodenní a

³⁶ Nové hlasovací lístky byly v den referenda nakonec k dispozici, jelikož byly vytištěny ve „francouzském“ Katalánsku, tj. regionu *Catalunya del Nord* neboli departementu *Pyrénées-Orientales* ve Francii, a v noci před referendem rozvezeny spolu s volebními urnami do připravených volebních místností (viz Güell 2017).

mobilizované nacionalistické performance (Billig 1995) vysvětlitelné postuláty teoretického modelu konsekvencí nacionalistické mobilizace, který vyvinul Gurr (1993), a který zde z geografické perspektivy mírně modifikuji (viz také Saxton, Benson 2008). Zároveň pro tyto účely kontroluji explanační schopnosti dalších modelů etno-politické mobilizace (viz Dostál 1999). Dle teoretického modelu, který navrhl Gurr (1993) a později modifikovali Saxton a Benson (2008) dojde ke katalyzaci nacionalistické mobilizace, pokud hnutí disponuje (1) prostředky pro delimitaci a kohezi národní skupiny (*means*), (2) rozhořčeními, která plynou z nespokojenosti s ekonomickými a politickými vztahy s centrem (*motives*) a (3) vhodnou příležitostí pro difúzi nacionalistického diskurzu a tím i mobilizace. Možnou rekonceptualizaci modelu z geografické perspektivy naznačuje již Hossay (2004), který pracuje s indikátorem nerovnoměrně rozložené podpory korsického nacionalismu. Jestliže se nacionalistická mobilizace rozvíjí ve společnosti, která je prostorově segregovaná, co se týče distribuce etno-kulturních nebo jiných národ konstituujících a delimitujících faktorů, budou rozhořčení (*grievances*) spojená s nacionalismem rovněž prostorově shlukovaná do oblastí obývaných touto národní skupinou. Dynamika nacionalistické mobilizace, a tím i afiliace k nacionalismu a míra jejich etnicizace skrze zviditelnění delimitačních kritérií se za tohoto předpokladu také stanou prostorově nerovnoměrné. Nadto, kontra-mobilizační iniciativy (v Katalánsku např. *Tabarnia*, viz Blanchar 2018) poskytují platformu pro mobilizaci státního nacionalismu v oblastech slabých afiliací k regionálnímu nacionalismu. Dle postulatů tohoto modelu by s nacionalistickou mobilizací mělo dojít ke zvýšení shlukování a/nebo polarizace a etnicizace afiliací ke katalánskému nacionalismu.

Konsekvence nacionalistické mobilizace ve smyslu navýšení etnicizace podpory nacionalismu mají dopad i na očekávání spojená s teoretickou typologií permeability národní příslušnosti. Navzdory relativní kulturní otevřenosti katalánské národní příslušnosti a snahám o občanskou identitární inkorporaci minorit (primárně kastilské) v Katalánsku mnoho „nečlenů“ odolává jazykové asimilaci a skrze primordiální ráz etnické identity i afiliacím ke katalánskému nacionalismu a podpoře pro nezávislost. Především to platí pro kastilsky hovořící obyvatele, kteří se stěhovali do Katalánska v průběhu 20. století z regionů jižního Španělska – nejvíce z Andalusie – za prací. Existuje několik důvodů této rezistence. Rodný jazyk kastilské minority je úředním jazykem celého státu, s čímž přichází omezení nutnosti naučit se jazyk dominující v regionu. Navíc kvůli silné rezidenční segregaci v Katalánsku tvoří kastilská minorita normativní lokální majority v mnoha městech katalánského průmyslového pásu (viz např. Galeano a kol. 2015), což je dle předpokladů modelu ideální

půda pro kontra-mobilizaci. Obzvláště silnou rezistenci ke kulturní asimilaci či občanské inkorporaci do dominantní národní skupiny lze očekávat v období nárůstu nacionalistické mobilizace. Zaprvé, cirkulace nacionalistických intencí ve veřejném diskurzu dekonstruuje etno-kulturně partikulární podstatu nacionalistické ideologie. V případě Katalánska vyvolává silný důraz nacionalistické historiografie na etno-kulturní narativ zakládajícího mýtu katalánského národu pochyby o věrohodnosti inkluzivních snah (např. *Súmate*). Zadruhé, tyto pochyby jsou dále umocněny intencemi hnutí k secesionismu, jelikož z pohledu minorit není zřejmé, jaký postoj by k nim nový stát po hypotetickém nabytí nezávislosti zaujal. Podrytá ontologická bezpečnost a kombinovaný vliv dalších faktorů jsou důvody zvýšené afiliace etnických minorit ke státně-nacionalistické kontra-mobilizaci pro udržení *statusu quo* během fáze mobilizace regionálního nacionalismu (Criado a kol. 2018; viz také Hroch 1985; Botterill a kol. 2016), přičemž výsledkem je mimo jiné zvýšená etnicizace nacionalistických afiliací, a to regionálních i státních (Serrano 2020). S ohledem na teoretickou typologii permeability národní příslušnosti lze dle předpokladů modelu, který vyvinul Gurr (1993), očekávat ve fázi mobilizace existenci etnicky odmítaného nacionalismu.

Ze třetího empirického a teoretického cíle práce vycházejí dvě následující hypotézy:

Hypotéza 5 (H5) postuluje, že s nástupem nacionalistické mobilizace dojde k zesílení etnicizace nacionalistických afiliací a tím v kontextu etno-kulturně segregované společnosti v Katalánsku i k nárůstu prostorové variability těchto afiliací. Tato etnicizace, způsobená důsledky cirkulace etnicky partikulárního narativu ve veřejném diskurzu během fáze mobilizace, promění katalánský nacionalismus z kulturního na etnicky odmítaný typ.

Hypotéza 6 (H6) naproti tomu postuluje, že konsekvence nacionalistické mobilizace nejsou vysvětlitelné modelem T. R. Gurra, čímž pádem musí dojít k sociální a prostorové difúzi afiliací a rozostření etno-kulturní štěpné linie v důsledku snah o občanskou inkorporaci minorit ze strany kampaně pro nezávislost. Při naplnění tohoto předpokladu zůstane zachován inkluzivní potenciál katalánského nacionalismu a možnost další proliferace.

Čtvrtým *empirickým* cílem této práce bylo popsat a vysvětlit, jak se změny prostorové variability a podmíněnosti afiliací ke katalánskému nacionalismu mezi jednotlivými fázemi nacionalistické performance liší mezi třemi analyticky vymezenými *prostorovými režimy*, které jsem socio-politickou regionalizací (viz důsledky cíle 1) v Katalánsku identifikoval. Účelem této analýzy bylo zjistit význam prostorové nestacionarity čili, konkrétně řečeno,

zjistit, zdali a nakolik se různé oblasti v Katalánsku vzájemně liší v síle nacionalistických afiliací, míře jejich shlukování a polarizace a intenzitě etnicizace, a jak se identifikovaná nestacionarita proměňuje mezi latentní a mobilizovanou fází performance nacionalismu. V akademické literatuře dosud nebylo systematicky zkoumáno, nakolik efekty rozhořčení a příležitosti vyvstávající z mobilizace v podzimních měsících roků 2012 a 2017 prohloubily zákopy mezi různými částmi Katalánska s ohledem na afiliace k nacionalismu. Analýza proto proběhla ve stejném časovém rozsahu (2010–2017) a za použití stejné kombinace datových zdrojů a využitých metod, jako analýzy, které byly reflektované předchozími cíli práce. Pro regionalizaci teritoria do prostorových režimů jsem využil kombinaci výstupů metod prostorové autokorelace, shlukové analýzy a GWR. Koncept prostorových režimů reprezentuje vzájemně systematicky odlišnou velikost a strukturu podpory pro nacionalismus a nezávislost, stejně jako různé důvody za touto (ne)podporou stojící (Lepič 2017).

Předpoklad prostorové nestacionarity s ohledem na míru, variabilitu a podmíněnost (primárně etnicizaci) nacionalistických afiliací v Katalánsku, stejně jako intenzifikaci této nestacionarity spolu s nacionalistickou mobilizací, lze dovodit z konsekvencí teoretického modelu T. R. Gurra, z evidence prostorové diferenciaci jiných případů státního i regionálního nacionalismu v Evropě a také z evidence týkající se teritoriální struktury Katalánska. V důsledku intenzivní industrializace a navazujících demografických změn i na základě odporu ke standardizaci a centralizaci španělského státu a růstu regionálního nacionalismu došlo od poloviny 19. století k zesílení prostorové fragmentace a polarizace Katalánska v ekonomickém, politickém i kulturním smyslu (Nogué, Vicente 2004; Etherington 2010). Tato multi-dimenzionální diferenciaci regionu přečkala dobu dvou diktatur ve 20. století³⁷, demokratickou tranzici následující po pádu frankismu (viz Muñoz 2009) a vydržela až do současnosti (např. Lepič 2017). Zároveň se v důsledku tenzí, které obklopovaly nacionalistickou mobilizaci, navýšilo povědomí v akademickém i veřejném diskurzu o teritoriálních rozdílech mezi secesionistickým a unionistickým Katalánkem (Muñoz, Guinjoan 2013; Rodon, Guinjoan 2018; Carbonell 2019; Maza a kol. 2019). Jak jsem doložil v jednom z předchozích výzkumů (Lepič 2017), prostorová diferenciaci má tendence k intenzifikaci, pokud jsou explicitní nacionalistické a secesionistické požadavky otevřeně artikulovány ve veřejném diskurzu (nejen) během volebních kampaní. Evidence z regionálních voleb 2012 a 2015 podporuje tento předpoklad. Podobně v létě 2017, během další vlny nacionalistické

³⁷ Španělsko prošlo ve 20. století obdobím vojenské diktatury generála Prima de Rivery (1923–1930) a také fašistické diktatury Francisca Franca (1939–1975). Obě tato období se nesla ve znamení silných represí proti (mimo jiné) hnutím, která prosazovala regionální kulturu a autonomii (Katalánsko, Baskicko atd.).

mobilizace dva měsíce před 1-O referendem o nezávislosti, se mi terénním výzkumem podařilo identifikovat hluboké rozdíly v intenzitě mobilizace mezi severním, jižním a metropolitním Katalánkem.

Podobná situace a trendy v prostorovém shlukování a polarizaci byly v současné době pozorovány i v dalších zemích (např. Rohla a kol. 2018). To se týká i případů regionálního nacionalismu, jak zdokumentovali Jones a Fowler (2007) pro Wales a Agnew (2018) pro Skotsko, regionalismu, jak ukazují Mancosu a Vezzoni (2018) pro severní Itálii, i státního nacionalismu (např. Agnew, Shin 2017). Zatímco národy jsou v primordiálním diskurzu modelovány jako kohezní a homogenní jednotky, ve skutečnosti jsou často heterogenní, frakcionalizované a komponované z rozličných míst, která jsou v národní historiografii i ideologii hierarchicky strukturována podle jejich významu pro nacionalistický narativ. Vyostrění tohoto narativu během fázi nacionalistické mobilizace a kampaně za nezávislost má potenciál k dalšímu navýšení prostorové diferenciace a tím i nestacionarity. V této situaci je pro detailní analýzu nacionalistických afiliací a jejich podmíněnosti nezbytné analyzovat jednotlivé oblasti v rámci teritoria – *prostorové režimy* – odděleně.

Tato práce není první, která se pokouší o popsání a vysvětlení prostorové variability a nestacionarity nacionalistických afiliací v Katalánsku při využití kombinace areálových a individuálních dat. Rodon a Guinjoan (2018) se pomocí analýzy georeferencovaných dat z průzkumů veřejného mínění BOP (CEO 2021) pokoušeli o zachycení nestacionarity na úrovni municipalit (N = 947), pročež spojili všechny průzkumy z let 2011–2014 do jedné datové matice³⁸, aby tak získali dostatečně velký vzorek, který bude reprezentativní i pro úroveň municipalit. Tímto však došlo k potlačení časové dimenze, jelikož data pocházejí jak z fáze latentní nacionalistické performance (2011), tak z období intenzivní mobilizace (2012–2014). Analýza uskutečněná v této práci je odlišná. Snahou regionalizace bylo identifikovat co největší, ale stále vnitřně homogenní prostorové bloky, které následně mohou být komparovány z hlediska časového i prostorového. Zároveň ovšem nepředpokládám absolutní vnitřní homogenitu takto vymezených prostorových režimů, a tudíž se pomocí multi-měřítkové analýzy podrobných areálových dat v závěru práce pokouším diskutovat limity tohoto přístupu a implikace pro další výzkum.

Z konceptuálního hlediska je tento empirický cíl rozvinut posledním, *metodologickým* cílem, jímž se pokouším ověřit a zhodnotit užitečnost metodologického rámce geograficky

³⁸ Autoři takto shromáždili data z 10 průzkumů, v nichž dohromady figurovalo 22 500 respondentů.

vrstvené analýzy (anglicky *geographically nested analysis*), která ve svém výzkumném designu postupuje multi-měřítkově od explorativní geografické analýzy širšího teritoria (neboli *LNA*) k hloubkové analýze regionálních specifik (neboli *SNA*) (viz Harbers, Ingram 2017), přičemž dává důraz na podchycení prostorové variability zkoumaných indikátorů a případně i prostorové nestacionarity jejich podmíněností. V této práci se pokouším rozšířit metodologii analýzy o dva aspekty. Zaprvé, v souladu s přístupem *time geography* (neboli geografie času) (Hägerstrand 1967, 1970) se domnívám, že statické zmapování prostorové diferenciace je nedostatečné nejen kvůli nezachycení dynamiky, nýbrž i z důvodu podmíněnosti prostorových vzorců časovými procesy (a naopak). Metodologie časoprostorového přístupu naopak umožňuje komplexní zachycení dynamiky a podmíněnosti, což je klíčové jak pro empirická zjištění, tak pro širší testování teorií. Z myšlenek Hägerstranda (1970) vychází i druhý aspekt, jímž se snažím inovovat metodologii geograficky vrstvené analýzy. Jelikož analýza areálových dat, jakkoliv multi-měřítková, redukuje rozmanitost afiliací lidí do zprůměrovaného či sumarizovaného vyjádření a pohybuje se v riziku ekologické chyby a efektu MAUP, navrhuji doplnit ekologickou analýzu o analýzu individuálních dat na makro- i mikro-úrovni.

Takto pojatá metodologie výzkumu do určité míry evokuje i metodologii kritického realismu (Sayer 2010), primárně ve smyslu diskuze interakcí mezi časoprostorově partikulární evidencí případové studie, širším socio-prostorovým kontextem, v němž je evidence zasazena a zároveň ho svou existencí parciálně konstituuje, a teoretickým modelem, který má za cíl zobecnit dosavadní povědomí o evidenci. Zároveň se však v interpretaci analýzy, jako ostatně i samotnou metodologií hloubkové případové studie, vymezují pozitivistickému důrazu na neproblematickou inferenci a generalizaci evidence. Explorativní povaha analýzy má za úkol problematizovat zaběhlé představy o jednoduché verifikovatelnosti teorie skrze poukázání na časoprostorovou diferenciaci její platnosti. Snahou tudíž není teorie v této práci testované pouze potvrdit/vyvrátit, nýbrž je pomocí esenciální i parciální rekonceptualizace rozšířit, aby byly schopné podchytit komplexní a proměnlivou realitu a dualitu interakcí mezi strukturou a aktérem (viz Giddens 1984; Agnew 1987). Možnost poznání a interpretace reality má v práci ústřední význam, protože vycházím z předpokladu oddělení podstaty sociální reality a její jevové stránky (Kosík 1966) a možnosti dobrat se z epistemologického hlediska podstaty skrze analytickou dekonstrukci obrazu jevu. Ontologie a epistemologie výzkumu tak mohou ve specifickém kontextu případu splývat, ač zmíněné limity generalizace neumožňují jednoduchou přenositelnost zjištění.

Výzkumný rámec práce je vystaven na odmítnutí *metodologického nacionalismu*, a to s ohledem na tematické vymezení výzkumu, jeho metodologickou strukturaci pomocí geograficky vrstvené analýzy i důraz na rekonceptualizaci testovaných teorií, aby odpovídaly komplexitě časoprostoru a multi-měřítkového kontextu. Metodologický nacionalismus jako pojem označuje výhradní a normativní zaměření výzkumu na stát, a „ideálně“ národní stát, jakožto organického, tj. nedělitelného, aktéra v domácí i zahraniční politice³⁹. V politické geografii existuje dlouhá (a tragická) tradice užívání tohoto přístupu (např. Ratzel 1897), stejně jako systematická snaha jej překlenout a dekonstruovat (Agnew 1994a). V této práci stavím na geografické tradici kritického přístupu ke státu jakožto výhradní jednotce a rámci pro analýzu (Kropotkin 2017), což je reflektováno užitou metodologií výzkumu. Nadto argumentuji, že nejen „*národní státy*“, ale ani „*národní regiony*“ nemohou být brány jako nedělitelná, homogenní jednotka, nýbrž musí být ve výzkumu podrobeny systematické analýze časoprostorové diferenciaci.

Ze čtvrtého empirického a metodologického cíle práce vychází následující hypotéza:

Hypotéza 7 (H7) postuluje, že prostorová variabilita (neboli shlukování a polarizace) a etnicizace nacionalistických afiliací v Katalánsku bude ve vzrůstající míře nestacionární v prostoru, nebo jinými slovy, budou zaznamenány větší rozdíly mezi oblastmi tzv. prostorových režimů, v průběhu intenzivní nacionalistické mobilizace. V teoretickém vyjádření tímto postuluji i časoprostorové limity inkluzivního potenciálu nacionalismu.

Co všechny hypotetické scénáře, postulované v jednotlivých cílech práce, znamenají pro proliferaci katalánského nacionalismu? Ač predikce budoucího vývoje není cílem této práce, je užitečné zamyslet se nad hypotetickými důsledky nalezené diferenciaci. Proto se zde nejprve pokouším nastínit možné scénáře proliferace, abych v závěrečné interpretaci diskutoval konkrétní implikace scénáře odpovídajícího nalezené evidenci. Tabulka 1 stručně sumarizuje hypotetické scénáře proliferace nacionalismu v souvislosti s rozvojem etno-politické mobilizace národních skupin. Konceptuální a teoretický základ předpokladů je detailně představen v kapitole 2. V případě prvního scénáře, kdy jsou afiliace prostorově a sociálně nacionalizované a navíc založené na permeabilní struktuře štěpných linií ve společnosti, nastává pro regionální nacionalismus výhodná situace. Při rozvoji nacionalistické

³⁹ Zde je třeba upozornit, že samotné termíny „*domácí*“ a „*zahraniční*“ politika jsou výsledkem prevalence normativního významu metodologického nacionalismu v sociální realitě. Např. Dijkink (1996), ač se vůči metodologickému nacionalismu nevymezuje, zdůrazňuje utilitárnost rozlišení a interdependenci domácí a zahraniční politiky státu.

mobilizace lze předpokládat její úspěšnou difúzi napříč společností, např. dle idealizované interpretace Hrochova (1985) modelu. Druhý scénář kombinuje prostorově nacionalizovanou distribuci afiliací se stacionárním vlivem neprostupné (např. etno-genealogické) štěpné linie. Difúze nacionalistické mobilizace je v tomto případě zbrzděna etnicizací preferencí, ačkoliv inter-etnický kontakt a slabá etno-kulturní segregace činí scénář v delším měřítku prospektivní. Rovněž třetí scénář je prospektivní, třebaže z jiného důvodu než předchozí situace. Pokud je prostorové shlukování a polarizace afiliací způsobeno nerovnoměrnou distribucí faktorů, které tyto afiliace podmiňují, ale jsou-li zároveň podmiňující štěpné linie prostupné, lze očekávat proměnlivost v příslušnosti k sociálním skupinám, a tudíž existenci tzv. průřezových (cross-cutting) afiliací (Kriesi 1998), které mírní konflikt a zvyšují potenciál pro kooperaci a inkluzi. Ve čtvrtém scénáři jsou podmiňující štěpné linie naopak etno-genealogické, což v souvislosti s rezidenční segregací a slabým inter-etnickým kontaktem limituje difúzi etno-politické mobilizace v heterogenní společnosti a tím pádem proliferaci nacionalismu. Inkorporační politiky aplikované nacionalistickými aktéry se v této situaci potýkají s nedůvěrou etnických minorit, výsledkem čehož je neúspěch inkluzivních snah a tzv. etnicky odmítaný nacionalismus. Poslední scénář zahrnuje situaci, kdy se k faktorům limitujícím difúzi afiliací napříč společností přidávají diverzifikované efekty lokálních či mikroregionálních kontextuálních specifik, přičemž z hlediska nacionalistického hnutí není reálné reflektovat tato specifika ve své inkluzivní politice, a tudíž dosáhnout proliferace. Nutno podotknout, že všechny scénáře jsou chápány z perspektivy *teorie strukturace*, jako výsledek dynamických interakcí mezi sociální strukturou a vlivem aktérů (Giddens 1984), nikoliv jako strukturálně podmíněný stav.

Tabulka 1: Scénáře proliferace nacionalismu během mobilizace dle postulátů práce

Prostorová distribuce faktorů	Prostorová distribuce afiliací	
	<i>Nacionalizovaná</i>	<i>Shlukovaná a polarizovaná</i>
<i>Permeabilní štěpné linie</i>	(1) Proliferační	(3) Prospektivní (<i>cross-cut</i>)
<i>Pereniální štěpné linie</i>	(2) Prospektivní (kontakt)	(4) Limitovaný (unitárně)
<i>Nestacionární (vliv kontextu)</i>	- ^a	(5) Limitovaný (nestacionárně)

^a Na základě diskuze teoretických předpokladů, které jsou podrobně představeny v kapitole 2, považuji tento zbylý hypotetický scénář za vysoce nepravděpodobný.

V předchozím textu jsem nastínil, že při incidenci lokálních kontextuálních faktorů bude docházet k limitaci potenciálu pro difúzi nacionalistické mobilizace ve společnosti a tím pádem k omezení proliferace nacionalismu. Z tohoto důvodu práce obsahuje i diskuzi efektů místního prostředí, přičemž tyto efekty jsou v analýzách měřeny jako reziduální, tj. postulovaným modelem nevysvětlená variabilita. V akademické literatuře existuje obsáhlá polemika o vhodnosti měření kontextu pomocí reziduální variability (srov. Agnew 1996; King 1996), nicméně vzhledem k širokému zaměření analýz v této práci jsem se omezil na tento postup. Samotný pojem *kontextu* pochopitelně nemůže být redukován pouze na efekt lokality či mikroregionu, tj. areálově malé sub-státní jednotky. Kontext je z principu multi-měřítkový a časoprostorově partikulární (např. Agnew 1994b, 1996; Burbank 1997; Flint 2001, 2003; Johnson a kol. 2002). Prostorový kontext na globální, supra-státní, státní i sub-státní měřítkové úrovni se v čase rozvíjí a mizí, přičemž rozsah kontextuálních specifik se zdaleka neomezuje na takto arbitrárně vymezené, a tudíž zjednodušené, úrovně (Marston 2000). Zároveň nelze zcela oddělovat ani v literatuře často zmiňovanou dualitu kontextu a kompozice (viz Bernard a kol. 2014). Kupříkladu Pattie a Johnston (2000) zdokumentovali normativní socio-politické efekty populační kompozice sousedství, implikací čehož budiž, že samotná distribuce populace utváří specifický místní kontext. Z vývojového hlediska je i historický kontext místa výsledkem efektů kompozice populace v lokalitě v minulosti, včetně pozice lokality v širším rámci (tj. národním, globálním) politického, ekonomického, či kulturního systému (Agnew 1987).

Existuje mnoho typů různých kontextuálních faktorů (Cox 1969; Agnew 1996; Pattie, Johnston 2000). V Katalánsku i jiných případech politických systémů (nejen regionálního nacionalismu) byly měřeny faktory sousedského efektu (*neighbourhood effect*), normativní efekt etno-kulturní nebo socioekonomické kompozice lokality (Barceló 2014), efekt interpersonálních sítí vztahů (Rodon, Guinjoan 2018), efekt kandidáta⁴⁰, organizace a aktivita politických stran (Shin 2001), včetně efektu předvolební kampaně, nebo efekt prostorové identity (Pallares-Barbera a kol. 2004). Z obecného hlediska nejsou efekty kontextuálních faktorů zaštitěny žádnou souhrnnou teorií, ačkoliv Agnew (1987) se pokoušel vytvořit základní konceptuální rámec jejich studia. Existují tak jen parciální postuláty vypovídající o jednotlivých typech kontextu. Určitou nevýhodou měření kontextuálních efektů pomocí vyextrahované reziduální variability, třebaže odděleně pro jednotlivé měřítkové úrovně, je nemožnost v analýze přímo určit, o jaký faktor kontextu se jedná. Nicméně, pro implikace

⁴⁰ V českém sociálněvědním výzkumu se tento faktor rovněž nazývá *efekt souseda* (Bernard a kol. 2014).

vycházející z cílů této práce není klíčové identifikovat konkrétní typ kontextu, nýbrž sílu efektů místních specifik pro různé měřítkové úrovně s důrazem na popsání nestacionarity mezi vymezenými prostorovými režimy (a též uvnitř nich) a mezi fázemi latentní a mobilizované nacionalistické performance. V návaznosti na práci Billiga (1995) v tomto ohledu, a s přihlédnutím k předchozím scénářům proliferace nacionalismu, diskutují, nakolik má nacionalistická mobilizace účinky prostorově a sociálně nacionalizující a nakolik naopak fragmentující (viz také Lepič 2021a).

Tato práce se skrze své teoretické, metodické a analytické zaměření snaží dosáhnout několika výzkumných inovací a přínosů ve studiu tématu, přičemž mnohá zde předložená evidence byla ve výzkumu doposud reflektována jen sporadicky nebo vůbec. Z hlediska teoretického přínosu se práce pokouší o kritické zhodnocení a navržení rekonceptualizací (esenciálních i parciálních) tří klasických teorií konstrukce národu a nacionalismu – teorie teritoriální a sociální nacionalizace, teorie permeability národní příslušnosti a teorie konsekvencí nacionalistické mobilizace. Na základě diskuze širší škály akademické literatury je snahou práce dekonstruovat a poté rozvinout konceptuální rámec studia nacionalismu, aby lépe reflektoval komplexitu časoprostorové reality a oproštění od v politické geografii stále rozšířeného přístupu metodologického nacionalismu. Na toto navazuje metodologický přínos práce, jímž se snaží být evaluace užitečnosti metodologie geograficky vrstvené analýzy (neboli *geographically nested analysis*). Jako inovaci k dosavadnímu rámci analýzy navrhuji multi-měřítkovou regionalizaci na základě zkoumání areálových dat a hloubkový výzkum lokálních a mikroregionálních specifik pomocí kombinace areálových a individuálních dat. Poznatky z explorativního kvantitativního výzkumu byly posléze ověřeny a doplněny evidencí z terénního výzkumu. Na základě teoreticko-metodologických postulatů *time geography* (Hägerstrand 1967), banálního nacionalismu (Billig 1995), nacionalistické mobilizace (Gurr 1993) a geograficky vrstvené analýzy (Harbers, Ingram 2017) sestává analýza z třídímní časoprostorové komparace, tj. (1) mezi fázemi latentního a mobilizovaného nacionalismu, (2) mezi dvěma vlnami nacionalistické mobilizace v roce 2012 a 2017 a (3) mezi třemi analyticky vymezenými prostorovými režimy v rámci katalánského teritoria. Empirickým přínosem práce je snaha o vysvětlení komplexního časoprostorového vývoje afiliací a podmíněností katalánského nacionalismu, včetně inovovaného náhledu na studium inkluzivnosti a exkluzivnosti nacionalismu ve vztahu k minoritním etno-kulturním skupinám. Podle mých dosavadních znalostí je tato práce první takto komplexně pojatou studií dynamiky (dez)integračních procesů a limitů proliferace afiliací nejen v případě ka-

talánského nacionalismu, ale i šířeji v případech studia centrifugálních tendencí ve státech EU v kontextu prohlubující se evropské integrace.

Po úvodu a představení výzkumných cílů práce a postulovaných hypotéz následuje kapitola 2, v níž představuji konceptuální diskuzi o náhledech na národy a nacionalismus a vymezení majoritních a minoritních národních skupin, uvádím časoprostorové možnosti a limity proliferace nacionalismu a kriticky evaluuji a navrhuji dílčí rekonceptualizace tří klasických teorií konstrukce národu a nacionalismu. V kapitole 3 je představena logika hloubkové jedno-případové studie s komparativním přesahem a struktura metodologického přístupu geograficky vrstvené analýzy. Dále zde popisuji v analýze využitá areálová data a individuální data, včetně výběru proxy závisle a nezávisle proměnných. Metody zpracování dat jsou rozděleny dle struktury cílů práce, jelikož pro každý cíl byl využit částečně jiný metodický aparát, sestávající z metod globální i lokální statistické analýzy. V následující kapitole 4 dochází k seznámení s historií a současností katalánského nacionalismu, jsou diskutovány jeho konstitutivní charakteristiky, soudobý kontext a hlavní aktéři. Důraz je dán i na popsání rozdílné vazby ideologie a hnutí katalánského nacionalismu k různým částem teritoria Katalánska. V empirické kapitole 5 jsou prezentovány výsledky analýz dle jednotlivých cílů práce. Kapitola začíná deskriptivním přehledem dynamiky proliferace afiliací k nacionalismu v Katalánsku, aby posléze představila teritoriální a sociální limity této proliferace, regionalizaci teritoria do prostorových režimů a charakter podmíněnosti preferencí pro nacionalismus a nezávislost, včetně pojednání o nestacionaritě vlivu faktorů a efektu kontextu. Předposlední, šestá kapitola diskutuje a interpretuje evidenci získanou v předchozí kapitole ve vztahu k teoretickému rámci práce a postulovaným hypotézám. Evaluuji zde explanační potenciál představených teorií konstrukce národu a nacionalismu a užitečnost jejich navržené rekonceptualizace. Kapitola 7 přináší závěrečnou sumarizaci zjištěných výsledků v rovině empirické, teoretické a metodologické a naznačuje implikace získané evidence pro možnosti inter-etnického soužití v případě Katalánska i obecněji v Evropě v kontextu evropské integrace. V závěru jsou diskutovány i metodické limity této analýzy a navrženy další směry možných výzkumů tématu ve smyslu prohloubení interní a externí validity v této práci zjištěné evidence, tj. jak v případě Katalánska, tak i v dalších případech regionů s centrifugálními tendencemi v heterogenních společnostech.

2 Teoreticko-konceptuální rámec geografického studia nacionalismu

Teoreticko-konceptuální rámec této práce je postaven na kritické diskuzi institucionálních a kulturalistických přístupů ke studiu nacionalismu a konstrukci a proliferaci národu a státu (Conversi 2014) z geografické perspektivy. V úvodní části této kapitoly jsou představeny tři různé přístupy k chápání nacionalismu a jeho role – primordiální, konstruktivistický a etno-symbolický, přičemž tato práce vychází z konstruktivistické perspektivy, která operuje s konceptem nacionalizace historie, důsledkem čehož dochází i k nacionalizaci prostoru. V případě etno-kulturně podmíněného nacionalismu⁴¹ je pro vysvětlení proliferace afiliací k nacionalistické ideologii a hnutí z konceptuálního hlediska klíčová kompozice teritoria ve smyslu (1) etno-kulturní homogenity a heterogenity a (2) při situaci inter-etnického sdílení teritoria (tj. heterogenity) i míry rezidenční segregace jednotlivých skupin na nižších měřítkových úrovních. V práci tak zdůrazňuji rozdílné konsekvence pro předpoklady teorií při různé teritoriální konfiguraci⁴², z čehož dále vyplývají i rozdílná očekávání o validitě teorií z hlediska časoprostorové diferenciaci, včetně diferenciaci v explanační schopnosti institucionálních a kulturalistických přístupů, neboť časové a prostorové hledisko je vždy vzájemně podmíněné (Hägerstrand 1970). Z této konceptuální perspektivy v kapitole polemizuji s klasickými přístupy ke konstrukci národu a státu (tj. *nation- and state-building*), které postulují *nacionalizaci* skrze multi-kulturní inkorporaci či etno-kulturní asimilaci (viz Connor 1972) a představují reakci na homogenizační tendence v podobě mobilizovaného hnutí regionálního nacionalismu. Po tomto obecném konceptuálním a teoretickém exkurzu následuje v kapitole představení tří klasických teoretických přístupů ke konstrukci národu a nacionalismu, které postulují teritoriální a sociální nacionalizaci politických jednotek, permeabilitu národní příslušnosti ve smyslu infrastrukturní kapacity k inkorporaci či asimilaci minorit a důsledky nacionalistické mobilizace pro nacionalizaci a proliferaci afiliací. Kritická diskuze přínosů a omezení každé z těchto teorií směřuje k navržení potřeby jejich rekonceptualizace jak ve smyslu konceptuální podstaty, tak jednotlivých postulátů, aby

⁴¹ Někteří autoři, především v rámci kritického přístupu (např. Yack 1996), udávají, že nacionalismus vždy bývá etno-kulturně podmíněn, zatímco vize multi-etnického, občanského nacionalismu je liberálním mýtem (viz Tamir 1995). Ve skutečnosti existuje malý počet případů nacionalismu (*státního* i *regionálního*), které se nevymezují pomocí prvků etnicity a/nebo kultury, ač je třeba vzít v potaz, že jednak toto vymezení nebývá vždy k dispozici (Gellner 1983) a jednak se ani tyto případy nevyhýbají snahám o invenci (nebo fabrikaci) etno-kulturního historického narativu pro posílení identifikace/mobilizace v současnosti (Hobsbawm 1983).

⁴² Ač je nutno podotknout, že rozdíl mezi etno-kulturně homogenním a heterogenním teritoriem je do značné míry rétorický a abstraktní, neboť teritorium je i přes století bezprecedentní státní homogenizace (Rae 2002) v případech naprosté většiny států světa stále heterogenní (viz také Kaplan 1994). Rozdíl je tak především mezi homogenizační rétorikou a heterogenní realitou (Mandelbaum 2016), a tudíž konsekvence konfigurace jsou dány primárně mírou etno-kulturní rezidenční segregace a možnostmi inter-etnického kontaktu.

byly schopny lépe reflektovat komplexní časoprostorovou realitu a interdependenci mezi strukturou a vlivem aktérů, kteří se v rámci této struktury pohybují (Agnew 1987). V tomto ohledu práce kombinuje přístupy založené na vytváření teorií (*theory-making*) a testování teorií (*theory-testing*) (Van Evera 1997). V závěru kapitoly se práce zamýšlí nad tím, jak specifický kontext ovlivňuje explanační potenciál představených teorií, včetně jejich zde navržených rekonceptualizací.

2.1 Primordiální, konstruktivistický a etno-symbolický přístup k nacionalismu

Smith (1991) nebo Mansvelt Beck (2005) považují nacionalismus za soubor ideologických předpokladů o výlučné pozici národu a za mobilizované národní hnutí, které tuto ideologii prosazuje. Ideologické hnutí nacionalismu má za cíl dosažení a/nebo udržení svébytnosti, koheze a identity národní skupiny, která konstituuje národ. Národ je podle definice Smithe (1991) pojmenovaná skupina lidí, kteří sdílejí pereniální teritorium neboli vlast, společné legendy a mýty, stejně jako historické povědomí a vernakulární kulturu a poskytují stejná práva a povinnosti všem členům tohoto pomyslného společenství (např. Anderson 1991). Gellner (1983) tuto definici dále rozvíjí explanací nacionalismu jako politického principu, který usiluje o prostorovou kongruenci kulturní jednotky (tj. národu) a politické jednotky (tj. státu v jeho teritoriálním rozsahu). Právě s ohledem na kauzální posloupnost mezi objevením se *nacionalismu*, *národu* a *státu* se však ve společnosti i akademické literatuře vyskytují tři různé perspektivy – primordiální, konstruktivistická⁴³ a etno-symbolická (viz Smith 1991, 1998). Tyto přístupy se rovněž liší v situování vzniku nacionalismu a národu, chápání jejich přirozenosti, účelnosti a v možnostech vůle aktéra vymanit se ze strukturální determinace národní skupinou. Ve zbytku podkapitoly jsou tyto přístupy blíže představeny, neboť rozdíly mezi nimi konstituují i rozdíly mezi *očekáváním* a *realitou* nacionalismu.

Primordiální paradigma, reprezentované jednak samotnými představiteli a řadovými členy nacionalistického hnutí a jednak rozšířené v akademickém prostředí během rané fáze institucionalizace sociálněvědního studia nacionalismu na přelomu 19. a 20. století, včetně vlivu v politické geografii (např. Ratzel 1897), prezentuje nacionalismus jako vrozenou, a

⁴³ *Konstruktivistický* přístup k chápání nacionalismu a národu je v akademické literatuře taktéž nazýván jako *instrumentální* nebo *modernistický* přístup. Ač mezi přístupy existují určité rozdíly, které ospravedlňují jejich oddělení, v podstatné části literatury o nacionalismu jejich perspektivy ve skutečnosti splývají. V této práci je proto nejprve kategorizují dohromady a až později v textu rozdíly podrobněji vysvětlují.

tedy lidské společnosti přirozenou tendenci a prostředek pro vymezení národu a posílení vlastní národní identity ve světě konstituovaném mozaikou národů. V tomto pojetí národ předchází vzniku nacionalismu. Národy dle primordiální vize praktikují nacionalismus za účelem své ochrany a proliferace. Situace, v níž národy předchází nacionalismu, zároveň znamená, že národy jsou chápány jako přirozené a objektivně vymezené skupiny lidí, nikoliv jako sociálně konstruované, subjektivní myšlenkové kategorie. Lidstvo se odnepaměti člení na národy jakožto základní jednotky společnosti. Smith (1991), i když sám paradigma primordialismu na základě jeho dekonstrukce odmítá, prezentuje další vize tohoto přístupu. Členství člověka v národní skupině je vnímáno jako hluboce zakořeněné a dědičné, tudíž jedinec je narozením národnostně determinován a nemá možnost v průběhu svého života tuto národnost měnit. Subjektivita, individuální aktivita a vůle jsou v této vizi nacionalismu potlačeny ve prospěch kolektivní vůle a objektivně definované identity. Vymezení národů probíhá na základě objektivně existujících faktorů, jakými bývají vernakulární jazyk, krevní či rasové pouto, náboženství, společná historie a soužití na teritoriu nazývaném vlastí, či národní psyché (viz Llobera 1983). Gellner (1983), sám taktéž velký kritik primordialismu, uvádí příklad novely o *člověku beze stínu* (Adelbert von Chamisso) jako paralely ke ztrátě národní identity po emigraci. Stejně jako člověk nemůže žít beze stínu, nemůže žít ani bez národnosti. Smith (1986) navazuje s charakteristikou, že identita a sounáležitost jedince je primárně vztažena k národu a pouze touto sounáležitostí s kohezní a objektivně vymezenou národní skupinou může člověk dosáhnout skutečné svobody.

Každý národ má dle primordiálního paradigmatu právo na své teritorium, které může nazývat vlastí, přičemž pro vytvoření a udržení tohoto teritoria si národy ustavily instituci státu. Stejně jako nacionalismus, také stát je vnímán jako přirozený a neodvratný důsledek tendence národů k zabezpečení své pozice a rozvíjení kultury ve světě. Národní stát je tedy jedinou legitimní politickou entitou. Světový řád a harmonie ve světě závisí na tom, zdali je světový systém konstituován nezávislými a suverénními národními státy, přičemž, opět slovy Gellnera (1983), hlavní důraz je dán na to, aby národ a stát byl plně kongruentní.

Multi-měřítková struktura tohoto deterministického přístupu, v němž jedinec je nucen náležet do národní skupiny, která je jednou z částí idealisticky vnímané mozaiky národních států světa, je omezená na jednosměrné ovlivnění afiliací (*top-down*) a tím zjednodušující. Zároveň rozpor mezi realitou a premisami primordialismu vedl k širokému odmítnutí tohoto přístupu v současné sociální vědě. Naproti tomu primordiální paradigma dosud přetrvávalo

v ideologii i mezi představiteli a příznivci soudobých nacionalistických hnutí, regionálních i nativistických/etatistických. Z těchto důvodů je popsán přístup užitečný primárně pro pochopení, jak se nacionalismus a nacionalisté sami vnímají, ale také jak je nacionalismus dominantní národní skupiny na národnostně heterogenním teritoriu vnímán národnostními minoritami, a to především v situaci, kdy dominantní skupina má v úmyslu toto teritorium homogenizovat, tj. minority začlenit (inkorporovat či asimilovat) pod majoritní populaci. Tento druhý aspekt je klíčový pro porozumění i konceptualizaci limitů inkluzivního potenciálu nacionalismu. Ač tedy faktograficky tato práce odmítá primordiální východiska, bere je v analýze přesto v potaz, neboť nacionalistická ideologie i hnutí se premisami tohoto přístupu často bezvýhradně řídí.

Konstruktivistické paradigma je dominantním přístupem v současném akademickém studiu nacionalismu, jelikož evidence z řady vědních disciplín (např. historie, antropologie, geografie, sociologie, etnologie a politologie) vedla k vyvrácení klíčových premis primordialismu. Mezi hlavní autory, jejichž práce definovaly samotný konstruktivistický přístup, patří Gellner (1983, 1997), Hobsbawm (1983, 1992), Deutsch (1953), Anderson (1991), Hroch (1985), Kedourie (1960), ale také již např. Renan (1882) s konceptem národu jako každodenního plebiscitu. Konstruktivismus jako pojem bývá v literatuře občas zaměňován za pojmy modernismus a instrumentalismus, přičemž se ale nejedná o synonyma, ačkoliv rozdíl mezi nimi nejsou velké. Všechna tři paradigma mají společné situování vzniku nacionalismu a národů do období modernity, do specifického kontextu intenzivně se měnící společnosti v 18. a 19. století v Evropě. Důraz na časoprostorové souvislosti formování nacionalismu a národů je typický pro modernisty. Zároveň v tomto aspektu existuje značný průnik s premisou konstruktivismu, neboť modernisté běžně vnímají nacionalismus (a tím i národy) jako sociální konstrukt (např. Gellner 1983), který je produktem vlivu struktury a činnosti kulturních a politických aktérů v časoprostoru. Nicméně, kupříkladu Hroch (1971) popisuje i některé přirozené vývojové charakteristiky členění lidské společnosti na národy. Vize nacionalismu jakožto moderního, sociálně konstruovaného fenoménu je užitečná pro dekonstrukci v jazyku rozšířeného primordiálního narativu. Pojmy jako „národní obrození“ nebo „národní buditelé“ jsou v podstatě ztělesněním primordialismu ve veřejném diskurzu, neboť implikují probouzení něčeho existujícího odněpaměti, a tudíž jsou dle premisy konstruktivismu chybné. Naopak to byla aplikace politické doktríny nacionalismu v měnící se společnosti, co způsobilo konstrukci a formování národů, včetně jejich touhy po nezávislé existenci ve vlastním státě.

Období vzniku doktríny a politického principu nacionalismu jako prostředku/nástroje pro formování národů a difúzi národní identity napříč populací (pro fáze difúze viz Hroch 1985) bylo časově kongruentní s érou intenzivních sociálních, ekonomických a politických proměn. Dva procesy byly v tomto ohledu klíčové, a to (1) industrializace a (2) konsolidace státu a standardizované státní byrokracie. Ty jsou zároveň v rámci *konstruktivistického* paradigmatu brány jako dva hlavní faktory stojící za vznikem nacionalismu, ačkoliv názory na sílu incidence těchto faktorů se mezi autory výrazně liší (srov. Gellner 1983 a Conversi 2008). Gellner (1983) v historickém výzkumu počátků uplatňování principu nacionalismu zdůrazňuje faktor industrializace, a především na průmyslovou revoluci navazující změny v sociální a geografické organizaci společnosti. Konkrétně se jedná o důsledky vykořenění teritoriální identity původně agrární populace skrze migraci a koncentraci ve městech kvůli zaměstnání v bujícím sektoru průmyslu a také z důvodu nárůstu míry i rozsahu prostorové mobility populace nad rámec etnicky partikulárních proudů, čehož důsledkem byla nutnost kulturní, primárně jazykové unifikace. Dopady jazykové unifikace a později standardizace na proliferaci nacionalismu popisují např. Deutsch (1953) nebo Anderson (1991). V duchu částečně podobném přístupu Gellnera (1983) situuje Hroch (1985) vznik a difúzi principu nacionalismu a „obrození národů“ do období rozvoje kapitalismu (v důsledku průmyslové revoluce) a utváření sociální stratifikace neboli třídního uspořádání společnosti. Naproti tomu Conversi (2008, 2012) považuje za klíčový faktor vzniku a proliferace nacionalismu ve společnosti standardizaci a byrokratizaci státu, včetně posílení jeho politické, vojenské a kulturní role. Nacionalismus a tím pádem i národy vznikají jako *přímý produkt* budování centralizovaného, byrokraticky standardizovaného a infrastrukturálně silného státu (Mann 1984), přičemž difúze nacionalizace probíhá skrze centralizované školství, konskripci do armády a nutnost kontaktu s administrativou státu (Weber 1999; Conversi 2008). Rozdíly v názorech autorů na původ incidence tohoto faktoru konstituují rozdíly mezi klasickým konstruktivismem a instrumentálním přístupem. Jak napovídá již název, *instrumentalismus* chápe nacionalismus jako záměrně vynalezený nástroj politických nebo ekonomických elit státu pro ukování národní identity a tím i legitimacy státu napříč společností skrze vytvoření národního státu. V duchu instrumentálního náhledu považuje např. Kedourie (1960) nacionalismus za mocenský nástroj pro spiknutí politických elit a inteligence za účelem nárůstu penetrace státu do společnosti a každodenního života. Naopak vize difúze nacionalismu a národní identity dle Hrocha (1985), který pracuje s faktorem *racionálních* snah „národních buditelů“ o posílení vernakulárního jazyka na úkor standardizovaného státního jazyka, je mírnějším typem instrumentalismus. Hroch (1985) rozlišuje tři fáze difúze národní identity

– fáze A obnáší hledání a popisování národních reálií malým segmentem inteligence, fáze B se nese ve znamení národní agitace širších vrstev profesionálů (učitelů, úředníků, právníků, soudců) a fáze C je konečně obdobím masové mobilizace národního hnutí. Motivace aktérů difúze autor chápe instrumentálně, ač odmítá premisu o spiknutí.

Incidence faktoru industrializace se v akademické literatuře na základě studia případů z periferních částí Evropy, a především z mimoevropského prostoru (např. Siddiqi 2010), dočkala zpochybnění, neboť aplikace nacionalismu a formování národu často předcházely rozvoji industrializace (Rae 2002), ač nikoliv kvůli primordiálnímu charakteru nacionalismu, nýbrž z důvodu opožděné či neexistující industrializace. Přítomnost státu je tak brána jako jediný univerzální faktor vzniku a difúze nacionalismu, ať již ve smyslu nacionalizace společnosti státu, nebo naopak kontra-mobilizace proti homogenizačním tendencím státu. Systematické nacionalizační úsilí státních institucí (viz Weber 1999) i jednotlivých aktérů (viz Hroch 1985), čili to, co nazývám nacionalismem, zkonstruovalo národ, aby existence národu následně dodala legitimitu existenci institucí státu, jehož primárním účelem je dle nacionalistů poskytnout národu ochranné politické, administrativní, vojenské, ekonomické a kulturní pouzdro (viz také Tilly 1994). Z tohoto důvodu je ustavení a/nebo zabezpečení existence státu chápáno většinou autorů jako ultimátní cíl každého nacionalismu. Francie je udávána jako případ první aplikace principů nacionalismu a zformování nacionalizujícího se národního státu (Mansvelt Beck 2005). Politická centralizace a byrokratická standardizace absolutistické monarchie daly základ infrastrukturní moci státu, která poté umožnila penetraci společnosti a kontrolu teritoria za účelem dosažení institucionální a infrastrukturní nacionalizace. Odkaz *Velké francouzské revoluce* (1789) nadto zažehl úsilí o identitární, masovou nacionalizaci (viz Mosse 1975), a to důrazem na univerzální práva a permeabilitu sociální struktury společnosti. Z tohoto hlediska lze prvotní nacionalismus vnímat jakožto sociálně emancipační hnutí proti starým pořádkům (neboli *Ancien Régime*) rozkastované feudální společnosti. Bylo by však chybou zároveň opomenout utilitární účel nacionalismu v podobě politickými elitami vedené legitimizace transformovaného, nyní národního, státu. Do dalších oblastí Evropy se princip nacionalismu dostal postupnou difúzí, např. v průběhu napoleonských válek, avšak za diametrálně odlišné situace vztahů mezi charakterem státu a strukturou populace. Státy byly buď výrazně menší než prostorový rozsah etnické skupiny potenciálního národu, což vedlo k podnícení unifikačních nacionalismů (např. v Německu a Itálii), nebo naopak existovala multi-etnická impéria s množstvím v prostoru promíchaně žijících etnik. Tato druhá situace vedla ke vzniku první vlny separatistických nacionalismů,

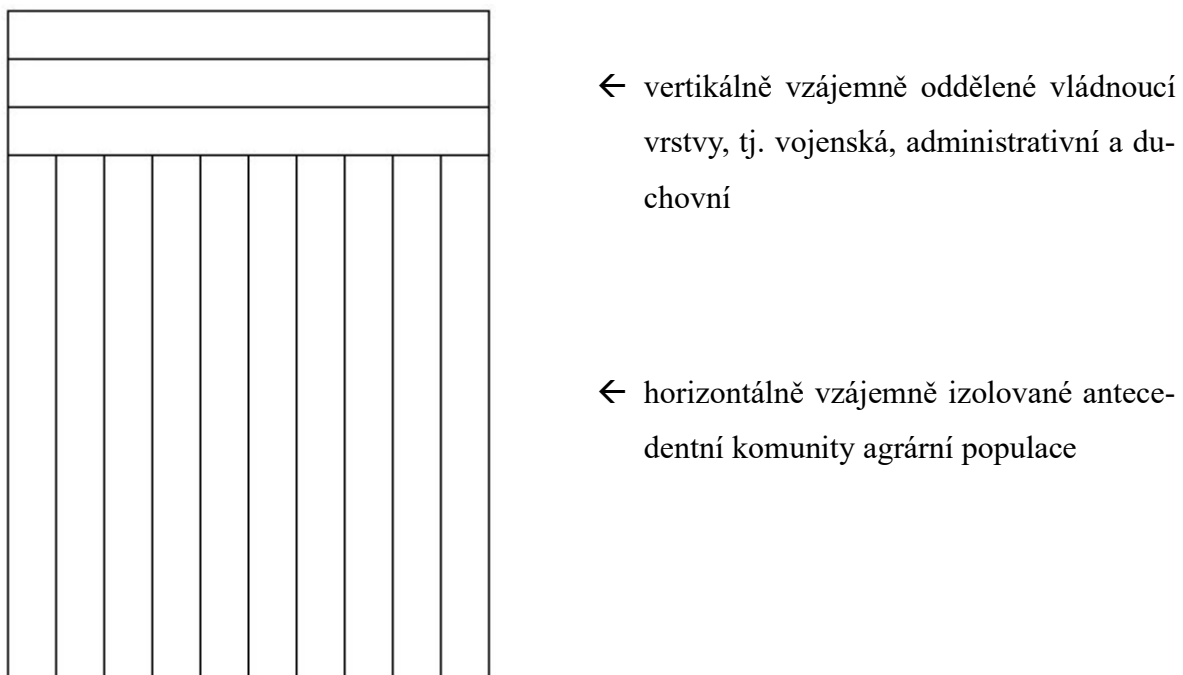
kteřá je představena v úvodu této práce, přičemž motorem mobilizace zde byly mimo jiné i homogenizační nacionalistické tendence dominantních etnik v těchto impériích. Takováto prostorová nekongruence mezi rozsahem státu a etnické skupiny potenciálního národu (viz Gellner 1983) vedla i k intenzivní mobilizaci a kontra-mobilizaci s cílem naplnění hlavního principu nacionalismu – kongruence politické a kulturní jednotky.

Ačkoliv se jednotlivé případy liší v kauzální posloupnosti objevení se nacionalismu a státu, existuje v akademické literatuře shoda na tom, že národ přišel na scénu až později, a to právě důsledkem politiky státu a incidence nacionalismu (včetně kontra-mobilizačního nacionalismu). Jak tvrdí Anderson (1986), národy byly vynalezeny a zformovány politikou nacionalismu pro posílení identifikace populace se státem (viz *instrumentální paradigma*), přičemž před érou nacionalismu převažovala identifikace s mnohem menšími (a výjimečně i s většími) teritoriálními jednotkami. Národ je v konstruktivistickém hledisku chápán jako komunita propojená sítí pomyslných (čili identitárních) vazeb (Anderson 1991) a sociální komunikace (Deutsch 1953), tj. jako diskurzivní kategorie. Komunita národu je vymezena na základě (náhodně) přiřčených diferenačních znamení, často etno-kulturních znaků, jež zároveň slouží pro posílení vnitřní koheze národní skupiny. Gellner (1983) zdůrazňuje, že výběr těchto *objektivizujících* znamení se řídí principem dostupnosti a viditelnosti, přičemž „národní buditelé“ nerozlišují, jestli je diferenciacce pozitivní nebo negativní. Volba znaků národu vytváří (a často fabrikuje) partikulární etno-kulturní aparát, který skrze každodenní interakce v rámci politické jednotky dostává zdání odvěkosti a primordiálního charakteru, což napomáhá národnostní (identitární) homogenizaci, tj. nacionalizaci. Tento přístup vede rovněž ke zpochybnění strukturálně daného, objektivního a neměnného členství v národu. Konstruktivisté naproti tomu zdůrazňují subjektivitu, vůli jedince a časovou proměnlivost identifikace (v extrému např. Renan 1882; srov. Yack 1996) jako podstatné národotvorné činitele. Toto pochopitelně neznamena popření významu objektivizujících etno-kulturních faktorů vymezení národu, nýbrž zdůraznění jejich utilitárnosti, pomyslnosti a s ohledem na zaměření této práce především časoprostorové nestacionarity.

O prolnutí premisy primordiálního a konstruktivistického přístupu se pokoušel Smith (1986, 1991, 1998), který vymyslel a sám se stal prvním představitelem *etno-symbolického paradigmatu*. V duchu konstruktivismu vychází z pohledu na nacionalismus a národy jako sociální konstrukty objevivší se v období modernity, ale zdůrazňuje jejich „primordiální“ provázanost s historickými proto-národy, tj. etnickými skupinami, které sdílely stejné etno-

kulturní znaky a symboly jako mají na ně navazující moderní politické národy. Proto-národ se dle Smithe (1986) od moderního národu odlišuje především nerozvinutostí politického principu, který vyžaduje kongruenci národu a státu a etno-kulturně homogenní teritorium. Z toho plyne, že politický princip konstruuje z proto-národů moderní národy, ač neformuje je v kontextuálním vakuu, nýbrž na základě pre-existujících etnických znaků a symbolů, které přirozeně přechází z proto-národu na národ. Mezi znamení patří nejčastěji jazyk, ale také společná historie, náboženství, a v extrémním případě i pospolitost krve a rasy. Jako etno-kulturní symboly jsou využívány vlajky, barevné kombinace, hymny, kroje, průvody, hesla, deklaráce, pomníky, portréty, či krajinné prvky národního teritoria, které mohou být jak přírodního, tak i kulturně-historického významu. Převzaté symboly bývají dle premisy etno-symbolismu jak reálné, tak i reinteretované a vynalezené, čímž se tento přístup liší od konstruktivistů, kteří postulují pouze sociální fabrikaci (Hobsbawm 1983). Podobně se liší kauzální posloupnost, neboť dle premisy etno-symbolismu *proto-národ* předešel stát i nacionalismus. Naopak v souladu s konstruktivisty vidí Smith (1986) moderní národy jako výsledek aplikace nacionalismu ve společnosti, ač ne nutně skrze činnosti státních institucí. Etno-symbolické paradigma se tak především vymezuje vůči instrumentálnímu přístupu.

Obrázek 1: Diferenciace společenské struktury v před-nacionalistické společnosti

Zdroj: Upraveno na základě publikace Gellner (1983).

Kritika etno-symbolismu se zabývá především nedostatečnou konceptualizací pojmu proto-národ ve vztahu k moderním politickým národům. Považovat etnické skupiny z před-nacionalistického období za přímé předchůdce moderních národů je problematické, pokud není zodpovězena otázka sociálního a teritoriálního rozsahu této návaznosti. Společenská struktura feudální entity, jak ji představuje Gellner (1983), je argumentem proti existenci proto-národů (Obrázek 1). Moderní národotvorné kulturní prvky, jako je *vernakulární jazyk*, nebyly totožné pro všechny skupiny a celé teritorium tzv. proto-národu. Heterogenní a prostorově rozdrobená struktura před-nacionalistických společností vyžadovala ve věku nacionalismu vytažení (tzv. *up-scaling*) pouze jednoho z mnoha horizontálně izolovaných dostupných kulturních vzorců (např. dialektů jazyka) na úroveň národotvorného významu pro moderní národ. Rozhodnutí o tom, jaké partikulární kulturní znaky budou standardizovány na národní úrovni a jaké naopak zůstanou ve formě (nechtěných) periferních dialektů, je nezbytně instrumentální nebo náhodné, ale nikoliv přirozené. I přesto je z geografického hlediska etno-symbolické paradigma užitečné, neboť implikuje diferenciaci mezi relativně jednoduchou nacionalizací etnického jádra a limitovanou nacionalizací u minoritních etnik v etno-kulturně heterogenní společnosti, jejíž zkoumání je předmětem i této práce.

Z důvodů uvedených v této podkapitole vychází tato práce z premis *konstruktivismu*, ač jsem zároveň dalek tomu popírat efekt etno-kulturních elementů ideologie nacionalismu a vymezení národů. Tyto elementy jsou však *instrumentálně* (nebo i náhodně) zvolené, pomyslné a systematicky reinterpretované, aby odpovídaly *modernímu* narativu národu. Primordiální a etno-symbolické paradigma, ač problematické z faktografického hlediska, jsou pro výzkumný rámec práce užitečné, jelikož poskytují vhled do vnímání nacionalismu sebou samým, a především do vzájemného vnímání majoritních a minoritních národů včetně detailního náhledu na existenci vnitřní diferenciaci dominantní a periferní etno-kulturní skupiny. Kontext konstrukce a vymezení národu, včetně vztahů majorita-minorita, rovněž ovlivňují i další okolnosti, které v této práci beru v potaz. Jsou jimi např. schopnost státu inkorporovat a akomodovat etno-kulturně heterogenní populaci pod unifikovanou národní ideologii, což závisí na typu aplikovaného nacionalismu (občanský, kulturní, etnický) a na akceptaci inkluze ze strany minorit; míra fragmentace a polarizace prostorového rozmístění etnických skupin, včetně jejich vnitřní institucionální a identitární frakcionalizace; sociální a prostorová inter-etnická dělba práce, respektive nerovnoměrnosti vytvářející rozhořčení na straně znevýhodněného etnika; nebo pozice státu a národu v systému geopolitických vztahů (viz Dijkink 1996).

Existenci národu – majoritního i minoritního – v politické jednotce státu je nezbytné zkonstruovat, přičemž tato konstrukce je výsledkem systematické politiky nacionalismu a její kontext přímo ovlivňuje inter-etnické národnostní vztahy. První etapou formování národu je nacionalizace etnického jádra, tj. rozšíření nacionalistické ideologie mezi etnickou skupinu, která odpovídá ideologickým znakům a symbolům daného nacionalismu (Hroch 1985). Za účelem konstrukce národních znaků a symbolů dochází k tzv. nacionalizaci historie (viz Hobsbawm 1983), instrumentálnímu procesu, který je představen v následující podkapitole.

2.2 Konstrukce tradice, nacionalizace historie a mobilizace současného hnutí

Porovnáme-li explanační potenciál jednotlivých výše představených paradigmat původu a charakteru nacionalismu a národů s diskurzivním narativem a performancí nacionalistického hnutí, vyplyne na první pohled příkrý, ač zdánlivý rozpor mezi faktografickou dominancí konstruktivistického paradigmatu, které situuje konstrukci národů politikou nacionalismu do období modernity, a prezentací nacionalismu, která využívá odkazy na prastarý původ národu a historické symboly. Předtím než se v této práci dostanu k diskuzi limitací v difúzi nacionalizace mezi etnickým jádrem a širší populací teritoria, je nezbytné vysvětlit, proč se nacionalismus jako jev moderní doby zdá být odvěkým a plným odkazů na dávnou historii národu neboli jaké jsou aspekty ideologické nacionalizace etnického jádra.

Hobsbawm (1983, 1992) analyzuje využívání historických symbolů, událostí a tradic nacionalistickým hnutím, načež argumentuje, že nacionalismus a národy jakožto veskrze moderní jevy vyhledávají historické narativy a reinterpretovaly jejich vyznění, aby korespondovalo s intencemi moderního nacionalismu a národu, a tímto symboly, události a tradice *defacto* vynalézají pro národní účely. Není výjimkou, že historické narativy nejsou pouze reinterpretované, ale mnohdy i zcela fabrikované. Nacionalizace historie byla obzvláště rozšířená v období, kdy intenzivní transformace společnosti oslabila či zpřetrhala původní sociální vazby a žité praktiky, pro něž byly originální symboly a tradice (tj. bez národního významu) ustaveny a využívány, a v jejichž rámci byly historické události interpretovány. Tímto obdobím překotných změn je právě éra rozvoje industrializace a konsolidace státu a standardizované státní byrokracie, přičemž diskuze potenciálního efektu těchto procesů na rozvoj nacionalismu je vedena v předešlé podkapitole. Existující tradiční narativy, praktiky

a symboly, jako jsou lidové písně a hymny, ceremonie a demotické slavnosti, místní vlajky a emblémy, oděvy, barvy a barevné vzory, formální i neformální instituce, stejně jako celé historické události, byly reinterpretovaly, modifikovaly, ritualizovaly a posléze institucionalizovaly pro nové účely proliferace nacionalismu a tím i národu (viz Hobsbawm 1983). Hobsbawm (1983) a Trevor-Roper (1983) uvádějí jako příklady konstrukce tradice a reinterpretace historie např. záměrně historizující podobu britských státních ceremonií, jejichž účelem je mimo jiné vystavit na odiv kontinuitu státnosti, či apropiaci kiltu, tartanového vzoru a dud, stejně jako celé kultury *Highlands*, za symboly skotského národu. Jak autoři zdůrazňují, choreografie ceremonií britského státu je produktem 20. století, ne pereniální historické tradice. Původ dnešních skotských národních symbolů taktéž nemá co do činění se vzývanou historickou performancí skotského národu. Namísto toho se původně lokální symboly (spojené s *Highlands*) dočkaly vytažení do národní úrovně významu a historické kulturní vzorce z jiných regionů (kilt z Anglie, tartan z Vlámka) byly zcela fabrikovány. Nacionalizace historie je klíčová pro prezentaci nacionalismu jako odvčké a všeobjímající síly, kterou pereniální národy využívají pro prosazení se ve světě národních států. Narativ kontinuální existence národu poté legitimizuje snahy o nacionalizaci etnického jádra i širší populace na teritoriu politické jednotky, což je hlavním principem diskurzu a performance nacionalismu. Studium nacionalizace historie je užitečné i z geografické perspektivy této práce, neboť homogenizační tendence v procesu konstrukce tradice nevyhnutelně přítomné odhalují limity teritoriální a sociální nacionalizace v politické jednotce, permeabilitu národní příslušnosti i konsekvence nacionalistické mobilizace.

Proč si však nacionalistická ideologie zakládá na odvčké historii a tradici, když je to veskrze moderní fenomén? Mansvelt Beck (2005) argumentuje, že nacionalizací historie vytvořené zdání kontinuity je (společně s uniformitou) klíčovým předpokladem proliferace nacionalismu, neboť poskytuje socio-politickou legitimitu a dodává dojem stability, historické zkušenosti a v neposlední řadě propojuje současnost s pereniálním teritoriem a osudy předků i jejich vernakulárními charakteristikami – neboli s elementy, po nichž v moderní a mobilní společnosti rychle narůstá poptávka. Dále Nairn (1977) vysvětluje nacionalistický důraz na historii skrze podobenství o *Janusově tváři*⁴⁴ nacionalismu. Nacionalismus se tak jako bůh Janus dívá jednak do minulosti a tím skrze vykreslování dlouhé a slavné historie národu projektuje druhou tváří jeho zářnou budoucnost, přičemž ultimátním účelem je na-

⁴⁴ Janus je v římské mytologii bůh (mimo jiné) změn, který je typický dvěma obličejí, jimiž se dívá zároveň vpřed i vzad neboli z časového hlediska zároveň do minulosti a budoucnosti.

cionalistická mobilizace obyvatel politické a/nebo národní jednotky v současnosti. Jelikož tato mobilizace zvyšuje identifikaci populace s národem, slouží zároveň jako legitimizace existence národního státu. Ruku v ruce s nacionalizací historie dochází též k nacionalizaci prostoru, jelikož symboly, události a tradice, které získávají národní význam, jsou pokaždé spojeny s konkrétními prostory. Tím pádem i tato místa získávají v ideologii nacionalismu hlubší význam a přispívají tak k prostorové nacionalizaci politické jednotky. Naproti tomu ovšem Nogué a Vicente (2004) a Nogué a Wilbrand (2010) postulují, že distribuce oblastí národního významu je v rámci teritoria výrazně nerovnoměrná, což dokládají diferenciací mezi symbolickým severním a periferním jižním Katalánskem. Agnew (1998) uvádí další případy tzv. národních krajin v italském Toskánsku, anglickém Cotswolds⁴⁵, či údolí Rýna okolo pohoří Siebengebirge v západním Německu. V procesu nacionalizace historie a prostoru lze vysledovat unifikující i fragmentující tendence, přičemž klíčovým faktorem bývá charakter a prostorová konfigurace etno-kulturního jádra nacionalismu ve vztahu ke zbytku společnosti nacionalizující se politické jednotky.

2.3 Institucionální a kulturalistické formování národu z etno-kulturního jádra

Proces nacionalizace etno-kulturního jádra, anebo jinak řečeno nacionalistická mobilizace obyvatel politické entity, kteří svými vernakulárními charakteristikami odpovídají zvolené ideologické konstrukci a znakům daného nacionalismu, je nezbytnou, ač ne dostačující fází formování národu. Toto etno-kulturní jádro totiž tvoří jen omezená skupina lidí, přičemž další populace politické entity se od *objektivistických* národotvorných kritérií více či méně odlišuje. Pokud tito lidé chtějí být považováni za členy dominantní národní skupiny, nebo aplikuje-li politická entita (nejčastěji stát) aktivní nátlakovou politiku nacionalizace, musí se v klíčových charakteristikách ideologickým znakům národu přizpůsobit. Navazující fází formování národu je tedy difúze nacionalizace v celém teritoriálním a sociálním rozsahu státu, a to právě za účelem rozšíření identifikace lidí s národem (viz také Hroch 1985).

Účelem *nacionalizace* populace (etno-kulturního jádra i celé společnosti) je vytvoření společné a uniformní národní identity, která vytváří sounáležitost jedince s národem a posiluje afiliace k cílům národu a nacionalismu. Smith (1991) popisuje identitu jako sociální a

⁴⁵ *Cotswolds* je venkovský region rozkládající se mezi městy Oxford a Cardiff v jižní oblasti středozápadní Anglie. Region je spojován s několika národními legendami a rovněž v něm pramení nejdelší anglická řeka Temže.

psychologickou kategorií, skrze níž je jedinec začleněn do společnosti, se kterou pocítuje sounáležitost. Národní identita je tedy identifikace jedince s národem a jeho ideologickými znaky, symboly, tradicemi, narativem a cíli, stejně jako s institucionálním rámcem národní skupiny, ač zároveň jedinec nemůže nikdy poznat všechny členy této pomyslné komunity (viz Anderson 1991). Z hlediska difúze nacionalismu je národní identita klíčová, neboť je nositelem principů nacionalistické ideologie ve společnosti, čímž formuje národní hnutí, ať již latentní, nebo mobilizované (např. Billig 1995). Pro vytvoření koheze národní skupiny, což je nezbytnou podmínkou pro naplnění teritoriální a sociální nacionalizace, musí dojít ke konstrukci unitární nacionalistické ideologie skrze nacionalizaci historie a k difúzi afiliací ve vztahu k ideologickým premisám skrze mobilizaci hnutí.

Systematické úsilí nacionalismu o difúzi nacionalizace napříč společnostmi a teritoriem (neboli rozšíření národní identity mimo etnické jádro) implikuje, že politické entity bývají etno-kulturně a/nebo identitárně heterogenní. Tato heterogenita se projevuje soužitím více etnik na jednom teritoriu, vnitřní diferenciací jedné etnické skupiny, nebo kombinací obou těchto typů diverzity. Z konceptuálního hlediska je tato situace v rozporu s *idealistickými* předpoklady mnoha teorií proliferace nacionalismu, neboť implicitně očekávají homogenní populaci. Tímto zjednodušením trpí např. teorie difúze nacionalistické mobilizace Hrocha (1985), nebo nacionalistická reinterpretační teorie institucionalizace regionu Paasiho (1986, 1991)⁴⁶. Rovněž dva klasické přístupy k difúzi nacionalismu z etno-kulturního jádra a formování národu ve společnosti – institucionální a kulturalistický – jsou založeny na tomto implicitním předpokladu o homogenitě populace a její inklinaci k afiliacím k nacionalismu (majoritního i minoritního). V této podkapitole proto nejprve představím hlavní postuláty obou přístupů, abych se posléze v následující podkapitole dostal k obtížím, kterým postuláty institucionálního a kulturalistického přístupu musí čelit v situaci etno-kulturně a/nebo identitárně heterogenní společnosti. Jelikož podstatná většina států i autonomních regionů světa vykazuje určitou míru heterogenity populace, navrhuji v práci posléze interpretační rámec časoprostorových limitů explanačního potenciálu institucionálního a kulturalistického přístupu (viz také Mansvelt Beck 2005; Conversi 2014).

Institucionální přístup postuluje, že instituce státu anebo obecně autonomní politické entity mají skrze svoji činnost kapacitu nacionalizovat společnost v této entitě, a tím pádem konstruovat kohezní národ. Hlavním východiskem je, že infrastrukturální kapacita institucí

⁴⁶ Tomuto tématu se podrobněji věnuji v podkapitole 2.10 v rámci diskuze efektů kontextu.

moderního státu je dostatečně velká, aby mohlo dojít k penetraci společnosti a odstranění či alespoň potlačení významu antecedentních zdrojů socio-politických afiliací za účelem etno-kulturní a/nebo identitární homogenizace státu. Mann (1984) uvádí dva rozdílné typy moci, které je stát skrze své elity schopen nad společností praktikovat. První aspekt moci státu je tzv. *infrastrukturální moc*, což označuje schopnost státu prostoupit a efektivně kontrolovat společnost, přičemž cílem je implementovat v rámci společnosti jakékoliv zvolené politické intence. Moderní stát dle Manna (1984, s. 189) skrze infrastrukturální moc proniká do každodenního života obyvatel více, než jak činily všechny historické neteritoriální státy. Při hypotetické absolutní implementaci infrastrukturální moci státu nebude na jeho teritoriu existovat žádné místo, kde se lze přítomnosti státu vyhnout. V případě konceptu národního státu přináší tato kapacita nevyhnutelnou tendenci k nacionalizaci, čehož průvodním jevem je homogenizace společnosti, tak aby odpovídala ideologii nacionalismu. V případech, kdy politické a kulturní minority vzdorují homogenizačním politikám je stát schopen aplikovat druhý aspekt své moci, tzv. *despotickou moc*. Ta označuje rozsah akcí, které státní instituce mohou praktikovat, aniž jsou nuceny o jejich využití vyjednávat s občanskou společností (Mann 1984, s. 188), ač je třeba vnímat i omezení v přípustnosti užití despotické síly proti občanům stanovená mezinárodním právem (viz Rae 2002). Mnohé nacionalizující se státy v minulosti vskutku takovéto praktiky využívaly – a podobné případy lze ostatně sledovat i v současnosti (viz Finnegan 2020) – pro účely homogenizace národního teritoria. Rovněž extrémní okolnosti války, která zviditelňuje vymezení „*my versus oni*“ intenzifikují proces formování národu (Conversi 2014). Tyto aspekty nacionalizace však již opouštějí základní premisy postulované institucionálními přístupy, které se primárně drží významu infrastrukturální moci státu a jeho institucí (včetně např. politických stran).

Politické, kulturní a byrokratické instituce státu mají na proces nacionalizace vliv jak *přímý*, který byl popsán v předchozím odstavci, tak i *nepřímý*, neboť centralizace a modernizace státu spolu se standardizací státní správy vytvořily navazující sociální procesy, jež rovněž přispěly k unifikaci a nacionalizaci politické jednotky. Deutsch (1953) zdůrazňoval roli sítí sociální komunikace, vytvořených institucionálními a infrastrukturálními procesy, pro potlačování antecedentní regionální a etno-kulturní štěpné linie, která z definice limituje nacionalizaci politické jednotky. Lipset a Rokkan (1967) očekávali, že tato štěpná linie⁴⁷ ustoupí do pozadí či dokonce zcela vymizí při procesu formování národu a bude nahrazena funkčními socioekonomickými štěpnými liniemi, které dle autorů mají definovat moderní

⁴⁷ Koncept, předpoklady i jednotlivé typy v rámci teorie štěpných linií jsou představeny v podkapitole 2.7.

národní společnosti. Také Anderson (1991) postuloval význam sítě sociální komunikace a komunitního povědomí pro vytvoření pomyslného národního společenství. Zdrojem identitárního propojování společnosti byl vynález knihtisku a navazující cirkulace denního tisku, jelikož informační rámec novin je zasazen v hranicemi omezeném prostoru. V podobném duchu Gellner (1983) popisoval efekt transformace sociálních a ekonomických vztahů ve společnosti na vznik nacionalismu a formování národu, ač jako hlavní zdroj nacionalizace viděl proces industrializace a teprve sekundárně přisoudil význam existenci státu. Zvýšená sociální a prostorová mobilita daná ekonomickou transformací vynucuje uniformitu, která je poté státními institucemi kodifikována a slouží jako základ pro nacionalizaci. Samotný koncept sociální komunikace a mobility není omezen jen na institucionální přístupy, neboť síť komunikace je sice obecně intenzivnější uvnitř komunity než mezi členy a nečleny, ale zatímco *institucionální přístupy* chápou hranici členství primárně v politickém vymezení, *kulturalistické přístupy* naopak vymezují komunitu dle (ač třeba fabrikované) etno-kulturní hranice národní jednotky (srov. např. Deutsch 1953 a Hroch 1985).

Odborná literatura k problematice institucionální nacionalizace někdy tenduje (např. Weber 1999) k vysvětlení, že v případech vzniku centralizovaného státu před objevením se politického principu nacionalismu (případ Francie) dojde v těchto státech k nacionalizaci populace dle premis institucionálního přístupu, zatímco v případech, kde politický princip nacionalismu předběhne ustavení (národního) státu se rozvine kulturalisticky orientovaná nacionalizace (případ Německa) (viz také Smith 1991). Toto je však zjednodušující náhled, který nebere v potaz několik dalších faktorů (kontra-)nacionalizace. Zaprvé, instituce státu stejně jako klíčoví političtí aktéři (např. politické strany) nepraktikují pouze činnost přispívající k nacionalizaci, ale často rovněž přispívají k teritoriální a sociální polarizaci (Shin 2001; Elias 2009; srov. Lipset, Rokkan 1967). Stejně tak difúze nacionalismu a národní identity ve společnosti naráží na překážky v podobě skupin, které aktivně a záměrně vzdorují dominantní nacionalizaci. Ve Velké Británii a Španělsku byl moderní centralizovaný stát ustavený *před* (respektive *sousledně s* v případě Španělska) příchodem nacionalismu na politickou scénu. Přesto ani v jednom případě nedošlo ke zformování kohezního státního národu. Velká Británie jako jedna z nejvíce infrastrukturně silných zemí světa nebyla schopna akomodovat regionální specifika keltského pásu (*Celtic Fringe*, viz Hechter 1975) do unitárního národního rámce. Španělsko pak kombinací trvalé infrastrukturní snahy a dvou period aplikace silné despotické moci (1923–1930 a 1939–1975) dospělo do stavu z teritoriálního hlediska nejvíce fragmentovaného státu v současné EU (viz Linz, Montero

1999; Mansvelt Beck 2005). Tato explanační omezení logicky vedla mnohé autory k silné kritice premis institucionálního přístupu⁴⁸.

Nadto, modernizace společnosti a standardizace institucionálního rámce sice posilují infrastrukturní moc státu, ale zároveň rozvíjí i kapacitu pro kolektivní akci společenských skupin, které mají aktivní zájem na oponování státní nacionalizaci skrze kontra-mobilizaci. Hranice mezi dominantní nacionalistickou mobilizací a periferní kontra-mobilizací je často vedena podél etno-kulturní štěpné linie (viz Rokkan, Urwin 1983). Connor (1972) v jedné z prvních publikací ke kritice institucionálního přístupu a modernizačních teorií ve druhé polovině 20. století argumentoval, že při dovršení majoritní nacionalizace skrze centrální instituce státu by v podstatě došlo k destrukci minoritních národních skupin. Z toho plyne, že tato forma nacionalizace se zákonitě musí setkat s odporem etno-kulturně definovaného minoritního nacionalismu. To dokládá i Conversi (1997), když popisuje, že to byla právě hrozba etno-kulturní anihilace, co podnítilo nacionalistickou mobilizaci v regionu Baskicka a Katalánska koncem 60. let 20. století. Státem vedená etno-kulturní homogenizace periferií, nebo jinými slovy snaha o eliminaci regionální a etno-kulturní štěpné linie na teritoriu státu (Rae 2002; Conversi 2008), se tedy ultimátně projeví jako intenzifikace afiliací podél těchto teritoriálních štěpných linií (Connor 1972). Institucionální nacionalizace tudíž vede spíše než k vytvoření kohezního teritoriálního a sociálního rámce k vyostření konfliktu mezi nacionalismem majority a minorit/y. Jako jedinou možnost *přirozené nacionalizace* vidí Connor (1972) a Smith (1991) aplikaci kulturalistického přístupu.

Kulturalistický přístup k formování národu, který podrobně definoval Smith (1986, 1991, 1998), vychází z klíčové role *vernakulární* kulturní identity jako nezbytného základu pro legitimizaci existence skupiny a její nacionalizaci. Conversi (1997) tímto vysvětluje etno-politickou mobilizaci a nacionalizaci etno-kulturního jádra v Baskicku a Katalánsku, ač do snah o širší teritoriální a sociální nacionalizaci zde intervenují i jiné faktory⁴⁹. Ač je kulturalistický přístup obecně považován za tzv. *longue durée* proces, tedy historický pro-

⁴⁸ Na druhou stranu je nutné podotknout, že v některých případech nacionalizace se premisy institucionálního přístupu ukázaly jako vypovídající. Slabá politická národní identita katalánské a baskické minority ve Francii ve srovnání se situací ve Španělsku je připisována zejména centralizujícím intencím v institucionální politice francouzského státu a též nepřítomnosti despotických politik ve vztahu Francie k těmto minoritám (Mansvelt Beck 2005). Tyto rozdíly mezi jednotlivými případy v explanační schopnosti institucionálního přístupu (ale i kulturalistického, jak bude ukázáno) indikují, že studium časoprostorové diferenciaci afiliací k nacionalismu je vskutku důležitým příspěvkem k pochopení procesů vedoucích k (nebo limitujících) formování národu.

⁴⁹ Naproti tomu Dostál (1999) postuluje, že i samotná mobilizace etno-kulturního jádra regionálních nacionalismů ve Španělsku byla výsledkem incidence jiných než kulturalistických faktorů, přesněji institucionálního a občanského soupeření o (omezené) politické a ekonomické zdroje (viz také Nielsen 1985).

ces projevující se v dlouhém časovém měřítku, neznamená to, že by byl přimknutý pouze k primordiálnímu či etno-symbolickému paradigmatu. Conversi (2014) nebo Yack (1996) pracují s konstruktivistickou interpretací formování nacionalismu a národu, a to i přestože zároveň zdůrazňují (fabrikovaný) kulturalistický základ národní identity. Pro pochopení tohoto zdánlivého nesouladu je užitečné reformulovat koncept připsané identity (anglicky *inscribed identity*, viz také Knight 1982), jelikož identita bývá projektovaná nejen státem ve formě přisouzení občanství, ale i nacionalismem skrze definici etno-kulturních vzorců národu, jejichž výběr je nezřídka instrumentální. Většina aspektů kulturalistického přístupu je však nahlížena perspektivou etno-symbolického paradigmatu (např. Smith 1991) jakožto výsledek rozvoje mýtu společného původu a afiliací v etno-kulturně partikulární komunitě, která je zároveň sebou samou vnímaná jako *etnická kategorie* (viz Smith 1991, s. 21).

Oproti premisám institucionální nacionalizace, která je postavena na významu faktoru státu, přisuzuje kulturalistický přístup klíčovou roli konceptu společné *kulturou definované* etnicity. Stát je považován za zásadní prvek pro ochranu a posílení pozice existující etnické skupiny národu, nikoliv za faktor jejího vytvoření. Tím pádem ani státem připsaná identita, neprobíhá-li zároveň po etno-kulturní hranici, nemůže být relevantním vyjádřením národní afiliace jedince. Nacionalizující se etnická skupina je považována za vnitřně homogenní ve svých kulturních charakteristikách i v akceptaci přijetí národní identity, čímž nacionalizace nabývá výhradně identitární, nikoliv etno-kulturně homogenizační podoby. Toto nepopírá skutečnost četných pokusů o státem vedenou etno-kulturní homogenizaci populace, nýbrž anticipuje, že taková snaha se setká s neakceptací a možná i aktivním odporem minoritního etnika. Výsledkem je vize mezinárodního systému, v němž inter-etnické vztahy mohou být harmonické jen pokud neexistují nacionalizující multi-etnické státy a/nebo jsou všechny etnické komunity ve světě zaštitěné vlastním národním státem. Brubaker (1996, 2011) však definuje velkou většinu států ve „staré“ i „nové“ Evropě jako nacionalizující státy. Gellner (1983) nadto tvrdí, že rozdrobená etnická mozaika ve světě by znamenala, že většina států nebude schopna fungování a Kolosov a Treivish (1998) zdůrazňují efekt jak horizontální, tak i vertikální etnické promíšenosti, což fakticky znemožňuje rozparcelování teritorií do etnicky homogenních celků dle premis kulturalistického přístupu. I přes tyto faktografické problémy je tento přístup užitečný pro podchycení důvodů neakceptace (či aktivního odporu proti) majoritní inkorporace ze strany minoritních etnik, a to na různých měřítkových úrovních. Např. lze vysledovat situaci, kdy španělský stát se *institucionální* nacionalizací snaží inkorporovat katalánskou a baskickou minoritu do svého národního rámce, načež tyto

komunity nacionalizaci vzdorují *kulturalisticky* definovanou kontra-mobilizací. Zároveň se katalánská regionální autonomie (a ve výrazně menší míře i baskická) dlouhodobě pokouší o institucionální nacionalizaci regionu a vytvoření jednotného národu (tj. *un sol poble*, viz Pujol 1980), čemuž kastilská minorita v Katalánsku vzdoruje kulturalisticky koncipovanou identitou a jen minimálně skrze institucionální kapacitu státu (Conversi, Jeram 2017). Tato konfigurace naznačuje, že etno-kulturní štěpná linie si i přes značné inkorporační tendence zachovává ve vymezení politických afiliací k národu svůj primární význam.

Souhrnně řečeno, existují dva rozdílné přístupy k formování národu, tj. *institucionální* a *kulturalistický*, přičemž oba zdůrazňují odlišné faktory pohánějící teritoriální a sociální nacionalizaci pro vytvoření kohezního národu. Zároveň jsou obě tyto formy nacionalizace využitelné (a využívané) z perspektivy různých paradigmat chápání nacionalismu i národu. Institucionální přístup našel odraz primárně v premisách konstruktivismu, zatímco kulturalistický přístup byl v obměnách aplikován dle náhledu etno-symbolismu, konstruktivismu i primordialismu. Z analytického hlediska se přístupy tradičně liší v předpokladu o významu etno-kulturní štěpné linie. Deutsch (1953), Lipset a Rokkan (1967) a do jisté míry i Gellner (1983) predikovali pokles politických afiliací podél etnických divizí s rozvojem modernity (tj. konsolidací státu a/nebo industrializací). Naopak Connor (1972) a Smith (1991) tvrdili, že etno-kulturní identita přetrvává v pozici klíčového faktoru stojícího za strukturací politické obce i ve společnosti moderního státu. V případě působení etno-exkluzivistického nacionalismu dokonce etno-kulturní štěpná linie stvoří silné antagonismy mezi skupinami. Naproti tomu by její dělicí potenciál dle některých náhledů (např. Kymlicka, Straehle 1999) mohl být zmenšen, převáží-li v nacionalistické ideologii inkluzivní a liberální hodnoty, ačkoliv jiné interpretace kulturalistického přístupu tuto premisu vyvrací.

Z výše představené teoretické diskuze vyplývá, že při studiu nacionalistických afiliací a inter-etnických vztahů mezi majoritou a minoritami je nezbytné brát v potaz východiska obou přístupů. Odlišné nacionalizující se etnické skupiny (tj. etno-kulturní jádro) využívají různých přístupů v závislosti na kontextu jejich (vzájemné) pozice. Výběr přístupu přitom může i nemusí být instrumentálně zvolen. Z (nejen) geografické perspektivy je ale zásadní, že na jednotlivých měřítkových úrovních budou skupiny volit rozdílné formy nacionalizace, změní-li se se změnou měřítka zároveň i konstelace inter-etnických vztahů. Představená diskuze rovněž implikuje, že nacionalizaci je třeba chápat ve dvou krocích – proces začíná nacionalizací etno-kulturního jádra a pak pokračuje snahou o nacionalizaci celé společnosti

v politické entitě. Ač mnohé aspekty uvedených přístupů implicitně vycházejí z očekávání homogenní společnosti, naprostá většina společností je ve skutečnosti etno-kulturně a/nebo identitárně heterogenních. Tento faktor, společně s etno-kulturní prostorovou konfigurací teritoria (tj. mírou segregace a inter-etnického kontaktu), hraje zásadní roli v permeabilitě nacionalistických afiliací, a tudíž ovlivňuje výslednou podobu a (ne)úspěšnost nacionalizace. Detaily této problematiky dále diskutuji v následující podkapitole.

Ještě předtím je ovšem užitečné zamyslet se nad interpretací cílů této práce z hlediska explanace institucionálních a kulturalistických přístupů. V práci analyzuji, nakolik byla ve středně dlouhém období téměř 40 let (1980–2017) *institucionální* nacionalizace z hlediska teritoriální a sociální koheze politických afiliací ke katalánskému nacionalismu úspěšná, a naopak do jaké míry přetrval dle premisy *kulturalistického* přístupu význam etno-kulturní štěpné linie ve strukturaci nacionalistických afiliací v heterogenní katalánské společnosti. Na tuto analýzu navazuje kritické zkoumání časoprostorové variability explanační kapacity institucionálního a kulturalistického přístupu. Nejprve práce analyzuje, jak je nacionalizace a její (ne)akceptace v rámci vztahů majorita-minorita ovlivněná rozdílným kontextem dvou období nacionalistické performance v Katalánsku, fáze latentní (1980–2011) a mobilizované (2012–2017). Ve druhém kroku poté zkoumám variabilitu napříč teritoriem, tj. nakolik má mikroregionální kompozice populace (ve formě segregace či inter-etnického kontaktu) vliv na explanační schopnost institucionálního a kulturalistického přístupu. Účelem tohoto výzkumného rámce je tedy, mimo jiné, kriticky zhodnotit limity nacionalizace z hlediska obou přístupů a ověřit užitečnost geografické analýzy incidence nacionalismu.

2.4 Etno-kulturní homogenizace a nacionalizace heterogenní společnosti

I přes dvě století intenzivních snah politických entit o teritoriální a sociální nacionalizaci zůstává podstatná většina států ve světě etno-kulturně heterogenní. Zároveň je potřeba tuto heterogenitu chápat dvěma způsoby. Schéma na Obrázku 1 (Gellner 1983) načrtává společenskou strukturu před-nacionalistických státních útvarů, v nichž žije množství etnických skupin, přičemž hranice mezi těmito skupinami jsou kontinuální a neostré. A horizontální etnická promíšenost je nadto doplněna o vertikální heterogenitu (např. Kolossov, Treivish 1998). Aplikace principů nacionalismu v takovéto společnosti způsobí narýsování ostrých hranic mezi etnickými skupinami skrze systematický či nahodilý výběr „národotvorných“

diferenciačních znamení. Tento výběr a tím pádem i delimitace hranic mezi etniky je vždy konstruktem, a často *instrumentálního* charakteru. Minoritní etnika se zároveň ocitají pod nacionalizačním tlakem majoritní skupiny v politické entitě. Ve stejné pozici se také ocitají periferní komunity *v rámci* nacionalismem vymezených etnik (majoritních i minoritních), jelikož základem nacionalistické vize je existence etno-kulturního jádra, které je odlišitelné od ostatních skupin a zároveň vnitřně homogenní a kohezní. Od nacionalistické ideologie oproštěný, analytický náhled na strukturu společnosti politické entity tedy rozlišuje *vnější* (tj. inter-etnický) a *vnitřní* (tj. intra-etnický) způsob heterogenity. Toto rozlišení je důležité i z konceptuálního hlediska, neboť pro studium permeability etno-kulturně podmíněné národní příslušnosti, která je nutnou podmínkou teritoriální nacionalizace, je nezbytné počítat s předpokladem, že odlišnosti v afiliacích populace k nacionalismu a národní identitě jsou ovlivněné oběma rovinami diferenciací.

Formování majoritního národu politické entity se nevyhnutelně odehrává v prostředí výrazné etno-kulturní heterogenity populace, což při úspěšné nacionalizaci přináší situaci, již Connor (1972) definoval jako „*nation-destroying*“ minoritních skupin. Tyto skupiny se však v reakci na dominantní nacionalizaci rovněž *národně uvědomují*, a tak tváří v tvář své etno-kulturní anihilaci proti inkorporačním snahám majority aktivně vystupují. Tímto procesem Conversi (1997) vysvětluje proliferaci regionálních nacionalistických hnutí, u nichž modernistické teorie idealisticky očekávaly bezproblémovou asimilaci do rámce státního národu. I přes častou neakceptaci a také aktivní odpor minorit proti inkorporaci se politické entity, a primárně stát, snaží o teritoriální a sociální nacionalizaci, nebo jinými slovy, o vytvoření pocitu národní identity a afiliace k národu a jeho tužbám rovnoměrně po celém teritoriu státu a mezi všemi segmenty společnosti. Tato forma nacionalizace nevyhnutelně přináší etno-kulturní a/nebo identitární homogenizaci. S ohledem na pojem homogenizace je nezbytné rozlišovat, jak zdůrazňuje Conversi (2014, s. 27), mezi koncepty *homogenita* a *homogenizace*. Zatímco etno-kulturní a/nebo identitární homogenita politické jednotky je ideologický konstrukt a též hlavní princip a objekt úsilí nacionalismu (např. Mandelbaum 2016), který se v realitě vyskytuje jen výjimečně nebo vůbec, homogenizace je historicky zdokumentovaný proces, jenž státy aplikují za účelem dosažení homogenity, tj. prostorové kongruence národu a státu. Tento stav je hlavním principem nacionalismu (Gellner 1983).

Conversi (2008) pojímá etno-kulturní homogenizaci politické entity jako neodvratný důsledek procesu konstrukce moderního centralizovaného a byrokratického státu, ačkoliv

zároveň dodává, že dosažení absolutní homogenity a tím kongruence je z množství důvodů iluzorní. Hlavními aktéry homogenizace státu jsou politické a kulturní instituce (byrokracie a školský systém), přičemž zvláštní roli Conversi (2008, 2012) přisuzuje instituci *armády* a univerzální konskripci, která vojenský systém moderních států definovala. Naopak Gellner (1983) pojímal proces etno-kulturní homogenizace strukturálněji, když postuloval tendence k homogenizaci na základě zvýšené mobility populace v souvislosti s industrializací. Touto polemikou se argumentačně dostávám zpět k diskuzi faktorů, které mají podle paradigma konstruktivismu decizní vliv na vznik a proliferaci nacionalismu. Tato provázanost je zcela logická, neboť právě nacionalismus je považován za primární nástroj nacionalizace, a tudíž i politiky etno-kulturní homogenizace. Bez ohledu na rozdíly mezi přístupy postulující roli konsolidace státu a industrializace uvádějí jak Gellner (1983), tak Conversi (2008), že pro prosazení nacionalizace ve společnosti a akceptaci etno-kulturní homogenizace periferními minoritami je klíčový argument rovnosti (*égalité*), a to v administrativním, ekonomickém, kulturním i vojenském slova smyslu. Rovnost jedince je zaručena pouze osvojí-li si etno-kulturní a identitární prvky dominantního národu v politické entitě. Tím pádem je politika homogenizace vždy postavena na praktikách nátlaku a diskriminace vernakulární kultury etnických minorit. Rae (2002) na tomto základě uvádí, že tato politika se stala inherentní součástí procesu formování státu a národu. Pro účely ospravedlnění těchto diskriminačních praktik nacionalisté obvykle uvádějí argumenty modernizace (Conversi 2008) a konsolidace státu (Mansvelt Beck 2005), nebo potřebu reakce na válečný stav (Tilly 1994). Ostatně, jak tvrdí Tilly (1994) či Weber (1999), válka je účinným státotvorným a nacionalizačním procesem, jelikož *stát vytváří válku stejně jako válka utváří stát*, a především národní stát, který je ve věku nacionalismu jedinou legitimní politickou entitou ve světě. S ohledem na ospravedlňující argument modernizací a konsolidací státu vykazuje nacionalismus pozoruhodný rozpor. Modernizační podstata nacionalismu státu je dávana do kontrastu s údajnou anti-moderností a zaostalostí partikulárních etnických minorit, které je právě z toho důvodu nutno homogenizovat a nacionalizovat, a tudíž tímto vysvobodit z jejich zbytečného života v antecedentní komunitě (Smith 1998; Conversi 2012). Zároveň se ovšem nacionalismus a národy prezentují jako primordiální a pereniální jevy, které si zakládají na narativu odvěké historie a vernakulárních tradic.

Akademická literatura rozlišuje dva základní typy etno-kulturní homogenizace, které jsou členěné dle charakteru a intenzity nacionalizačních politik a také odlišení soukromé a veřejné sféry života (Conversi 2008). Prvním typem je *latentní* forma homogenizace (např.

Weber 1999), taktéž nazývaná *asimilační* (Brubaker 1996, 2011). Druhým typem je násilná forma homogenizace (např. Rae 2002; Mandelbaum 2016), přičemž Brubaker (1996, 2011) ji pojmenovává jako *diferenciační*, popřípadě *disimilační* nacionalizaci a homogenizaci.

Weber (1999) popisuje procesy, jež provázely *latentní* homogenizaci a nacionalizaci periferní Francie od konce 18. století do počátku 20. století. Za hlavní činitele etno-kulturní (primárně jazykové) asimilace a tím i národní homogenizace postuluje: (1) centralizovanou politizaci populace skrze propojování lokálních politických iniciativ s celostátní politikou; (2) univerzální konskripci do armády, což s sebou neslo přísun nacionalistické propagandy pro rekruty a ve formálním i neformálním kontaktu nutnost používat oficiální státní jazyk namísto vernakulárního jazyka; (3) systém povinné a bezplatné školní docházky, skrze níž byly nejmladší generaci předávány unifikované vzorce institucionalizované a kodifikované *vysoké kultury*; (4) vyžadování znalosti oficiálního jazyka státu (tj. francouzštiny) při kontaktu se standardizovaným administrativním aparátem státu, včetně soudnictví; (5) církev a vliv kněží, kteří se podobně jako učitelé a další profese ve službách nacionalizace (např. Mac Laughlin 2001) stali nositeli národní identity a její difúze ve společnosti. Tyto faktory související se socio-politickou modernizací konstituují *institucionální* konstrukci národu, která je umožněna (a zpětnou vazbou prohlubuje) *infrastrukturální* nacionalizací. Činitele tohoto typu modernizace byly: (1) systematické budování centralizované sítě dopravní infrastruktury, především železnic a silnic, které začaly propojovat teritorium státu a centrum „přiblížily“ periferiím; (2) industrializace a navazující proměny ve společenské dělbě práce a objevení nových odvětví a pracovních pozic vyžadujících supra-lokální mobilitu, včetně efektu podnikavosti a „ducha kapitalismu“; (3) urbanizace, tj. migrace obyvatel z rurálních, špatně dostupných a izolovaných periferií do regionálních a/nebo nadregionálních center, a obecně ekonomicky motivované migrační toky do centrálních oblastí státu (Weber 1999). Výsledkem téměř dvoustleté incidence těchto institucionálních a infrastrukturálních faktorů byla *identitární* konstrukce francouzského národu po (téměř) celém teritoriu Francie⁵⁰. Uvedené faktory identitární nacionalizace se vyskytují v dalších (podobných i odlišných) případech konstrukce národů v Evropě (např. Mac Laughlin 2001), ale kontext Francie je v tomto unikátní, neboť kromě nacionalizace způsobila dlouhodobá incidence těchto faktorů i etno-kulturní homogenizaci bez výraznějšího odporu dotčených minorit.

⁵⁰ Výjimku v jinak relativně úspěšném procesu etno-kulturní homogenizace a nacionalizace Francie představuje Korsika, přičemž udávané důvody tohoto stavu diskutují např. Hossay (2004) a Siroky a kol. (2021). Z hlediska formy homogenizace je záhodno uvést, že pokusy o nacionalizaci Korsiky obsahovaly daleko více prvků násilné homogenizace (viz dále), než tomu bylo na území kontinentální Francie. Není tudíž překvapením, že jediným nacionalizaci násilně vzdorujícím hnutím minoritního nacionalismu ve Francii je Korsika.

Obsáhlé pojednání, kterým Weber (1999) popisuje jednotlivé i souhrnné procesy, jež stály za nacionalizací Francie, je ukázkou primárně *institucionálního* přístupu ke konstrukci národu skrze nacionalistickou (a tím pádem nacionalizující) politiku státu, tedy tzv. *top-down* přístupem. Z hlediska možností akomodace nacionalistického konfliktu institucemi státu je v tomto příkladu podstatné, že homogenizační tendence se projevovaly jen v mírné intenzitě a zasahovaly výhradně veřejnou sféru života (čili oblast formální komunikace), pročež do osobního života a neformální komunikace obvykle vůbec nezasahovaly. Rozlišení *nacionalizované* formální a *vernakulární* neformální sféry života společně s výraznou institucionální a infrastrukturální kapacitou francouzského státu a brzkým počátkem snah o homogenizaci a nacionalizaci způsobilo, že asimilační kulturní nacionalismus ve Francii do značné míry uspěl ve vytvoření vnitřně etno-kulturně homogenního, externě odlišeného a s teritoriem státu prostorově kongruentního národu. Vývoj v dalších státech však ukázal, že toto byla spíše výjimka potvrzující pravidlo omezené akomodační kapacity státu, reakce minorit na nátlakové homogenizační politiky ve formě separatismu a v konečném důsledku nacionalistického konfliktu.

Druhým typem je *násilná* etno-kulturní homogenizace a nacionalizace, přičemž cílem státu je zde nikoliv konsenzuálně asimilovat minority, nýbrž potlačit vernakulární, oficiální politice státu neodpovídající kulturní prvky minoritních etnických skupin. Proces potlačení nabývá formy symbolické anihilace vernakulární kultury nebo fyzické anihilace minoritní etnické skupiny. Rae (2002) podrobně popisuje homogenizační praktiky států, načež udává příklady od Španělska přes bývalou Jugoslávii až po Turecko, kde státy v průběhu 20. století přistupovaly k politice systematické *patologické homogenizace* obyvatelstva. Takovéto praktiky státu lze i přes existující mezinárodní normy, jež se snaží o jejich vymýcení, stále v některých částech světa identifikovat i v současnosti (viz Finnegan 2020). Nejčastěji jsou spojované s etno-exkluzivistickým nacionalismem, ač Rae (2002) zároveň zdůrazňuje, že se objevovaly již od počátku budování moderního byrokratického a militaristického státu, tj. ještě před érou nacionalismu. Systematická patologická homogenizace nabývá několika různých forem, které vždy vycházejí z využití standardizovaným byrokratickým aparátem podepřené vojenské síly státu proti segmentům „vlastního“ obyvatelstva. A obvykle proti etnickým minoritám, které jsou ve státě marginalizované a bez možnosti komplexnějšího odporu. Jednotlivé formy násilné homogenizace jsou etnické pogromy, etnocida, vyhánění obyvatel z domovského území či širší populační transfery za účelem vytvoření kongruence národu a státu, ale i rozsáhlé praktiky „etnického čištění“ nebo genocidy – systematického

a totálního vyvražďování příslušníků vybrané skupiny populace (Carmichael 2002). Snaha státu o násilnou etno-kulturní homogenizaci nebo její uskutečnění vždy vyústily v prudkou nacionalizující reakci ze strany potlačované minority, a to ve formě dlouhodobého zatvrzení neakceptace a kontra-mobilizace a/nebo aktivního a mnohdy podobně násilného odporu (viz Conversi 2014).

Conversi (1997) uvádí, jak zkušenost Katalánců a Basků s dvěma obdobími pokusů o násilnou etno-kulturní homogenizaci ve 20. století ve Španělsku – tj. vojenskou diktaturou Prima de Rivery mezi roky 1923 a 1930 a fašistickou diktaturou Francisca Franca v letech 1939 až 1975 – vyústila ve vnímání hrozby etno-kulturní (symbolické i fyzické) anihilace, která zpětnou vazbou způsobila silnou regionální nacionalistickou mobilizaci a v důsledku značné posílení identifikace obyvatel s regionálním národem. Konsekvencí „*patologické homogenizace*“ ze strany státu tak často bývá posílení sub-státního, a silně protistátního, regionálního nacionalismu minoritního etnika. Takto podněcená nacionalistická mobilizace je sice časově omezená a hnutí po zabezpečení své národní existence tenduje k přechodu do fáze latentního, každodenního nacionalismu (viz Billig 1995), ale nacionalističtí činitelé (v širokém slova smyslu) tuto tragickou kolektivní paměť využívají při vhodné příležitosti (viz Gurr 1993) jako zdroj okamžité národní mobilizace i dlouhá desetiletí poté. Příkladem budiž bezprostřední diskurz katalánských nacionalistů po potlačení neoficiálním „1-O“ referendu o nezávislosti (viz kapitola 4). Koncept regionálního nacionalismu jakožto reakce na homogenizační tendence státu i výsledek incidence širší škály faktorů (politických, ekonomických, kulturních, sociálních) je přiblížen v následující podkapitole.

2.5 Regionální nacionalismus jako forma nacionalistické reakce

Hechter (2000) definuje regionální nacionalismus jako formu ideologických předpokladů a mobilizovaného národního hnutí za touto ideologií (viz Mansvelt Beck 2005), které usiluje o dosažení politického a kulturního sebeurčení⁵¹ pro národní skupinu skrze politiku secese či alespoň rozsáhlé autonomie na větším, multi-národnostním státu. Povahou nacionalistické ideologie i charakterem hnutí se regionální nacionalismus neodlišuje od klasického stá-

⁵¹ Klasická literatura o rozvoji nacionalismu hovoří rovněž o tužbě po ekonomickém sebeurčení, což je však v současné éře globalizované ekonomiky nereálný předpoklad, čehož jsou si jednotlivá hnutí často vědoma, a proto argumenty ekonomickou nezávislostí ani nezařazují do nacionalistického narativu. Ze stejného důvodu je ve zdejším výčtu neuvádím. Naopak pokles *ceny za nezávislost* v souvislosti s globalizací zůstává častým, ač jinými procesy vyvažovaným argumentem v nacionalistickém narativu.

totvorného nacionalismu, který se v historii vyskytuje již od konce 18. století a je základem politické legitimacy od počátku 20. století. Stejně tak regionální nacionalismus není zbrusu nový a odlišný jev. Klíčový rozdíl mezi *státotvorným* a *regionálním* nacionalismem je tedy v postoji k ustavené státnosti, kdy první typ je prostředkem k jejímu posílení, kdežto druhý typ má za cíl vymanění se ze jha nacionalizujícího státu. To však neznamená, že regionální nacionalismus je *a priori* protistátním jevem. Pokud má nacionalistické hnutí dostatečnou kapacitu pro kolektivní akci a vhodné příležitosti (viz Hossay 2004; Saxton, Benson 2008), téměř vždy se vydává cestou získání nezávislosti a ustavení nového, na klasickém principu fungujícího státu (viz Hroch 1985). V případě, že v sousedství existuje etno-kulturně spřízněný stát (angl. *kin-state*), může dojít i ke vzniku *iredentistického hnutí*, které je podle této konceptualizace specifickou variantou regionálního nacionalismu (srov. Hechter 2000). Na rozdíl od předpokladu, který vyjádřil např. Keating (1996), se zdá, že současná hnutí regionálního nacionalismu se dlouhodobě nespokojí s autonomní pozicí v multi-národnostním, ač stále do určité míry nacionalizujícím státě, a tendují směrem k politice secese, třebaže v časoprostorově specifických okolnostech bývá strategie *autonomie* národními regiony využívána taktéž.

Nebyl-li nacionalizující stát schopen, ať už z důvodu etno-exkluzivistické ideologie či nedostatečné *infrastrukturální* a/nebo *institucionální* kapacity, akomodovat etno-kulturně heterogenní populaci pod unitární ideologii etatistického nacionalismu, nevyhnutelně dojde k soupeření dvou či více nacionalistických hnutí o jedno teritorium. Kaplan (1994) v tomto ohledu hovoří o vzniku *zóny konfliktu*, tj. sporného území, které dále nabývá na důležitosti s růstem populace regionálního nacionalistického hnutí, kompaktností *jejich* teritoria, ale i kvůli incidenci dalších faktorů, které jsou představeny později v této podkapitole. Uvedené charakteristiky implikují, že regionální nacionalismy jsou vždy socio-politicky vymezeny na základě regionální štěpné linie, která v mnoha případech (ač ne ve všech) nabývá taktéž podoby etno-kulturní štěpné linie (srov. Lipset, Rokkan 1967 a Rokkan, Urwin 1983). Podoba rozdělení teritoria poté koresponduje s faktory, jež regionální nacionalismus sytí (viz podkapitola 2.5.2). Široká škála incidence *faktorů* zároveň způsobuje, že jednotlivé případy regionálního nacionalismu, ač společně sdílejí vymezení se proti nadřazenému státu, jsou vzájemně výrazně odlišné. Rozdíly dané různými podmiňujícími faktory mezi případy jsou nadto posíleny specifickým multi-měřítkovým kontextem, v jehož rámci se regionální nacionalismus pohybuje, a který je vždy časoprostorově specifický (viz Marston 2000). Tyto rozdíly mezi kontextem a faktory u jednotlivých případů regionálního nacionalismu nejsou

sice předmětem analýzy v této práci, ale jelikož limitují možnosti generalizace výsledků, je nezbytné brát je v potaz. Předtím, než bude představena škála faktorů, které sytí regionální nacionalismus, se v následující části věnuji znění samotného zde užívaného termínu.

2.5.1 Terminologické vymezení regionálního nacionalismu

Pro popis nacionalistických tendencí v Katalánsku používám v této práci výhradně termín *regionální nacionalismus*. Stejný typ nacionalismu je ale v akademické literatuře titulován i širokým spektrem jiných termínů, přičemž jednotlivá označení jsou většinou považována za synonyma. Z hlediska věcného významu i konotací termínů mohou ovšem být některá pojmenování zavádějící nebo částečně nepřesná. Tato kapitola představuje užívané termíny a diskutuje jejich omezení, stejně jako vhodnost termínu regionální nacionalismus.

Jelikož regionální nacionalismus vždy vystupuje proti zájmům státu, na jehož teritoriu se národní region nachází, není překvapivé, že autoři často používají dlouhodobě zavedený termín *sub-státní nacionalismus* (viz Zuber 2020). Tento termín je velmi podobný označení regionální nacionalismus, ačkoliv u některých případů tohoto typu nacionalismu není zcela přesně vypovídající. Ne všechny regionální nacionalismy jsou pouze sub-státní, respektive, mnohé národní regiony, Katalánsko v rozsahu *Països Catalans*⁵² nevyjímaje, jsou relativně velké entity, jež svým teritoriálním rozsahem přesahují jeden stát a rozkládají se na území více států. Tím pádem více odpovídají označení *trans-státní* než striktně sub-státní. Kromě *Països Catalans* se jedná o baskické imaginární národní teritorium *Euskal Herria*, které již bylo představeno výše. Kurdistan jakožto národní region a silné regionální nacionalistické hnutí se rozkládá rovnou na území pěti států – Turecka, Íránu, Iráku, Sýrie a také Arménie. Další případy regionálního nacionalismu, v Evropě např. Skotsko či Vlámsko, jsou naopak striktně sub-státní. Jelikož v práci konceptualizuji *region* podobně jako Paasi (1986, 1996, 2002, 2003), tj. bez zjednodušujícího omezení měřítkem, odpovídá toto vymezení různému rozsahu a přesahu národních regionů lépe, a tudíž je termín *regionální nacionalismus* nejvýstižnějším označením v této práci popisovaných jevů a procesů. Toto odmítnutí termínu „sub-státní“ však zároveň neznamená jeho automatickou univerzální devaluaci.

⁵² *Països Catalans* je termín, který označuje teritorium tzv. Katalánských zemí, do něhož kromě vlastního *El Principat* neboli autonomního společenství Katalánska na severovýchodě Španělska (O'Brien 1990) náleží i Valencijské společenství (tj. *País Valencià*), Baleárské ostrovy, západní okraj španělského regionu *Aragón*, region *Catalunya Nord* v jižní Francii, a dokonce i město *Alghero* (katalánsky *L'Alguer*) na Sardinii. Detaily geografie *Països Catalans* uvádí Balcells (1996).

Hechter (2000) při pojednání o potenciálu a limitech akomodace nacionalismu skrze instituce (nejen) státu užívá termín *periferní nacionalismus*. Regiony, v nichž tato nacionalistická hnutí působí vskutku jsou politickými a kulturními periferiemi ve vztahu k centru státu, jelikož se oproti centru nepodílí na konstrukci centralizovaných *politických* institucí státu a většinou ani nesdílejí *kulturní* vzorce majoritního národu ve státě. Na druhou stranu velká část z těchto národních regionů zdaleka nepatří do periferie v *ekonomickém* významu slova. Právě naopak, centrifugální regiony často jsou z hlediska síly ekonomiky jádrovými oblastmi a hospodářskými motory států, v nichž se nachází. Příkladem politické a kulturní periferie a ekonomického centra budiž právě Katalánsko, ale také Baskicko, Vlámsko nebo Québec, omezím-li se pouze na příklady z euro-atlantského prostoru. Stejně tak Skotsko, přestože regionální nacionalismus zde pohání některá ekonomicky motivovaná rozhořčení (viz Clayton 2002; Featherstone 2015), rozhodně nepatří dle síly agregovaných indikátorů ekonomiky v rámci Velké Británie mezi ekonomické periferie. Právě kvůli nejednoznačné struktuře označování center a periferií, a také z důvodu v geografii rozšířeného používání pojmů *centrum* a *periferie* v ekonomickém významu slova, se označování analyzovaného typu nacionalismu za periferní v této práci vyhýbám.

Keating (2001) v popisu proliferační nacionalismu v Katalánsku, Skotsku či Québecu v éře globalizace používá pro označení těchto hnutí termín *minoritní nacionalismus*, neboť ve zjednodušeném náhledu z perspektivy státu se opravdu jedná o nacionalismus minoritního etnika proti dominantnímu státnímu nacionalismu majoritní populace. Tento pohled je však v multi-měřítkově koncipované geografické analýze problematický, neboť opomíjí prostorovou konfiguraci *majority* a *minority* na jiných měřítkových úrovních, než je úroveň státu. Příklad Katalánska tento problém velmi dobře ilustruje. Etnická skupina Katalánců je minoritou ve Španělsku, zatímco tvoří majoritu v samotném Katalánsku. Nicméně, detailní pohled na prostorovou konfiguraci etnické majority a minority dále odhalí rozdíly v rámci teritoria regionu, přičemž tato konfigurace je klíčová pro (kontra-)mobilizaci a proliferaci nacionalismu. V metropolitním Katalánsku obecně je etnická skupina Katalánců minoritou, ač v některých (většinou socioekonomicky výrazně lépe situovaných) municipalitách tvoří naopak majoritu. Naproti tomu v severním a jižním Katalánsku (ač ve druhém případě také s lokálními výjimkami) tvoří etnická skupina Katalánců značnou majoritu. Pojmy majorita a minorita tedy mohou na různých měřítkových úrovních a v různých kontextech nabývat rozdílných podob, přičemž efekty popisované prostorové konfigurace majority a minority (včetně segregace a polarizace v distribuci etnických skupin) jsou samy analytickým cílem

této práce, nikoliv terminologickým východiskem výzkumu. A proto ani termín minoritní nacionalismus nepovažuji za ideální označení zde analyzovaného jevu.

Connor (1994) používal při pojednání o příčinách, jež stojí za vznikem a intenzifikací regionálního nacionalismu termín *etnonacionalismus*, a to z důvodu, že tato hnutí vystupují proti státu často na základě etnických opozic, tj. jsou od majoritní populace oddělena etno-kulturní štěpnou linií. Toto označení je problematické z minimálně dvou důvodů. V textech autora lze vysledovat normativní předpojatost proti hnutím regionálního nacionalismu, což samo o sobě nemusí být problém (srov. Keating 1996), pokud by explanace podmíněnosti *regionálního a státního* nacionalismu nesklouzávala ke stereotypizaci – zatímco regionální nacionalismus staví dle Connora (1994) mobilizaci na primordiálně pojaté etno-kulturní partikulárnosti a exkluzivnosti, státní nacionalismus moderního liberálního státu je chápán jako nad-etnický a etno-kulturně inkluzivní jev. Ve skutečnosti je ale velká část nacionalizujících států ve světě výrazně etno-centrická a exkluzivistická, zatímco mnohé regionální nacionalismy mobilizaci na etno-kulturním základě staví jen mírně (např. Baskicko) nebo vůbec (např. Skotsko). Zadržím, termín etnonacionalismus se velmi podobá typologickému pojmu *etnický nacionalismus*, takže v literatuře bývají občas zaměňovány. Avšak obě slova vyjadřují zcela odlišné aspekty formování nacionalismu a národů. Etnický nacionalismus charakterizuje omezenou permeabilitu příslušnosti k národnímu hnutí, kde za členy národu jsou považováni pouze jedinci sdílející *neměnné* charakteristiky etnického původu. Tato situace je opět v přímém rozporu s inkluzivní či semi-inkluzivní (podkapitola 2.8) povahou mnoha hnutí regionálního nacionalismu. Proto považuji termín etnonacionalismus za zcela nevhodný při pojednání o procesech spojených s regionálním nacionalismem.

Conversi (1997) hovoří ve zmíněných souvislostech o tzv. *národech a nacionalismu beze státu* (angl. stateless nationalism), což je sice pro definici regionálního nacionalismu vypovídající charakteristika, ale její interpretace trpí tím, že nedokáže rozlišit dva rozdílné typy nacionalismu – regionální nacionalismus a *nacionalismus v diaspoře* (Gellner 1983). Tento méně obvyklý, ale z konceptuálního hlediska důležitý typ nacionalismu rovněž není zastřešen státem, ale na rozdíl od regionálního nacionalismu označuje situaci, kdy skupina není teritoriální koncentrována a tzv. svázána s půdou (viz Conversi a Jeram 2017), nýbrž je disperzně rozmístěna do malých enkláv (často v urbánních oblastech), které jsou rozestřeny na rozlehlém území. Intra-skupinová identita v tomto případě není vůbec *teritoriálního*, nýbrž *etno-kulturního* či *náboženského* charakteru.

Výše zmiňovaný Gellner (1983) používá termín *separatistický nacionalismus*, neboť tento typ chápe jako ultimátně tendující k secesi a založení vlastního státu. Separatismus se vskutku zdá být hlavním prostředkem regionálního nacionalismu pro proliferaci národu, avšak za určité konstelace vlivu faktorů se hnutí mohou dočasně spokojit s autonomií ve větším státě. Při studiu efektů různých fází nacionalistické mobilizace na afiliace populace k nacionalismu je tudíž termín *separatistický nacionalismus* nevhodný, neboť kooperační, latentní fáze nacionalistické performance se často váže k politice autonomie, kdežto mobilizovaná fáze je charakteristická tendencemi k separatismu. U katalánského nacionalismu by pojem „separatistický“ vypovídal pouze o období 2011/12–2017, nikoliv o předchozím (1980–2011/12). Naproti tomu pojem *regionální nacionalismus* je konceptuálně přesný z hlediska kontinuity, multi-měřítkové proměnlivosti prostorové konfigurace vztahů mezi majoritou a minoritou a charakteru koncentrace a sejetí skupiny s teritoriem. Nadto není tento termín zkreslující z hlediska perifernosti, normativně zabarvený dle etno-politických preferencí a vyhýbá se interpretačnímu rámci metodologického nacionalismu.

2.5.2 Faktory vzniku a intenzifikace regionálního nacionalismu

V této podkapitole jsou představeny faktory, jež akademická literatura uvádí v souvislosti s konstrukcí a intenzifikací regionálního nacionalismu, přičemž některé z faktorů jsem již stručně zmiňoval v úvodním zarámování výzkumného tématu (kapitola 1). V této části je mým cílem prezentovat komprehenzivní přehled těchto faktorů, které zároveň strukturuji dle konsekvencí tzv. trychtýře kauzality (viz také Chernyha, Burg 2012). Pro tento účel je užita struktura faktorů za afiliacemi k regionálnímu nacionalismu, kterou postuloval Gurr (1993) a nadto modifikovali Saxton a Benson (2008) (viz také Hossay 2004; Lepič 2021a). Gurr (1993) rozčlenil aspekty nacionalistické mobilizace minoritního etnika na skupinu tzv. prostředků (*means*), rozhořčení (*grievances*) a příležitostí (*opportunities*). Každá skupina obsahuje sadu faktorů proliferace regionálního nacionalismu ve společnosti. Zaprvé, *prostředky* jsou klíčové (nejčastěji etno-kulturní) identitární znaky vymezující komunitu od ostatních národních skupin a umožňující její vnitřní kohezi. *Rozhořčení* jako druhá skupina obsahuje dlouhodobě působící (často strukturální, ale i kontextuální) faktory politického, ekonomického, kulturního a sociodemografického charakteru. *Příležitosti* jsou krátkodobě působící a v časoprostoru kontextuálně specifické faktory, během jejichž incidence dochází skrze záměrnou či nahodilou činnost politických a společenských aktérů k nacionalistické

mobilizaci minoritního národu ve státě. Pokud se efekty salientních faktorů ze všech těchto skupin sejdou v časoprostoru, dojde ke konstrukci či intenzifikaci nacionalismu, a tím pak ke zformování mobilizované národní skupiny.

Mezi *prostředky* pro vymezení národní komunity mohou hypoteticky patřit jakékoliv faktory s delimitačním potenciálem. V realitě jsou to nejčastěji faktory postulované teorií štěpných linií (viz Lipset, Rokkan 1967; Kriesi 1998). Tato teorie vychází ze strukturálního přístupu, ale efekt faktorů může být ve skutečnosti jak *kompozičního*, tak i *kontextuálního* (geografického) charakteru. Detaily této teorie, která má mnohem širší využití, než je třeba pro explanaci afiliací k regionálnímu nacionalismu, včetně diskuze jejích limitů, jsou dále představeny v podkapitole 2.7. Primární faktory ovlivňující možnosti delimitace a koheze národní skupiny v ideologii (nejen) regionálního nacionalismu jsou *etno-kulturní* povahy, což reflektuje primordiální a/nebo etno-symbolické chápání nacionalismu a národu sebou samým. Konkrétně je delimitace nejčastěji vedena podél štěpných linií, které reprezentují faktory *vernakulárního jazyka a etnického původu*. Mohou-li se národní komunity vymezit a definovat etno-kulturním způsobem, dochází k silnému zvýšení mobilizačního potenciálu skupiny. Regionálně specifický vernakulární jazyk je totiž nejviditelnějším znakem etnické identity a indikátorem afiliací ke skupině. Faktor etnického původu má zase klíčový emoční, primordiální význam, skrze který v nacionalistické ideologii a hnutí dochází k propojení minulosti s přítomností. Výjimečně se stává, že národní skupina (např. v případě skotského nacionalismu) zdůrazňuje faktor *společné historie* bez důrazu na etnickou partikulárnost a vymezení pomocí vernakulárního jazyka. Toto odpovídá předpokladu Andersona (1991) o národotvorném významu pomyslného společenství, avšak klíčová identitární afiliace je zde bez etno-kulturní dimenze. Takovéto identitární vymezení je obvykle méně explicitní a se slabším mobilizačním potenciálem, což je však kompenzováno zvýšenou inkluzivní povahou hnutí. Akademická literatura k proliferaci regionálního nacionalismu postuluje význam i dalších delimitačních faktorů, které obvykle posilují (jen zřídka rozměňují) etno-kulturně definované vymezení. Tento vrstvený charakter vlivu delimitačních faktorů je dobře uchopitelný skrze koncept posilujících štěpných linií (angl. *reinforcing cleavages*, Kriesi 1998). Lijphart (1979), Mitchell (2005) nebo Touquet (2012) v tomto ohledu uvádějí roli faktoru *náboženství*, které v současnosti posiluje oddělení národních komunit v Severním Irsku či v Bosně a Hercegovině. Fraile a Lewis-Beck (2012) zkoumají posilující roli *ekonomických* faktorů, které jsou dlouhodobě přítomné i v Katalánsku (Boylan 2015), ač nikoliv tak, jak zjednodušeně postuloval Vilar (1977, 1980).

Z dalších faktorů, které patří pod kategorii prostředků pro delimitaci a tvorbu koheze skupiny, uvádí Inglehart (2008) význam *demografických* faktorů pro vytvoření a intenzifikaci afiliací k novým politickým hnutím, včetně hnutí regionálního nacionalismu (Botterill a kol. 2016). Siroky a Cuffe (2015) dále zdůrazňují roli *kontextuálních efektů*, které jsou spojené s charakteristikami národní skupiny. Secesionistický regionální nacionalismus je dle autorů posilován faktory jako je *velikost populace* národní komunity, včetně *velikosti teritoria*, které komunita považuje za svoji vlast a které se má stát teritoriálním základem nového národního státu. Tyto faktory však mají význam jen za předpokladu, že skupina je *geograficky koncentrovaná*, tj. obývá kompaktní, více či méně ohraničené území, na němž tvoří regionální majoritu. Národní skupiny obývající kompaktní regiony mají dle výzkumu, který provedli Siroky a Cuffe (2015) větší pravděpodobnost pro kolektivní akci ve smyslu mobilizované nacionalistické performance. Stejně tak hraje roli faktor odlehlosti, respektive míra geografické a sociální provázanosti regionu s centrem státu skrze fyzickou a/nebo sociální infrastrukturu. Hossay (2004) či Siroky a kol. (2021) tímto vysvětlují proliferaci korsického nacionalismu, jenž vždy do značné míry vyrůstal na pocitu přehlížení ze strany nacionalizujícího francouzského státu, především pokud jde o vztah státu k oblastem ve vnitrozemí ostrova. Ač je Katalánsko jako hospodářsky silný region a jeden z primárních ekonomických motorů Španělska infrastrukturálně silně provázané s centrálními oblastmi státu, Balcells (1996) ukázal, že je to slabá participace regionálních politiků a politických stran na centrální vládě a správě Španělska, co hraje roli v procesu proliferace katalánského nacionalismu. To ukazuje, že faktor provázanosti může nabývat nejen *infrastrukturální*, ale i *institucionální* podoby.

Závěrem pojednání o faktorech z kategorie prostředků je třeba zmínit, že ne všechny zde diskutované faktory musí být přítomny pro proliferaci regionálního nacionalismu ve společnosti. Omezené možnosti delimitace a utvoření koheze skupiny mohou být překlenu-ty intenzitou rozhořčení, které nacionalistické hnutí i širší společnost v národním regionu pociťují, a příležitostmi k mobilizaci a difúzi afiliací, jichž se nacionalismu dostává. Tyto zbývající kategorie faktorů jsou představeny v navazujícím textu.

Mezi *rozhořčení* národní komunity mohou patřit faktory politického, ekonomického a kulturního charakteru, které indikují nespokojenost minoritní skupiny s reálně existující či fabrikovanou historickou a/nebo současnou situací, v níž se skupina nachází. Tato situace je často výsledek interakcí s nadřazeným státem, a tudíž v situaci obsažená rozhořčení cílí

na rozvoj regionální nacionalistické mobilizace proti tomuto státu. Podkategorie *politického* rozhořčení obsahuje faktory, které souvisejí s *centralizací* státu, což regionu obvykle přináší ztrátu dřívější autonomie. Siroky a Cuffe (2015) tento faktor považují na základě studia 324 separatistických skupin ve více než 100 státech světa za hlavní příčinu proliferace secesionistického regionálního nacionalismu. Centralizace neboli nárůst přímé správy celého teritoria státu a vznik nacionalizujícího státu (viz Brubaker 1996, 2011) znamená konec dříve existující autonomie regionu nebo alespoň konec nepřímé kontroly regionu ze strany centra státu. Minoritní skupina tuto situaci nese téměř vždy nelibě (Hechter 2000). Jak dále uvádí Rae (2002), právě období centralizace státu a standardizace státní byrokracie bylo zároveň obdobím pokusů o etno-kulturní homogenizaci minoritních a periferních etnik ve státě, což na straně těchto skupin vytvořilo pocit *historické nespravedlnosti*, kterou stát vůči minoritě podnikl. Tento faktor je tudíž úzce provázaný s faktorem centralizace, ale v diskuzi je vhodné jej oddělit. Vnímané historické nespravedlnosti totiž nejsou pouze politického charakteru, např. ve formě zrušení politické autonomie a zákazu činnosti místních institucí. Současně s tím v historii často docházelo i k zákazu užívání *vernakulárního jazyka* a dalších regionálně-specifických kulturních projevů, což již řadím do podkategorie *kulturního* rozhořčení. Pokusy centrálních institucí státu o nacionalizaci politické entity, tj. vytvoření kongruence státu a národu, skrze latentní, ale především násilnou homogenizaci vedly v realitě k potlačování etno-kulturních vzorců a specifík minoritních skupin. Minority si tyto pokusy o potlačení po dlouhou dobu uchovávají ve své národní historiografii a kolektivní paměti, načež je využívají jako prostředek pro vlastní delimitaci a kohezi, stejně jako zdroj etno-politické mobilizace proti majoritě a jí dominovanému státu (viz Conversi 2008). Nacionalistická mobilizace pak probíhá podél štěpných linií, které byly předmětem homogenizačního úsilí státu (viz Gurr 1993). V podobném duchu, ač pro případ i latentní, nikoliv jen násilné, nacionalizace a homogenizace, pojednává Conversi (1997) o významu rozhořčení spojeného s hrozbou anihilace etnicity a kultury dané minoritní skupiny. Výsledek tohoto rozhořčení je zvýšená a více explicitní snaha o ochranu vernakulárního jazyka (dosud nekodifikovaného), kulturních zvyků a specifických lidových tradic. Pomocí tohoto faktoru Conversi (1997) vysvětluje obnovu etno-politické mobilizace u Katalánců a Basků v 60. letech 20. století proti násilně se centralizujícímu a nacionalizujícímu autoritářskému režimu ve Španělsku. Naopak po znovunabytí regionální autonomie (1978), která umožnila kodifikaci a institucionalizaci vernakulární kultury, čímž bylo zajištěno její přežití, musely tyto regionální nacionalismy začít pro mobilizaci využívat jiných zdrojů, ačkoliv v souladu s postuláty Billiga (1995) se připomínání politických a kulturních nespravedlností ze strany

státu v mobilizačním narativu obou hnutí periodicky objevovalo (pro Katalánsko viz např. Guibernau 2014; Burg 2015; pro Baskicko viz Raento, Watson 2000).

Faktory proliferace a mobilizace regionálního nacionalismu, které např. u Katalánska vyplnily prostor po „nápravě“ rozhořčení daného kulturními nespravedlnostmi, spadají do podkategorie *ekonomického* rozhořčení. Akademická literatura přitom rozlišuje rozhořčení daná *agregovanou* a *individuální* ekonomickou situací. Mezi faktory z ekonomického rozhořčení na úrovni jednotlivců patří diskriminace daná *inter-etnickou dělbou práce* (Hechter 1975; Nairn 1977), tedy nerovnostmi v přístupu na pracovní trh a obsazování lukrativních pozic mezi majoritou a minoritami, a *inter-etnické soupeření* o (omezené) zdroje (Nielsen 1985; Dostál 1999), které jsou alokovány centrální vládou, a tudíž pod kontrolou majority. Nutno podotknout, že tyto zdroje sice často nabývají ekonomického charakteru, ale stejně tak mohou být i (a provázaně s ekonomikou) politické a kulturní povahy. Faktory související s rozhořčeními z agregované ekonomické situace jsou obecně podmíněny diferencemi v ekonomické úrovni mezi regionem a zbytkem (či průměrem) státu, přičemž pro aktivaci těchto faktorů není souhrnně řečeno podstatné, jestli je ekonomický rozvoj regionu oproti státu vyšší či nižší. V situaci vyšší ekonomické výkonnosti regionu ve srovnání se státem dochází téměř vždy k aplikaci politik regionální soudržnosti, které vedou k přerozdělování fiskálních výnosů mezi bohatšími a chudšími oblastmi státu. Pro ekonomicky výkonnější regiony to přináší *fiskální imbalance*, tj. region do centrální poklady odvádí více daňových výnosů, než je do něj v rámci redistribuce z centra zpětně alokováno. Existuje-li zároveň etno-kulturní diferenciace mezi regionem a centrem státu, dochází v regionu ke značnému rozhořčení a volání po větší (fiskální) autonomii či secesi. Katalánský nacionalismus je typickým případem využívání argumentu dlouhodobé fiskální imbalance pro nacionalistickou mobilizaci s cílem získání nezávislosti. Jak ukazují Boylan (2015) a Muñoz a Tormos (2015), efekt těchto faktorů je svébytný a silný. Naopak Baskicko, ač rovněž ekonomicky rozvinutý region a jeden z hospodářských motorů Španělska, je fiskálně svázáno se státem systémem forálních práv, nyní institucionalizovaných jako *Concierto Económico*⁵³, které přináší osvobození od nutnosti odvádět většinu daňových výnosů do centrální pokladny, a tudíž neexistenci tohoto typu rozhořčení v případě baskického nacionalismu.

⁵³ Tzv. *Concierto Económico Vasco* je současná podoba systému historických forálních práv (neboli *Fueros*), které definovaly vztah mezi španělským státem a třemi baskickými provinciemi (Bizkaia, Gipuzkoa a Álava). Tato práva osvobozují zmíněné tři provincie (a v současnosti i autonomní společenství Navarra/Naffaroa) od nutnosti odvádět regionální daňové výnosy, přičemž výjimkou jsou výdaje v jednotkách procent, jež směřují na společnou zahraniční politiku a diplomatické zastoupení Španělska (viz např. Conversi 1997).

V opačné situaci *nižší* ekonomické výkonnosti regionu oproti státu je pak v regionech možné pozorovat rozhořčení z nemožnosti aplikace politik *ekonomického protekcionismu*, který by pomohl rozvinutí místní ekonomiky. Např. frakce galicijského nacionalismu tvrdí, že nízká ekonomická úroveň Galicie je výsledkem nedostatku prostoru k růstu regionálních firem v ostré kvalitativní i cenové konkurenci zavedených firem z ekonomicky jádrových regionů Španělska, tj. z Madridu, Baskicka a Katalánska, které mají z podstaty neomezený přístup na galicijský trh. Není překvapením, že tento narativ bývá regionálními politickými stranami využíván za účelem nacionalistické mobilizace.

Rozhořčení způsobená agregovanou ekonomickou nerovností jsou s ohledem na efekt na proliferaci a mobilizaci regionálního nacionalismu často v souladu s rozhořčeními, které jsou generované nerovnostmi na individuální úrovni. Výjimkou ale není ani situace, kdy se tyto dva faktory chovají odlišně. Příkladem může být regionální nacionalismus ve Skotsku, které se v agregovaném ekonomickém vyjádření pomocí většiny běžně užívaných indikátorů (např. HDP, příjmy, nezaměstnanost) nachází v průměru Velké Británie (Eurostat 2019), což činí vymezení se na základě rozhořčení z nerovností obtížně proveditelné. Nicméně na individuální úrovni je mobilizace skotského nacionalismu ekonomickým rozhořčením silně poháněna (např. Clayton 2002). Důvodem je skotské rozhořčení z éry *Thatcherismu*, neboť ekonomické reformy Margaret Thatcherové v 80. letech 20. století výrazně postihly mnoho lidí ze skotského průmyslového pásu, tzv. *Clydeside* (viz také Featherstone 2015). Efekty tohoto faktoru bývají v mnoha případech i příčinou incidence faktoru navazujícího, jímž je *ideologická vzdálenost* mezi politiky a/nebo obyvateli centrifugálního regionu a centra (či zbytku) státu (viz Siroky, Cuffe 2015). Ideologickou vzdálenost je možné chápat ve dvou dimenzích – (1) na socioekonomické ose (tj. levice vs. pravice) a (2) na sociokulturní ose (tj. liberalismus vs. autoritářství), případně i jako výsledek kombinace obou os diferenciací politického spektra (viz Knutsen 1995)⁵⁴. V mnoha případech regionálního nacionalismu vskutku existuje větší ideologická vzdálenost od centra státu. Lze ji identifikovat jak mezi Skotskem a zbytkem Velké Británie (resp. Anglií), tak i mezi Katalánskem a Baskickem a zbytkem Španělska (resp. Kastilií) a mezi Vlámskem a Valonskem v Belgii (viz de Jonge

⁵⁴ V souladu s argumenty, které prezentuje Knutsen (1995) si jsem vědom, že jedno-dimenzionální diferenciací politického spektra na levici vs. pravici výrazně zjednodušuje dvou- nebo i troj-dimenzionální (viz např. Medeiros a kol. 2015) charakter politických divizí. Knutsen (1995) totiž zároveň dokládá, že samotné pojmy levice a pravice nejsou elektorátem chápány jen v linii *socioekonomické* dimenze, nýbrž elektorát rozdělují ve stejné míře i podél osy sociokulturní dimenze. Navíc v tradičně katolických státech Evropy (např. Francie, Itálie, Španělsko) je diferenciací mezi levicí a pravicí odražena i v *náboženské* dimenzi. Mudde (2007) poté argumentuje, že označování politických stran na levicové a pravicové musí probíhat dle dimenze, pomocí níž strana dominantně mobilizuje svůj elektorát, přičemž dominantní je u stran vždy jen jedna z dimenzí.

2019). Tyto případy zároveň patří mezi nejvýraznější hnutí separatistického nacionalismu v Evropě. Příčinou síly tohoto faktoru je, že značně snižuje potenciál pro kooperaci mezi regionálními a celostátními stranami v centrálním parlamentu, čímž také redukuje politické příležitosti lídrů regionálních stran pro posílení své politické moci pouze na centrifugální nacionalistickou mobilizaci (např. Agnew 1997). Touto vazbou je zmíněný faktor provázaný s poslední uvedenou kategorií faktorů, tj. příležitostmi.

Mezi *příležitostmi* k nacionalistické mobilizaci, a tím i k proliferaci nacionalismu, patří faktory spojené jednak s charakteristikami a konsekvencemi politického systému a činností politických aktérů a jednak se společenskou strukturou a kontextem, přičemž z perspektivy teorie strukturace (Giddens 1984; Agnew 1987) lze pochopitelně očekávat interdependenci mezi aktéry a strukturou. Do první skupiny faktorů *politického systému a aktérů* patří počet stran v politickém systému regionu a státu (bipartismus vs. multipartismus), charakteristiky volebního systému (většinový vs. poměrný) a forma a míra politického zastoupení regionu v centrální politické správě. Nelze opomenout ani již zmiňované zájmy regionálních stran a jejich politických představitelů. Do druhé skupiny faktorů, tj. příležitostí vyvěrajících ze *společenské struktury či kontextu*, patří např. konsekvence rychlých společenských proměn v období *demokratizace* (viz Mansvelt Beck 2005). Gurr (1993) a Saxton a Benson (2008) uvádějí v rámci teorie politické struktury příležitostí (angl. *Political Opportunity Structure*) dále časoprostorově specifické faktory státní represe, (de)centralizace státu, či protestních událostí a rebelie jako příčiny a/nebo katalyzátory proliferace nacionalistického hnutí. Tyto události z podstaty nefungují samostatně, nýbrž komplementárně k vlivu faktorů ze skupin *prostředků a rozhořčeních*. Státní represe proti politickým institucím a/nebo představitelům minoritního „národního“ etnika vyvolávají rozhořčení populace regionu a zvýrazňují delimitaci komunity podél regionální (často zároveň etno-kulturní) štěpné linie, což společnou incidencí ústí do centrifugální nacionalistické mobilizace. Události kolem tzv. 1-O referenda v Katalánsku jsou typickým příkladem, kdy politická (politickými aktéry usměřovaná) příležitost vedla ke zvýšení pocitu rozhořčení ve společnosti a ke zvýraznění etno-kulturní delimitace skupiny (viz Cetrà a kol. 2018), která však byla následně inkluzivními snahami nacionalistického hnutí zahlazována. Tyto protichůdné tendence nastaly z důvodu působení dalších faktorů, které stojí mimo rámec zde uvedené kategorizace.

Míru využití příležitostí stejně jako stupeň rozhořčení a explicitnost delimitace etnika ovlivňují i charakteristiky samotné nacionalistické ideologie a hnutí. Mansvelt Beck (2005)

tvrdí, že klíčovými faktory jsou především *uniformita a kontinuita* nacionalismu. Incidence všech zmíněných faktorů⁵⁵ ve prospěch proliferace nacionalismu tak bude značně snížena, nevykazuje-li nacionalismus (tj. ideologie a/nebo hnutí) uniformitu a kontinuitu. Uniformitu nacionalismu (či její nedostatek) lze chápat dvěma způsoby, a to na základě duality mezi ideologií a hnutím – (1) jako ideologickou frakcionalizaci nacionalistických stran a elit (viz Fearon 2003) a (2) jako fragmentaci a/nebo polarizaci nacionalistického hnutí (Rohla a kol. 2018; Lepič 2021a). Kontinuita nacionalismu je posilována institucionalizací a periodickou mobilizací nacionalistického hnutí (Billig 1995), což vytváří vzájemnou kompatibilitu mezi ideologií a hnutím nacionalismu.

Tato diskuze indikuje klíčový význam studia časoprostorové interní diferenciaci (ve smyslu efektů uniformity a kontinuity, respektive jejich nedostatku) nacionalismu, neboť tyto charakteristiky a specifika jejich distribuce přímo ovlivňují incidenci proliferačních faktorů. Jak poznamenali již Lipset a Rokkan (1967), ne všichni lidé na daném teritoriu se ztotožňují s úsilím regionálního nacionalismu nebo ho podporují. Postuláty *time geography* však zároveň napovídají, že očekávaný vzorec prostorové diferenciaci bude jen stěží statický v čase. Proto se v této práci zaměřuji na studium *časoprostorové diferenciaci* afiliací (tj. shlukování a polarizace) a podmínek (tj. nestacionarity) regionálního nacionalismu v Katalánsku, přičemž toto konfrontuji s postuláty klasické literatury ke konstrukci národů a nacionalismu o teritoriální a sociální *nacionalizaci*. Zároveň je třeba zmínit, že druhá dimenze (ne)uniformity, o níž pojednávám výše, tj. ideologická frakcionalizace nacionalistických stran a elit není předmětem studia této práce, ač je při explanaci výsledků brána v potaz (např. Aramburu 2020).

2.5.3 Relevance studia nacionalizace v autonomním separatistickém regionu

Tato práce studuje výzkumné téma, které bylo v teoretické rovině představené v předešlém textu, a to na příkladu regionálního nacionalismu v Katalánsku. Naproti tomuto zaměření však doposud diskutovaná paradigma a procesy nacionalizace a etno-kulturní homogenizace v protikladu k očekávání vnitřní diferenciaci a nestacionarity vycházely primárně ze

⁵⁵ Přehled faktorů vzniku a intenzifikace regionálního nacionalismu z kategorie *příležitosti* zde není uveden zcela kompletně. Akademická literatura identifikovala i další faktory, které operují především na *supra-státní* úrovni. Jelikož je ovšem zaměření výzkumu v této práci na mikro-úroveň, diskusi těchto „makro“ faktorů zde z praktických důvodů opomím.

studia případů nacionalismů, které již byly zaštitěné existujícím státem a jeho efektivním institucionálním aparátem. Jinými slovy, teorie analyticky testované v této práci, konkrétně teorie teritoriální a sociální nacionalizace (čili *teze nacionalizace*) a teorie permeability národní příslušnosti (viz dále), byly vyvinuty v kontextu situace, kdy zkoumané teritorium je prostorově kongruentní s rozsahem nacionalizujícího státu. Může být tudíž sporné testovat je v případě sub-státního *národního regionu* jako je Katalánsko (též Baskicko, Skotsko či Vlámsko), jehož pravomoci a rozsah jsou již z definice odlišné od charakteristik státu. V této podkapitole se na základě potenciálního rizika zkreslení skrze přenos teoretických postulátů do odlišného prostředí regionu zamýšlím, *zdali a proč* je vhodné považovat institucionální aparát autonomního regionu za plnohodnotnou náhradu systému státu a do jaké míry je regionální nacionalismus schopen vytvořit shodnou koncepci národní identity, a to za účelem ověření *infrastrukturální kapacity* regionu pro kolektivní nacionalistickou akci. Ve zbytku podkapitoly prezentuji několik argumentů, které podporují testování zmíněných teorií na příkladu regionálního nacionalismu. Souhrnně řečeno, je-li nacionalistické hnutí v regionu zaštitěno autonomními institucemi a propracovanou nacionalistickou ideologií, lze postulovat stejné předpoklady o nacionalizaci a etnicizaci, jaké jsou predikovány pro případy státního nacionalismu.

Stát, nebo také nacionalizující stát, není jediným prostorovým vyjádřením politických aspirací a socio-politických struktur, a mnoho autorů dokonce zpochybňuje dominantní roli státu jakožto politické entity v éře globalizace (např. Keating 2001). Výhradní zaměření na studium státu ostatně může být problematické z hlediska celé disciplíny politické geografie (Flint, Taylor 2007). Její transformace ve druhé polovině 20. století s sebou mimo jiné nese la rozšíření výzkumného rámce, aby byla schopna do výzkumu zahrnout nejen stát, nýbrž i jakékoliv organizace či hnutí, které mají kapacitu praktikovat *politickou akci* v prostoru. Jak argumentují Nogué a Vicente (2004), disponují-li tyto organizace a hnutí politickou, ideologickou nebo ekonomickou mocí způsobitou k organizování a spravování teritoria, musí být v objektu zájmu politické geografie. Pro očekávání teritoriální a sociální nacionalizace je stěžejní, aby autonomní *institute* regionu byly schopné zastoupit nacionalizující roli státního aparátu (viz Brubaker 1996) a aby k teritoriu regionu a jeho symbolickému významu byla přimknuta *národní identita* (viz např. Knight 1982; Elden 2010). Jednotlivé argumenty pro tvrzení, že regiony s dlouhodobou a dostatečně velkou autonomií a propracovanou nacionalistickou ideologií a historiografií mají stejné předpoklady k nacionalizaci teritoria a společnosti jako nezávislé státy, jsou v následujících odstavcích této podkapitoly

strukturovány dle prezentovaných postulátů *institucionálního a kulturalistického* přístupu k nacionalizaci (podkapitola 2.3) (viz také Lepič 2017).

Zaprvé, Keating (1997) argumentuje, že konstrukce národu a nacionalizace regionu je umožněna přímo autonomními institucemi regionální administrativy, jelikož tyto instituce mají již z podstaty potenciál propagovat a rozšiřovat vernakulární jazyk či kulturní narativ, stejně jako historické a politické povědomí o státnosti a etno-kulturních znacích, které jsou proklamované nacionalistickou ideologií (Martínez-Herrera 2002). Katalánsko disponuje jak zavedenými a uznávanými institucemi regionální autonomie, tak i propracovaným narativem nacionalistické ideologie (Balcells 1996; Conversi 1997).

Zadruhé, specifický typ institucí, jež jsou nositelem státem vedené nacionalizace (viz Lipset, Rokkan 1967), jsou politické strany (srov. Shin 2001), přičemž v případě regionálního nacionalismu se jedná o regionální politické strany. Pokud je *stranický horizont* těchto stran (viz Agnew 1997)⁵⁶ kongruentní s teritoriálním rozsahem národního regionu, předpoklad nacionalizace koresponduje s klasickými argumenty o integrujícím potenciálu národní politické strany (Lipset, Rokkan 1967). Všechny hlavní katalánské nacionalistické strany, tj. CiU (včetně na ni navazující PDeCAT), ERC a CUP jsou stranicky organizovány a také kandidují na území kongruentním s rozsahem *El Principat*. Nadto, jak uvádí Elias (2015), regionální politické strany jsou efektivními nástroji pro difúzi nacionalistických afiliací ve společnosti, neboť své „*protistátní*“ intence jsou nuceny komunikovat explicitně.

Třetí argument přímo navazuje na druhý, když připomíná, že akademická literatura ke španělské volební geografii⁵⁷ pracuje namísto kohezního volebního systému ve Španělsku s tzv. *volebními Španělsky* (Ocaña, Oñate 2000)⁵⁸ členěnými dle španělských regionů. Tato fragmentovaná mozaika sestává ze specifických, relativně uzavřených systémů politických a volebních organizací a afiliací, které se v rámci státu mezi sebou značně liší (např. Linz, Montero 1999). V Katalánsku toto dokládá rekognice i specifická aktivita *Generalitat de Catalunya* jakožto instituce, do níž je politicky plně organizována katalánská samospráva a která je po roce 1980 uváděna v činnost (téměř) výhradně *katalanistickými* stranami.

⁵⁶ Agnew (1997) používá pojem stranický či politický horizont (angl. *Party Horizon*) pro určení prostorového rozsahu, na němž se politická strana organizuje a/nebo kandiduje ve volbách.

⁵⁷ Argument je v textu vztážen přímo k případu Španělska, ale podobné charakteristiky lze najít i v literatuře k britské nebo belgické volební geografii, což značí, že Španělsko není v přítomnosti volební fragmentace a nestacionarity výjimkou (např. Johnston a kol. 2004; Johnston, Pattie 2011; David, Van Hamme 2011).

⁵⁸ Ocaña a Oñate (2000) ve španělském originále používají pojem *Españas electorales* a v novějších anglicky psaných publikacích jej překládají jako *Electoral Spains* (viz také Riera Sagrera 2011).

Začtvrté, toky sociální komunikace, jejichž nacionalizační potenciál detailně rozepsal Deutsch (1953), jsou ve společnosti poháněny a udržovány činností dalších institucí a/nebo organizací – obecně řečeno regionálními *médii*, především periodickým tiskem, rozhlasem a televizním vysíláním ve vernakulárním jazyce. Existence těchto médií významně zvyšuje povědomí veřejnosti o regionálních otázkách (Tapiador, Mezo 2009). Stejně tak *školsví* je klíčovou nacionalizující institucí (viz Weber 1999), jež z lingvistického hlediska zajišťuje standardizované vzdělávání ve vernakulárním jazyce pro většinu mladé generace (viz také Kymlicka 2001). Aktivita těchto institucí vytvářejí dle premis Andersona (1991) pomyslné národní společenství bez ohledu na existenci státu. V Katalánsku existuje široké spektrum regionálních médií v katalánštině (např. velmi populární televize TV3 nebo periodikum La Vanguardia) a vzdělávací systém, jenž na veřejných školách vyžaduje primární vyučování v regionálním jazyce (např. Hierro 2015; Byrne 2020a).

Předchozí čtyři odstavce prezentují faktory, které mají i v případě sub-státní politické entity potenciál zajistit *institucionální* nacionalizaci. Kromě toho disponuje Katalánsko též předpoklady pro nacionalizaci z hlediska *kulturalistického* přístupu.

Zprvé, jak uvádí Smith (1991) či Connor (1972, 1994), konstrukce národní identity a její difúze v populaci politické entity (viz také Hroch 1985) je nezbytnou podmínkou pro zformování národu a následně i nacionalizaci. Národní identita, a tudíž i identitární podoba nacionalizace zároveň vyžadují existenci komplexní nacionalistické ideologie, která slouží jako základ pro vymezení národní skupiny. Katalánský nacionalismus se do této komplexní formy politického a kulturního rámce pro organizaci a identifikaci vyvinul již v době hnutí *Renaixença* okolo poloviny 19. století a zůstal jí do současnosti (Balcells 1996). Llobera (1983) v tomto duchu popisuje vnímání katalánské specifičnosti nacionalistickou ideologií a Cattini (2015) pojednává o souboru mýtů a symbolů, které ke konstrukci oné specifičnosti přispívají.

Zadruhé, jak vysvětluji v podkapitole 2.5.2, nejen prostředky (*means*) pro vymezení a definování skupiny, ale i rozhořčení (*grievances*, viz Gurr 1993) spojená s politickou nebo ekonomickou nerovností mezi státem a regionem jsou klíčovou skupinou faktorů proliferace regionálního nacionalismu ve společnosti. Potenciál rozhořčení pro vytvoření explicitní linie *my vs. oni* a podnícení kolektivní akce regionální komunity proti státu (např. Mansvelt Beck 2005) poté přispívá k očekávání nacionalizace. Narativy katalánské národní ideologie a historiografie *dlouhodobě* pracují s připomínáním historie násilné politické centralizace

španělského státu a etno-kulturní homogenizace společnosti. V posledních letech se navíc přidávají i silná rozhořčení vycházející z existence fiskální imbalance mezi centrem státu a regionem (např. Boylan 2015).

A nakonec, zatřetí, pocit tzv. ontologické bezpečnosti (angl. *ontological security*), jež v detailu představují Botterill a kol. (2016) jako trvalý pocit bezpečnosti a identifikace ve vztahu k institucím a obyvatelstvu ve společnosti, a jenž byl v minulosti (nejen) v literatuře výhradně spojovaný s národním státem, se v posledních letech v určitých regionech přimkl k sub-státní nacionalizující politické entitě. Botterill a kol. (2016) tento trend ilustrují pro Skotsko, ale evidentní nárůst *exkluzivně katalánské* národní identifikace během posledních dvou dekád (viz Rodon, Guinjoan 2018; CEO 2021) indikuje, že platí i v Katalánsku. Zdali je nacionalizující potenciál tohoto i předchozích zde představených faktorů rovnoměrný po celé populaci regionu, nebo existují-li teritoriální a sociální diference uvnitř Katalánska je předmětem studia této práce.

2.6 Konceptuální rámec teze nacionalizace

Teoretické předpoklady pro teritoriální a sociální nacionalizaci politické entity byly představeny v předchozích podkapitolách, včetně možnosti testování tzv. *teze nacionalizace* na případě regionálního nacionalismu. Tato podkapitola navazuje přiblížením konceptuálního rámce této teze, kritickou diskuzí dvou původních konceptualizací nacionalizace a posléze návrhem na přidání nové konceptualizace, která lépe zachycuje časoprostorovou dynamiku sociálních procesů, a tudíž i nacionalizace. Text v této podkapitole je inovovanou verzí části textu v publikaci Lepič (2017).

Hlavním konceptuálním východiskem teorie teritoriální a sociální nacionalizace čili teze nacionalizace je interakce mezi významem *národní úrovně* a procesem *konvergence* politických afiliací. Teze nacionalizace je chápána buď jako jev vyvolaný impulsem generovaným na národní úrovni, nebo jako kohezní, uniformní a ve vzrůstající míře podobný celostátní⁵⁹ prostorový vzorec politických afiliací, nebo jako obojí (Claggett a kol. 1984). Skrze kombinaci těchto dvou dimenzí výzkumníci podporující tezi nacionalizace nejčastěji

⁵⁹ V případě testování teorie na regionální úrovni se pochopitelně jedná o *celo-regionální* nebo obecně řečeno *celo-teritoriální* vzorec politických afiliací. V souladu s většinou literatury k tezi nacionalizace zde používám termín celostátní, ale zároveň zdůrazňuji nutnost multi-měřítkové konceptualizace procesu. Pro pojmenování celostátních a celo-regionálních procesů používám rovněž termín *národní úroveň*.

předpokládají, že vzorce nacionalistických afiliací jsou vytvářeny aktéry a strukturou směrem z národní úrovně a jsou proto relativně snadno vysvětlitelné rozložením *štěpných linií* ve společnosti (Lipset, Rokkan 1967; srov. Agnew 1987). Z hlediska interakcí mezi aktéry a strukturou na jedné straně a *prostředím* (v širokém slova smyslu) na straně druhé existuje ve většině publikací k tezi nacionalizace (počínaje již Stokes 1967) předpoklad, že impulsy z národní úrovně vyvolávají uniformní reakci po celém teritoriu a v celé společnosti státu či regionu, tj. bez ohledu na existenci teritoriálních a/nebo sociálních specifik. Takováto kontextuální specifika jsou v souladu s anticipací role antecedentní teritoriální štěpné linie v publikaci Lipseta a Rokkana (1967) chápána v konceptuálním základu teze nacionalizace jako přežitek, který nemá v *moderní funkční společnosti* politickou salienzi. Ale Claggett a kol. (1984, s. 81-2) si byli vědomi, že tyto impulsy z národní úrovně mohou příležitostně vyvolat diference v politických afiliacích napříč sub-jednotkami národního teritoria. Pokud k tomuto jevu dochází, indikuje to politickou salienzi lokálního či regionálního kontextu, což je v protikladu k předpokladům teze nacionalizace. Naproti tomu, jsou-li neuniformní reakce na koherentní podněty z národní úrovně uniformně přimknuty k celo-teritoriálnímu rozložení štěpných linií, předpoklady teze nacionalizace nejsou porušeny (srov. Tapiador, Mezo 2009, s. 324). Jelikož tato relativně pravděpodobná varianta, která navíc koresponduje s implicitními předpoklady mnoha základních prací k formování nacionalizace (např. Lipset, Rokkan 1967; Stokes 1967), není identifikovatelná testováním dosavadních dvou konceptualizací teze nacionalizace, navrhuji a představuji v této práci novou, třetí konceptualizaci teze nacionalizace. Tabulka 2 schematicky představuje interakci dvou dimenzí konceptuálního rámce teze nacionalizace a indikuje nutnost (viz *pokud*) přidání rozšiřující konceptualizace (srov. Claggett a kol. 1984).

Tabulka 2: Zdroje politických impulsů a forma reakce v předpokladu teze nacionalizace^a

Forma reakce	Zdroj politických impulsů	
	<i>Národní</i>	<i>Lokální a/nebo regionální</i>
<i>Uniformní</i>	Nacionalizace	- ^b
<i>Neuniformní</i>	Nacionalizace (<i>pokud</i> stacionární)	Není nacionalizace

^a Upraveno a pozměněno na základě původní tabulky v publikaci Claggett a kol. (1984).

^b V souladu s očekáváním autorů nepovažují výskyt této varianty za pravděpodobný.

Fakt, že z prostorového hlediska *stacionární*, ač ne nutně konvergentní či uniformní, vzorec politických afiliací nebyl dosud v literatuře konceptualizován jako jeden z projevů nacionalizace, je poměrně překvapivý, neboť právě stacionární vliv štěpných linií na vytváření politických afiliací byl tou samou literaturou brán jako základní východisko výzkumu konstrukce národu a státu. Teoretický základ pro vizi teritoriální a sociální nacionalizace politické entity byl etablován již publikací *Party Systems and Voter Alignments* od autorů Lipset a Rokkan (1967) (dále viz Stokes 1967). Předpoklady konvergující s postuláty této teorie však byly normou (nejen) akademického studia konstrukce národu a státu po celou druhou polovinu 20. století. Lipset a Rokkan (1967) vysvětlují utváření a distribuci politických afiliací v politické entitě pomocí rozložení struktury *štěpných linií*. Tyto štěpné linie mohou nabývat ekonomické, sociopolitické, etno-kulturní, náboženské nebo demografické podoby a jsou podrobně představeny v podkapitole 2.7. Očekávání ztráty politické salience teritoriálních a sociálních specifík ve prospěch funkčních (primárně socioekonomických) štěpných linií Lipset a Rokkan (1967) vysvětlují politickým významem státu a interakcemi mezi aktéry v rámci politického systému tohoto státu. Stát se dle zmíněného přístupu stal do té míry všeobjímajícím fenoménem, že dokáže zásadně ovlivnit všechny sféry veřejného i soukromého života. Jinými slovy, infrastrukturální kapacita moderního státu dokázala skrze proniknutí společností transformovat původní teritoriální specifika do *celostátně* čili na národní úrovni vysvětlitelné struktury. Postupně se unifikující reakce lokalit na podněty z centra politické entity dokumentují Lipset a Rokkan (1967) na příkladu integrace *agrární* (tj. konzervativní), *liberální* a po zavedení univerzálního volebního práva také *socialistické* strany do politického systému států severozápadní Evropy. Očekávání nacionalizace teritoria a společnosti jde v těchto případech ruku v ruce s vývojem struktury štěpných linií.

V případě Španělska předpoklady teze nacionalizace definoval Linz (1967) a validitu posléze zkoumali Tapiador a Mezo (2009) a Cosano (2013). Tyto dvě studie sice poskytují zajímavý vhled do španělské volební geografie, ale obsahují i několik nedostatků, které se týkají konceptualizace, cílů a empirického měření nacionalizace. Tapiador a Mezo (2009) se zaměřují výhradně testování ideologických rozdílů podél socioekonomické osy, přičemž opomíjí diverzní vliv regionální štěpné linie. Jak ukazují již Linz a Montero (1999, s. 199-200), tato štěpná linie, kterou lze chápat nejen v *regionálním*, ale i v *etno-kulturním* smyslu se ve španělském *Estado de las Autonomías*⁶⁰ v posledních desetiletích zintenzivnila, a to právě na úkor ideologické polarizace podél socioekonomické dimenze. Hlavní výzva pro

⁶⁰ Tento termín označuje systém asymetrické politicko-teritoriální decentralizace unitárního Španělska.

nacionalizované teritorium a společnost tak neleží v rozdílech mezi afiliacemi k levicovým a pravicovým politickým stranám, nýbrž v rozdílné identifikaci ke státnímu a regionálnímu nacionalismu, a to primárně v případech, kde regionální nacionalismus přímo „soupeří“ se státní identifikací – např. v Katalánsku (srov. Cosano 2013).

2.6.1 Konvergence a uniformita – dvě původní konceptualizace teze nacionalizace

Teze nacionalizace byla téměř od počátku jejího systematického zkoumání testována podle dvou různých konceptualizací. První je *konvergence* v úrovni afiliací k politickým stranám napříč sub-jednotkami teritoria, zatímco druhou je *uniformita* reakce sub-jednotek teritoria na impulsy z národní (tj. centrální) úrovně (např. Stokes 1967; Claggett a kol. 1984; Jones, Mainwaring 2003; Cosano 2013; viz také Agnew 1987). Tyto dvě konceptualizace bývají též označované jako (1) *statická/distribuční* a (2) *dynamická* nacionalizace (Schakel 2013; Morgenstern a kol. 2017). Jejich přesné zaměření je následující:

(ad 1) Konvergence v úrovni afiliací k politickým stranám napříč sub-jednotkami je široce testovaným a obecně přijímaným přístupem k nacionalizaci. Politické strany a/nebo ideologie by podle této formy nacionalizace měly ve všech oblastech teritoria dosahovat podobné míry podpory. Jelikož je absolutní prostorová *rovnost* v politických afiliacích jen málo pravděpodobná, je to *vzrůstající* podobnost (tj. konvergence) mezi sub-jednotkami v čase, co je dle této konceptualizace hlavním indikátorem nacionalizace. Pro analytické účely je proto nutné zajistit soubory dat, které jsou jednak dostupné v prostorovém detailu a jednak vycházejí z delšího časového období.

(ad 2) Uniformita reakce sub-jednotek na impulsy z národní úrovně bývá považována za klíčovou konceptualizací teze nacionalizace. Politické strany a/nebo ideologie by podle této druhé formy nacionalizace měly ve všech oblastech teritoria dosahovat podobné míry změn v podpoře, kterou zaznamenaly v celo-teritoriálním průměru. Jinými slovy, tato konceptualizace porovnává míru podobnosti *změn* v politické podpoře mezi sub-jednotkami a agregovanou podporou na národní úrovni v po sobě jdoucích volbách. Podle analytického vyjádření, pokud se podpora pro politickou stranu na národní úrovni změní mezi volbami o $x\%$, očekává se podobná procentuální změna v každé jednotlivé sub-jednotce daného teritoria, a to bez ohledu na původní úroveň podpory pro tuto stranu v sub-jednotce. Ačkoliv interpretace této konceptualizace občas přináší rozpory (srov. Claggett a kol. 1984 a Lepič

2017 s Tapiador, Mezo 2009), v této práci vycházím z interpretačního rámce, které považuje za primární *uniformitu reakce*, nikoliv nutně původ zdroje na národní úrovni, jak tvrdí Tapiador a Mezo (2009) (viz také Tabulka 2).

Celkově je třeba vnímat, že zatímco úroveň politických afiliací pro politické strany či ideologie (tj. konceptualizace 1) napříč sub-jednotkami může indikovat konvergenci, a tím pádem *nacionalizaci*, trend ve změnách mezi měřítkovými úrovněmi, tj. konceptualizace 2, může být zcela neuniformní a naopak. Protože je důsledně vzato nemožné, aby docházelo současně k výrazné konvergenci a dokonalé uniformitě, je naplnění předpokladů jakékoliv z těchto konceptualizací dostačující pro prokázání validity teze nacionalizace. Tyto rozdíly tudíž indikují důležitost *obou* konceptualizací.

2.6.2 Stacionarita – nová konceptualizace teze nacionalizace

Nad rámec diskuze obvyklé v dosavadní literatuře ke konceptualizaci teze nacionalizace je potřeba zdůraznit, že i v případě, kdy dochází k divergenci a neuniformitě, nemusí být teze nacionalizace nutně zamítnuta. Na základě předešlé diskuze teoretických premis formování nacionalismu a národů tvrdím, že je nezbytné přidat a testovat novou, třetí konceptualizaci této teze (viz Lepič 2017). Pokud jsou totiž afiliace k politickým stranám nebo ideologiím distribuovány v prostoru *stacionárně* podél (celo-teritoriálních) štěpných linií, a především podél etno-kulturní štěpné linie, koresponduje to s vizí *kulturalistické* nacionalizace (např. Connor 1978, 1994; Smith 1986, 1991), a to přesto, že v prostoru může zároveň docházet k divergenci z důvodu transformace rozložení těchto štěpných linií. Stejně tak je s ohledem na změny v úrovni afiliací v čase možné očekávat, že proměna distribuce vysvětlující štěpné linie (např. skrze vnitřní migraci populace) vyvolá neuniformitu ve změně podpory, aniž by se tím ovšem porušil konceptuální rámec kulturalistické nacionalizace. Přesné zaměření této nové konceptualizace je následující:

(ad 3) V literatuře k formování nacionalismu a národů (včetně státu) je obecně akceptováno, že prostorové rozložení (celonárodních) štěpných linií v rámci teritoria ovlivňuje distribuci politických afiliací elektorátu (Lipset, Rokkan 1967; Linz, Montero 1999; srov. Agnew 1987). Dle tohoto náhledu je klíčovým zdrojem afiliací centrální, národní úroveň. Přílehlají-li politické afiliace ke štěpným liniím stacionárně napříč teritoriem, koresponduje to s konceptuálním rámcem kulturalistické nacionalizace, a tudíž dochází k potvrzení teze

nacionalizace. Zároveň jakákoliv změna v prostorové distribuci štěpných linií hypoteticky může způsobit diverzifikaci vzorců politických afiliací. Ačkoliv je touto změnou podnícena divergence a/nebo neuniformita, celonárodní a prostorově stacionární (tj. neovlivněný místně-specifickým kontextem) zdroj afiliací přetrvává. Z analytického hlediska je klíčové využít metodický aparát, který je schopen testovat prostorovou stacionaritu a případně též určit míru nestacionarity.

Souhrnně vzato, pro naplnění validity teze nacionalizace musí být potvrzena alespoň jedna ze tří zde představených konceptualizací, přičemž nezáleží na tom, o jakou z nich se jedná. Toto je tudíž *dostačující* podmínkou. *Nezbytnou* podmínkou pak je potvrzení minimálně jedné konceptualizace. V případě, že všechny konceptualizace jsou vyvráceny, musí být teze nacionalizace jako celek zamítnuta. Toto zamítnutí však neznamená, že nemůže docházet k parciálním unifikačním procesům⁶¹, nýbrž že případná unifikace je determinována efektem sub-teritoriálního kontextu (viz podkapitola 2.10).

2.7 Koncept štěpných linií a jejich (ne)stacionarita

V předchozí podkapitole navržená nová, třetí konceptualizace teze nacionalizace postuluje, že politické afiliace jsou v prostoru stacionárně přimknuty ke struktuře štěpných linií, což determinuje výslednou formu nacionalizace. V následujících odstavcích se proto pokouším přiblížit koncept štěpných linií, jednotlivé typy těchto politických opozic se zaměřením na faktor *eticizace* a konečně předpoklady *(ne)stacionarity*, které se k vlivu linií vážou.

Koncept *štěpných linií* je v akademické literatuře tradiční a velmi užitečný rámec pro vysvětlení politických a volebních afiliací a chování populace. Vychází z předpokladu, že příslušnost jedinců k sociální skupině skrze jejich individuální charakteristiky podmiňuje i afiliace v systému politického soupeření. Jedná se tudíž o *strukturální* koncept. Postuláty konceptu štěpných linií etablovali Lipset a Rokkan (1967) v jejich seminální studii o stranických systémech a voličských afiliacích v období mezi 20. a 60. lety 20. století. Politické systémy tehdejších států v (širokém smyslu) západní Evropě dle autorů *zamrzly* (anglicky tzv. *freezing hypothesis*) na počátku 20. století, a jejich formování a struktura stále mohly vysvětlovat vzorce politických afiliací i koncem 60. let. Na jejich výzkumy později navázal např. Lijphart (1979) nebo Rokkan a Urwin (1983), ač obě práce se již nesou i v kritickém

⁶¹ Za tento poznatek děkuji jednomu/jedné z anonymních recenzentů/ek publikace Lepič (2017).

duchu (viz dále). Politické afiliace jsou v rámci konceptu štěpných linií pojímány jakožto výsledek interakcí mezi socio-prostorovou kompozicí populace a činností politických stran v rámci politického systému, přičemž strany (a další političtí aktéři) tyto štěpné linie svou činností zpětně institucionalizují a dodávají jim tím politickou salienzi (viz také Campbell a kol. 1960). Štěpné linie jsou tudíž i v této práci chápány jako *společnost parcelující linie s politickou salienzi*. Rozdíly v úrovni politických afiliací v prostoru jsou pak považovány za důsledek rozdílné socioekonomické, etno-kulturní nebo jiné kompozice populace (srov. Cox 1969; Agnew 1996; Pattie, Johnston 2000). Zároveň se přizpůsobil i politický systém daného státu (nebo autonomního regionu), což činí většinu štěpných linií relativně stabilní v čase (viz také Kitschelt 1995). Vskutku, koncept štěpných linií předpokládá *dlouhodobý* strukturální efekt štěpné linie na utváření politických příslušností. Kontextuální, postojové a krátkodobé, ač třeba intenzivní politické konflikty a na nich vyrůstající afiliace tak nelze považovat za štěpné linie. Pro toto rozlišení je vhodné využít koncept tzv. *trychtýře kauzality* (angl. *funnel of causality*, např. Chernyha, Burg 2012; Hobolt 2016), který rozčleňuje faktory podmiňující vytváření politických afiliací do několika hierarchicky uspořádaných kategorií (viz také Knutsen 2010). Těmito kategoriemi jsou (a) strukturální proměnné (tj. štěpné linie); (b) kontextuální proměnné (tj. efekty prostředí); (c) atitudinální proměnné (tj. postoje k tématům a hodnotová orientace); a (d) krátkodobé efekty jako je např. vliv kampaně nebo hlasování o konkrétních problémech (tzv. *issue voting*). Strukturální štěpné linie jsou v rámci trychtýře kauzality základem pro utváření politických postojů a orientací, což zároveň ospravedlňuje zaměření analýzy v této práci pouze na tuto kategorii proměnných, přičemž variabilita nevysvětlená štěpnými liniemi je přisouzena efektům kontextu.

Hypotéza o v čase stacionárním vlivu štěpných linií na strukturaci politické obce byla vyvrácena záhy po publikaci textu Lipseta a Rokkana (1967). Sociopolitický a ekonomický vývoj v 70. a 80. letech 20. století, především znovuobjevení se regionálního nacionalismu v politických periferiích států západní Evropy (předně Španělska, Velké Británie a Belgie) a Severní Ameriky, tuto hypotézu o zamrznutí politických systémů efektivně „roztavil“. Rokkan a Urwin (1983) proto již předpokládali, že štěpná linie centrum vs. periferie (ve smyslu *regionálním* i *etno-kulturním*), které Stein Rokkan původně prorokoval definitivní ztrátu politické salience, přetrvá a bude i do budoucna hrát při vytváření politických afiliací klíčovou roli. Kromě této (etno-)regionální štěpné linie postulovali Lipset a Rokkan (1967) význam dalších tří linií – socioekonomické, ekonomicko-geografické a náboženské.

2.7.1 Původní „Rokkanovské“ štěpné linie

Za jednu z nejstarších (a v minulosti politicky nejvíce salientních) štěpných linií považují Lipset a Rokkan (1967) linii oddělující politicky a kulturně centrální oblasti nacionalizujícího se státu od komunit v periferních regionech (viz také Hooghe, Marks 2018). Lipset a Rokkan (1967) zároveň směřují dva rozdílné aspekty oddělení centra státu od periferních regionů – *politický* a *etno-kulturní*. Vztah centrum vs. periferie může být založen na sepetí obyvatelstva s regionem v politické entitě bez přítomnosti etno-kulturní diferenciaci, avšak v realitě daleko častěji jsou rozdíly mezi centrem a periferií navíc posíleny etno-kulturními antagonismy mezi majoritou a minoritami. Tyto antagonismy jsou nejčastěji syceny dříve diskutovanými faktory *vernakulárního jazyka* a *etnického původu*, přičemž politická entita (vždy) upřednostňuje jeden jazyk a/nebo etnicitu před ostatními (srov. Stilz 2009). V této práci reflektuji rozdíly ve využití etno-kulturní diferenciaci ve dvou různých názvech linie centrum vs. periferie – pro obecné politicko-teritoriální vymezení regionu používám název *regionální* štěpná linie, zatímco pro specificky etnické a/nebo kulturní vymezení používám termín *etno-kulturní* štěpná linie.

V literatuře existovaly různé názory na vývoj efektu této štěpné linie. Korespondujíc s předpoklady modernizačních teorií první náhled postuloval, že s rozvíjející se modernitou a konstrukcí státu a národu vymizí význam teritoriálních opozic, načež tato teritoriální linie ztratí politickou salienzi (Lipset, Rokkan 1967; Dalton 1996). Deutsch (1953) v podobném duchu argumentoval, že v důsledku rozvoje sítě sociální komunikace ve společnosti, který je podporován institucemi nacionalizující politické entity, dojde v průběhu času k vymizení partikulárních etno-regionálních afiliací. Knutsen (2010) dále argumentuje, že regionální a etno-kulturní štěpná linie je salientní pouze pokud v analýze není kontrolován vliv dalších proměnných, které slouží jako *proxy* za funkční štěpné linie či teritoriální identity. Avšak je třeba podotknout, že jeho analýza vykazuje z geografického hlediska klíčové nedostatky. Především jsou sub-jednotky v rámci teritoria příliš velké na to, aby bylo možné zachytit detailní prostorové vzorce afiliací a jejich podmíněnosti, čímž pádem je pravděpodobné, že efekt této štěpné linie byl zprůměrováním ztracen při agregaci.

Naproti tomu Lijphart (1969), Rokkan a Urwin (1983) a Kriesi (1998), zmíním-li jen klasické práce k tématu, považují tuto štěpnou linii za rostoucí na významu, především od 70. let 20. století. Lijphart (1979) a Kitschelt (1995) pak poznamenávají, že pokud je tato opozice v politické entitě přítomna, má vždy značný strukturující efekt na politické afiace

elektorátu. Tato skutečnost indikuje diverzní potenciál (etno-kulturně definovaného) regionálního nacionalismu a ospravedlňuje testování teze nacionalizace právě u teritoriálních afiliací. Pokusy etno-kulturně homogenizovat politické a/nebo kulturní periferie státu, nebo jinými slovy, eliminovat regionální štěpnou linii uvnitř státu (Rae 2002; Conversi 2008), navíc obvykle posílily identifikaci podél této štěpné linie. Stejně tak proces globalizace a související regionalizace (Swyngedouw 2000) vyústil v posílení salience regionální (nebo etno-kulturní) štěpné linie (viz Knutsen 2010). Tato *eticizace* afiliací k regionálnímu nacionalismu je zároveň reflektována v analytických cílech této práce.

Druhá politicko-kulturní štěpná linie v práci Lipseta a Rokkana (1967) je *náboženská* opozice, která vyvstává z dichotomie stát vs. církev. Ta rozlišuje mezi preferencí populace pro *sekularismus* a prolínáním právního rámce státu a církve. Pozdější rekonceptualizace této štěpné linie však přinesly spíše testování rozdílů mezi náboženskou afiliací a ateismem nebo mezi různými náboženskými denominacemi (např. katolická, protestantská, muslimská), případně též podle intenzity náboženských vazeb. Ačkoliv někteří považují tuto linii za v minulosti klíčovou politickou opozici (např. Dalton 1996), a dokonce i v současnosti v mnoha katolických státech Evropy (Knutsen 1995), většina akademické literatury dochází ke shodě, že v průběhu času dochází v evropských společnostech k poklesu významu náboženství jakožto diferenciativního činitele v utváření politických afiliací. Naproti tomu např. Astor (2020) došel v případě Katalánska k závěru, že strategický posun jedné větve katalánského nacionalismu do opozice proti společenskému vlivu církve přinesl opětovný nárůst salience této štěpné linie. Tato skutečnost opětovně dokazuje, že politická salience štěpných linií vychází výhradně z interakcí mezi činnostmi politických stran v rámci politického systému a socio-prostorovou kompozicí populace.

Regionální/etno-kulturní a náboženská štěpná linie jsou považovány za produkty tzv. *národní revoluce* a následných snah o konstrukci státu a národu skrze nacionalismus. Jako takové tudíž odráží rozdělení politické moci v politické entitě a společnosti. Naopak shoda nepanuje v tom, jestli tyto politické opozice považovat za *dichotomické* „primordiální komunální loajality“ (např. Lijphart 1979), nebo za *kontinuální* a vytváření umírněných pozic umožňující kategorie (Lipset, Rokkan 1967). Dvě zbývající linie, ekonomicko-geografická a socioekonomická, jsou naopak primárně chápány jako kontinuální a tím i méně diverzní opozice. Jelikož jsou produktem *průmyslové revoluce*, reflektují distribuci ekonomické síly v politické entitě a společnosti (Lipset, Rokkan 1967).

Tzv. ekonomicko-geografická štěpná linie, jež vychází z opozice mezi *městem a venkovem*, v původní konceptualizaci reprezentovala protikladné zájmy vlastníků zemědělské půdy (konzervativní agrární strany) a rostoucí průmyslové a obchodní městské buržoazie (liberální strany). Rozdíly mezi prostředím města a venkovem jsou tudíž chápány primárně ekonomicky, ač Lipset a Rokkan (1967) si jsou vědomi, že politickou salinci tato štěpná linie získává jen v případě, že ekonomické diference jsou posíleny kulturně-ideologickými protiklady v životním stylu a zájmech. Pro tyto účely má klíčový význam nedostatek interkomunitního kontaktu, který vyrůstá ze sociální a prostorové segregace. Právě tento fakt⁶², stejně jako současný trend tzv. *metropolitního hlasování*, přispívají k relevanci testování této štěpné linie v případě afiliací k regionálnímu nacionalismu.

Zadruhé, *socioekonomická* (některými autory také nazývaná jako *třídní*) štěpná linie rozlišuje v původní konceptualizaci reprezentaci politických zájmů vlastníků a pracujících. Dlouhá řada studií považovala právě tuto *funkční* štěpnou linii jako klíčovou pro vysvětlení strukturace politické obce moderních společností (např. Lipset, Rokkan 1967; Dalton 1996; Knutsen 2010), ale Lijphart (1979) naopak zdůrazňoval, že ačkoliv je přítomna v prakticky každém státě a společnosti, její význam závisí na (ne)přítomnosti dalších salientních linií, především etno-kulturní a náboženské. V současném výzkumu je tato štěpná linie pojímána jako struktura rozdílů v zaměstnání, socioekonomické pozici (vzdělání, příjem, bohatství) a ideologické orientaci mezi (socioekonomicky) levicí a pravicí. Souvislosti mezi incidencí socioekonomické štěpné linie a afiliacemi k regionálnímu nacionalismu se dlouhodobě těší značnému výzkumnému zájmu. Vilar (1977, 1980) a Etherington (2010) argumentovali, že katalánský nacionalismus je „buržoazní fenomén“. Boylan (2015) zase zkoumal důležitost socioekonomicky motivovaných rozhořčení na proliferaci secesionismu. Význam socioekonomické pozice pro afiliace ke skotskému nacionalismu byl taktéž detailně rozpracován (např. Featherstone 2015).

2.7.2 Variabilita interakcí mezi štěpnými liniemi

Utváření a podmíněnost politických afiliací jsou téměř vždy výsledkem nikoliv výhradního působení jedné štěpné linie, nýbrž vzájemných interakcí mezi více politickými opozicemi, přičemž tyto interakce jsou hierarchicky uspořádány (Lipset, Rokkan 1967; Lijphart 1979).

⁶² Takto pojatý efekt štěpné linie se ovšem již vymyká strukturálnímu základu konceptu a obsahuje v sobě též kontextuální efekt prostředí.

Incidence fundamentální štěpné linie je *posilována* či *rozměňována* doplňkovými liniemi. Procesy posilování a rozměňování jsou vysvětleny dvěma koncepty, které ukazují variabilitu interakcí mezi efekty štěpných linií, čímž poskytují dobrý základ pro pozdější diskuzi nestacionarity těchto efektů. Jedná se o koncept průřezových (angl. *cross-cutting*) a posilujících (angl. *reinforcing*) štěpných linií. Zaprvé, průřezové štěpné linie umožňují vícenásobné a překrývající se členství ve skupinách sociální struktury, čímž vytváření důležité vazby mezi opozičními skupinami (Lijphart 1969; 1979). To vede k rozmělnění polarizovaných politických opozic, vytváření umírněných postojů, hledání konsenzu a finálně k navýšení stability politického systému. Jako typický příklad státu s incidencí průřezových štěpných linií je uváděno Švýcarsko. Zadruhé, posilující štěpné linie mají potenciál společnost dále fragmentovat a politické opozice polarizovat, a to z důvodu navrstvení mezi-skupinových diferencí a zvýšení bariéry pro vzájemný kontakt (Kriesi 1998). Nicméně Lijphart (1969) považoval chování politických elit za potenciálně stabilizující prvek i ve značně fragmentovaných společnostech. Tento typ fragmentovaných, avšak stabilních politických systémů nazývá *konsociační demokracie*. Příkladem tohoto typu je Belgie. Naproti tomu mezi entity s incidencí posilujících štěpných linií bez stabilizačních mechanismů politického systému patří Severní Irsko či Bosna a Hercegovina. Z hlediska studia regionálního nacionalismu v Katalánsku je podstatné, že inkluzivní snahy organizací jako je *Súmate* mají za cíl právě rozmělnění tradiční delimitace politických afiliací v katalánské společnosti.

2.7.3 De-afiliace štěpných linií a jejich rekonceptualizace

Byla by však chyba vnímat koncept a strukturu štěpných linií stacionárně v podobě, kterou navrhli původně Lipset a Rokkan (1967). Sociální, ekonomické, kulturní i politické změny ve společnosti způsobily v posledních dekadách 20. století *de-afiliace* tradičních volebních preferencí sociálních skupin. Jinými slovy, politické afiliace a jejich prostorová distribuce se staly méně vysvětlitelné rozložením původní struktury štěpných linií. Nové, respektive *transformované* štěpné linie naopak narostly na významu, přičemž Inglehart (1977) uvádí jako důvod rozvoj politiky sociálního státu, Dalton (1996) hovoří o fragmentaci životních prostor a individualizaci a Kriesi (1998) popisuje vliv transformace střední třídy na základě dopadů procesu ekonomické globalizace na strukturu pracovního trhu. Podle dalších autorů narostla též politická salience specifických témat (tzv. *issue voting*) (např. Kitschelt 1995) a jiných krátkodobých a atitudinálních faktorů (viz Chernyha, Burg 2012).

Akademická literatura na pokles explanační kapacity původního konceptu reagovala snahou o jeho rekonceptualizaci, včetně navržení re-operacionalizace využívaných proxy proměnných. Jako první již koncem 70. let argumentoval Inglehart (1977), že nová štěpná linie ve společnosti povede mezi materialistickou a *post-materialistickou* hodnotovou orientací (viz také Inglehart 2008). Jeho pojetí zdůrazňující hodnoty a postoje je sice v rozepři se strukturální podstatou původního konceptu štěpných linií, ale autor zároveň předpokládá změny hodnot u členů poválečných generací směrem k post-materialismu, čímž tyto generace odlišuje od starších, které jsou přimknuty k tradičním materiálním hodnotám, jež staví na původních štěpných liniích. Z důvodu této mezi-generační diferenciacce může být tato štěpná linie chápána jako strukturálně *demografická*. Post-materiální transformace jinými slovy také znamená, že socioekonomická štěpná linie se transformovala z otázek poskytování zboží k otázkám kvality života, ač hlavní strukturální elementy této linie zůstávají i faktory vzdělání, zaměstnání, příjmu a pocitu existenční bezpečnosti. Dále, Knutsen (1995) poukazuje na to, že u této opozice ve skutečnosti došlo k pluralizaci významů – to, co lidé vnímají jako rozdíl mezi *levicí* a *pravicí* může být multi-dimenzionálním schématu politického soupeření chápáno jako rozdíl mezi regulovaným a volným trhem, post-materiálními a materiálními hodnotami a sekulárními a náboženskými hodnotami. Tato transformace a pluralizace významů vyústila ve vznik a růst nových politických stran, zejména tzv. *nové levice* (např. Zelení) a *nové pravice* (např. PRRP) (Mudde 2007), přičemž tyto frakce jsou vzájemně silně polarizované i v otázce regionálního nacionalismu.

Zadruhé, Kriesi (1998) taktéž navrhl rekonceptualizaci socioekonomické štěpné linie, aby lépe refletovala rostoucí zaměstnanost v sektoru služeb (viz také Kriesi a kol. 2006) a měnící se strukturu nové střední třídy. Pro tyto účely navrhuje re-operacionalizaci faktoru střední třídy podle typu zaměstnání a sklonu k post-materiálním hodnotám mezi členy této třídy. Tím rozlišuje dva segmenty, které se vzájemně výrazně liší z hlediska hodnotových orientací a politických afiliací – vrstvu *manažerů* a *profesionálů*. Zatímco skupina manažerů tenduje k podpoře nové pravice (podobně jako např. část dělnické třídy), profesionálové jsou ve svých postojích ambivalentní. Uvnitř této vrstvy existují dvě podskupiny, *sociokulturní* a *technickoadministrativní* (Kriesi 1998), z nichž první podporují novou levici a druzí zastávají centristické pozice. V podobném duchu Azmanova (2011) uvádí, že v důsledku vlivu *globalizace* ekonomiky na společnost došlo k transformaci socioekonomické štěpné linie, která nyní daleko více akcentuje opozice mezi *příležitostmi* a *riziky*. Její rekonceptualizace převrací tradiční směřování levo-pravé polarizace a postuluje ostré rozdělení levice i

pravice na liberální a autoritářské křídlo. Výsledkem dopadů globalizace a nové prostorové dělby práce (viz Massey 1995) je hypotéza o tzv. *vítězích a poražených globalizace*, která vysvětluje politické afiliace elektorátu k PPRP (Mudde 2007), ale v opačném gardu se rovněž používá pro vysvětlení proliferace regionálního nacionalismu (Calzada 2018a; Hierro, Queralt 2020).

2.7.4 Nestacionarita politické salience štěpných linií

Předchozí široké představení konceptu štěpných linií a jeho parciálních rekonceptualizací do určité míry přesahuje analytický záběr této práce, jež se zaměřuje primárně na studium afiliací k regionálnímu nacionalismu a z podmiňujících faktorů postuluje hlavně o vlivu a stacionaritě efektu *eticizace*. Důvodem této širší konceptuálního rámce je, že slouží jako argumentační podklad pro zdůraznění nezbytnosti studia nestacionarity efektů podmiňujících faktorů, které jsou zaštitěné konceptem štěpných linií. Jak se snažím ukázat v této podkapitole, systematické zkoumání nestacionarity politických afiliací může vést k novým náhledům (nejen) na procesy de-afiliace a proměnlivosti salience štěpných linií.

De-afiliace a/nebo proměnlivost politické salience štěpných linií jakožto explanačních faktorů politických afiliací je způsobena širším spektrem faktorů, než je socioekonomická, politická či kulturní transformace společnosti, která byla diskutována výše. To neznamena, že by časová dynamika a proměnlivost společenské struktury či orientace neměla význam. Štěpné linie se ovšem samy o sobě nestanou salientními politickými opozicemi, neboť jsou především výsledkem interakcí mezi strukturou a politickými aktéry. Role aktéra, v tomto případě primárně *politických stran* a organizací, je tudíž rovněž klíčová, což akcentovali již Lipset a Rokkan (1967) nebo Kitschelt (1995). To, které štěpné linie se stanou fundamentálními, posilujícími/rozměňujícími, nebo bez politické salience často vychází ze strategie těchto stran, která je tvořena v kontextu struktury společnosti a charakteristik politického systému. Transformace politických afiliací (de-afiliace, proměnlivost) je tudíž i důsledkem repozice politických stran (Kriesi a kol. 2006). Na samotnou repozici však existují rozdílné náhledy – např. Hooghe a Marks (2018) argumentují, že strany nejsou efektivně schopny přizpůsobit se proměnám ve struktuře a/nebo významu štěpných linií a volný prostor vyplňují spíše strany nové. Zkoumání afiliací k agregované politické ideologii (např. regionálnímu nacionalismu) se tak zdá být robustnější než studium partikulárních stran.

Nicméně, de-afiliace a proměnlivost efektů štěpných linií mohou být i výsledkem *nestacionarity* politické salience těchto linií v prostoru. Pokud jsou na základě interakce mezi strukturou a politickými aktéry štěpné linie *salientní* pouze v některých oblastech teritoria, zatímco v jiných nikoliv, dojde v (ze statistického pohledu) *globální* analýze nevyhnutelně k poklesu naměřené explanační síly modelu. Tato nestacionarita v efektu štěpných linií je důsledkem působení *prostorového kontextu*, který nacionalizující instituce politické entity nebyly schopny potlačit. Zároveň i centralizované politické organizace a instituce, jak uvádí Kriesi (1998), Shin (2001) a Shin a Agnew (2002), mnohdy využívají specifika prostoru pro své zájmy, čímž kontextuální specifika dále intenzifikují. Je ostatně s podivem, že tato varianta se v dosavadní literatuře k de-afiliaci a proměnlivosti faktorů doposud nedočkala systematictějšího zkoumání. Náznaky prostorové nestacionarity v politické salinci těchto faktorů *mezi regiony* uvádějí již Lipset a Rokkan (1967), Lijphart (1969) i Kriesi (1998).

Ze scénářů proliferace nacionalismu v průběhu nacionalistické mobilizace, které jsou prezentovány v Tabulce 1 v podkapitole 1.3, je zřejmé, že existence nestacionarity v efektu podmiňujících faktorů výrazně limituje tuto proliferaci. Pro zjištění míry a charakteru této nestacionarity je vhodné využít přístupu geograficky vrstvené analýzy a multi-měřítkového výzkumného rámce, což v této práci reflektuji ve čtvrtém výzkumném cíli. Výsledný efekt nestacionarity může být interpretován jako *teoreticko-metodologický* příspěvek k procesům de-afiliace a proměnlivosti salience štěpných linií, stejně jako výchozí bod pro navazující zkoumání efektů prostorového kontextu.

2.8 Typologie permeability národní příslušnosti

Výzkumné téma studia politických afiliací k regionálnímu nacionalismu a jeho proliferace v čase a prostoru vyvolává otázku, jaké jsou hranice těchto afiliací ve společnosti. Jinými slovy, kdo může dle konstruktů nacionalistické ideologie příslušet do národní komunity a kdo v ní naopak není akceptován. Gellner (1983, s. 7) stran národní příslušnosti postuluje, že lidé patří ke stejnému národu, sdílejí-li společnou kulturu neboli systém znaků, asociací a komunikace, a zároveň uznají-li se vzájemně za náležející k tomu samému národu. Z toho autor správně vyvozuje, že ultimátním národotvorným faktorem je subjektivní faktor *vůle*. Nezbytnou podmínkou je však též *kulturní* homogenita a diferenciacie od ostatních kultur. Jelikož nacionalismus je politicko-kulturní ideologií, jež nezřídka využívá *etnicitu* a

etno-kulturní diferenciaci pro účely formování a mobilizace svého hnutí, není překvapivé, že je to právě etno-kulturní štěpná linie, podél níž je národ formován a jejíž pojetí tak ovlivňuje delimitaci národu a permeabilitu národní příslušnosti (viz také Muro 2005).

Národní příslušnost totiž není primordiálně daná, ani v nacionalistické ideologii často jednoznačně definovaná, neboť, jak je uvedeno v podkapitole 2.1, diferenciaci etnických skupin tradičně nabývala *kontinuální*, nikoliv ostré formy. Hranice národní komunity byly při difúzi nacionalismu z etno-kulturního jádra definovány instrumentálně nebo nahodile, načež ze strany centrálních institucí politické entity (státu) docházelo k systematické snaze o etno-kulturní homogenizaci společnosti a teritoria např. skrze nátlakovou asimilaci nebo v horším případě politiku etnocydy či genocydy. Různý časoprostorový politický a sociální kontext v němž se národní komunita formovala, přinesl rozdílné cíle, intence, příležitosti a limity konstrukce nacionalismu a národu, což způsobilo rozdílné pojetí definice národní příslušnosti a její permeability. Zároveň v případě secesionistického regionálního nacionalismu je studium delimitace hranic národní komunity a možností jejich *propustnosti* klíčové, neboť tato konfigurace přímo ovlivňuje cíle a proliferaci nacionalistického hnutí skrze vymezení potenciálu (a limitů) difúze nacionalistických afiliací mimo etno-kulturní jádro v širší (heterogenní) společnosti. Jak bylo uvedeno výše, získání dostatečné společenské podpory je nezbytnou podmínkou pro naplnění (separatistických) cílů nacionalismu.

Pro účel tohoto výzkumu je užitečné odrazit se od teoretických východisek typologie permeability národní příslušnosti, která rozlišuje jednotlivé typy právě s ohledem na míru propustnosti členství v národu. Tato typologie v původním *dichotomickém* pojetí rozlišuje mezi tzv. občanským a etnickým nacionalismem. Jak popisují již v úvodu této práce:

Typologické rozlišení etnického a občanského nacionalismu se z primordiálního hlediska objevilo již v raných pracích o formování a proliferaci nacionalismu. Meinecke (1970) toto využil k normativnímu rozlišení tzv. *staatsnation* a *kulturnation*. Stavějíc na zkušenostech s nacionalismem na obou březích Rýna, Kohn (1965) oběma typům přiřkl ve skutečnosti zavádějící popisky *západní* a *východní* nacionalismus. Normativnosti a zjednodušení tuto teoretickou typologii zbavil až Smith (1991), který hovoří o teritoriálním (tj. občanském) a etnickém nacionalismu a limitech jejich explanačního potenciálu.

Smith (1991) si byl vědom, že tyto typy jsou *ideálními* případy a nelze předpokládat jejich objevení se v čiré podobě v jakékoliv nacionalistické ideologii či hnutí. Ve skutečnosti dle autora je nacionalismus vždy mixem obou typů, s převažujícími komponenty prvního nebo druhého typu. Hlavní přínos pro studium permeability národní příslušnosti dodal Kymlicka

(1995, 2001), který původně dichotomickou typologii exkluzivistického etnického a inkluzivního občanského nacionalismu doplnil o koncept kulturního nacionalismu, který je sice inkluzivní, avšak s podmínkou kulturní asimilace nečlenů (tj. minorit).

Tato typologie se dočkala mnoha různých zpracování, aspektů využití i kritiky (např. Shulman 2002; Koch 2016). V této podkapitole zdůrazňuji jednak její užitečnost při studiu afiliací k regionálnímu nacionalismu a jeho proliferace a jednak nutnost konceptualizovat ji *dvou-dimenzionálně*. Rozlišení typů – občanského, kulturního a etnického nacionalismu – bylo tradičně vedeno na základě narativu dominantní nacionalistické ideologie, praktik centrálních institucí a případně i postojů populace majoritního národu (viz Shulman 2002). Toto vnímám jako první dimenzi typologizace. Perspektiva etnických minorit v politické entitě byla reflektována jen do té míry, že autoři implicitně předpokládali akceptaci začlenění (tj. asimilaci či inkluzi) do dominantního národu ze strany této minority při otevření možnosti inkorporace na straně majority. Množství literatury k problematice inkorporace národnostních minorit (a též imigrantů) však automatickou akceptaci zpochybňuje např. Conversi, Jeram 2017). Tím pádem nastává situace, kdy původní typologie není schopna vysvětlit nuance permeability v mnoha případech inter-etnického soužití (viz Koch 2016). Z toho důvodu zdůrazňuji nutnost rekonceptualizace typologie, respektive její rozšíření o druhou dimenzi akceptace – tu ze strany minority. V následujících částech této podkapitoly nejprve představuji původní typy nacionalismu a národů dle míry a charakteru permeability, vysvětluji užitečnost rekonceptualizace typologie a v důsledku interakce obou dimenzí navrhuji přidat do typologie nový typ tzv. *etnický odmítaného* nacionalismu.

2.8.1 Původní typy nacionalismu dle permeability národní příslušnosti

V konceptu *občanského* nacionalismu a pojetí národu je národnost *inkluzivní* kategorií, jež je otevřena každému, kdo sdílí základní politické principy, hodnoty a příslušnost k národní identitě, ústavě a institucím státu a občanské společnosti (Smith 1991; Stiliz 2009), a to bez ohledu na etnický původ a kulturní praktiky jedince. Habermas (1995) označil tuto vazbu za racionální *ústavní patriotismus*, který propojuje členy národu a utváří nezbytnou vnitroskupinovou solidaritu. Národotvorné prvky jsou v tomto případě sdílené historické vědomí, ústavnost politické entity, zákonná práva pro všechny členy a afiliace k politické komunitě a symbolické krajiny národního teritoria. Jiní autoři nicméně považovali politický princip

afiliací za nedostatečný pro formování společné národní identity a zajištění sociální vazby a solidarity. Argumentujíc významem vernakulárního jazyka, Kymlicka (2001) zdůrazňoval, že využívání jednoho kohezního a univerzálního jazyka celou populací usnadňuje komunikaci mezi skupinami, zvyšuje ekonomické příležitosti a demokratickou participaci a redukuje administrativní náklady správy politické entity. Stiliz (2009) dále argumentovala, že tato podpora jednoho dominantního jazyka není nutně v rozporu s klíčovými premisami občanského nacionalismu, ale pouze za předpokladu, že jeho využívání je nezbytně „úzké“ (tj. nezasahuje do osobního života a umožňuje pluralitu životních trajektorií) a odstřižené od etno-kulturně exkluzivistického pojetí. Proces nacionalizace tedy v případě občanského nacionalismu nabývá podoby *multi-etnické inkorporace*.

Stát zajišťuje užívání společného (nejčastěji majoritního) jazyka tím, že jej vyžaduje v institucích školství, médií a administrativy. Přiřčený význam ovšem často upřednostňuje dominantní kulturu na úkor kultur minoritních (Kymlicka 1995). Tento princip již odporuje chápání občanského nacionalismu a koresponduje s konceptem *kulturního* nacionalismu. Yack (1996) dokonce tvrdí, že občanský nacionalismus je mýtus, pouhá analytická kategorie (Smith 1991), a všechny nacionalismy jsou ve skutečnosti založeny na etno-kulturním ideologickém základě. Tím se argumentačně dostává do rozporu s pojetím Renana (1882) o národu jako výsledku *každodenního plebiscitu*. Etno-kulturní vazby jsou totiž nezbytně dlouhodobější než samotná volatelná koncepce. Vskutku, využívání etno-kulturních znaků kulturním nacionalismem poskytuje hnutí trvalejší emoční vazby (neboli kulturní identitu) k národu a odkazy na historické mýty, legendy a symboly (Hobsbawm 1983; Etherington 2010; Cattini 2015), přičemž účelem je rozvoj pomyslného společenství národu a usnadnění nacionalistické mobilizace (Anderson 1991; Dostál 1999). Zároveň je koncept kulturního nacionalismu inkluzivní k národnostním minoritám a imigrantům, ač ustavuje kulturní práh, který minority musí překročit, aby mohly být akceptovány za členy národní skupiny. Tímto prahem nejčastěji bývá osvojení majoritního jazyka a kulturních norem. Překročení tohoto prahu je dlouhodobý, někdy i celoživotní, proces *etno-kulturní asimilace*.

V protikladu ke dvěma předešlým typům je koncept *etnického* nacionalismu směrem k minoritám zcela exkluzivistický. Národní příslušnost je v tomto případě koncipována na primordiálním základě dle *objektivistických* faktorů etnického původu, rodové příslušnosti a inherentní, démotické lidové kultury (Smith 1991). Členství v národu je dáno narozením v genealogickém, nikoliv teritoriálním smyslu, a přetrvává po celý život bez ohledu na vůli

jednotlivce. Jakákoliv dobrovolnost, subjektivita a individuální aktivita je zde stran národní příslušnosti vyloučena ve prospěch kolektivní kategorizace a identifikace. Ta je podepřena i dalšími faktory, jako je krevní a rasové pouto nebo náboženská příslušnost (Smith 1991). Jakákoliv forma inkorporace minority do dominantní národní skupiny je v pojetí etnického nacionalismu vyloučena a menšiny jsou ve státě buď trpěny jako cizorodé prvky, nebo se ocitají pod tlakem různých forem násilné *etno-kulturní homogenizace*.

Dle představených typů nacionalismu a pojetí národní příslušnosti je zřejmé, že typologie bere v potaz pouze narativ nacionalistické ideologie, případně i centrálních institucí a majority (tyto spolu často korespondují), zatímco zanedbává limity inkluze na straně etnické minority, tj. riziko neakceptace příslušnosti minoritní komunity k majoritnímu národu. Tato situace má důležité konsekvence především v případech, kde majorita potřebuje, aby se minoritní skupiny na společném nacionalistickém projektu podílely. Jelikož nacionalismus sestává jak z existence politicko-kulturní ideologie, tak i z mobilizovaného národního hnutí (Mansvelt Beck 2005), je třeba brát charakteristiky tohoto hnutí v kategorizaci daného nacionalismu vždy v potaz. Proto v následné podkapitole představuji *rekonceptualizaci* typologie národní příslušnosti, aby zahrнула i variantu (ne)akceptace začlenění do národu ze strany národnostní minority.

2.8.2 Rekonceptualizace typologie do dvoudimenzionální koncepce permeability

Tato práce přispívá k literatuře o národní příslušnosti tím, že demonstruje, že konceptuální rozdíl mezi občanským, kulturním a etnickým nacionalismem musí spočívat nejen v tom, jakým způsobem nacionalismus koncipuje své ideologické znaky a hranice, ale také v tom, zdali je tento nacionalistický projekt a členství v něm akceptováno ze strany *nečlenů* národu, kteří současně sdílejí teritorium se členy majoritního národu a jsou z hlediska majority zajímaví jakožto potenciální členové tohoto národu. Zde navržená rekonceptualizace ústí jednak ve změny pojetí (částečně) inkluzivních typů *občanského* a *kulturního* nacionalismu (jelikož je koncept *etnického* nacionalismu exkluzivistický, není u něj nutné akceptaci ze strany minorit řešit) a jednak definici nového typu *etnicky odmítaného* nacionalismu. Snahy o úpravy této typologie nejsou v literatuře zcela výjimečné. Shulman (2002) postuloval, že ideologický narativ nacionalismu ne vždy přesně koresponduje s postoji majoritní populace a tudíž je třeba kontrolovat oba tyto aspekty dominantního nacionalismu. Zároveň ale

zcela ponechal stranou postoje minority. Koch (2016) zdůrazňovala nedostatky teoretické podstaty typologie pro vypovídající postihnutí komplexity jednotlivých případů. Na základě reflexe této i předchozí akademické literatury k formování národu a nacionalismu proto navrhuji zmíněnou rekonceptualizaci typologie.

Tabulka 3 přibližuje typologizaci nacionalismu dle míry a charakteru permeability při propojení obou dimenzí akceptace. Pro vymezení jednotlivých typů využívám podobenství o hranici národní komunity, která reflektuje různě permeabilní formy etno-kulturní štěpné linie. Pro účely zjednodušení zároveň v tabulce považuji míru akceptace permeability mezi ideologickým narativem dominantního nacionalismu a postoji majority za korespondující (srov. Shulman 2002). Vypovídací schopnost schématu je pochopitelně omezena na případ etno-kulturně *heterogenních* společností. Aby mohl být nacionalistický projekt považován za *občanský*, je nezbytné, aby nejen umožnil inkluzi bez etno-kulturního prahu, ale rovněž dokázal reálně začlenit též skupiny jiného než majoritního etno-genealogického původu a kulturně-lingvistické kompetence. Jinými slovy, národnostní menšiny, které obývají území státu s majoritním národem, ale identifikují se jako členové a mluvčí jiného etnika/národu, *musí* být do koncepce majoritního národu přijati bez ohledu na etno-kulturní znaky a zároveň *musí* toto přijetí reálně akceptovat. Občanský nacionalismus tak v konečném důsledku vede k devalvací všech aspektů a forem etno-kulturní štěpné linie.

Koncept *kulturního* nacionalismu, který po minoritách vyžaduje jazykovou (a obecně kulturní) *asimilaci*, je slučitelný s existencí permeabilního kulturně-lingvistického oddělení v rámci etno-kulturní štěpné linie, neboť aby mohla být skupina považována za náležející do majoritního národu, musí si osvojit jazyk tohoto národu. Národní příslušnost tu definují každodenní kulturní a lingvistické praktiky, byť historicky ukotvené a determinované, zatímco pereniální aspekt etno-kulturní štěpné linie (etnický původ, rodové vazby) postrádá sociální relevanci. Avšak nacionalismus považovaný za inkluzivní, ať s kulturním prahem nebo bez něj, se často ukazuje jako ve skutečnosti neschopný začlenit skupiny nad rámec etno-genealogicky definované majoritní národní komunity, a to z důvodu neochoty minorit se kulturně a/nebo politicky asimilovat. Pro tuto konfiguraci navrhuji využít nový koncept *etnický odmítaného* nacionalismu. Od občanského a kulturního nacionalismu se tento typ liší salencí etno-genealogické delimitace, zatímco od *etnického* nacionalismu se odlišuje neschopností, nikoliv odmítnutím začlenit skupiny nad rámec této delimitace. Tento nacionalismus tedy závisí na etno-genealogicky vymezené základně podpory (hnutí), ačkoliv je

v ideologickém narativu a/nebo v praxi institucí a postojích majority inkluzivní. Konkrétní důvody výskytu tohoto typu nacionalismu uvádím v následující podkapitole.

Tabulka 3: Dvoudimenzionální typologie permeability národní příslušnosti

Nacionalistická ideologie	Pereniální linie (etno-genealogická)	Permeabilní linie (kulturně-lingvist.)	Nacionalismus
Inkluzivní	Ne	Ne	Občanský
		Ano	Kulturní
	Ano	Ne	<i>Etnicky odmítaný</i> ^a
		Ano	<i>Etnicky odmítaný</i>
Inkluzivní s kulturním prahem	Ne	Ne	Kulturní
		Ano	Kulturní
	Ano	Ne	<i>Etnicky odmítaný</i>
		Ano	<i>Etnicky odmítaný</i>
Exkluzivistická	Ne	Ne	Etnický
		Ano	Etnický
	Ano	Ne	Etnický
		Ano	Etnický

^a Nově definovaný typ etnicky odmítaného nacionalismu je znázorněn kurzívou.

2.8.3 Důvody výskytu etnicky odmítaného nacionalismu

Existuje několik různých důvodů, které vysvětlují existenci v této práci definovaného typu etnicky odmítaného nacionalismu. Zaprvé hraje roli rozdíl mezi ideologickou podstatou a narativem dominantního nacionalismu. Nacionalistická ideologie, byť rétoricky inkluzivní, odrazuje minority od začlenění pod dominantní národ, pokud základní národní symboly a mýty odkazují výhradně k historii a perspektivám jediné etnické skupiny (např. Kymlicka, Straehle 1999). Obecně řečeno, nacionalistická ideologie má původ v etno-kulturním jádru proto-národní skupiny, z jejichž hodnot a orientací následně vychází snahy o nacionalizaci (Mansvelt Beck 2005). Tím pádem i ideologické charakteristiky národu jsou založeny na etno-kulturně partikulární vizi, což minority skrze snížení ontologické bezpečnosti odrazuje od akceptace inkorporace. V podobném duchu, jak uvádí Koch (2016), pokud jsou praktické politické kroky týkající se inkluze a exkluze, prováděné institucemi nebo představiteli

majoritní národní skupiny v rozporu s proklamovaným narativem, je národní projekt taktéž v očích minority diskreditován a odmítán jako nedůvěryhodný *etnický marketing* (viz také Criado a kol. 2018).

Zadruhé záleží i na charakteristice a kontextu minoritní komunity. Tradiční minoritní skupiny tzv. svázané s půdou a krajinou, jako např. Katalánci ve Španělsku, bývají obecně méně náchylní k dobrovolné asimilaci do kultury majoritního národu než imigranti. Toto platí o to více pro případ národnostních minorit na teritoriu regionálního nacionalismu, jež jsou zároveň majoritou v nadřazeném státě – příkladem je kastilská minorita v Katalánsku. Zatímco minoritní komunita je podřízena politickým a kulturním zákonům regionální autonomie, je zároveň dominantní skupinou ve státě a má tudíž potenciál obhájit své vlastní politické a kulturní zájmy a hodnoty skrze *institute* tohoto státu. Z hlediska *kulturalistické* perspektivy, kterou prezentoval Smith (1991), navíc již sama vernakulární identita slouží jako dostatečný základ a legitimizace nacionalizace etno-kulturního jádra minoritní komunity. To má za následek neakceptaci asimilace/integrace na straně minority do identitárního rámce dominantního národu (Conversi 2014). Rae (2002) a Conversi (2008) dále postulují, že pravděpodobnost akceptace *začlenění* je výrazně snížena historií homogenizačních snah ze strany institucí majority (viz podkapitola 2.4).

Nicméně, v této práci, stavíc na předchozích výzkumech (viz Rodon, Guinjoan 2018; Aramburu 2020; případně též Lepič 2017), argumentují, že důležitým faktorem neakceptace je taktéž etno-kulturní *prostorová segregace*, jelikož ta limituje inter-etnický kontakt a možnosti rozvíjet komunikační sítě, které vedou ke zmírnění ideologické polarizace (Lepič 2021a). Naopak v oblastech intenzivního inter-etnického kontaktu, kde lidé na denní bázi komunikují a udržují přátelství napříč etnickými hranicemi (viz také Pattie, Johnston 2000) lze očekávat menší incidenci etnický odmítaného nacionalismu, a tudíž i menší *eticizaci* nacionalistických afiliací. Katalánsko je vhodným příkladem pro testování efektu faktoru segregace, neboť předchozí výzkumy naznačují rozdílnou míru segregace a proměnlivou konfiguraci vztahů majority a minority napříč teritoriem Katalánska a mezi různými měřítkovými úrovněmi. Etnická *majorita* ve Španělsku, španělsky hovořící komunita, je největší *minoritou* v Katalánsku, ale zároveň tato skupina tvoří výrazné lokální normativní majority v mnoha městech tzv. průmyslového pásu okolo Barcelony (Galeano a kol. 2015), ovšem s výjimkou několika socioekonomicky dobře situovaných lokalit, kde jasnou majoritu tvoří endogenní populace. Tato část metropolitního Katalánska je charakteristická vysokou etno-

kulturní rezidenční segregací (Lepič 2021a). Naopak jižní a především v severní části regionu vykazují významně vyšší míru inter-etnického kontaktu (Rodon, Guinjoan 2018). Tato socio-prostorová konfigurace, v níž je regionální minorita zároveň jednak státní majoritou a jednak lokální majoritou v mnoha etno-kulturně segregovaných čtvrtích a municipalitách napříč metropolitním Katalánskem, je ideální živnou půdou pro nacionalistickou (kontra-) mobilizaci a etnicizaci národních afiliací – jak katalánské, tak kastilské/španělské (Serrano 2020).

Ačkoliv Weber (1999) tvrdil, že homogenizační a nacionalizační politiky konstrukce teritoriálních národů v *dlouhodobém* hledisku pravděpodobně uspějí, jak uvádí na příkladu Francie, v *krátkodobém* hledisku naopak často dochází k defenzivní reakci prostorově koncentrované a segregované minority ve smyslu kontra-mobilizace proti záměrům majoritní skupiny (Dostál 1999). Z důvodů výše uvedených, i jelikož by nezávislost Katalánska do značné míry ukončila institucionální ochranu kastilské minority v Katalánsku, v této práci *nadto* předpokládám, že když nacionalistická a secesionistická rétorika zaznívá explicitně ve veřejném diskurzu v průběhu nacionalistické mobilizace, bude katalánský kulturní nacionalismus ještě více odmítaný ze strany kastilské minority na základě etnického původu. Teoretické předpoklady, z nichž tato hypotéza vychází, jsou představeny v následující podkapitole.

2.9 Nacionalistická mobilizace minoritní národní komunity

Proces *nacionalistické mobilizace* je nedílnou součástí konstrukce a následného formování každého národu, neboť národy z konstruktivistické perspektivy neexistují, nemobilizuje-li se jejich jménem nacionalistické hnutí (viz Hossay 2004). V klíčové publikaci o významu mobilizace pro proliferaci nacionalistického hnutí Hroch (1985) na základě studia historických záznamů argumentuje, že v případě minoritní mobilizace lze rozlišit tři fáze rozsahu uvědomění a difúze národní identity. Tyto fáze nazývá A, B a C. *Fáze A* obnáší hledání a popisování národních „reálií“ relativně malým segmentem inteligence, např. jako projevy romantismu v literatuře, malbě či hudbě. *Fáze B* se nese ve znamení pro-národní agitace u širěji definovaných sociálních vrstev tzv. profesionálních povolání, jimiž jsou často učitelé, ale také úředníci, právníci a soudci (viz také Weber 1999; Mac Laughlin 2001). *Fáze C* je poté obdobím masové mobilizace širokého národního hnutí. Dostál (1993, 1999) v duchu

institucionálního přístupu koncipuje minoritní etno-politickou, nacionalistickou mobilizaci jako výsledek soupeření etnik o (omezené) politicko-institucionální, ekonomické a kulturní zdroje. Mansvelt Beck (2005) zdůrazňuje význam *uniformity* a *kontinuity* nacionalistické mobilizace a tím i pro-národního hnutí, jež za ní stojí. Výsledkem přítomnosti těchto dvou faktorů je usnadnění institucionalizace hnutí, což má dále za následek např. vznik nacionalistických stran a formálních i neformálních organizací, které rozšiřují možnosti mobilizované performance nacionalismu.

Trvalá mobilizace zároveň není bezpodmínečně nutná pro proliferaci nacionalismu, a to, pokud suverénní (či autonomní) moc politické entity existenci národu institucionalizuje. Billig (1995) tudíž rozlišuje tzv. *banální*, každodenní a oproti tomu *mobilizované*, explicitní období performance nacionalismu. V této práci navazuji na tuto nestacionární koncepci projevů nacionalismu a nadto předpokládám, že mobilizovaná performance posílí etnicko-genealogickou bázi národní příslušnosti a preference pro nezávislost. Předpoklad vychází z geografické (re-)interpretace modelu minoritní mobilizace, který postuloval Gurr (1993) a modifikovali ho Saxton a Benson (2008). Výsledná podoba a distribuce mobilizace jsou dle modelu ovlivněny *apropriací prostředků, rozhořčení a příležitostí* ze strany nacionalistického hnutí. Prostředky (means) představují strukturální pre-determinanty pro vymezení národní komunity, nejčastěji reprezentované strukturou štěpných linií nebo kontextuálními specifiky, a sílu a kohezi kulturní identity národu. Rozhořčení (grievances) označují artikulovaný pocit nespravedlnosti ve vztahu k majoritní národní skupině nebo politické entitě. Gurr (1993) rozlišuje rozhořčení související se ztrátou politické autonomie (např. Siroky, Cuffe 2015) a kulturní realizace (např. Conversi 2008) a s nerovnoměrnou ekonomickou či specificky fiskální konfigurací (např. Boylan 2015). Výslednou podobu rozhořčení rovněž ovlivňuje předchozí intenzita nacionalistických afiliací ve společnosti. Nakonec příležitosti (opportunities) zahrnují události a procesy, které hnutí vědomě využívají pro své záměry. Typicky se jedná o represi ze strany státu, změnu režimu (např. demokratizaci) nebo pokus o restrikcii politické činnosti. Možnosti a limity vlivu jednotlivých faktorů v rámci těchto tří kategorií jsou detailně představeny v podkapitole 2.5.2. V následujících odstavcích uvozuji interdependenci vlivu faktorů mezi kategoriemi a postulují konsekvence, které z teoretické *apropriace* modelu plynou pro očekávání míry socio-prostorové uniformity a permeability (tj. míry etnicizace) nacionalistického hnutí, a také pro pravděpodobnost výskytu časoprostorové nestacionarity v této uniformitě a permeabilitě v době mobilizované nacionalistické performance.

2.9.1 Teorie konsekvencí nacionalistické mobilizace a etnicizace

Uvedený model nacionalistické mobilizace koresponduje s hierarchií posloupnosti faktorů, kterou zachycuje koncept tzv. *trychtýře kauzality*. Proto není překvapením, že stejně jako Chernyha a Burg (2012) pracují v hierarchii „trychtýře“ s interdependencí vlivu faktorů, i u modelu nacionalistické mobilizace existuje důvodný předpoklad interdependence v efektu faktorů mezi kategoriemi. Gurr (1993) a Saxton a Benson (2008) v konceptualizaci modelu s existencí zpětné vazby implicitně počítají, ačkoliv ve vztahu k permeabilitě či etnicizaci nacionalistických afiliací nepostulují konkrétní teoretické konsekvence. V této podkapitole se na základě vědomí interdependence mezi (a) strukturálními pre-determinanty a kulturní identitou (tj. prostředky), (b) rozhořčeními z politické, kulturní či ekonomické nerovnosti a (c) příležitostmi pokouším vyvodit a definovat konsekvence nacionalistické mobilizace pro limity permeability členství v národní komunitě, čehož je *eticizace* afiliací k nacionalismu a identifikace s národem derivátem.

Klíčovým se jeví především vzájemný vztah mezi prostředky pro vymezení národu a národními rozhořčeními. Gurr (1993) uvádí, že incidence faktorů z těchto kategorií přináší přímou a okamžitou intenzifikaci podpory pro nacionalismus, která se projeví mimo jiné i *volebním úspěchem*. Naproti tomu příležitosti pro nacionalistické hnutí, především represe a restrikce ze strany státu, způsobují v krátkodobém vyjádření spíše *rebelii*, ač zároveň sytí rostoucí rozhořčení, čímž mají nepřímý a opožděný efekt na utváření afiliací v širší společnosti. Toto omezení modelu vysvětluje zjištění, k nimž dospěl Barceló (2018). Přestože se v Katalánsku v průběhu (nejen) roku 2017 vyskytly jak státní represe, tak restrikce politické činnosti představitelů nacionalistického hnutí, nebyl zaznamenán žádný okamžitý efekt v takto zasažených lokalitách (viz také Lepič 2021a).

V případě, že se u národní komunity, která je vymezená skrze národotvorný význam strukturálních *pre-determinantů* a z nich vyvozené národní *identity*, rozvinou *rozhořčení*, jež intenzifikují mobilizaci, podnítky kolektivní akci a způsobí nacionalistický konflikt, stanou se tyto národ definující faktory „horkými“ liniemi konfliktu, podél nichž se mobilizace rozvíjí a hnutí seskupuje. Tím dojde k jejich zvýraznění a glorifikaci ve veřejném diskurzu. Proces nacionalistické mobilizace tudíž posiluje afiliace k národu a národní identitě mezi jádrovými skupinami, zatímco odrazuje nečleny národní skupiny od akceptace inkorporace (srov. Hroch 1985). V případě nacionalismu s etno-kulturně definovanou ideologií a tím i s etno-kulturně vymezenou národní komunitou toto vede ke zvýšené neakceptaci u skupin

s jiným než „jádrovým“ etnickým původem a kulturní kompetencí (hlavně jazykem), nebo jinými slovy ke zoslabení vlivu etno-kulturní štěpné linie na nacionalistické afiliace, u nichž tím dochází k *eticizaci*. Prostředí, které je charakteristické rezidenční *segregací* populace na etno-kulturním základě, následně v důsledku etnicizace afiliací způsobí navýšení jejich prostorové fragmentace a polarizace v průběhu času. Naopak socio-prostorová konfigurace umožňující inter-etnický kontakt a komunikační sítě má potenciál vést ke zvýšené permeabilitě (viz Lepič 2021a). Konsekvence proměnlivosti v socio-prostorové konfiguraci teritoria pro proliferaci nacionalismu a permeabilitu nacionalistických afiliací jsou představeny v následující podkapitole.

2.9.2 Konsekvence nacionalistické mobilizace dle míry etno-kulturní segregace

V situaci, kdy jsou etnické komunity shlukované v prostoru, explicitně vymezené (tj. bez incidence *průřezových* linií) a teritoriálně *segregované*, se rozhořčení z politické, kulturní a ekonomické nerovnosti a v návaznosti na to i nacionalistická mobilizace rozvinou primárně v oblastech, které jsou obývané příslušníky národní skupiny, zatímco na zbytku teritoria jsou mobilizační apely ignorovány, nebo dokonce dochází ke kontra-mobilizaci. V oblasti etno-kulturní segregace tudíž dochází k výrazné *eticizaci* nacionalistických afiliací, a to nejen majoritních, ale také minoritních (viz Serrano 2020). Naproti tomu v situaci vyššího inter-etnického *kontaktu* skrze etno-kulturní promíšenost a sdílení teritoria (viz Björkdahl 2015) existuje dle modelu předpoklad zvýšené permeability afiliací i přes nacionalistickou mobilizaci. Tím jsou tendence k intenzifikaci etnicizace *regulovány*, neboť difúze afiliací k nacionalismu pak probíhá nejen podél etno-kulturní štěpné linie, ale i po inter-etnických komunikačních vazbách, které socio-prostorově etno-kulturní štěpnou linii protínají (např. Pattie, Johnston 2000). V této druhé situaci tudíž do kauzálního řetězce, kdy nacionalistická mobilizace způsobí etnicizaci, intervenuje kontextuální efekt podobný tzv. *sousedskému efektu* na politické/volební chování. V důsledku může v promíšených oblastech s rozvojem mobilizace dojít k relativně mírnějšímu nárůstu etnicizace, k její stagnaci, nebo dokonce k poklesu. Jelikož, jak vysvětluji výše, při incidenci etnicizace existuje závislost mezi etno-kulturní *segregací* a fragmentací a polarizací politických afiliací, jsou tyto míry variability v době nacionalistické mobilizace rovněž zdatelně ovlivněny socio-prostorovou kompozicí teritoria.

Jelikož v realitě nelze očekávat, že bude míra etno-kulturní segregace po celém teritoriu politické entity totožná, v rámci postulovaného modelu očekávám, že míry etnicizace, fragmentace a polarizace nacionalistických afiliací a preferencí pro nezávislost stejně jako národní příslušnosti budou v prostoru *nestacionární*, protože selektivně ovlivněné efektem časoprostorového kontextu. Jinými slovy postulují, že nacionalismus bude *etnicky odmítán* minoritními skupinami během období nacionalistické mobilizace více v oblastech, jež jsou etno-kulturně segregované než v promíšených susedstvích, municipalitách, okresech, či provinciích. Podíl členů majoritní a minoritní komunity v prostorové jednotce má na tento proces akceptace/odmítání taktéž vliv. Výše zmíněné předpoklady z výzkumného hlediska ukazují na nutnost zkoumat nejen prostorovou *variabilitu* výskytu indikátorů nacionalistických afiliací, ale také prostorovou *nestacionaritu* vztahů mezi indikátory (např. etnicizace), což následně z metodologického hlediska vede k vnitřní *regionalizaci* teritorií na základě těchto dvou dimenzí diferenciacce (Lepič 2017). Tato regionalizace je vhodná pro detailnější porozumění prostorovým specifikům a teritoriální kompozici, avšak provázaně s tím též pro aplikaci politiky *regionální koheze*, která cílí na zmírnění segregace obyvatelstva.

Předpoklady postulované představeným modelem a jeho geografickou reinterpretací indikují, že některé kontextuální faktory, zejména (z hlediska času) výskyt *nacionalistické mobilizace* a (z hlediska prostoru) *etno-kulturní konfigurace* prostorové jednotky (tj. míra segregace a zastoupení), zlepšují explanační schopnost strukturálních faktorů v teorii štěpných linií, neboť pro jedince zvyšují politickou salienční národovotvorných diferenciacních znamení (faktorů), které jsou ke štěpným liniím (a především k etno-kulturní) přimknuty. Naproti tomu kontextuální faktory jako je efekt *mezi-skupinových sítí vztahů* (např. inter-etnických), působí opačným směrem – podřývají explanační kapacitu teorie štěpných linií. Rodon a Guinjoan (2018) na příkladu Katalánska prokázali, že s predominancí jednotlivců mluvících katalánštinou v dané lokalitě mají lidé, kteří pociťují *duální identitu* (španělskou a katalánskou zároveň), silnou tendenci k přijímání postojů majority, a to především pokud mají mezi blízkými sociálními kontakty jedince z majoritního etno-kulturního jádra. Mezi další *mitigační* faktory patří např. *organizační struktura a aktivity politických stran* v etno-kulturně heterogenní lokalitě (viz Shin 2001) nebo rozvoj supra-etnické *lokální prostorové identity* v souvislosti se socioekonomickou pozicí této lokality (viz Pallares-Barbera a kol. 2004). Politická salience těchto faktorů má potenciál pro difúzi nacionalistických afiliací a preferencí nezávislosti mezi jedinci v prostorové jednotce bez ohledu na jejich etnický původ a kulturní kompetence. Tyto faktory tudíž přispívají k vybalancování trendu, který je

postulován obecným modelem nacionalistické mobilizace, čímž lze vysvětlit jeho lokální odchylky a též celkovou nestacionaritu (nejen) etnicizace. Obzvláštní význam tyto faktory poté mají pro vývoj afiliací jedinců se smíšeným etno-kulturním zázemím a mediačními postoji (viz Rodon, Guinjoan 2018).

2.10 Vliv kontextuálních faktorů na výskyt prostorové nestacionarity

Předchozí teoreticko-konceptuální diskuze vyústila mimo jiné v očekávání časoprostorové variability a nestacionarity nacionalistických afiliací, což je výsledek efektu kontextuálních specifik. Jednotlivých faktorů kontextu bylo v literatuře popsáno velké množství (viz Cox 1969; Agnew 1996; Pattie, Johnston 2000; Vráblíková 2014; nebo Rodon, Guinjoan 2018). Jelikož interpretace výsledků a implikace této práce staví právě na významu nestacionarity a časoprostorového kontextu pro studium politických afiliací, je v této podkapitole uveden konceptuální základ pro uchopení efektu kontextu (srov. King 1996).

2.10.1 Kontextuální efekty v prostoru, čase a napříč měřítkovými úrovněmi

Konceptuální a analytické limitace kompozičního přístupu ke studiu politických procesů a jevů (např. skrze predominanci *metodologického nacionalismu*) způsobily především mezi geografy (viz O'Loughlin 1988) obnovený zájem o studium *kontextuálních* efektů. Důraz na ovlivnění jedince sociálním prostředím, v němž se tento jedinec pohybuje, vychází již z tradice francouzské školy sociální geografie. Následně Cox (1969) definoval kontext jako efekt sociálních komunikačních a informačních vazeb mezi populací lokality. Toky informací v této lokální síti (sociálních, politických, ekonomických, kulturních) vazeb vycházejí z každodenních interakcí jedinců, přičemž jsou dále ovlivněny socio-politickou kompozicí lokality, normativními postoji, místní historií a kulturní percepcí (Blalock 1984; Johnson a kol. 2002). Konceptualizace kontextu v tomto smyslu tudíž nabývá podoby *prostorového kontextu* v lokálním rozsahu, čímž se kontext podobá pojmům *locale* (Pred 1984; Agnew 1987) nebo *sociální milieu* (O'Loughlin 1988; Flint 2003), které definují charakter lokality včetně aktivit jedinců v jejím rámci. Toto pojetí též poskytuje základ pro definici *sousedského efektu* (Pattie, Johnston 2000; Johnston a kol. 2004; viz také Bernard a kol. 2014), tj. kontextuálního faktoru, který ovlivňuje politické afiliace jedinců skrze každodenní sociální

interakce a observační a percepční praktiky v prostředí, v němž se tito jedinci pohybují (viz také Burbank 1995, 1997). S ohledem na zkoumání prostorové diferenciaci zavádí Agnew (1987) pojem místní specifičnost (*place specificity*), která je výsledkem působení lokálního prostorového kontextu, včetně historického vývoje a utváření institucí v rámci lokality (viz také Cox 1998).

Koncept místa (*place*) v tomto pojetí reflektuje chápání místa jako průsečíku aktivit a pohybů jedince v prostoru za jednotku času (Giddens 1984; Pred 1984; Paasi 1986, 1991). Nicméně, Agnew (1987) doplňuje koncept místa, a tedy i kontextu, o pojem *location*, který bere v potaz zasazení lokality v širším socio-geografickém systému. Tato konceptualizace tedy zdůrazňuje nezbytnost chápání kontextu jako *multi-měřítkového* projevu, jelikož jeho součástí jsou i aspekty, jež leží mimo dosah přímého ovlivnění lokálním prostředím. Mezi měřítkovými úrovněmi existuje hierarchie (ač nikoliv jen ve směru *top-down*), udržovaná interakcemi mezi formálními (typicky *institucemi*) a neformálními aktéry (např. *sociálními normami*) napříč jednotlivými úrovněmi (Flint 2003). Toto je v souladu s pojetím místa (a regionu) bez zjednodušujícího omezení jedinou měřítkovou úrovní (Paasi 2002, 2003).

Ve společnosti moderního *byrokratického státu* jsou toky informací a veřejný diskurz v lokalitě do značné míry zprostředkované supra-lokálními institucemi (Agnew 1996; Raco 1998; Johnson a kol. 2002; Vráblíková 2014) jako jsou centralizovaný systém státní správy a vlády, masová média, školství, zaměstnavatelské svazy a odbory nebo církevní instituce. Tito aktéři svou činností přímo (re)formují lokální sociální prostředí, čímž mají potenciálně vliv i na tvorbu politických afiliací jedinců. Klíčovou roli při utváření multi-měřítkového efektu kontextu s ohledem na politické afiliace jedince ale hrají instituce *politických stran*. Politické strany jako součást mocenského a byrokratického aparátu státu operují primárně na státní úrovni, a tudíž vnášejí do lokality aspekty centrální politiky a vzorců politických afiliací (Lipset, Rokkan 1967; Weber 1999). Takto chápané jsou strany jedním z promotérů nacionalizace. Zároveň však strany často organizují a politizují prostor diferencovaně mezi jednotlivými lokalitami (Shin 2001; Shin, Agnew 2002), a to skrze místně specifické volební kampaně (Pattie, Johnston 2000), aktivity stran ve prospěch místních zájmů (Burbank 1997; Johnston a kol. 2004; Vilalta y Perdomo 2004) a alokování redistribuovaných zdrojů (Furtado, Hechter 1995). Tím se stávají potenciálně dezintegrujícím činitelem, který svojí měřítkově nestacionární činností posiluje očekávání prostorové *nestacionarity* politických afiliací. V době intenzivního propojení světa na *globální* úrovni pochopitelně nelze ignoro-

vat ani supra-státní efekty na utváření lokálního kontextu. Těmi jsou např. pozice politické jednotky v hierarchii světové ekonomiky (Wallerstein 2006), včetně související organizace socio-prostorové dělby práce (Massey 1995) a exponovanosti ve smyslu komunikačním, technologickém a inovačním (Dicken 2015), interakce jednotky se supra-státními integračními organizacemi a seskupeními (Cutler 2007) nebo dlouhodobé makroekonomické cykly (např. O'Loughlin 1988), které přinášejí ekonomické krize a konjunktury (pro dopady krize na katalánskou společnost viz Boylan 2015). Literatura pracující s pojmem *glokalizace* (např. Swyngedouw 2000) nicméně názorně ukazuje, že globální efekty nemají na lokalitu dopady determinující, nýbrž interagující.

Prostorové a multi-měřítkové efekty kontextu ovšem nejsou nutně nepřetržité. Agnew (1996), stejně jako Blalock (1984) nebo Flint (1998, 2001), proto hovoří o *časové* dimenzi kontextu. Vznik a zánik kontextuálního efektu závisí zaprvé na výskytu dočasných událostí s politickou salienčí, a to na lokální, regionální, státní i globální úrovni (např. ekonomická krize, nacionalistická mobilizace) (viz Billig 1995), a zadruhé na komplexních interakcích aktérů, struktury, historie a prostředí v rámci hierarchického systému vazeb (Hägerstrand 1970; Pred 1984). Jinými slovy, jelikož kontext není pro jedince a instituce jen exogenním, nýbrž vždy i endogenním projevem, tj. jelikož jedinci a instituce ovlivňují a zároveň jsou ovlivňováni kontextuálními procesy (Johnson a kol. 2002), je zřejmé, že kontextuální efekty musí být neustále přetvářeny variabilitou životních a sociálních cyklů v čase. Ačkoliv se mnohé instituce mohou snažit stabilizovat působení kontextuálních faktorů příznivých pro jejich záměry, v zásadě nemohou být imunní vůči hlubšímu procesu přetváření kontextu, který je v čase nestacionární. Závěrečným cílem této práce tudíž je snaha ozřejmit, do jaké míry je časová nestacionarita síly a podmíněnosti nacionalistických afiliací (existuje-li opravdu) vysvětlitelná kolísáním intenzity kontextuálního efektu mobilizované nacionalistické performance, který je u regionálních nacionalismů klíčový.

Výše uvedený konceptuální základ pro uchopení kontextuálních faktorů nemá ambice být vyčerpávajícím pojednáním o aspektech spojených s vlivem kontextu. Na základě logiky trychtýře kauzality (Chernyha, Burg 2012) se nabízí diskuze interakcí mezi kontextem a postojovými faktory. Tímto směrem se vydává též Agnew (1987), když do konceptualizace místa a kontextu přidává k pojmům *locale* a *location* rovněž význam percepce místa (*sense of place*). Nacionalistická ideologie vsutku staví rámec identifikace na percepci a osvojení národního prostoru a krajiny (Koch, Perreault 2019), čehož výsledkem je pocit *prostorové*

identity (pro detailnější pojednání o fenoménu prostorové identity viz Kaplan 1994, 1999; Herb 1999; Häkli 2001; Nogué, Vicente 2004; Hogenstijn, van Middelkoop 2005; Nogué, Wilbrand 2010; Huysseune 2010; Vainikka 2012; Veemaa 2012; Savić 2014; Terlouw, van Gorp 2014). Ačkoliv je za účelem popsání komplexity kauzálního řetězce vlivu kontextu na vznik a vývoj lokálních specifik a tím i prostorové nestacionarity tato diskuze zásadní, vybočuje již z rámce zaměření této práce, která je v tomto ohledu limitována na definování nestacionarity samotné.

3 Data a metodika

Tato kapitola představuje výzkumnou logiku jedno-případové studie a její interní komparativní zaměření v rámci geograficky vrstvené analýzy, v níž za účelem triangulace výzkumu inovativně kombinuji prostorové analýzy areálových a individuálních dat nacionalistických afiliací a jejich podmíněností. Z tohoto důvodu kapitola dále představuje zdroje a charakter dat, která byla v analýze využita, a která jsou operacionalizována jako proxy proměnné pro faktory, které byly z konceptuálního hlediska představeny v pojednání o teoretickém rámci práce. V poslední části kapitoly jsou představeny jednotlivé užití metody zpracování dat, přičemž posloupnost metod je rozčleněna dle návaznosti analytických cílů práce. Kapitola rovněž uvádí technické detaily analytické regionalizace katalánského teritoria, k níž jsem přistoupil v návaznosti na výsledky analýz vztažených k prvnímu a druhému cíli práce.

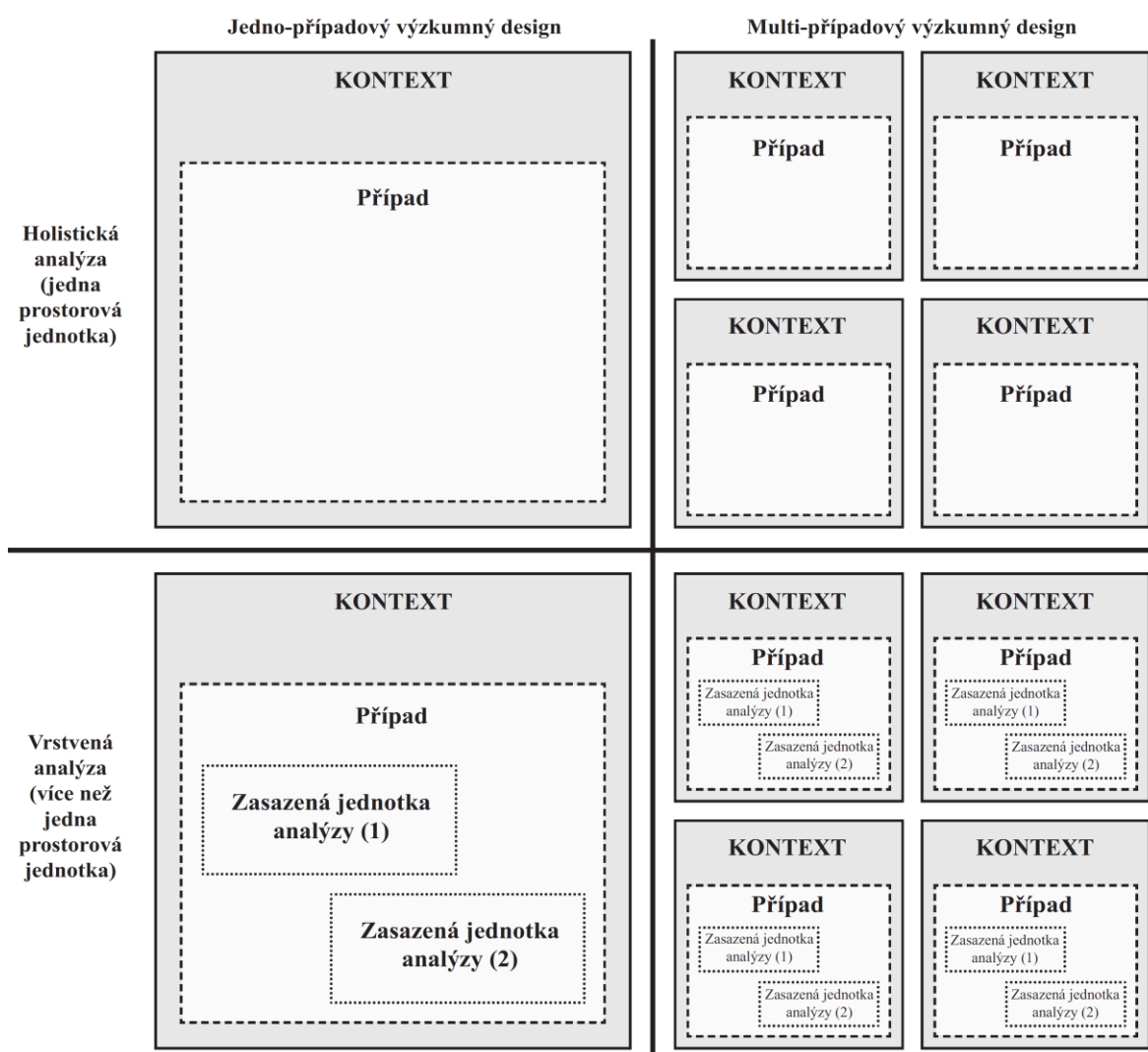
3.1 Výzkumná logika komparativní jedno-případové studie

Výzkumná logika této práce koresponduje s designem explorativní a (částečně) explanační hloubkové *jedno-případové studie*, která využívá primárně *kvantitativní* prostorová data a metody (Yin 2009; viz také Van Evera 1997; della Porta, Keating 2008). Tento specifický výzkumný rámec byl vybrán, jelikož forma detailní systematické studie jednoho případu z různých perspektiv a za využití širšího spektra dostupných dat (včetně ověření výsledků kvantitativních analýz *kvalitativní* metodou zúčastněného pozorování) umožňuje zahrnout do výzkumu roli specifického časoprostorového kontextu (např. načasování nacionalistické mobilizace). Výskyt těchto kontextuálních specifík je, jak dokládám již v úvodní kapitole, mezi jednotlivými případy regionálního nacionalismu značně diverzifikovaný, což limituje přínos multi-případové komparace. Konkrétní důvody výběru Katalánska jako modelového případu jsou popsány v podkapitole 1.2. Z hlediska logiky případové studie se jedná o tzv. *kritický a salientní případ* (Yin 2009), jež zároveň využívá *longitudinální* analýzy. Takovéto časoprostorové pojetí případu přináší možnost testování relevance klasických teorií a též jejich potenciální rekonceptualizaci. Provázání analytického zaměření práce s teoretickými předpoklady o nacionalismu a separatismu poté zvyšuje *externí validitu* výzkumu navzdory limitům generalizace daným charakterem jedno-případové studie. Tímto provázáním, kdy práce kombinuje přístupy *vytváření teorií* (či spíše přetváření teorií) a *testování teorií* (viz Van Evera 1997), může výzkum posloužit jako varianta *pilotního výzkumu* pro navazující

multi-případové komparativní studie, které otestují možnost generalizace zjištění pro další případy regionálního nacionalismu a separatismu v současné Evropě i mimo ni.

Formát jedno-případové studie poskytuje detailní a systematický rámec pro zkoumání studovaného problému, ale zároveň z hlediska výzkumného designu nerezignuje na *interní komparaci* (viz také Lijphart 1971), čímž se práce vyhýbá riziku omezení metodologickým nacionalismem. Tuto formu jedno-případové studie, která umožňuje multi-dimenzionální komparaci v rámci studovaného případu, Yin (2009) nazývá zasazenou případovou studií (anglicky *embedded case study*). Následující schéma (viz Obrázek 2) ukazuje tuto formu případové studie (vlevo dole) v porovnání s dalšími základními typy užívaných forem.

Obrázek 2: Základní typy forem případových studií

Zdroj: Upraveno na základě publikace Yin (2009).

Oproti jednoduché formě komparace dvou či více prostorových jednotek v tomto typu zasazené (či vrstvené) jedno-případové studie však v této práci navrhuji inovovaný rámec, který staví na komplexní třídimenziální komparaci. Výsledky analýzy, především pokud jde o míru shlukování, polarizace a etnicizace nacionalistických afiliací v Katalánsku, jsou s ohledem na stanovené cíle porovnávány (1) *v čase* mezi obdobími mobilizované a latentní nacionalistické performance v letech 2012 a 2017, (2) *napříč* jednotlivými *měřítkovými* úrovněmi agregace (jednotlivci, volební místnosti, municipality, *comarcas*, provincie) a nakonec (3) *v prostoru* mezi oblastmi prostorových režimů v Katalánsku (nacionalistický, metropolitní, jižní). Účelem je zachytit a popsat efekty nacionalistické mobilizace, nebo obecněji řečeno vlivu kontextu v různých oblastech agregace, a tím pádem definovat míru nestacionarity v nacionalistických afiliacích a jejich shlukování, polarizaci a podmíněnosti (eticizaci). Účelem je taktéž přidat příspěvek do diskuze o významnosti socio-politické *regionalizace* teritorií pro analytické zaměření. K naplnění cílů práce bylo potřeba zajistit detailní prostorová i longitudinální data, která skrze přístup geograficky vrstvené analýzy (představena v následující podkapitole) umožní zmíněnou multi-dimenziální komparaci. Jednotlivé typy dat a metody jejich zpracování jsou představeny v navazujících podkapitolách. Všechna data užitá k výzkumu jsou přístupná ve veřejných databázích.

3.2 Inovovaný postup geograficky vrstvené analýzy

Výzkumný rámec této zasazené jednopřípadové studie je inspirován přístupem geograficky vrstvené analýzy (anglicky *geographically nested analysis*; Harbers, Ingram 2017). S tím koresponduje i výběr užitých metod. Zároveň v postupu geograficky vrstvené analýzy navrhuji udělat oproti Harbers a Ingram (2017) několik změn a inovací, jež rozšiřují možnosti této metodologie z hlediska její vnitřní i vnější validity.

Zaprvé, k měření prostorové polarizace a fragmentace katalánských nacionalistických afiliací v regionálních volbách 1980–2017 byla použita *kombinace* souboru metod globální i lokální (prostorové) statistiky. Každá metoda přitom vysvětluje částečně jiné aspekty distribuce volební podpory. V prvním kroku byly testovány globální statistické míry *polarizace*. Mezi ně patří *směrodatná odchylka*, která kvantifikuje rozptyl hodnot v sub-jednotkách od průměru, *variační koeficient*, jenž je relativizovaným vyjádřením směrodatné odchylky, a *Giniho koeficient*, vypočten z recipročních vzdáleností mezi hodnotami v sub-jednotkách.

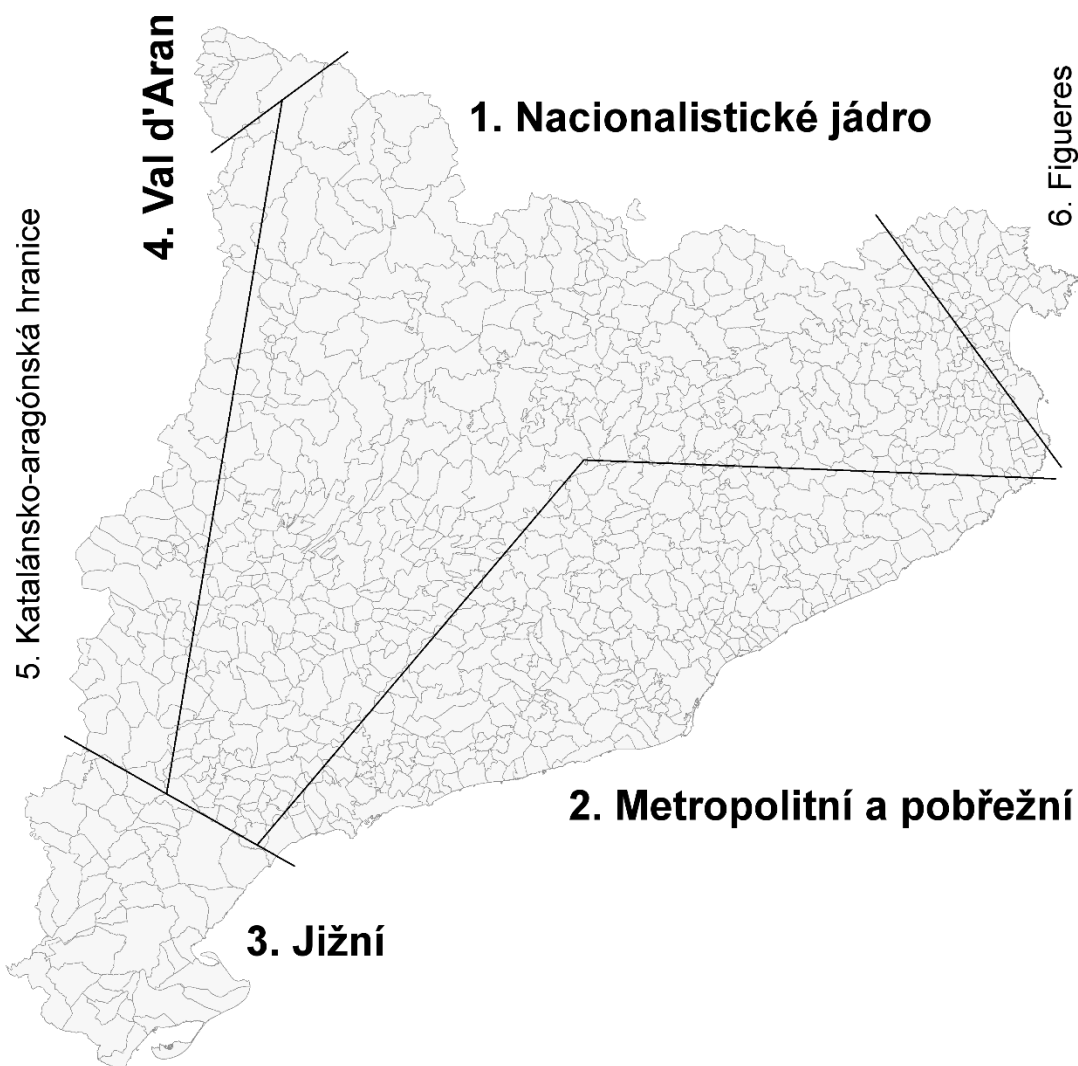
Ve druhém kroku byly testovány lokální prostorové statistické indexy měřící *polarizaci* a umožňující prostorovou dekompozici variability v nacionalistických afiliacích mezi různě měřítkové úrovně. Jmenovitě se jedná o *Theilův koeficient* (Novotný 2007) a *mediánový poměr šancí* (Jones a kol. 2015; Rohla a kol. 2018). Třetí krok znamenal testování intenzity fragmentace nacionalistických afiliací v prostoru, k čemuž byla užita metoda *prostorové autokorelace*, jež vypočítává index Moranova I a jeho lokální odhady (LISA) pro všechny jednotky analýzy. Cílem tohoto metodického postupu je identifikace míry shlukování jevu a delimitace klastrů vysokých a nízkých hodnot.

Zadruhé, cílem postupu geograficky vrstvené analýzy bylo rovněž zjistit *podmíněnost* variability (tj. shlukování a polarizace) nacionalistických afiliací v Katalánsku, s důrazem na jejich *nestacionaritu*. Pro tento účel bylo kombinováno zjištění klasické *lineární* regresní analýzy (OLS) s výstupy metody *geograficky vážené regrese* (GWR) (Mansley, Demšar 2015), která kvantifikuje prostorově proměnlivé asociace mezi vysvětlovanou a vysvětlujícími proměnnými. Kromě důrazu na popsání nestacionarity afiliací byl v této fázi postupu dán důraz hlavně na redukci rizika *ekologické chyby*, které bývá vždy spojeno s testováním podmíněnosti na areálových datech (bez ohledu na měřítko agregace). Z tohoto důvodu navrhuji za inherentní součást geograficky vrstvené analýzy kombinaci areálových a individuálních dat a metod jejich zpracování. V této analýze jsem tak výsledky OSL a GWR modelu ověřil pomocí metody *logistické regrese*, která využívá k práci individuální data ze sociologických šetření (viz CEO 2021). Logistická regresní analýza byla provedena nejprve na úrovni celého Katalánska, aby následně po socio-politické regionalizaci katalánského teritoria a jeho analytickém rozčlenění na homogennější sub-jednotky byla zacílena též na jednotlivé prostorové režimy (viz Lepič 2017). Pro samotnou proceduru regionalizace jsem využil výstupů metod prostorové autokorelace, geograficky vážené regrese a shlukové analýzy. Pro podobné, ač v jistých aspektech odlišné přístupy k problému prostorové dimenze katalánského nacionalismu a možnostem jeho řešení čtenářům doporučuji publikace Puig a Ginebra (2015) a Rodon a Guinjoan (2018) (viz také Lepič 2021a). Z důvodu komplexity nacionalistických afiliací a vizí teritoriálního uspořádání v Katalánsku bylo nezbytné užít *multinomiální* logistickou regresi o třech kategoriích – podpora nezávislosti, federalizace a statusu quo či centralizace.

Oproti přístupu Harbers a Ingram (2017) k regionalizaci teritoria byly oblasti v rámci konceptu prostorových režimů vymezeny nejen na základě diferenciací síly afiliací, ale též

skrze vynesení míry jejich variability a nestacionarity podmíněnosti. Všechny analýzy byly nejprve provedeny pro celé Katalánsko. Následně skrze systematický postup popsany výše došlo k analytickému rozdělení teritoria, přičemž z hlediska konceptualizace je podstatné nepovažovat oblasti prostorových režimů za finální a ideální stav, neboť i přes svoji externí odlišitelnost si některé oblasti (např. metropolitní a pobřežní Katalánsko) zachovaly jistou míru heterogenity. Tím je lze na podrobnější měřítkové úrovni nadále potenciálně dělit na sub-jednotky. Ač klíčové pro navazující výzkumy, v této práci pracuji z důvodu zjednodušení pouze s jednou úrovní regionalizace. Obrázek 3 ukazuje prvotní návrh delimitace regionu. Přesné vymezení prostorových režimů je popsáno v podkapitole 3.6.4.

Obrázek 3: Prvotní návrh rozdělení Katalánska do prostorových režimů

Zdroj: Upraveno na základě publikace Lepič (2017).

Stejný výzkumný přístup a metody, jež jsem využil na úrovni celého Katalánska, byly posléze aplikovány v rámci definovaných prostorových režimů. Výsledky přitom reflektují nejen užitečnost navržené delimitace teritoria, nýbrž také kritické zhodnocení heterogenity uvnitř prostorových režimů a nutnost *multi-měřítkové* regionalizace. Takto multi-měřítkově propojené teritorium nelze jednoduše rozdělit a je potřeba jej vnímat komplexně, tudíž jako diferencovaný, ač zároveň sítěmi vazeb na různých úrovních agregace vzájemně provázaný celek. A to nejen z hlediska vnitřních vazeb, ale též externě, tj. přes administrativní hranice regionu. Problematika analytického vymezení Katalánska (viz kapitola 4) je toho důkazem.

3.3 Kombinace areálových a individuálních dat

Jednou z inovací, kterou v této práci navrhuji pro postup geograficky vrstvené analýzy, je kombinace areálových dat, která jsou agregovaná na čtyřech měřítkových úrovních (volební místnosti, municipality, *comarcas*, provincie) a pocházejí z databází Statistického úřadu Katalánska (IDESCAT 2021) a *Generalitat de Catalunya* (GENCAT 2017b), a individuálních dat ze sociologických průzkumů *Baròmetre d'Opinió Política* (BOP), prováděných několikrát do roka institucí *Centre d'Estudis d'Opinió* (CEO) při *Generalitat de Catalunya* (CEO 2021). Ač data pocházejí výhradně od institucí katalánské regionální autonomie, což může být při studiu nacionalismu potenciálně problematické, disponují vysokou přesností a kredibilitou, takže jsou běžně využívány ve výzkumu (viz Rodon, Guinjoan 2018). Kritika těchto dat obvykle míří na jejich technickou stránku (např. Guinjoan, Rodon 2016), nikoliv na ideologické zabarvení. Kombinace různých typů dat je klíčová pro geografickou inovaci výzkumu, neboť pro účely zkoumání nacionalistických afiliací běžně používaná data ze sociologických průzkumů sama o sobě nemohou osvětlit prostorovou variabilitu (shlukování a polarizaci), zatímco vyvozování z agregovaných areálových dat o jevech na úrovni jednotlivce (např. nacionalistické afiliace či preference pro nezávislost) přináší riziko ekologické chyby (např. Forest 2018). Vzhledem ke dvěma typům dat bylo nutné zvolit i dvě závisle proměnné, které jsou *proxy* pro indikátor nacionalistických afiliací. První proměnná je agregovaná procentuální volební podpora pro katalánské nacionalistické strany v případě *areálových* dat. Druhou *proxy* proměnnou je uváděná preference pro politicko-teritoriální konfiguraci vztahů mezi Katalánskem a Španělskem, konkrétně preference pro nezávislost Katalánska na Španělsku v případě *individuálních* dat. Silné i slabé stránky této kombinace jsou uvedeny v podkapitole 3.4.3. Následující podkapitoly uvádí operacionalizaci a logiku

výběru závisle a nezávisle proměnných z areálových i individuálních dat, které byly v této práci analyzovány (dále viz např. Kostelecký, Čermák 2003).

3.4 Analyzované závisle proměnné

Následující podkapitoly pojednávají o operacionalizaci i zdůvodnění výběru proxy *závisle* proměnných z areálových a individuálních dat. Jak poznamenávají Kriesi a kol. (2006) či Knutsen (2010), výběr závisle proměnné přímo ovlivňuje analýzou zjištěný výsledný efekt a tím i explanační kapacitu do modelu vložených nezávisle proměnných. V tomto ohledu je nutné detailně představit logiku výběru závisle proměnných, jejich relevanci jakožto proxy pro širší sociální jevy (tj. nacionalistické afiliace), provázat s tím jejich operacionalizaci a diskutovat možná zkreslení, která charakter závisle proměnné pro výsledky analýzy potenciálně přináší.

3.4.1 Areálová závisle proměnná

V části věnované ekologické analýze tato práce užívá souhrnná průřezová data z dvanácti katalánských parlamentních voleb (neboli regionálních voleb) mezi roky 1980 a 2017, a to za účelem identifikování variability (shlukování a polarizace) a časoprostorových vzorců nacionalistických politických afiliací. Do analýzy byly tudíž zahrnuty *všechny*⁶³ regionální volby od obnovení demokracie ve Španělsku (1975–1978). Datové soubory byly opatřeny z veřejné databáze úřadů *Institut d'Estadística de Catalunya* (IDESCAT 2021) a *Generalitat de Catalunya* (GENCAT 2017b).

Závisle proměnnou je volební podpora pro katalánské nacionalistické strany a koalice v regionálních volbách ve sledovaném období. Hodnoty proměnné jsou vyjádřeny procenty agregovaných volebních zisků *všech* katalánských nacionalistických stran, které v daných volbách kandidovaly a získaly alespoň 3 % z odevzdaných hlasů. Kompletní přehled stran, z jejichž volebních zisků byl agregovaný indikátor nacionalistických afiliací v jednotlivých letech a v každé prostorové jednotce vypočítán, je uveden v Tabulce 5 v kapitole 5.1. Aby mohla být politická strana považována za nacionalistickou, a tudíž zahrnuta do analyzova-

⁶³ Jedinou výjimkou byly zatím poslední volby v únoru 2021 (viz diskuze v kapitole 1.2 a Lepič 2021b).

ného modelu, musela splňovat několik předpokladů. Prostorový rozsah, v němž politická strana kandiduje, tzv. *party horizon* (Agnew 1997), musel být kongruentní s teritoriem *El Principat*, administrativně řečeno se španělským autonomním společenstvím Katalánsko. Regionální pobočky celostátních (španělských) stran, jako jsou *Partit dels Socialistes de Catalunya* (PSC, regionální odnož španělské PSOE), *Partido Popular de Catalunya* (PPC, regionální pobočka španělské PP), *En Comú Podem* (ECP, regionální partner španělských Podemos) a katalánská buňka *Ciudadanos* (C's) od roku 2013, bez ohledu na jejich postoje k otázce katalánské svébytnosti, nemohly být považovány za katalánské nacionalistické strany, a tudíž ani za proxy pro katalánské nacionalistické afiliace. Totéž platí pro strany, které jsou sice regionální, ale dlouhodobě postrádají katalánské nacionalistické povědomí a apely – *Iniciativa per Catalunya Verds* (ICV) a C's (do roku 2013). Za stabilně nacionalistické lze v Katalánsku považovat pouze strany *Esquerra Republicana de Catalunya* (ERC) a *Convergència Democràtica de Catalunya* (CDC). Druhá jmenovaná kandidovala do roku 2015 v koalici *Convergència i Unió* (CiU) spolu s *Unió Democràtica de Catalunya* (UDC). Poté, co se v roce 2015 konstitutivní strany koalice nedohodly na postoji k otázce snahy o nezávislost Katalánska, se CiU rozpadla. Od tohoto roku lze za nacionalistickou považovat pouze CDC. Nicméně, strana se následně přejmenovala na *Partit Demòcrata Europeu Català* (PDeCAT) a pro volby 2015 ustavila předvolební koalici s ERC a několika menšími nacionalistickými uskupeními (např. DC, MES) – *Junts pel Sí* (JxSí). To byly také jediné volby, v nichž ERC nekandidovala samostatně. Koalice JxSí se však pro další volby v roce 2017 již neobnovila, na což PDeCAT zareagovala ustavením nové koalice sdružující strany jak liberálního, tak konzervativního středopravicového katalanismu – *Junts per Catalunya* (JxCAT). V posledním desetiletí však v Katalánsku došlo k prudkému nárůstu podpory pro malé radikální nacionalistické strany, což způsobilo fragmentaci a též určitou transformaci nacionalistického bloku. Proto byla do agregovaného ukazatele rovněž zahrnuta *Solidaritat Catalana per la Independència* (SI) ve volbách 2010 a 2012 a taktéž *Candidatura d'Unitat Popular* (CUP) ve volbách 2012, 2015 a 2017. Volební zisky všech katalánských nacionalistických stran, jež byly v jednotlivých letech zahrnuty do analýzy, sumarizuje Tabulka 5. Počet celkových volebních hlasů, který slouží jako dělitel pro volební zisky katalánských nacionalistických stran, byl očištěn od neplatných, prázdných a katalánskými rezidenty (a zároveň španělskými občany) v zahraničí odevzdaných (tzv. CERA) hlasů, neboť tato data nevypovídají o prostorové struktuře rozložení afiliací ke katalánskému nacionalismu uvnitř regionu Katalánska.

Agregace volebních výsledků všech nacionalistických stran do jednoho souhrnného ukazatele je z hlediska zaměření práce nezbytná, a to z několika důvodů. Zaprvé, ukazatel je odolný vůči kolísání a přesunům hlasů mezi jednotlivými nacionalistickými stranami. Data CEO (2021) indikují, že kolísání volebních zisků stran je způsobeno primárně přesuny uvnitř katalánského (a stejně tak španělského) nacionalistického bloku, nikoliv napříč těmito dvěma bloky. V literatuře k volební geografii byla podrobně popsána logika přesunů hlasů od stran ve vládě k opozici (např. Forest 2018). V případě Katalánska byly jak CiU, tak ERC střídavě vládnoucími stranami, ale až do roku 2012 nikdy nevládly společně v koalici. Tato skutečnost umocňuje pravděpodobnost přesunů mezi stranami v rámci volebního cyklu. Rovněž literatura o tzv. *duálním* volebním chování (viz např. Riera 2013) popisuje hodnocení politických stran a lídrů, kteří jsou u moci, voliči, a to retrospektivně mezi státními a regionálními volbami, jakožto intervenující proměnné pro volební afiliace. V tomto ohledu nutno podotknout, že CiU (a konkrétně CDC) v období své kooperační strategie (1980–2010) několikrát umožnila vládnutí menšinovému kabinetu PSOE nebo PP ve španělském centrálním parlamentu, z čehož poté profitovala ERC.

Zadruhé, cílem této práce není výzkum diferencí a nuancí mezi jednotlivými frakcemi a stranami katalánského nacionalismu (ač se jedná o relevantní téma). Namísto toho práce cílí na objasnění časoprostorové variability a nestacionarity afiliací k nacionalismu celkem. Z geografického hlediska určitou nevýhodou využití indikátoru agregované nacionalistické podpory je částečné zamlžení tradiční severojižní dělicí linie v katalánském nacionalismu (viz Nogué, Vicente 2004), neboť toto rozdělení prochází napříč nacionalistickým blokem mezi stranami a staví ERC a CiU⁶⁴ na opačnou stranu pomyslné barikády. Pro detailnější popis této situace viz Lepič (2021b). Nicméně, pro regionální volby 2015 zformovaly ERC a CDC společnou kandidátní listinu (tj. JxSí), takže je v tomto případě není možné oddělit. Ačkoliv tato předvolební koalice nebyla ve specifických volbách v roce 2017 zopakována, úzká spolupráce stran až do současnosti dále ospravedlňuje využití agregovaného ukazatele. Jednotlivé strany (včetně radikální CUP) jsou sice rozděleny a rozhádány ohledně celé řady otázek týkajících se postupu k nezávislosti, jazykové politiky a především ekonomiky (viz také Keating 2014), odtržení Katalánska od Španělska a ustavení *Katalánské republiky* je v současnosti jejich společným, hlavním a explicitním cílem. Agregované výsledky však také přinášejí zkreslení výsledků, která je třeba vzít při interpretaci v potaz. Při testování efektů štěpných linií je třeba očekávat oslabení socioekonomické štěpné linie, která často

⁶⁴ Tj. CDC a navazující PDeCAT a JxCAT.

vypovídá o levo-pravých ideologických inklinacích (viz Knutsen 1995), neboť katalánský nacionalistický blok je složen z důsledně levicových (CUP), sociálnědemokratických středo-levicových (ERC) i liberálně-konzervativních středo-pravicových (PDeCAT, JxCAT) politických stran.

Zaměření na volební podporu je jen jedním ze způsobů, jak zkoumat projevy nacionalismu a nacionalistické afiliace ve společnosti (Mansvelt Beck 2005). Sympatie pro intence nacionalismu jsou do značné míry vždy ztělesněny ve volební podpoře pro nacionalistické strany, ač zároveň málokdy se jedná o jedinou formu projevu. Avšak dostupnost datových souborů a možnost jejich detailního porovnávání v prostoru a čase, stejně jako standardizace výstupů, která tuto časoprostorovou komparaci umožňuje, činí z tohoto typu dat vhodný prostředek pro komplexní geografickou analýzu.

Analyzované volební výsledky pochází z katalánských regionálních voleb, tj. z voleb do katalánského parlamentu (*Corts de Catalunya*), nikoliv ze všeobecných (španělských) voleb. Tento výběr je podepřen několika důvody. Zaprvé, témata spojená s nacionalismem a teritoriálním (pře)uspořádáním jsou výrazněji artikulována během kampaní regionálních voleb (Rico, Liñeira 2014). Ve všeobecných volbách tendují voliči, kteří jindy podporují katalánský nacionalismus, k volbě celostátních stran, aby tak zvedli váhu svého hlasu. Toto se v literatuře ke španělské volební geografii nazývá *duální* hlasování (např. Montero, Font 1991; Pérez-Nievas, Fraile 2000). Zadruhé, navzdory konvenčnímu předpokladu, že regionální volby jsou volbami druhé kategorie, nabyly katalánské regionální volby v posledních letech na významu, a někteří badatelé (Orriols, Rodon 2016) dokonce zdůrazňují primární význam těchto voleb pro katalánskou politiku. Toto tvrzení je podepřeno i prudce rostoucí volební účastí po roce 2012 (viz Tabulka 4 v podkapitole 5.1). V roce 2017 dosáhla účast v katalánských regionálních volbách 79,1 %, což je rekord všech voleb, které se kdy konaly v celém Španělsku (Liñeira 2021). Zatřetí, Schakel (2013) poznamenává, že je nezbytné testovat teritoriální a sociální nacionalizaci v sub-státní politické jednotce za využití dat z regionálních voleb, neboť rozsah volebního hlasování je v tomto případě kongruentní s rozsahem této entity. Autor zjistil, že decentralizace pravomocí ve prospěch regionální administrativy má pozitivní vliv na specifčnost a nezávislost volebního systému regionální autonomie, avšak pouze v regionálních volbách. U všeobecných voleb žádný takovýto vliv identifikován nebyl, což naznačuje, že zkoumání nacionalizace (nebo naopak fragmentace a polarizace) v sub-státní jednotce za využití dat ze všeobecných voleb by bylo zkresleno

efektem intervenujících proměnných, které operují mimo teritorium zkoumané jednotky, v tomto případě Katalánska. Linz a Montero (1999), kteří se věnovali popisu španělského stranického a volebního systému, hovoří spíše o několika různých systémech, a to jednak v čase, ale také v prostoru mezi jednotlivými regiony (viz také pojem *Españas electorales*). Specifičnost katalánského politického a volebního systému popisují taktéž Martí a Cetrà (2016), když analyzují kampaň a výsledky regionálních voleb v roce 2015.

Volební systém v katalánských parlamentních volbách, podle nějž se kandidáti stávají poslanci a strany přepočítávají procentuální zisky do mandátů, je proporční, s uzavřenými samostatnými kandidátními listinami pro každou ze čtyř provincií v Katalánsku, jimiž jsou Barcelona, Girona, Lleida a Tarragona. Pro konverzi volebních hlasů na mandáty se používá D'Hondtova metoda. Přitom z geografického pohledu není převod hlasů na mandáty u provincií rovnoměrný. Barcelona, jež je nejlidnatější ze všech čtyř katalánských provincií, když zahrnuje 73,8 % populace, je přepočtem znevýhodněna, neboť obdrží pouze 63,0 % mandátů v parlamentu (-10,8 procentního bodu). Na druhé straně provincie Girona (+2,6 procentního bodu), Lleida (+5,8 pb) a Tarragona (+2,8 pb) obdrží více mandátů, než jejich populační velikost indikuje. Toto zkreslení (viz Pattie, Johnston 2014 pro období z Velké Británie) má dlouhodobý dopad na proliferaci katalánského nacionalismu, neboť posiluje katalánské nacionalistické strany, které, jak je podrobně rozebráno v empirické analýze, mají jádrové oblasti podpory primárně mimo metropolitní oblasti Barcelony. V publikaci Lepič (2021b) dokládám, že ERC má voličské jádro v provincii Lleida, zatímco PDeCAT a JxCAT na severu v provincii Girona.

Analýza byla provedena zároveň na čtyřech vzájemně vrstvených úrovních agregace, jelikož cílem bylo odhalit různé formy prostorových afiliací, vzorců a trendů. Měřítkové úrovně sestávaly z areálů volebních místností, municipalit, *comarcas* a provincií. Nejvíce analýz proběhlo na úrovni municipalit, neboť jejich delimitace zajišťuje dostatečný detail v prostoru, a zároveň jsou pro tuto úroveň dostupná data u většiny potřebných indikátorů i digitální mapové podklady. Počet obcí se během analyzovaného období mírně měnil, od 935 obcí v roce 1980 až po 947 obcí, které vstoupily do analýzy v roce 2017. V realitě byl počet katalánských obcí v roce 2017 roven číslu 948. Avšak municipalita *Medinyà*, která byla nezávislá mezi roky 2015 a 2018, musela být z analýzy odstraněna, neboť z důvodu jejího krátkého trvání pro ni statistický úřad nevidoval žádná data. Data pro tuto obec jsou tak v analýze obsažena v hodnotách sousední obce *Sant Julià de Ramis*, od níž se *Medinyà*

nejprve odtrhla, aby do ní byla v roce 2018 po rozhodnutí soudu opět začleněna. Z hlediska longitudinální analýzy byl do statistického modelu zahrnut pro každý volební rok příslušný počet existujících municipalit (viz Tabulka 4), aby byl maximalizovaný prostorový detail. Zároveň bylo otestováno a potvrzeno, že vyrovnání počtu obcí pro všechny sledované roky ($N = 935$) nevrátí ve srovnání s aplikovaným postupem odlišné míry shlukování, polarizace a etnicizace. Nicméně, v případě analýz, které v jednom modelu *přímo* testují volební proměny mezi dvěma či více po sobě jdoucími volbami, byly nově vzniklé obce vyřazeny z databáze. Kromě municipalit byla v analýzách využita a klíčové výsledky poskytuje úroveň spádových areálů volebních místností. Data za tuto úroveň byla zpracována především metodou *mediánového poměru šancí* (MOR). Počty volebních místností se mezi volbami měnily výrazněji než municipality – jejich číslo oscilovalo mezi 6 000 a 8 000 místností. Jedním z důvodů těchto změn byla i ekonomická krize. Konkrétní počty areálů volebních místností ve sledovaných letech jsou uvedeny v Tabulce 4. V analýzách byla dále využita data pro úroveň *comarcas*, které rozsahem odpovídají okresům, a jichž se v Katalánsku nacházelo 41 (v období 1980–2012) a 42 (v období 2015–2017). Nakonec byla využita i úroveň provincií, které neposkytují velký prostorový detail ($N = 4$), ale jsou užitečné jako kontrolní úroveň při měření multi-měřítkové povahy polarizace a fragmentace teritoria.

Ačkoliv multi-měřítkové prostorové rozlišení v kombinaci s detailními analýzami na úrovni municipalit a areálů volebních místností minimalizuje riziko tzv. *problému měnitelné plošné jednotky* (MAUP), riziko *ekologické chyby*, tj. vyvozování z agregovaných dat o explanaci jevů na individuální úrovni, zůstává. Toto je minoritní problém u testování dvou původních konceptualizací teze nacionalizace, které potřebují pro měření *a priori* areálová data, aniž by bylo potřeba měřit podmíněnosti a kauzální závislosti v těchto datech. Pro klasické explanační volební modely ve Španělsku i v jiných případech jsou však individuální data ze sociologických průzkumů obvykle více preferována. To samé platí i v případě konceptuální logiky zde navržené třetí konceptualizace teze nacionalizace. Proto byla analýza areálových dat doplněna o analýzu dat na individuální úrovni (CEO 2021).

3.4.2 Individuální závisle proměnná

Závisle proměnnou, která byla testována v analýze individuálních dat, byla preference pro nezávislost Katalánska. Tato proměnná je vyextrahována z otázky v průzkumu veřejného

mínění CEO (2021) na preference politicko-teritoriálního uspořádání Katalánska ve vztahu ke Španělsku. CEO provádí každoročně několik průzkumů veřejného mínění BOP, z nichž pro tuto analýzu byly vybrány dvě studie z období 2011–2012 (#661, #677), tj. těsně před začátkem intenzivní nacionalistické mobilizace, a dvě studie z let 2012–2013 (#705, #712), během nichž probíhala první vlna mobilizované performance katalánského nacionalismu. Dále byly vybrány tři studie z let 2016–2017 (#835, #850, #857), kdy byla nacionalistická politika v Katalánsku v dočasném útlumu, a nakonec tři studie z období 2017–2018 (#863, #885, #901), které z důvodu konání neústavního 1-O referenda o nezávislosti zažilo obnovení intenzivní mobilizace katalánského nacionalismu stejně jako kontra-mobilizace mezi přívrženci španělské národní jednoty. Studie v každém ze čtyř období byly propojeny do souhrnné databáze a analyzovány. V třetím (2016–2017) a čtvrtém období (2017–2018) musely být propojeny tři studie, neboť oproti dřívějšímu období poklesl počet respondentů, které CEO do průzkumu zařadila. Důvodem poklesu byly nejen ekonomické důvody, ale i menší ochota respondentů odpovídat na otázky spojené s politikou v období charakteristickým vyostřenou společenskou atmosférou (CEO 2021). Propojení datových souborů bylo nezbytné, aby se zvětšil počet respondentů a bylo možné profitovat z dostatečné prostorové hustoty, a též aby se analýza vyhnula komplikacím se specifickými průzkumy. Tabulka 15 ukazuje N pro čtyři výsledné analyzované datové sady.

V posledních letech vzniklo několik studií o katalánské politice a nacionalismu, které vyvinuly a testovaly explanační modely politických afiliací, volebního chování, podpory pro nezávislost a dalších socio-politických ukazatelů (viz Linz, Montero 1999; Chernyha, Burg 2012; Serrano 2013; Orriols, Rodon 2016; Guntermann a kol. 2019). Přestože je katalánské nacionalistické hnutí znatelně rozděleno jak podél levo-pravé socioekonomické osy (Keating 2014), tak i způsobem adresování nacionalistických požadavků (Lluch 2012), má v současné době společný a ultimátní cíl v úsilí o nezávislost. Z toho důvodu byla vybrána proměnná preference pro nezávislost jako závisle proměnná v této analýze.

Individuální závisle proměnná byla operacionalizována jako kategorická proměnná se třemi variantami preferencí konstitučního uspořádání Katalánska. Jsou jimi preference pro (1) nezávislost, (2) federalizaci a (3) status quo či centralizaci. Jelikož někteří proponenti katalánského nacionalismu mohou preferovat federalizaci namísto okamžité nezávislosti, byl pro zohlednění této multiplicity možností použit multinomiální logistický model, který definoval kategorii *status quo* či *centralizace* jako referenční, kategorii *federalizace* jako

kontrolní a kategorii *nezávislost* jako vysvětlovanou. Mnohými výzkumy užívaný binární indikátor podpory pro nezávislost v hypotetickém referendu, který je v datech BOP rovněž k dispozici, nebyl do analýzy v této práci zahrnut, neboť znění otázky související s touto proměnnou se během zkoumaného období výrazně proměňovalo. Naopak znění otázky na preferované politicko-teritoriální konstituční uspořádání Katalánska zůstalo ve sledovaném období beze změny. Indikátor preference pro nezávislost byl operacionalizován na základě otázky P30 v průzkumech BOP. Tato otázka měla původně čtyři varianty odpovědí, avšak z důvodu malé četnosti odpovědí musely být kategorie *autonomní společenství* (status quo) a *region ve Španělsku* (centralizace) sloučeny do jedné. Ostatní kategorie, tj. federální stát ve Španělsku (federalizace) a nezávislý stát (nezávislost) zůstaly stejné jako v originálním datovém souboru BOP.

Z dalších technických údajů ohledně dat BOP lze uvést následující. Prostorový rozsah průzkumů prováděných CEO striktně odpovídá teritoriu Katalánska. Respondenti musí mít bydliště v Katalánsku, disponovat španělským občanstvím a být starší 18 let. Sběr dat probíhal metodami CAPI (osobní rozhovor za asistence počítače) a CATI (telefonní rozhovor za asistence počítače). Interval spolehlivosti výběru respondentů je 95 %. Data BOP jsou běžně vážena koeficienty (tzv. *coeficients de ponderació*), které vyvažují různé populační velikosti čtyř katalánských provincií oproti zastoupení respondentů z těchto provincií (tj. Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona) v databázi. Hlavně provincie Barcelona je ve vzorku respondentů často reprezentována méně, než je její aktuální populační váha v Katalánsku. V této analýze jsem však byl nucen vážící koeficienty odstranit, neboť slučování několika průzkumů dohromady a jejich následně rozčleňování dle areálů prostorových režimů není s existencí vah slučitelné, a vážení ani není potřebné.

3.4.3 Možnosti a limity kombinace dvou závisle proměnných

Dvě závisle proměnné, tj. *volební podpora pro katalánské nacionalistické strany* (areálová data) a *preference pro nezávislost Katalánska* (individuální data), které jsou obě proxy pro indikátor afiliací ke katalánskému nacionalismu a v této práci jsou užity komplementárním způsobem, nejsou logicky zcela identické, ačkoliv jejich analytická podoba je značná. Volební rozhodování související s nacionalismem může být ovlivněno historií či kredibilitou politické strany, evaluací stranických lídrů a postoji strany k širším socio-politickým nebo

socio-kulturním otázkám. Data BOP např. stabilně indikují, že minoritní segment zastánců nezávislosti Katalánska (cca 5 %) hlasoval pro strany sdružené v *En Comú Podem*, což je partnerská koalice Podemos v Katalánsku. Tento podíl činí cca 30 % ze všech voličů ECP. Dále cca 5 % voličů katalánských nacionalistických stran dle CEO (2021) nezávislost vůbec nepodporovalo. Jinými slovy, ne všichni voliči katalánských nacionalistických stran podporují nezávislost Katalánska, zatímco někteří voliči katalánské větve Podemos favorizují nezávislost. Počty těchto „odchylek“ jsou vzájemně podobné, když činí cca 100 000 na každé straně. Někteří lidé podporující nezávislost Katalánska mohou též vědomě stát mimo volební participaci, a tudíž nejsou areálovými daty zachytitelní. Na druhou stranu, explicitnost politických stran s ohledem na propagaci nacionalismu a secesionismu, stejně jako široká škála postojů nacionalistických stran k socio-ekonomickým a socio-kulturním otázkám jak v rámci pro-secesionistického, tak i pro-unionistického bloku přispívá k tomu, že naprostá většina jedinců preferujících nezávislost Katalánska, nebo naopak zachování unitárního Španělska, hlasuje pro *separatistické*, nebo naopak *unionistické* strany.

Zatímco v případě areálových dat není jiná proměnná než volební podpora nacionalistických stran k dispozici, v případě individuálních dat existuje širší výběr. Přesto tvrdím, že proměnná preference pro nezávislost je z proměnných, které byly v datech dostupné, nejvíce podobná ukazateli volební podpory. Např. otázky na sympatie k politickým stranám či přímo na volbu politické strany v posledních regionálních volbách, které jsou v průzkumu BOP přítomné, nemohly být v analýze využity, neboť obsahují velké množství případů bez odpovědi. Stejně tak byla zpochybněna reliabilita těchto indikátorů, a to na základě rozdílu výsledků při porovnání se skutečnými volebními výsledky (GENCAT 2017b; CEO 2021). Otázka na deklarovanou národní identitu je oproti tomu dle logiky trychtýře kauzality spíše intervenující než vysvětlovanou proměnnou. Nejčastěji využívaná otázka na intenci podpory pro nezávislost v hypotetickém referendu (např. Rodon, Guinjoan 2018) je nevyhovující v případě longitudinální studie. Ukazatel preferencí pro nezávislost se tak ukázal být nejen do značné míry podobný, ale v porovnání s ostatními dostupnými indikátory i nejlépe korespondující s ukazatelem volební podpory nacionalistických stran (viz Lepič 2021a).

3.5 Analyzované nezávisle proměnné

Príslušné *nezávisle* proměnné jak v analýze areálových, tak i individuálních dat reflektují strukturu socio-prostorových štěpných linií, a tudíž i důvody výběru těchto proměnných

sledují postuláty teorie štěpných linií (viz Lipset, Rokkan 1967), které byly v této analýze adaptovány pro studium afiliací k regionálnímu nacionalismu. Ve své seminální práci o struktuře štěpných linií ve španělské společnosti analyzují Linz a Montero (1999) skrze aktualizaci původní prediktivní práce, kterou publikoval Linz (1967), čtyři hlavní štěpné linie, jež mají politickou salienzi k rozlišení sociálních skupin ve Španělsku i jednotlivých autonomních společenstvích včetně Katalánska. Zprvce se jedná o *etno-kulturní regionální* štěpnou linii, která je vyjádřena opozicemi mezi politicko-kulturním centrem a periferiemi, přičemž tyto opozice jsou ve Španělsku založené na etnicitě, kulturních tradicích a národní identitě (viz Conversi 1997; Guinjoan 2009; Serrano 2013; Rico, Liñeira 2014; Medeiros a kol. 2015; Rivero 2015). Hlavní strukturální indikátory této štěpné linie jsou *etnický původ* a *jazyková příslušnost* jedince. Linz a Montero (1999) predikovali v čase rostoucí význam etno-kulturního štěpení společnosti. Zadruhé, *socioekonomická* štěpná linie je založena na ekonomických a ideologických opozicích a je reprezentovaná indikátory *typ zaměstnání, míra nezaměstnanosti, dosažené vzdělání, výše příjmů* nebo *HDP na obyvatele dle parity kupní síly* (Fraile, Lewis-Beck 2012; Medina, Molins 2014; Boylan 2015; Caínzos, Voces 2015; Muñoz, Tormos 2015; León, Orriols 2016; Muro, Vlaskamp 2016). Linz a Montero (1999) predikovali této štěpné linii v čase mírně klesající význam. Zatřetí, štěpná linie rozlišující *urbánní a rurální* prostředí a ekonomiku, nebo obecně řečeno rozdíl mezi městem a venkovem, predikuje vliv charakteru lokality, např. skrze ukazatel *populační velikosti* či *hustoty zalidnění* municipality, na utváření politických afiliací (např. Lafuente a kol. 2007; Barceló 2014). Začtvrté, *náboženská* štěpná linie, byť významná v jiných případech regionálního nacionalismu (např. David, Van Hamme 2011), byla ve Španělsku považována za v současnosti irelevantní (Linz, Montero 1999). Nicméně Astor (2020) objevil význam této linie ve smyslu *typu denominace* a *frekvence návštěvy* kostela pro nacionalistické afiliace v Katalánsku, přičemž zdůrazňuje relativně nedávný nárůst významu této linie. Do modelu byly posléze přidány *demografické* kontrolní proměnné *věková skupina* a *gender*. Detailní operacionalizace nezávisle proměnných je popsána v následujících odstavcích.

3.5.1 Areálové nezávisle proměnné

Data pro areálové nezávisle proměnné byla získána za stejné roky, jako příslušná volební data (tj. závisle proměnné) – 2010, 2012, 2015 a 2017. Výjimkou byly pouze dvě proměnné týkající se zastoupení katalánštiny v populaci, konkrétně podíl lidí *mluvících* a podíl lidí

pišících katalánsky, které byly dostupné pouze pro poslední census z roku 2011. Proměnné byly analyzované při využití lineární regrese a GWR za účelem zkoumání podmíněnosti a prostorové nestacionarity sociální základny podpory katalánských nacionalistických stran a vymezení jednotlivých prostorových režimů. Výběr proměnných sleduje hlavní premisy teorie štěpných linií.

Z proměnných, které byly proxy pro *etno-kulturní* štěpnou linii, jsem využil indikátor *podílu lidí narozených ve zbytku Španělska* (tj. mimo Katalánsko), operacionalizovaný jako počet obyvatel prostorové jednotky, jež se narodili ve Španělsku, ač nikoliv v Katalánsku, vztaženo k celkové populaci této prostorové jednotky. Druhý indikátor pojednával o *podílu lidí narozených v zahraničí* (tj. mimo Španělsko) a byl operacionalizován obdobně – počet obyvatel prostorové jednotky, jež se narodili mimo Španělsko, vztaženo k celkové populaci této prostorové jednotky. Obě tyto proměnné pojednávají o struktuře obyvatelstva dle etnického původu, a tak mohou vypovídat o primordiální podstatě nacionalistického hnutí. Naopak zbylé dvě proměnné v etno-kulturní kategorii jsou vztažené ke kulturní kompetenci obyvatelstva. První z nich byl využit indikátor *podílu lidí mluvících katalánsky*, jenž byl operacionalizován jako počet obyvatel prostorové jednotky, kteří deklarovali schopnost mluvit plynule katalánsky, vztaženo k celkové populaci této prostorové jednotky starší než dva roky. Jako druhý byl užit indikátor *podílu lidí píšících katalánsky*, operacionalizovaný jako počet obyvatel prostorové jednotky, kteří deklarovali schopnost psát katalánsky, a to v rozsahu plynulého mluveného projevu, vztaženo k celkové populaci této prostorové jednotky starší než dva roky. Oba tyto *kulturní* indikátory byly dostupné pouze z censu 2011, což může při analýze podmíněnosti nacionalistických afiliací ve volbách 2015 a 2017 vést k určitému zkreslení nalezených efektů. Na druhou stranu existuje předpoklad, že u podílů mluvících a píšících katalánsky, ač mají dlouhodobě vzestupnou tendenci, nebude docházet k zásadním proměnám prostorové distribuce, jak ostatně dokládají i mnohé longitudinální studie (např. Romero-Vidal 2019; Sanjaume-Calvet, Riera-Gil 2020).

Z proměnných, které byly proxy pro *socioekonomickou* štěpnou linii, bylo možné užít z areálových dat pouze indikátor *míry nezaměstnanosti*. Proměnná byla operacionalizována jako počet obyvatel prostorové jednotky, kteří jsou nezaměstnaní, vztaženo k celkovému počtu ekonomicky aktivní populace této prostorové jednotky. Ostatní proměnné, které jsou často testovány jako proxy pro socioekonomickou pozici (např. typ zaměstnání, průměrná výše příjmů, HDP PPP na obyvatele), nebyly pro úroveň municipalit, na níž byla vyvedena

většina analýz závislosti, k dispozici. Maza a kol. (2019) tento metodický problém vyřešili posunem analýz na měřítkovou úroveň *comarcas*, na níž sice dochází ke ztrátě podstatné části prostorového detailu, avšak poskytuje data s vícero dostupnými socioekonomickými indikátory. V této analýze jsem z důvodu zacílení a specifické metodologie dal přednost prostorovému detailu a analýzu jsem vedl na úrovni obcí. Orriols a Rodon (2016) tvrdili, že efekty socioekonomických proměnných do značné míry vymizely z podmíněnosti afiliací v katalánských regionálních volbách od roku 2012. Navíc hlavní model pro testování závislostí a asociací mezi proměnnými v této práci vychází z analýzy individuálních dat metodou logistické regrese, přičemž v tomto modelu byla k dispozici většina klasických socioekonomických proměnných. I přesto je třeba zdůraznit, že tato potenciálně neúplná specifikace ekologického modelu může ovlivnit výsledné asociace mezi závisle a nezávisle proměnnými i nalezenou strukturu prostorové nestacionarity těchto asociací.

Z proměnných, které lze využít jako proxy pro *geografickou* štěpnou linii (tj. město a venkov), jsem do ekologické analýzy zařadil indikátor *populační velikost municipality* (či jiné prostorové jednotky). Tato proměnná byla operacionalizována jako celkový počet lidí, kteří v obci trvale žijí, respektive jsou v registrování. Kvůli velkým rozdílům v hodnotách populace mezi municipalitami byla proměnná logaritmována (\log_{10}), aby došlo k redukci odlehlých hodnot v rozložení. Druhý geografický indikátor, který byl zařazen do analýzy, byla hustota zalidnění municipality (či jiné prostorové jednotky), operacionalizovaná jako celková populační velikost obce v poměru k rozloze této obce v km². Důvodem zařazení dvou na první pohled podobných indikátorů byla jejich rozdílná povaha a též náchylnost na zkreslení. Indikátor populační velikosti je totiž značně ovlivněn rozlohou dané prostorové jednotky. Má-li indikátor vypovídat o rozdílech mezi městem a venkovem, dojde v situaci, kdy rozlehlé municipality v rurálním podhůří Pyrenejí mají větší počty obyvatel než rozlohou malé municipality v urbánní oblasti metropolitního Katalánska, ke značnému zkreslení výsledků. Jelikož se tyto příklady v Katalánsku nezdídka vyskytují, byl do analýzy vložen kontrolní indikátor hustoty zalidnění.

Z proměnných, které obvykle vypovídají o *náboženské* štěpné linii, nemohl být využit žádný indikátor, neboť v areálových datech IDESCAT (2021) nebyly na úrovni municipalit k dispozici. Z *demografických* indikátorů, jež v modelu sloužily jako kontrolní proměnné, jsem použil *podíl osob ve věku 65+ let*, operacionalizovaný jako počet lidí v obci, jimž bylo 65 let nebo více, vztaženo k celkové populaci této municipality. Druhým indikátorem

demografické struktury byl *podíl mužů a žen* (gender), který byl operacionalizovaný jako proporce mužů ku ženám v municipalitě (či jiné prostorové jednotce). Povaha areálových dat v podrobném prostorovém rozlišení zároveň znemožňuje zkoumat vliv atitudinálních faktorů, nebo obecně subjektivní individuální preference týkající se identity, nacionalismu a nezávislosti. Toto je obecnou limitací ekologických modelů. Nicméně, v této práci jsem dle logiky trychtýře kauzality (viz podkapitola 3.5.3) omezil analyzované proměnné na strukturální a kontextuální faktory (které jsou navíc měřeny *jen* jako reziduální variabilita). Navíc bylo v několika výzkumech (např. Barceló 2014; Serrano 2013) indikováno, že mezi volební podporou nacionalistických stran a identitárními faktory existuje silná a stacionární závislost, a to nejen v Katalánsku (viz Ansolabehere, Socorro Puy 2016).

3.5.2 Individuální nezávisle proměnné

Všechny nezávisle proměnné v individuálním logistickém modelu pocházejí ze stejných průzkumů veřejného mínění, ze kterých byly zajištěny i závisle proměnné (tj. #661, #677; #705, #712; #835, #850, #857; #863, #885, #901, viz CEO 2021). Indikátory byly vybrány z dostupných otázek (rovněž v logice teorie štěpných linií), operacionalizovány a následně vloženy jako nezávisle proměnné do regresního modelu (*multinomial logit*).

Z proměnných, které mohou být užity jako proxy pro *etno-kulturní* štěpnou linii, jsem do modelu zařadil dva různé agregované indikátory. Zaprvé, souhrnný indikátor *etnického původu* respondentů byl operacionalizován na základě průniku tří otázek v průzkumu BOP, a to místo narození respondenta (C110), místo narození otce (C120) a místo narození matky (C120). Výsledný indikátor měl čtyři kategorie. Pro zařazení respondentů do kategorie *katalánský původ* se museli respondent i oba rodiče narodit v Katalánsku. Pro zařazení do kategorie *narození v Katalánsku–smíšené rodiče* se musel respondent a pouze jen z rodičů narodit v Katalánsku, zatímco druhý rodič se musel narodit ve zbytku Španělska (tj. mimo Katalánsko). Pro zařazení do kategorie *narození v Katalánsku–kastilští rodiče* se museli respondenti narodit v Katalánsku, zatímco oba rodiče ve zbytku Španělska⁶⁵. Pro zařazení do kategorie *kastilský původ* se respondent i oba rodiče museli narodit ve zbytku Španělska (mimo Katalánsko). Tato kategorie byla zároveň použita jako referenční, a to z důvodu, že

⁶⁵ Zbytek Španělska zde byl koncipován včetně oblastí, které nejsou primárně kastilské (např. Baskicko nebo Galicie). Počty jedinců z těchto politicko-kulturně periferních oblastí Španělska však byly ve všech průzkumech minimální a nemohly nijak ovlivnit zjištěné výsledky.

jsem na základě teoretických východisek očekával nejmenší podporu pro nacionalismus a nezávislost Katalánska právě u respondentů v této kategorii. Všechny ostatní odpovědi na otázky po původu respondentů a rodičů byly v datech označeny jako nepřítomné (*missing*) a nezařazeny do analýzy (CEO 2021). Zadruhé, souhrnný indikátor *jazykové příslušnosti* respondentů byl operacionalizován na základě průniku dvou otázek v průzkumu BOP, a to *mateřský jazyk* (C704) a *primární mluvený jazyk* (C706). Výsledný indikátor měl čtyři kategorie. Pro zařazení respondentů do kategorie *pouze katalánština* museli respondenti uvést katalánštinu jako jazyk mateřský i primární mluvený. Pro zařazení respondentů do kategorie *predominantně katalánština* museli respondenti uvést katalánštinu jako jazyk mateřský nebo primární mluvený a katalánštinu i španělštinu *stejně* jako druhou možnost. Dále, pro zařazení do kategorie *katalánština a španělština* musel respondent uvést buď katalánštinu jako jazyk mateřský nebo mluvený, a španělštinu jako druhou možnost, nebo katalánštinu a španělštinu *stejně* u kategorie mateřského i primárního mluveného jazyka. Pro zařazení do kategorie *pouze či predominantně španělština* byly nejdříve vytvořeny samostatné kategorie pouze španělština a predominantně španělština, a to analogicky konstrukci kategorií pouze katalánština a predominantně katalánština, které jsou popsány výše. Tyto dvě „španělské“ kategorie byly posléze sloučeny do jedné, aby se zvýšil vzorek respondentů v kategorii. Tato kategorie byla v modelu použita jako referenční.

Z proměnných, které lze vztáhnout k *socioekonomické* štěpné linii, jsem do modelu zařadil tři různé agregované indikátory. Zaprvé, indikátor *dosážené vzdělání* respondentů byl operacionalizován na základě totožné otázky (C500) z průzkumu BOP (CEO 2021). Výsledná podoba indikátoru obsahovala tři kategorie. Pro zařazení do kategorie *univerzitní vzdělání* byly sloučeny čtyři různé varianty (#8 Diplomatura, #9 Llicenciatura, #10 Master, #11 Doctorat) fází univerzitního vzdělávání v Katalánsku. Pro kategorii *středoškolského vzdělání* jsem sloučil tři varianty (#5 Batxillerat, #6 Grau Mitja, #7 Grau Superior) fází středoškolského vzdělávání v Katalánsku. Pro kategorii *základní škola či bez vzdělání* jsem sloučil čtyři varianty (#1 No sap llegir, #2 ESO menys de 5 anys, #3 ESO sense completar, #4 Batxiller Elemental) stupňů od negramotnosti, přes nedokončené základní vzdělání, až po absolvované pouze základní vzdělání. Tato kategorie byla v logistickém modelu zvolena jako referenční. Zadruhé, indikátor *typu zaměstnání a ekonomické aktivity* respondentů byl operacionalizován jako agregovaná proměnná na základě průniku čtyř otázek v datech BOP, a to zaměstnanost (C401), typ ekonomické neaktivity (C401A), typ ekonomické aktivity (C401B) a sektor (C440). Výsledný indikátor měl pět kategorií, které jsou výstupem

různých kombinací. Pro zařazení do kategorie *zaměstnavatel* či *živnostník* respondent musí být ekonomicky aktivní a v otázce na typ ekonomické aktivity uvést jako svůj zdroj obživy živnost se zaměstnanci nebo bez zaměstnanců, a to bez ohledu na sektor, v němž je činnost vykonávána. Pro zařazení do kategorie *zaměstnanec ve veřejném sektoru* musel respondent být ekonomicky aktivní, v otázce na typ ekonomické aktivity uvést pracovní poměr buď na dobu určitou nebo dobu neurčitou a v otázce na sektor uvést veřejný. Pro zařazení do kategorie *zaměstnanec v soukromém sektoru* musí být respondent ekonomicky aktivní, v otázce na typ ekonomické aktivity uvést pracovní poměr buď na dobu určitou, nebo neurčitou a v otázce na sektor uvést soukromý. Pro zařazení do kategorie *důchodce, student, pracovník v domácnosti* musel být respondent ekonomicky neaktivní a v otázce na typ ekonomické neaktivity uvést jakoukoliv odpověď. Pro zařazení do kategorie *nezaměstnaný* respondent musel uvést, že nepracuje a v otázce na ekonomickou aktivitu označit nezaměstnaný bez předchozí pracovní zkušenosti nebo s předchozí zkušeností. Tato kategorie byla v modelu zvolena jako referenční, a to ze stejných důvodů, jako u předchozích indikátorů. Zatřetí, indikátor *výše příjmů* respondentů byl operacionalizován na základě totožné otázky (C900) v průzkumu BOP (CEO 2021). Výsledná podoba indikátoru obsahovala tři kategorie. Pro zařazení do kategorie *2 001 € a více* jsem sloučil sedm původních kategorií v šetření BOP, které se nacházely v rozsahu od intervalu *2 001–2 400 €* (#9) až po interval *6 001 € a více* (#15). Pro zařazení respondentů do kategorie *1 001–2 000 €* byly sloučeny tři z kategorií originální proměnné, čili *1 001–1 200 €* (#6), *1 201–1 800 €* (#7) a *1 801–2 000 €* (#8). Pro zařazení do kategorie *méně než 1 001 €* jsem sloučil pět původních kategorií od možnosti *žádných příjmů* (#1) až po příjmy v rozmezí *901–1000 €* (#5). Tato poslední kategorie byla zároveň určena jako referenční. Všechny ostatní varianty odpovědí, které nebyly v popisu vyjmenovány, byly označeny jako nepřítomné (*missing*) a do modelu nezařazeny.

Z proměnných, které se používají jako proxy pro *geografickou* štěpnou linii (*město a venkov*) byla do modelu zařazena jen jediná, a to indikátor *velikost obce*, v níž respondent žije. Tato proměnná byla operacionalizována na základě stejnojmenné otázky (tj. *Habitat*) v průzkumu BOP. Sloučením méně početnějších kategorií došlo ve výsledku k vytvoření proměnné o čtyřech kategoriích. Pro zařazení do kategorie *10 000 obyvatel* či *méně* jsem sloučil dvě původní kategorie *2 000 obyvatel a méně* (#1) a *2 001–10 000 obyvatel* (#2). Pro kategorii *50 001–1 000 000 obyvatel* byly sloučeny dvě kategorie v originálních datech BOP, čili *50 001–150 000 obyvatel* (#4) a *150 001–1 000 000 obyvatel* (#5). Tato kategorie byla zároveň určena jako referenční, taktéž z důvodu očekávání nejmenších preferencí pro

nezávislost mezi respondenty v této velikostní kategorii měst (viz Lepič 2017). Zbylé dvě kategorie, tj. *10 001–50 000 obyvatel* (#3) a *více než 1 000 000 obyvatel* (#6) zůstaly proti podobě v originálních datech nezměněny (CEO 2021). Indikátor hustoty zalidnění municipality nemohl být v individuálních datech využit (na rozdíl od areálových dat), neboť CEO z důvodu ochrany anonymity respondentů v datech neuvádí název obce, v níž respondent žije, pokud má tato obec méně než 1 000 obyvatel. Pod tuto hodnotu přitom spadá více než polovina katalánských obcí (488 z 947 obcí v roce 2017).

Z proměnných, které slouží jako proxy pro *náboženskou* štěpnou linii, jsem vytvořil a do modelu zařadil jeden agregovaný indikátor *náboženské afiliace*, operacionalizovaný na základě průniku dvou otázek v průzkumu BOP, a to *denominace* (C201) a *četnost návštěv církevní instituce* (C202). Výsledná souhrnná proměnná obsahovala čtyři kategorie. Pro zařazení do kategorie *praktikující katolík* musel respondent uvést katolicismus jako svoji náboženskou denominaci a zároveň alespoň dvakrát ročně navštívit církevní instituci. Pro zařazení do kategorie *nepraktikující katolík* musel respondent uvést katolické vyznání a označit, že církevní instituce nikdy nenavštěvuje. Pro zařazení do kategorie *jiná denominace* musel respondent uvést v odpovědi na první otázku denominaci evangelík/protestant, muslim, svědek Jehovův, budhista, ortodoxní křesťan, nebo židovské vyznání, bez ohledu na frekvenci návštěv církevních institucí. K propojení všech ostatních denominací a nerozlišování na praktikující a nepraktikující muselo dojít z důvodu malého vzorku respondentů ve všech těchto kategoriích jiného než katolického vyznání. Finálně, pro kategorii *agnostik či ateista* musel respondent odpovědět, že nemá žádnou denominaci a zároveň se označit za agnostika či ateistu. Tato poslední kategorie byla v analýze vybrána jako referenční, a to přesto, že logika výběru této referenční kategorie sleduje jinou logiku než všechny ostatní. Na základě postulátů, které přednáší Astor (2020) nelze očekávat, že by mezi respondenty z této kategorie byla malá podpora pro nacionalismus a nezávislost Katalánska. Je tomu spíše naopak. Výběr kategorie jako referenční však byl omezen menším vzorkem odpovědí v ostatních kategoriích. Jelikož malá velikost vzorku v referenční kategorii může výrazně zkreslit výsledné koeficienty logistického modelu, rozhodl jsem se zařadit početnější kategorii jako referenční, bez ohledu na to, že očekávání s ní spojená jsou inverzní.

Do modelu byly též vloženy dvě kontrolní *demografické* proměnné. Zaprvé, indikátor *věková skupina* byl operacionalizován na základě stejnojmenné otázky v průzkumu BOP. Výsledná proměnná obsahuje tři posloupné kategorie. Kategorie *18–34 let* byla vytvořena

sloučením původních dvou kategorií 18–24 let a 25–34 let. Kategorie *35–64 let* je výsledek spojení kategorií 35–49 let a 50–64 let. Kategorie *více než 64 let* zůstala jako v originálním datovém souboru. Tato kategorie byla zvolena jako referenční, rovněž z důvodu očekávání nejslabší podpory pro katalánský nacionalismus a nezávislost u respondentů této kategorie. Zadruhé, indikátor *gender* byl operacionalizován taktéž na základě stejnojmenné otázky v průzkumu BOP, přičemž obě kategorie možných variant, *muž* a *žena*, zůstaly stejné jako v původních datech. Kategorie žen byla vybrána jako referenční v logistickém modelu.

Stejně jako v případě závisle proměnné v individuálním modelu i zde platí, že vážení dat dle populační velikosti čtyř katalánských provincií jsem z databáze odstranil. Důvodem byla nepotřebnost aplikace vah při propojení několika po sobě jdoucích průzkumů (viz také Rodon, Guinjoan 2018) a na to navazujícím rozčlenění vzorku respondentů do analyticky vymezených oblastí prostorových režimů.

3.5.3 Proměnné nezahrnuté do modelu a trychtýř kauzality

V literatuře k utváření a podmíněnosti politických afiliací je všeobecně přijímán fakt, že tyto afiliace jsou formovány faktory strukturovanými *trychtýřem kauzality* (viz Chernyha, Burg 2012; Hobolt 2016), který podmíněnost rozhodování konceptualizuje jako výsledek interakcí mezi dlouhodobě působícími strukturálními indikátory štěpných linií a faktory spojenými s efektem kontextu. Z krátkodobého hlediska do těchto interakcí výrazně intervenují postojové a identitární faktory, které jsou zároveň výsledkem působení struktury a kontextu (včetně vlivu aktérů). Tuto komplexní multi-podmíněnost nelze snadno vyjádřit v analytickém modelu, ač k tomu metodologie výzkumu často směřuje (Barceló 2014).

Analytické modely v této práci jsou nicméně omezeny na zkoumání souboru proxy indikátorů, které reprezentují strukturální štěpné linie, a na zkoumání multi-měřítkového efektu kontextu, který je měřen nepřímo jako reziduální variabilita (srov. King 1996). Je tomu tak proto, že cílem této analýzy primárně je zkoumat proměny strukturální (hlavně etno-kulturní) báze katalánského nacionalismu v časoprostoru, a určit, nakolik jsou výsledkem incidence nacionalistické mobilizace. Tento potenciálně inovativní rámec výzkumu, který dosud nebyl systematicky aplikován v žádném případě (regionálního) nacionalismu, není z důvodu rozsahu kompatibilní s detailním propracováním analytických modelů dle logiky trychtýře kauzality. Ověření nalezené míry *variability* a *nestacionarity* v komplexní

podobě interakcí v trychtýři kauzality je však jedním z možných témat na tuto práci navazujícího výzkumu. Z výše uvedených důvodů je zřejmé, že ač proměnné národní identity nebo ideologické inklinace mají značný efekt na utváření politických afiliací, jak ostatně opakovaně potvrzují mnohé výzkumy (např. Serrano 2013, 2020), nemohly být do analýzy tohoto zaměření zařazeny.

3.6 Metody zpracování dat

Z uvedené konceptualizace nacionalismu jako jevu a procesu, jenž operuje zároveň na více měřítkových úrovních, a z tematického zaměření této analýzy na studium časoprostorové variability a nestacionarity nacionalistických afiliací, je evidentní, že práce nemůže stavět na úzce definovaném metodickém rámci, nýbrž musí v rámci své metodologie využít širší repertoár metod globální i lokální (prostorové) statistické analýzy. Zjištění této kvantitativní analýzy byla následně ověřována observačním terénním výzkumem v různých oblastech Katalánska v letech 2017, tj. v době intenzivní nacionalistické mobilizace, a 2020, což bylo období, v němž byla nacionalistická politika upozaděná pandemickými opatřeními (Liñeira 2021). V této podkapitole je představena logika užití a další náležitosti všech v práci zařazených metod. Představení metod je uspořádáno dle posloupnosti cílů práce a v nich obsažených otázek – variabilita (vs. nacionalizace), podmíněnost, regionalizace, časoprostorová nestacionarita.

3.6.1 Konvergence a divergence nacionalistických afiliací mezi sub-jednotkami

Pro hodnocení předpokladů spojených *konvergencí* (tj. nacionalizací; viz teorie teritoriální a societální nacionalizace) a *divergencí* (polarizací a fragmentací) hodnot nacionalistických afiliací v sub-jednotkách teritoria bylo využito širší spektrum globálních a lokálních měr variability. Každá ze zahrnutých metod přitom osvětluje jiné aspekty variability a distribuce volební podpory. Jinými slovy, každá metoda měří míru shlukování a polarizace do jisté míry odlišným způsobem.

Směrodatná odchylka je tradiční metoda měření variability, a tím pádem i testování teze nacionalizace (např. Claggett a kol. 1984), pomocí kvantifikace rozptylu hodnot mezi sub-jednotkami od střední, průměrné hodnoty vzorku. Jedná se o druhou odmocninu

z rozptylu. Jelikož však závislost směrodatné odchylky na výši průměru analyzovaného vzorku může výrazně zkreslit výsledky měření, mnozí autoři (např. Jones, Mainwaring 2003; Schakel 2013) preferují testovat nacionalizaci pomocí Giniho koeficientu nebo podobných indexů. Směrodatnou odchylku můžeme rozepsat vzorcem:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{(n-1)} \sum_{i=1}^I (\bar{X}_i - \bar{X})^2},$$

kde n je počet sub-jednotek v datové matici, \bar{X}_i jsou pozorované hodnoty volebních zisků nacionalistických stran (%) v sub-jednotkách a \bar{X} je průměrná hodnota těchto pozorování za celé teritorium. Směrodatná odchylka vychází v intervalu $\langle 0; \infty \rangle$, kde 0 reprezentuje absolutní rovnost mezi sub-jednotkami (tj. nacionalizaci) zatímco ∞ je maximální nerovnost (variabilita). Software použitý pro výpočet byl Microsoft Excel.

Variační koeficient je odvozen od směrodatné odchylky, a to tak, že je definovaný jakožto podíl směrodatné odchylky a aritmetického průměru. Tímto převodem vznikne indikátor, který definuje procentuální vyjádření odchylky hodnot od průměru (viz Hendl 2012). Tato bezrozměrná veličina, která se dá vyjádřit procenty, je vhodná v případě analyzování dat, která nemají stejné průměry. Variační koeficient můžeme rozepsat vzorcem:

$$V = \frac{\sqrt{\frac{1}{(n-1)} \sum_{i=1}^I (X_i - \bar{X})^2}}{\bar{X}},$$

kde \bar{X} je průměr sledovaného ukazatele, X_i je hodnota konkrétního pozorování a n je počet sub-jednotek v datové matici. Variační koeficient vychází v intervalu $\langle 0; 1 \rangle$, kde 0 značí absolutní rovnost mezi sub-jednotkami (nacionalizaci) zatímco 1 je maximální nerovnost (variabilita). Hodnoty koeficientu lze snadno převést do procentuálního vyjádření a takto interpretovat. Software použitý pro výpočet byl EasyStat 1.0⁶⁶.

Giniho koeficient je oproti směrodatné odchylce a variačnímu koeficientu nezávislý na průměru datové matice, jelikož se počítá z recipročních vzdáleností mezi pozorovanými hodnotami. Giniho koeficient je založen na výpočtu Lorenzovy křivky, když skrze výpočet odchylky křivky od diagonály vyjadřuje rozložení nerovnosti v souboru hodnot, nebo jinak

⁶⁶ EasyStat je dostupný na odkazu <http://web.natur.cuni.cz/~pepino/EasyStat.zip> (Novotný a kol. 2014).

řečeno, míru variability hodnot mezi sub-jednotkami. Avšak náchylnost na zkreslení dané odlehlými hodnotami a nemožnost pomocí tohoto indikátoru identifikovat shluky v rámci teritoria přináší nutnost komplementovat měření variability (a nacionalizace) sofistikovanějšími metodami, konkrétně skrze Theilův koeficient, mediánový poměr šancí (MOR) a prostorovou autokorelaci. Giniho koeficient můžeme rozepsat vzorcem:

$$G = \frac{1}{2yn^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|,$$

kde n je počet sub-jednotek v datové matici, y_i a y_j jsou pozorované hodnoty volební podpory pro nacionalistické strany v sub-jednotkách i a j , a y je průměrná hodnota pozorování za celé teritorium. Giniho koeficient vychází v intervalu $\langle 0; 1 \rangle$, kde 0 označuje absolutní rovnost napříč sub-jednotkami (nacionalizaci) a 1 je maximální nerovnost (tj. polarizace). Software použitý pro výpočet byl EasyStat 1.0.

Theilův koeficient, vyvinutý jako metoda pro měření nerovnosti příjmů, je pro účely této analýzy přínosný, neboť svým výpočtem umožňuje prostorovou dekompozici variability mezi (dvě) různé měřítkové úrovně (Novotný 2007; Duque, Hierro 2016). Komplexní variabilita se skládá z variability (1) mezi analyzovanými jednotkami (např. *comarcas*) a (2) uvnitř těchto jednotek (tj. mezi sub-jednotkami příslušného *comarca*). Tím pádem lze skrze tuto metodu určit měřítkovou úroveň s nejvyšší inter- a intra-skupinovou (areálovou) hodnotou variability. Hlavní výhodou této formy dekompozice je očištění míry variability mezi sub-jednotkami od míry variability mezi jednotkami na vyšší měřítkové úrovni (viz Rohla a kol. 2018). Právě nerozlišení inter- a intra-skupinové (areálové) složky je značným problémem odděleného měření variability na několika měřítkových úrovních, a to hlavně s ohledem na komparaci mezi měřítky agregace (např. skrze Giniho koeficient). Theilův koeficient je měřen na základě kalkulace *entropické vzdálenosti* pozorovaných hodnot od situace absolutní rovnosti. Může být rozepsán vzorcem:

$$T = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{y} \ln \frac{y_i}{y},$$

kde T je celková variabilita hodnot volební podpory katalánských nacionalistických stran mezi jednotkami (T_B) a uvnitř jednotek (T_W) (tj. mezi sub-jednotkami) souboru, n je počet sub-jednotek v datové matici, y_i je pozorovaná hodnota volební podpory nacionalistických

stran v i -té sub-jednotce a y je průměrná hodnota pozorování za celé teritorium. Prostorová dekompozice variability na inter- a intra-skupinovou (areálovou) složku, která slouží jako základ pro komparaci míry variability mezi měřítkovými úrovněmi, je zapsána vzorcem:

$$T = \left(\sum_{j=1}^k \frac{n_j y_j}{n y} \ln \frac{y_j}{y} \right) + \left(\sum_{j=1}^k \frac{1}{n} \frac{y_j}{y} \sum_{i=1}^{n_j} \frac{y_{ij}}{y_j} \ln \frac{y_{ij}}{y_j} \right) = T_B + T_W,$$

kde k je počet jednotek (např. *comarcas*), n je počet sub-jednotek (municipalit), n_j je počet municipalit v j -tém *comarca*, y_j je pozorovaná hodnota volební podpory nacionalistických stran v j -tém *comarca* a y_{ij} odkazuje na pozorovanou hodnotu podpory pro nacionalistické strany v i -té municipalitě j -tého *comarca*. Theilův koeficient vychází v intervalu $\langle 0; \ln n \rangle$, kde 0 je absolutní rovnost napříč sub-jednotkami (nacionalizace) a $\ln n$ reprezentuje maximální nerovnost. Software použitý pro výpočet byl EasyStat 1.0.

Mediánový poměr šancí (MOR) je měrou polarizace, jež rovněž rozkládá variabilitu na více (pěti) měřítkových úrovních. Tato inferenční metoda byla původně vyvinuta pro měření (etnické) rezidenční segregace (Jones a kol. 2015) a posléze adaptována za účelem výzkumů ve volební geografii (Rohla a kol. 2018). Intenzita polarizace je inferována skrze MCMC simulaci. Výsledkem je jistá míra polarizace na měřítkové úrovni, která je zároveň očištěná od hodnot polarizace, které se vyskytují na všech vyšších měřítkových úrovních (viz Rohla a kol. 2018, s. 119), přičemž program vypočte i související 95% intervaly spolehlivosti inference. Víceúrovňový logistický model (*logit*) pro inferenci míry polarizace je rozepsán vzorcem:

$$PropNatVote_{jkl} \sim Binomial(TotalVote_{jkl}, \pi_{jkl})$$

$$logit(\pi_{jkl}) = \beta + f_l + v_{kl} + u_{jkl}$$

$$f_l \sim N(0, \sigma_f^2)$$

$$v_{kl} \sim N(0, \sigma_v^2)$$

$$u_{jkl} \sim N(0, \sigma_u^2)$$

$$Var(PropNatVote_{jkl} | \pi_{jkl}) = \frac{\pi_{jkl}(1 - \pi_{jkl})}{TotalVote_{jkl}},$$

kde $PropNatVote_{jkl}$ je proporce (nikoliv procento) volební podpory pro katalánské nacionalistické strany v municipalitě j , *comarca* k a provincii l vzhledem k celkovému počtu

odevzaných hlasů pro všechny politické strany v této municipalitě, comarca a provincii. $TotalVote_{jkl}$ je absolutní počet voličů v municipalitě, comarca a provincii, kteří hlasovali pro jakoukoliv stranu v regionálních volbách 2017, přičemž i zde byla data očištěna o hlasy neplatné, prázdné a odevzdané v zahraničí (tzv. CERA). β je celková průměrná log-pravděpodobnost volby pro katalánské nacionalistické strany, f , v a u indikují *logit* pro příslušnou měřítkovou úroveň a σ^2 je výraz variability (tzv. *variance term*) na těchto úrovních (f , v , u). MOR se vypočte z σ^2 za pomoci následujícího vzorce (viz Larsen, Merlo 2005, s. 83):

$$MOR = \exp(\sqrt{2} \times \sigma^2 \times \Phi^{-1}(0.75)),$$

kde Φ značí kumulativní distribuční funkci normálního rozdělení s průměrem 0 a směrodatnou odchylkou 1, a 0,75 reprezentuje 75. percentil (tj. třetí kvartil). Mediánový poměr šancí vychází v intervalu $\langle 1; \infty \rangle$, kde 1 reprezentuje absolutní rovnost sub-jednotek a ∞ je maximální polarizace. Software použitý pro výpočet byl program MLwiN 3.04 (Browne 2019; Charlton a kol. 2019)⁶⁷.

Prostorová autokorelace je metoda korelace určitého jevu s sebou samým v prostoru (Anselin 1995; Shin, Agnew 2002; Spurná 2008b; Bavaud 2013). Mají-li vysoké hodnoty pozorování tendenci shlukovat se do některých oblastí teritoria zatímco nízké hodnoty do jiných, lze pozorovat *pozitivní* prostorovou autokorelaci. Pokud se vysoké a nízké hodnoty shlukují k sobě, jedná se o *negativní* prostorovou autokorelaci. Metoda umožňuje detekovat stupeň celkového shlukování vysokých a nízkých hodnot volební podpory katalánských nacionalistických stran (skrze *Moranovo I*) a vizualizovat a následně identifikovat lokální prostorové shluky vysokých a nízkých hodnot, a tím odhalit prostorové vzorce i případnou socio-politickou fragmentaci teritoria (skrze analýzu *LISA*) (Anselin 1995; Spurná 2008b). Prostorové rozložení a koheze shluků vypovídá o potenciálu nacionalizace do té míry, že indikuje význam a lokalizaci místních specifik v podpoře pro nacionalistické strany oproti situaci prostorově vyrovnaných vzorců nacionalistických afiliací. Moranovo I je rozepsáno vzorcem:

$$I = \frac{\sum_i \sum_j w_{ij} z_i z_j}{S_0 (\sum_i z_i^2 / n)},$$

⁶⁷ Rasbash, J., Charlton, C., Browne, W., Healy, M. and Cameron, B. (2009) *MLwiN Version 2.36*. Centre for Multilevel Modelling, University of Bristol.

kde $S_0 = \sum_i \sum_j w_{ij}$, kdežto z_i a z_j jsou pozorované hodnoty volební podpory katalánských nacionalistických stran v i -té a j -té sub-jednotce zapsané jako odchylky od průměru, w_{ij} označuje prostorový interval (*lag*) i -té sub-jednotky zadaný do *matice prostorových vah* a n odpovídá počtu sub-jednotek (např. municipalit) v rámci teritoria. Moranovo I vychází v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$, kde -1 je maximální záporná a 1 je maximální kladná prostorová auto-korelace. Hodnoty blízké 0 indikují, že neexistuje prostorová asociace. Software použitý pro výpočet byl GeoDa 1.6⁶⁸ a ArcGIS 10.

Aby mohl software rozpoznat prostorové asociace a lokalizovat klastry, je nezbytné zvolit a vytvořit matici prostorových vah. Za účelem nalezení nejvhodnější (čili nejméně zkreslující) matice pro analýzu na úrovni katalánských municipalit jsem vytvořil sadu grafů s různými typy prostorových vah a následně s různými vzdálenostmi v rámci matice vah na základě prahové vzdálenosti (viz Spurná 2008b). Jako výsledek porovnání těchto grafů byla definována mezní vzdálenost 13,5 km jako optimální matice prostorových vah v této práci. Tato vzdálenost vhodně reprezentuje specifika struktury municipalit v Katalánsku a vykazuje relativně nízké zkreslení výsledků (viz také Kouba 2007).

Mapový podklad (*shapefile*) pro účel analýzy v aktuálním vymezení municipalit jsem získal z databáze Open Data na webu Generalitat de Catalunya⁶⁹. Vzhledem k tomu, že se počet municipalit v Katalánsku mezi lety 1980 a 2017 proměňoval, byl tento shapefile odpovídajícím způsobem pro jednotlivé roky upraven. Kromě výše zmíněné obce *Medinyà* nebyla jako jediná municipalita do analýzy zahrnuta obec *Palmerola*, jelikož její volební data byla k dispozici pouze za období 1980–1988. Data v těchto letech (1980, 1984, 1988) byla přidělena k municipalitě *Les Lloess*, ke které se *Palmerola* v roce 1991 připojila.

3.6.2 Uniformní a diverzifikovaná reakce sub-jednotek na národní podněty

K měření uniformity (či diverzifikace) reakce prostorových jednotek na podněty z vyšších měřítkových úrovní, tedy druhé původní konceptualizace teze nacionalizace, jsem využil variantu tzv. **národního, regionálního a lokálního efektu**, které byly vyvinuty pro měření nacionalizace již raných studiích (viz Claggett a kol. 1984). Autoři touto metodou navázali na originální měření nacionalizace, které vyvinul Stokes (1967). Tyto efekty, odvozené od

⁶⁸ GeoDa je k dispozici na následujícím webovém odkazu: <http://geodacenter.github.io/>.

⁶⁹ Tento shapefile je k dispozici na následujícím webovém odkazu: <http://dadesobertes.gencat.cat/ca/>.

výpočtu směrodatné odchylky, rozdělují celkovou variabilitu v datech na variabilitu, která je produkována na úrovni národní (tj. zde úroveň Katalánska), regionální (zde *comarcas*) a lokální (zde municipality). Nastane-li uniformita v posunech hodnot volebních zisků mezi sub-jednotkami, národní efekt bude převyšovat regionální a lokální efekty. Naopak vysoké hodnoty lokálního (regionálního) efektu indikují, že posuny volebních zisků mezi po sobě jdoucími volbami jsou diverzifikované na lokální (regionální) úrovni, a tudíž prostorově specifické a ve své podstatě nikoliv nacionalizované. Tyto míry uniformity jsou rozepsány následujícími třemi vzorci:

$$\text{Národní efekt} = \sum_{j=1}^J (\bar{X}_j - \bar{X})^2,$$

$$\text{Regionální efekt} = \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K (\bar{X}_{(k)j} - \bar{X})^2,$$

$$\text{Lokální efekt} = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K (x_{i(k)j} - \bar{X}_{(k)} - \bar{X}_j + \bar{X})^2,$$

kde \bar{X}_j je pozorovaná hodnota volební podpory pro nacionalistické strany v j -tých volbách, $\bar{X}_{(k)j}$ je pozorovaná hodnota volební podpory v k -tém distriktu v j -tých volbách, $x_{i(k)j}$ je pozorovaná hodnota volební podpory v i -té municipalitě k -tého distriktu v j -tých volbách, $\bar{X}_{(k)}$ je průměrná hodnota pozorovaných hodnot volební podpory pro nacionalistické strany v k -tém distriktu a \bar{X} je hodnota velkého průměru všech příslušných pozorování. Výsledné hodnoty, korespondující se *sumou čtverců*, byly děleny $(n-1)$ a odmocněny na druhou, a to z důvodu transformace do ekvivalentu směrodatné odchylky. Tento postup taktéž zohlední rostoucí počet sub-jednotek mezi příslušnými efekty (měřítkovými úrovněmi) a v čase.

Zároveň jsem byl nucen provést dvě parciální modifikace původní metody z výzkumu Claggett a kol. (1984). Obě byly vynuceny specifikami kontextu volebního systému oproti situaci v USA, kde má toto měření nacionalizace svůj počátek. Zaprvé jsem použil soubory dvou po sobě následujících voleb ($j = 2$) namísto pěti jako Claggett a kol. (1984), účelem čehož bylo získat vzhled do každé z po sobě jdoucích proměn, aniž by tyto proměny byly zprůměrovány delším časovým obdobím. Zadruhé, a ze stejného důvodu, jsem jednotlivé shluky dvou po sobě jdoucích voleb zkombinoval tak, aby se postupně překrývaly. Úplný

přehled kombinací a překryvu volebních let přináší Tabulka 10 v podkapitole 5.3. Národní, regionální a lokální efekt vycházejí v intervalu $\langle 0; \infty \rangle$, kde 0 značí absolutní uniformitu v posunech mezi sub-jednotkami mezi dvěma po sobě jdoucími volbami (tj. nacionalizaci) a ∞ je maximální diverzifikace. Software používaný pro výpočet byl Microsoft Excel.

Korelační analýza pomocí metody Pearsonova korelačního koeficientu pro testování vztahu mezi hodnotami volebních zisků politických stran ze dvou po sobě jdoucích voleb byla užita jako indikátor uniformních reakcí v publikaci Tapiador a Mezo (2009). Vysoké koeficienty korelace indikovaly uniformitu ve volebních posunech mezi sub-jednotkami. Nízké hodnoty koeficientu naopak naznačovaly transformaci ustanovených prostorových vzorců, a tudíž diverzifikaci reakce. Zdroje transformace mohou být specifické pro lokalitu stejně jako mohou vyvěrat z regionální či národní úrovně. Pearsonův korelační koeficient může být rozepsán vzorcem:

$$r = \frac{s_{xy}}{s_x s_y},$$

kde s_{xy} je kovariancí proměnných x a y psaných jako $s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$, a s_x je směrodatná odchylka proměnné x , a s_y je směrodatná odchylka proměnné y . Pearsonův korelační koeficient vychází v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$, kde -1 indikuje maximální zápornou a 1 je maximální kladná lineární korelace mezi proměnnými. Hodnoty blízké 0 indikují, že mezi proměnnými neexistuje žádná korelace a tudíž ani vazba. Pro kalkulaci korelační analýzy jsem použil software SPSS 24.0.

Jelikož vysoké hodnoty korelačního koeficientu indikují uniformitu volebních posunů napříč sub-jednotkami, potvrzují tím předpoklady teze nacionalizace. Naproti tomu zjištění nízkých hodnot korelačního koeficientu sice indikuje transformaci prostorových vzorců, avšak z této analýzy nelze zjistit zdroj a formu této proměny. V tomto ohledu není možné souhlasit s interpretací, kterou předkládají Tapiador a Mezo (2009, s. 324), že nízké hodnoty korelačního koeficientu *vždy* podporují tezi nacionalizace. Podnítl-li impuls z národní úrovně neuniformní politické chování napříč teritoriem, musí tyto transformované vzorce politických afiliací alespoň korespondovat s distribucí celo-teritoriální struktury štěpných linií, aby mohla být teze nacionalizace potvrzena. V opačném případě dokonce i stimuly z národní úrovně, pokud vyvolávají lokálně specifické reakce, nemohou být vnímány jako kompatibilní s premisami teze nacionalizace (viz také Claggett a kol. 1984).

3.6.3 (Ne)stacionarita incidence struktury štěpných linií

Pro zkoumání vazeb mezi nacionalistickými afiliacemi elektorátu a distribucí štěpných linií jsem nejprve použil **lineární regresní analýzu**, která využívá metodu nejmenších čtverců (OLS, anglicky *Ordinary Least Squares*). Lineární regrese slouží jako nástroj pro modelování vztahu mezi závisle proměnnou a jednou či více nezávisle proměnnými. Zkoumáním vazby mezi nacionalistickými afiliacemi a distribucí štěpných linií se tato metoda pokouší identifikovat proměnné (sloužící jako proxy pro štěpné linie), které mají efekt na intenzitu volebních afiliací ke katalánským nacionalistickým stranám. Regresní model může v tomto případě být rozepsán vzorcem:

$$y_i = \beta_0 + \sum_k \beta_k x_{ik} + \varepsilon_i,$$

kde y_i je i -té pozorování závisle proměnné y , protože x_{ik} je i -té pozorování k -té nezávisle proměnné x . β_0 je regresní konstanta (intercept), β_k je regresní koeficient, jenž udává sklon regresní přímky ze vzorku n pozorování a ε_i je výraz náhodné chyby s nulovým průměrem (Brunsdon a kol. 1996). Lineární regrese vychází v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$, kde -1 indikuje maximální zápornou a 1 je maximální kladná asociace mezi proměnnými. Hodnoty blízké 0 indikují, že mezi proměnnými neexistuje žádná asociace. Software použitý pro výpočet byl SPSS 24.0.

Analýzy byly provedeny s daty pro volební roky v období 2010–2017, tedy v období strmého nárůstu intenzity explicitní artikulace a performance katalánského nacionalismu a nacionalistických (secesionistických) afiliací (Rico 2012; Rico, Liñeira 2014). První krok analýzy sestával z testování úplného regresního modelu s proměnnými, které reprezentují všechny výše představené štěpné linie. Následně byly detekované proměnné, u kterých se ukázala statisticky významná adheze k závisle proměnné, načež byla testována stacionarita efektů těchto proměnných v prostoru, a to za účelem ověření předpokladů třetí konceptualizace teze nacionalizace. Nicméně, lineární regrese jakožto typ *globální* statistické metody implicitně očekává prostorovou stacionaritu a tím validitu nalezené asociace mezi proměnnými ve všech částech teritoria. Proto musela být analýza kompletována za pomoci metody GWR. Efekty štěpných linií jsou celo-teritoriální pouze v případě, že geograficky vážená regrese podstatným způsobem nezlepší těsnost vazby mezi závisle a nezávisle proměnnými skrze identifikaci prostorově proměnlivých (tj. nestacionárních) afiliací.

Geograficky vážená regrese, na rozdíl od lineární regrese, umí odhalit prostorovou nestacionaritu mezi závisle a nezávisle proměnnými na základě závislosti mezi geograficky blízkými jednotkami (Brunsdon a kol. 1998; Spurná 2008a; Mansley, Demšar 2015). Jako prostorová (*lokální*) statistická metoda může GWR napomoci testování třetí konceptualizace teze nacionalizace, a to skrze ilustrování (ne)stacionarity vztahu mezi nacionalistickými afiliacemi a strukturou štěpných linií na teritoriu Katalánska. GWR vypočítává parametry pro každý regresní koeficient. Pro určení rozsahu okolních parametrů zahrnutých do odhadu lokálního regresního koeficientu (viz Brunsdon a kol. 1998, s. 433) musela být stanovena matice vah šířky pásma od jádra (Spurná 2008a). V této analýze bylo využito adaptivní jádro tzv. *bi-square kernel bandwidth*. Pro vizualizaci výsledků byl využit stejný mapový podklad (shapefile), jaký je popsán v odstavci o *prostorové autokorelaci*.

Vizualizace prostorově proměnlivých parametrů delimituje oblasti s podobnou úrovní asociace mezi proměnnými. Pokud se skrze analýzu GWR zahrnutím efektu nestacionarity podstatně zvýší těsnost a kvalita asociace mezi proměnnými v porovnání s lineární regresí, musí být předpoklad celo-teritoriálního efektu štěpných linií a validita teze nacionalizace zamítnuty. Naopak při zachování podobné explanační kapacity regresního modelu můžeme považovat asociace za prostorově stacionární a teritorium tudíž nacionalizované. Z tohoto důvodu byly použity stejné analyzované proměnné a roky jako v případě lineární regrese. Jelikož je reflektována geografická lokace jednotlivých pozorování, model GWR může být rozepsán vzorcem:

$$y_i = \beta_{i0} + \sum_k \beta_{ik} x_{ik} + \varepsilon_i ,$$

kde y_i je i -té pozorování hodnoty závisle proměnné, x_{ik} je i -té pozorování k -té nezávisle proměnné, β_{i0} je regresní konstanta (*intercept*) v lokalitě i , β_{ik} je hodnota k -tého parametru regresního koeficientu v lokalitě i , a ε_i je náhodný chybový znak s nulovým průměrem (Brunsdon a kol. 1996). Geograficky vážená regrese nabývá hodnot v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$, kde -1 indikuje maximální zápornou a 1 maximální kladnou asociaci mezi proměnnými. Hodnoty blízké 0 indikují, že mezi proměnnými neexistuje žádná asociace. Software užitý pro výpočet byl GWR 4.0⁷⁰.

⁷⁰ GWR 4.0 je k dispozici na následujícím webovém odkazu: <https://gwrtools.github.io/>.

3.6.4 Metody delimitace katalánského teritoria a socio-politická regionalizace

Na základě výstupů z analýzy prostorové autokorelace a geograficky vážené regrese došlo k návrhu *delimitace* tří oblastí v rámci Katalánska, jež se liší intenzitou nacionalistických afiliací, mírou variability těchto afiliací a také v incidenci podmiňujících faktorů. Zmíněné výstupy byly následně ověřeny metodou shlukové analýzy, která dospěla k podobné formě delimitace. Tyto tři oblasti (pokud zahrneme i specifický, ač rozlohou velmi malý, region *Val d'Aran*, jedná se o čtyři delimitované oblasti) na základě jejich vícenásobné odlišnosti nazývám *prostorové režimy*. Pro podobný, ačkoliv v několika aspektech odlišný, přístup k delimitaci prostorových režimů viz Duque a Hierro (2016) nebo také Šimon (2015). Tyto prostorové režimy jsou oblasti specifické socio-politické konfigurace a jejich delimitace je omezena pouze na aspekty, skrze jejichž analýzu byly oblasti vymezeny. Socio-politická konfigurace by uvnitř prostorového režimu měla být homogenní a zároveň z externího hlediska odlišitelná od většiny aspektů konfigurace v ostatních prostorových režimech. Jinými slovy, intenzita nacionalistických afiliací musí v rámci oblasti být podobně silná či slabá, faktory sytící tyto afiliace musí být stejné, a obojí musí zároveň být odlišitelné od ostatních jednotek. V tomto ohledu pro delimitaci nestačí použít pouze Theilův koeficient, jak navrhuje Duque a Hierro (2016), neboť tato metoda nebere v potaz efekt nezávisle proměnných. Namísto toho v této práci zdůrazňuji užitečnost využití kombinace výstupů tří metod, a to prostorové autokorelace, geograficky vážené regrese a shlukové analýzy. První dvě metody byly představeny v podkapitolách 3.6.1 a 3.6.3.

Shluková analýza je explorační metoda, jež navrhuje rozdělení jednotek analýzy do systému kategorií, přičemž tento systém je založen na podobnosti hodnot mezi jednotkami patřícími do stejné kategorie a odlišitelnosti hodnot od jednotek, které náleží do rozdílné kategorie (viz Hendl 2012). Míra podobnosti a rozdílnosti hodnot ve shlukové analýze byla založena na čtverci euklidovské vzdálenosti. Wardova metoda byla použita jako algoritmus shlukování, neboť jejím účelem je minimalizace heterogenity navržených shluků. Výsledek analýzy (doplňeno *K-Means*) byla hierarchická definice shluků, které lze interpretovat jako delimitaci prostorových režimů. Pro dodržení formy vícenásobné delimitace jsem analýzu udělal nejprve s hodnotami nacionalistických afiliací (respektive s jejich *z-skóre*) a posléze s hodnotami lokálních odhadů koeficientů vyjadřujících vztah mezi závisle proměnnou a etno-kulturními nezávisle proměnnými. Vizualizované výstupy byly porovnány s mapami prostorové autokorelace a GWR, načež došlo na základě *průniku* těchto map k prvotnímu

konkrétnímu návrhu delimitace prostorových režimů, a to na úrovni municipalit. Popsaným postupem byly definovány tři velké **prostorové režimy** v regionu – nacionalistické jádro na severu Katalánska, metropolitní a pobřežní oblasti Katalánska a jižní Katalánsko. Nadto z analýz vyvěrá nutnost vymezit malý prostorový režim v regionu *Val d’Aran* v Pyrenejích. V prvotním návrhu jsem rovněž vymezil dvě přechodové oblasti, při katalánsko-aragonské hranici a severovýchodní cíp Katalánska okolo *Figueres* (Lepič 2017). Z praktických důvodů i kvůli pozdějším posunům afiliací byly tyto přechodné oblasti sloučeny s hlavními prostorovými režimy (viz Obrázek 4).

Proces delimitace prostorových režimů na základě *kombinace výstupů* tří doplňujících se metod neprobíhal skrze exaktní statistické měření, nýbrž pomocí vizuálního odhadu dle evidence z mapových výstupů. Po fázi odhadu delimitace proběhlo samotné vymezení, jež ovšem bylo nutné přizpůsobit možnostem dat pro navazující analýzy. Zatímco delimitace teritoria byla provedena s využitím dat na municipální úrovni, finální vymezení muselo být přizpůsobeno měřítkové úrovni *comarcas*. Navazující analýzy používají data z průzkumů BOP (CEO 2021), které veřejně nepublikují údaje o municipalitě, v níž respondenti bydlí. Původní návrh delimitace teritoria na základě analýzy areálových dat je vidět na Obrázku 3, kdežto mapa znázorňující finálně vymezené prostorové režimy dle úrovně *comarcas* je zobrazena na Obrázku 4.

Navržené vymezení prostorových režimů je otevřené kritické diskuzi, neboť vizuální odhad je hrubý, lokální perimetry mohou na okrajích map vykazovat zkreslení (viz Agnew 1997) a úroveň *comarcas* je pro přesnou delimitaci málo podrobná. V návaznosti na výše představenou konceptualizaci prostorových režimů je k tomu nezbytné operacionalizovat vymezení prostorových režimů s přihlédnutím k teritoriální multi-měřítkové struktuře a vazbám. Navazující výzkum je tudíž zapotřebí, aby bylo možné zodpovědět otázku, jaký exaktní způsob delimitace vykáže nejlepší formu regionalizace a nejmenší míru zkreslení. Způsob, který navrhuji Puig a Ginebra (2015, 2020) je sice po technické stránce exaktní, nicméně však trpí prostorovou roztržitostí, z níž nelze odvodit systematickou regionalizaci teritoria dle socio-politických kritérií. I přes výše uvedené nedostatky v této analýze aplikovaného přístupu k delimitaci a regionalizaci se domnívám, že může být přínosný a potenciálně objevný. Vzhledem k významu prostorové dimenze v katalánském nacionalismu i politice obecně (Puig, Ginebra 2015; Lepič 2017; Rodon, Guinjoan 2018; Aramburu 2020) by v případě nezohlednění prostorových specifik byly geograficky zaměřené analýzy

nevyhnutelně zkresleny (viz také Maza a kol. 2019). Tato skutečnost přispívá k apelům na komprehensivní výzkum možností a limitů socio-politické regionalizace teritorií v duchu geograficky vrstvené analýzy.

Obrázek 4: Rozdělení katalánského teritoria do prostorových režimů dle úrovně *comarcas*

Pozn.: Prostorový režim *Val d'Aran* nebyl pro svou malou velikost dále analyzován.

Po regionalizaci Katalánska a vymezení prostorových režimů došlo v těchto oblastech k testování míry vnitřní *variability* skrze analýzu MOR (areálová data) a *podmíněnosti*, a to skrze analýzu MOR (areálová data) a především pak multinomiální logistickou regresí za

využití individuálních dat. Účelem tohoto kroku bylo ověřit výskyt a míru *nestacionarity* v podmíněnosti nacionalistických afiliací, která byla naznačena již analýzou GWR. Toto umožnilo komplexní přístup k testování nestacionarity, která může být jednak časová (zde mezi latentní a mobilizovanou performancí nacionalismu) a jednak prostorová (zde mezi vymezenými oblastmi prostorových režimů), a zároveň se může projevovat rozdílně na různých měřítkových úrovních agregace.

3.6.5 Podmíněnost katalánských nacionalistických afiliací na úrovni jedinců

Výhradní metodou, pomocí níž byla analyzována individuální data z průzkumů BOP, byla multinomiální logistická regrese. **Logistická regrese** je metoda odhadování a modelování pravděpodobnosti výskytu určitého jevu na základě incidence faktorů vložených do modelu, a u nichž je předpoklad, že výskyt jevu mohou podmínit. Jev samotný má v analýze roli kategorické *závisle* proměnné, zatímco jednotlivé faktory jsou operacionalizovány a užity jako vysvětlující *nezávisle* proměnné. Výstupem analýzy je identifikace faktorů (proxy pro jednotlivé štěpné linie), které mají statisticky významný vliv na pravděpodobnost výskytu jevu, tj. preference pro nezávislost Katalánska oproti preferenci pro status quo či centralizaci. Logistický regresní model může být rozepsán vzorcem:

$$Y = \left(\frac{p^x}{1 - p^x} \right) = a_0 + x_1\beta_1 + x_k\beta_k ,$$

kde *logit* hodnoty p je logaritmem šance zkoumaného jevu (Hendl 2012, s. 456). Interpretace ostatních znaků koresponduje s popisem analýzy lineární regrese. Logaritmus poměru šancí je poté rozepsán vzorcem:

$$\text{Ln} \frac{L_{(1)}}{L_{(0)}} ,$$

kde $L = (p^x / 1 - p^x)$. Pro interpretaci výstupů logistického regresního modelu se používá poměr šancí, jenž je očištěný (*Adjusted*) od efektu kovariance. Takto upravený poměr šancí je rozepsán vzorcem:

$$OR = \frac{Odds_1}{Odds_0} = \exp(\beta_1) .$$

Hlavním výstupem analýzy multinomiální logistické regrese jsou obvykle koeficienty poměru šancí $\exp(\beta_1)$, které jako očištěné od kovariance označujeme AOR (čili *Adjusted Odds Ratio*), a jejich příslušné 95% intervaly spolehlivosti. Kromě těchto hodnot jsem dále v analýze hodnotil hodnoty Waldovy statistiky a směrodatné odchylky, které indikují reliabilitu nalezených asociací. Software použitý pro výpočet je SPSS 24.0. Analýzy na úrovni oblastí prostorových režimů vykazovaly vzhledem ke vzorku respondentů dobrou hodnotu reliability měření. Při podrobnější formě delimitace (např. Rodon, Guinjoan 2018) by však ve výsledných prostorových jednotkách již nebyly vzorky respondentů reprezentativní.

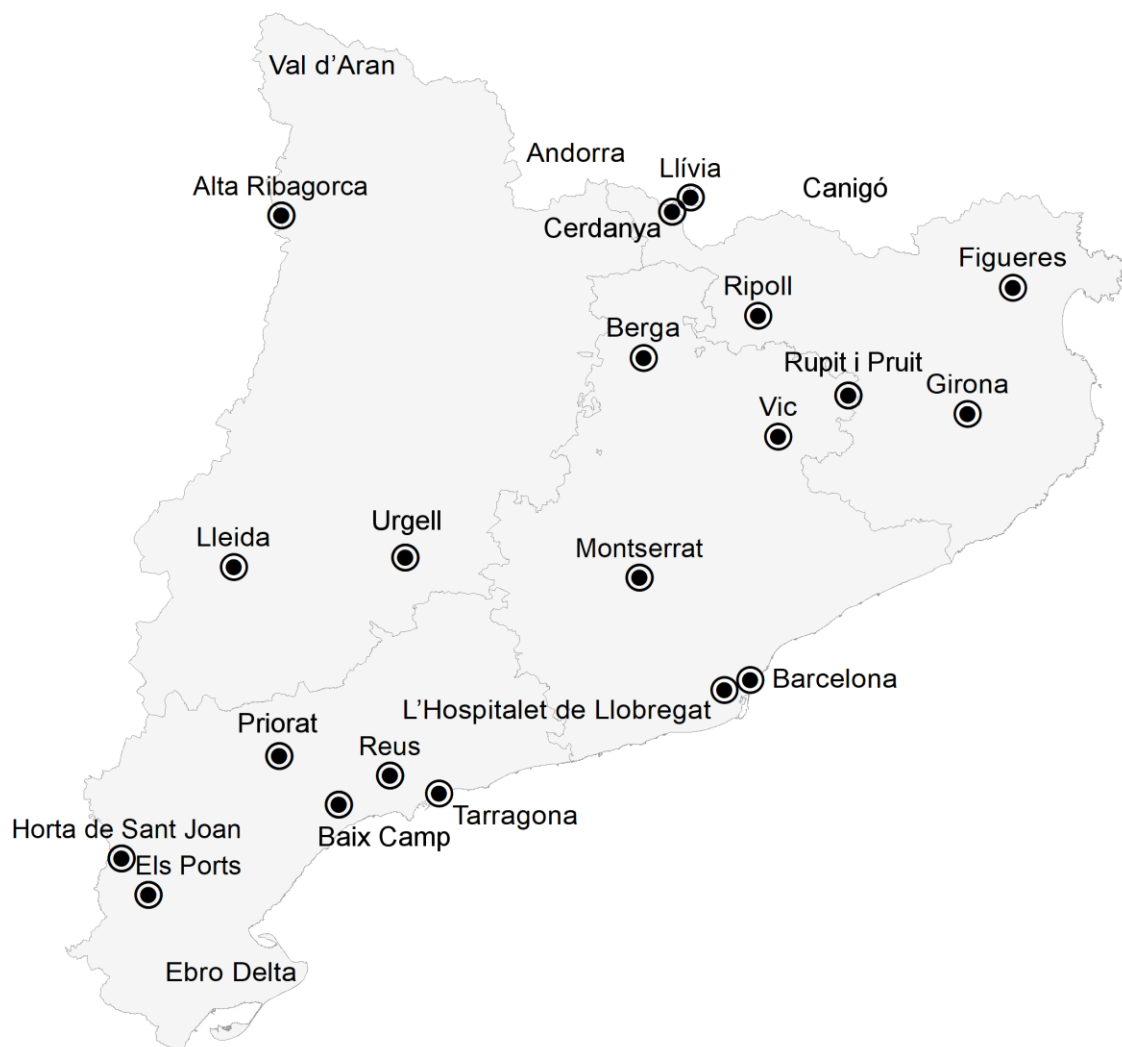
3.7 Topografické názvosloví v Katalánsku

V průběhu celého textu je zmíněno značné množství místních topografických názvů napříč různými oblastmi v Katalánsku. V této závěrečné podkapitole metodické části vizualizují mapu (viz Obrázek 5), která za účelem lepší orientace lokalizuje v práci užitá topografická názvy na teritoriu Katalánska a v jeho těsné blízkosti. Nutno podotknout, že v mapě nejsou znázorněny zcela všechny názvy, které byly zmíněny. Vynechány jsou názvy *comarcas*, které se překrývají s jiným v mapě lokalizovaným místem. Jedná se konkrétně o historický region (a současný comarca) Osona, jehož regionálním centrem je město Vic, dále o oblast comarca Terra Alta v jižním Katalánsku, jehož centrem je město Horta de Sant Joan, a také o mikroregion Alt Camp, který se nachází nedaleko města Reus.

Mapa v první řadě ukazuje lokalizaci municipalit, které odpovídají jádru katalánského nacionalismu, a to na severu Katalánska mezi městy Girona a Berga. Z tohoto pohledu je klíčové i pohoří Guillerries (viz podkapitola 4.4), které není přímo lokalizováno, ale skrývá se pod názvem municipality Rupit i Pruit, která leží v centru této symbolické oblasti ideologie regionálního nacionalismu (viz Obrázek 8). Mimo toto jádro jsou pro nacionalistické intence důležitá místa okolo klášterů Sant Martí del Canigó (včetně hory Canigó ve Francii nedaleko hranice s *El Principat*) a Montserrat, přičemž tento druhý klášter se nachází jako jeden z mála mimo symbolickou oblast severního Katalánska. V souvislosti s vysokou mírou podpory pro katalánský nacionalismus jsou v práci dále diskutovány comarcas Urgell, Cerdanya a Alta Ribagorça. Naopak oblasti v metropolitním Katalánsku okolo Barcelony, např. město L'Hospitalet de Llobregat, v jižním Katalánsku podél toku řeky Ebro, a region Val d'Aran na severozápadě v Pyrenejích jsou diskutovány v souvislosti se slabou afiliací

ke katalánskému nacionalismu. Specifická je situace v malé oblasti mezi comarca Priorat a Tarragonou, která je z tohoto hlediska velice heterogenní.

Obrázek 5: Lokalizace představených topografických jmen v Katalánsku

Poznámka: Prostorové jednotky na pozadí mapy jsou čtyři katalánské provincie, jimiž jsou Barcelona, Girona, Lleida a Tarragona. Urbánní centra provincií jsou v mapě lokalizována.

4 Kontext katalánského nacionalismu od počátku hnutí po současnost

Tato kapitola popisuje hlavní aspekty formování katalánského nacionalismu jako *ideologie* a *hnutí* (včetně jeho institucí) v 19. století, přičemž v souladu s cíli práce kapitolu směřují na pojednání o roli etno-kulturních symbolů a mýtů pro utváření nacionalistických afiliací a ideologie samotné. Kapitola dále představuje dvě dimenze neuniformity v katalánském nacionalismu – v nacionalistické ideologii a distribuci teritoriálních symbolů a afiliací – které vydržely od počátků až do 21. století. Po vymezení hlavních segmentů ve společnosti s ohledem na podporu pro nacionalismus, včetně politických stran a organizací občanské společnosti, a představení oblastí v rámci Katalánska dle pozice v hierarchii významu pro ideologii a hnutí regionálního nacionalismu, kapitola diskutuje faktory sytící jeho afiliace a inkluzivní formy reakce v poslední dekádě. Exkurz do kontextu případu končí pojednáním o dvou vlnách mobilizované performance nacionalismu, které Katalánsko zasáhly v letech 2012 a 2017 (viz Lepič 2017).

4.1 Formování nacionalismu v katalánské společnosti a etno-kulturní symboly

Katalánský nacionalismus se začal formovat jako ideologie a hnutí ovlivněné *romantickým* nacionalismem po německém vzoru (Etherington 2010), přičemž hlavním impulsem byla snaha katalánské inteligence a socio-kulturních profesionálů (např. Hroch 1985) o obnovu a difúzi španělským státem potlačovaného vernakulárního jazyka – *katalánštiny* (Terradas 1990; Conversi 1997). Vyjdeme-li z definice, že národy a nacionalismus potřebují pro svou existenci externí vymezení, a tudíž nikdy neexistují samy o sobě, nýbrž pouze v protikladu k ostatním národním ideologiím a skupinám⁷¹, vynikne role španělského státu a konstrukce pojmu španělského národu pro utváření katalánského národního povědomí. Totéž platí do značné míry i o Francii. Katalánská národní historiografie konstruovala symbolický, identitární a institucionální obraz, jenž zdůrazňoval hluboké historické i duchovní kořeny národu a jeho vernakulárního jazyka, které byly ve všech ohledech starší než symboly španělské a francouzské (Balcells 1996; viz také Hobsbawm 1983, 1992). I přes reinterpretaci (a místy fabrikaci) historie, aby odpovídala národnímu narativu, je nutné zmínit, že Katalánsko bylo díky tradici politické autonomie a institucí, stejně jako z důvodu časně industrializace a na

⁷¹ Pojetí nacionalismu jako jevu inherentně se vymezujícího proti externím entitám může být chápáno i jako argument proti idealizované dualitě mezi (naším) vlastenectvím a (jejich) nacionalismem. Někteří autoři tuto umělou dualitu vnímají jako součást mýtu liberálního, občanského nacionalismu (např. Yack 1996).

ni navazující transformace identitárních vazeb ve společnosti, místem brzkého a úspěšného rozšíření idejí nacionalismu (srov. Gellner 1983 a Conversi 2008). Naproti tomu relativně pozdní konsolidace Španělska a jeho rurální charakter přispěly k opoždění institucionální nacionalizace a latentní etno-kulturní homogenizace po vzoru Francie (např. Weber 1999), což umožnilo široký rozvoj katalánského nacionalismu skrze oslabení konkurence. Region *Catalunya Nord*, jenž se od 18. století nacházel pod správou Francie, obdobnou konstrukci nacionalismu jako *El Principat* nezaznamenal, neboť se nacházel pod silným, ač latentním, nacionalizačním tlakem infrastrukturně i institucionálně silné Francie (viz Mansvelt Beck 2005). Do současnosti je nacionalistické hnutí v tomto regionu marginální, a to přesto, že díky své periferní poloze je podíl „endogenní“ populace a tím i znalosti katalánštiny velmi vysoký. Jazyk se zde však nestal politickým identifikačním činitelem a zůstal v personální rovině významu. Naopak ve „španělském“ Katalánsku, kde bylo umožněno nacionalismu vyrůst do podoby silného hnutí, byly pozdější násilné nacionalizační pokusy státu faktorem dalšího posílení relevance a afiliací k tomuto regionálnímu hnutí. Interakce mezi regionem a státem (či státy) se tak ukazuje jako klíčová pro možnosti i směřování nacionalismu.

Nedobré postavení vernakulárního jazyka ale nebylo dáno jen potlačováním ze strany státních institucí a nacionalizující preference španělštiny. S tímto se váže i druhá dimenze vymezení katalánského nacionalismu – sociální. Katalánsko bylo v rámci Španělska vždy politicko-kulturní periferií a zároveň ekonomickým jádrem. Tato ekonomicky exponovaná pozice a intenzivní rozvoj katalánského průmyslu v 19. století přitáhl kontinuální migrační toky lidí z (nejen) jižních a centrálních oblastí Španělska, kteří sem směřovali za dostatkem práce a vidinou zlepšení životních podmínek (Balcells 1996). Tito lidé si s sebou přinesli zažitý kulturní vzorec, primárně španělštinu jako oficiální, dominantní jazyk státu, přičemž z toho důvodu nebyli nuceni ke kulturní asimilaci. Katalánština jakožto dominantní jazyk regionu se tak dostávala pod zvyšující se tlak, což vyvolalo obavy z rizika úplné anihilace. Migrační původ a obsazované pracovní pozice nově příchozích lidí z Andalusie či Kastilie zároveň způsobily socioekonomicky nižší pozici tohoto segmentu v měnící se společnosti (Conversi 1997). Prudký rozvoj myšlenek anarchismu a participativního socialismu tuto skupinu dále odcizil tradiční ideologické inklinaci katalánských středních a vyšších tříd, které byly hlavními nositeli regionálního nacionalismu (např. Vilar 1977; Balcells 1996). To vyústilo ve dvojité ideologické (etno-kulturní a socioekonomické) odcizení sociálních skupin, které v různých obměnách přetrvávalo až do současnosti. Jelikož katalánské vyšší a střední třídy nemohly hledat podporu pro své národní (a ekonomické) zájmy u urbánního

proletariátu, zformovaly strategickou koalici s rurálním segmentem populace v severním a centrálním Katalánsku (Etherington 2010). Utváření ideologických východisek katalánského nacionalismu tak bylo od počátku instrumentální a selektivní povahy, která vyústila do nerovnoměrnosti v apropiaci jednotlivých částí Katalánska v rámci této ideologie.

Stejně jako v případě dalších hnutí romantických nacionalismů v Evropě 19. století se i u katalánského nacionalismu jako první zformovaly *kulturní požadavky*, cílené primárně proti jazykové standardizaci a potlačování užívání katalánštiny ze strany španělského státu. Dle logiky, jíž popisují Lipset a Rokkan (1967) nebo Brubaker (1996), bylo snahou státu vykořenění regionálních specifik a nacionalizace teritoria a společnosti do unifikovaného a standardizovaného rámce. Naopak kulturní požadavky regionálního (ačkoliv ještě nikoliv centrifugálního) hnutí vyvstávaly z podobných důvodů, které Hroch (1985) charakterizuje na příkladě českého, norského nebo finského nacionalismu druhé poloviny 19. století. Tím se také stala *katalánština* od počátku procesu „národního obrození“⁷², neboli *Renaixença*, hlavní štěpnou linií v regionu (Payne 1971). Význam jazyka se brzy posunul z kulturního vyjádření směrem k politizaci. Jak postulují Cattini (2015), význam jazyka, a širěji řečeno celé specifické katalánské kultury v čele s vernakulárním jazykem, mýty, symboly a zvyky měl určující význam pro proliferaci katalánského nacionalismu (viz také Conversi 1997). Etno-kulturní vymezení bylo pro ideologii nacionalismu vhodné, neboť umožnilo skupinu vymezit ve vztahu ke konkurenčním nacionalismům a skupinám a vnitřně unifikovat. Tím lze definovat charakter katalánského nacionalismu jako *kulturního*, a konkrétně lingvistického typu nacionalismu (Conversi 1997; Keating 2001). Conversi (1990) zároveň indikuje inklusivní postavení katalánštiny jako národotvorného prvku. Toto koresponduje s definicí Gellnera (1983), který postuloval, že tento typ nacionalismu je semi-inklusivní, umožňující inkluzi nečlenů za předpokladu, že se asimilují do dominantního kulturního vzorce národu. Osvojení katalánštiny na úrovni mluvčího tradičně bylo a je dosud hlavním kritériem náležitosti. Naopak snaha o potlačení vernakulárního jazyka během diktatury Prima de Rivery (1923–1930) a Franca (1939–1975) jen posílila jeho význam jakožto politického symbolu Katalánska (Conversi 1990). Existují však i přístupy, které považují permeabilitu jazyka za problematickou a limitovanou. De la Calle a Miley (2008) poznamenávají, že katalánský nacionalismus je více etno-exklusivistický, než je obecně předpokládáno.

⁷² Jak popisují již v kapitole 2, pojem „národní obrození“ není ideologicky neutrální, nýbrž v primordiálním duchu evokuje obrodu čehosi dříve existujícího. Proto Gellner (1983) ironicky glosuje pojetí *spánku národa*. Narativ modernistického i etno-symbolického přístupu namísto obrody situuje do této doby akt *defacto* konstrukce národu. Zažití životné formy *národa*, ač je neživotnou diskurzní kategorií, je stejným případem.

V každém případě ani *primordiální* vize národu nebyla v Katalánsku zcela neznámá. Popularitu si v národotvorném diskurzu získalo vymezení katalánského národu na základě stereotypní vize národního charakteru (Llobera 1983). Odlišnosti v *národním psyché* byly prezentovány jako vrozené, a tím přirozené, determinované geografickou polohou rozsahu národní komunity a přírodním i sociálním prostředím společnosti. To reflektovalo přístup geografického determinismu, který byl právě na přelomu 19. a 20. století velmi rozšířený ve velké části evropského ideologického myšlení. Španělský charakter byl touto optikou vnímán jako emocionální, výbušný a machistický, zatímco Katalánci byli považováni za racionální, klidnou, progresivní a činorodou populaci. Nogué a Vicente (2004) tento obraz problematizují, když představují historický náhled na katalánskou identitu jako kombinaci vlivů, konkrétně jako amalgamací proudů *Seny* a *Rauxa*, tj. racionálna a emocionálna. Od toho autoři také odvozují dvě podoby katalánského nacionalistického hnutí – *Noucentistas* a *Modernistas*. Vzhledem k latentnosti a problematičnosti psychologických charakteristik pro vymezení národu byl tento faktor nacionalistickým narativem používán především pro utvrzení nacionalistických afiliací mezi členy etno-kulturního jádra. I přes tuto sekundární pozici primordiálních prvků lze v katalánském nacionalismu vyčíst náznaky exkluzivistického *etnického* nacionalismu, který staví na vrozeném a neprostupném rozlišení katalánské a kastilské etnicity. Ač zároveň nelze v případě Katalánska mluvit o narativu vymezení na základě spřízněnosti a nadřazenosti *krve a rasy*, tj. vymezení na démotické a rasové bázi, které dominovalo např. v první fázi formování baskického nacionalismu, jak byl definován v pracích Sabino Arany (Payne, 1971; Raento 1999). Dominantní konsensus v současnosti vychází z neexistence psychologických diferencí mezi katalánskou a španělskou povahou a identitou. To však neznamená, že sociálně psychologické faktory by nehrály roli v podpoře pro nezávislost. Jak zjistil Barceló (2017), lidé preferující nezávislost Katalánska vykazují častěji psychologické rysy extravertze či zvýšené vstřícnosti. Toto je ale více obecný faktor poptávky po zvýšeném riziku než partikulárnost vymezení dvou (či více) národních skupin. Cattini (2015) podává komprehenzivní přehled etno-kulturních mýtů a symbolů v ideologii katalánského nacionalismu. Některé z nich jsou dále probrány skrze nacionalizaci historie.

4.2 Politizace a frakcionalizace katalánského nacionalismu

Etno-kulturní symboly katalánského nacionalismu, ustavené skrz činnost nacionalistických sdružení, volnočasových klubů a aktivit, literaturou, denním tiskem, politikou připomínání,

a obecně formálními a neformálními institucemi regionu, byly následně *politizovány*, a to za účelem vytvoření politicko-institucionální opory těchto vernakulárních prvků, a také pro zformování sociální základy pro politické zájmy katalánských elit (Mansvelt Beck 2005). Nelze ale říct, že by politizace znamenala vytvoření unifikovaného politického rámce.

V opozici proti v dnešní době převažujícímu chápání katalánského nacionalismu jako progresivnímu jevu zdůrazňují Payne (1971), Vilar (1977, 1980) nebo Etherington (2010) *konzervativní* povahu prvotního socio-politického vyjádření této ideologie. Toto zaměření vyvěralo z teritoriální a sociální základny afiliací k nacionalismu v katalánské společnosti a reflektovalo vývoj pozorovatelný ve velké části tehdy se nacionalizující Evropy, kde došlo k proměně využití nacionalismu jako nástroje od emancipační podstaty dané francouzskou revoluční zkušeností (1789) do reakční podoby návratu k *Ancien régime* od první poloviny 19. století (Conversi 2008). Konzervativní ideologie v počáteční fázi existence katalánského nacionalismu zcela dominovala. Jak uvádí Balcells (1996), konzervativní spolky bohaté katalánské oligarchie, nespokojené s odvodem daní do centrální pokladny státu v Madridu, a s nedostatkem vlivu na exekutivu politické moci, začaly financovat politická uskupení, jejichž politikou bylo posílení autonomie Katalánska po vzoru baskických *Fueros*, které osvobodily tři baskické historické provincie od nutnosti platby daní do centrální pokladny. Alternativou byla secese Katalánska, jež by dosáhla s ohledem na fiskální konfiguraci podobného výsledku. Výhradní dominance konzervativního proudu byla spojena se stranou *Lliga Regionalista*, jejíž hlavní politikou bylo získávání ústupků z Madridu pro rozvíjející se průmysl v Katalánsku a zamezení posilování vlivu rostoucího segmentu dělnictva (hlavně kastilského původu) na regionální politiku. Tato struktura vydržela v relativně malých obměnách až do 20. let 20. století (Balcells 1996).

S ohledem na kompozici a vztahy v rámci sociální struktury popisuje Fradera (1990) a Etherington (2010) interakce mezi třemi hlavními segmenty katalánské společnosti na přelomu 19. a 20. století – průmyslovou buržoazií, rurálními tradicionalisty a urbánními masami dělnictva. Zatímco první skupina tíhla k liberálně-konzervativní politice, druhá byla ovlivněna ideologií *karlismu* a související anti-moderní a ultrakonzervativní politikou. V rámci třetí skupiny dynamicky rostla popularita myšlenek anarchismu a participativního socialismu, přičemž ideje centralizovaného komunismu se rozvinuly až v době občanské války, kdy jediným formálním spojencem republikánského Španělska zůstal Sovětský svaz (viz Beevor 2004). Politizovaný konzervativní katalánský nacionalismus, jak jej definoval

Vilar (1977, 1980), vznikl na základě aliance prvních dvou skupin jakožto nástroj odporu proti emancipačním požadavkům urbánní dělnické třídy. Z hlediska konceptu posilujících štěpných linií (*reinforcing cleavages*, Kriesi 1998) bylo oddělení této skupiny od afiliací ke katalánskému nacionalismu založeno na socioekonomické i etno-kulturní diferenciaci. U první charakteristiky existovala největší diference ve vztahu ke skupině průmyslových elit, u druhé potom k oběma segmentům společnosti. Představené rozčlenění společnosti značí konsekvence pro fragmentaci afiliací k nacionalismu v rámci Katalánska a také pozdější ideologickou *frakcionalizaci* katalánského nacionalismu (srov. Vilar 1977). Intenzifikující se industrializace totiž přispěla k socioekonomické polarizaci katalánské společnosti, která procházela ve vzrůstající míře nejen podél etno-kulturní štěpné linie, ale i napříč skupinou obyvatel katalánského původu. To způsobilo navazující štěpení uvnitř „nacionalistického tábora“ a pokles významu spolků a stran jako *Lliga Regionalista* (Balcells 1996). Iniciativy pokoušející se divergující proudy nacionalismu propojit, jako např. *Centre Català*, nebyly dlouhodobě úspěšné.

Na základě těchto změn lze souhlasit s argumentem, jenž přednáší Llobera (1983), že ideologie katalánského nacionalismu prochází kontinuálním vývojem a proměnami, které reflektují dynamické změny, jimiž Katalánsko prošlo od 19. století až do současnosti. Tyto pozorování specifikují např. Payne (1971) nebo Balcells (1996), když popisují nárůst síly levicové, *progresivní* frakce katalánského nacionalismu. Existence tohoto proudu se začala výrazněji rýsovat jako odpor proti diktatuře Prima de Rivery (1923–1930), s níž segmenty konzervativního katalanismu na základě ekonomicko-ideologické proximity kolaborovaly. V letech silné delegitimace této vojenské diktatury koncem 20. let 20. století tak došlo též k částečné delegitimaci konzervativní frakce. Tento vývoj se naplno projevil v letech druhé republiky (1932–1936) a občanské války (1936–1936), kdy dominantní představitelé katalánského nacionalismu reprezentovali sociálnědemokratickou a republikánskou politiku (např. Lluís Companys a ERC) a široké vrstvy do té doby nacionalismem nezasažených obyvatel začaly spojovat emancipační politiku právě s hnutím regionálního nacionalismu za účelem vytvoření liberálnější a rovnější společnosti. I přes tento překotný vývoj mluvil francouzský historik Vilar (1977, 1980) o katalánském nacionalismu jakožto o buržoazním fenoménu. Pravdou je, že v době pozdního frankismu, snad s výjimkou studentských bouří v Barceloně roku 1968 (Balcells 1996), se dopředu začal dostávat i *katolický katalanismus*, středové apolitické hnutí kulturního charakteru, který ukryl potlačovanou katalánštinu pod ochranný plášť ve frankistickém Španělsku všemocné katolické církve.

Obrázek 6: Graffiti ve městě Berga na podporu organizace Arran propojené s CUP

Foto: Martin Lepič

Jak je z předešlého textu zřejmé, i přes primordiální projekci nacionalismu jako inherentní, pereniální a unifikující síly neexistuje v Katalánsku jednotný proud katalánského nacionalismu. Situace je naopak charakteristická vysokou ideologickou frakcionalizací a provázaně s tím i sociální a teritoriální fragmentací uvnitř nacionalistického tábora, která doplňuje tradiční etno-kulturně vedenou polarizaci a fragmentaci (pro aktuální odraz této dvojité fragmentace ve volební podpoře např. Lepič 2021b). Charakteristikou ideologické neuniformity je taktéž skutečnost, že v různých dobách projevovaly zmíněné frakce různé zaujetí pro katalánskou nacionalistickou politiku, respektive až do roku 2012 se prakticky nestalo, aby byly oba proudy jednak silné a jednak ochotné kooperovat. Zkraje 20. století naopak bylo běžné, že aliance s reprezentanty španělského státu byla pro obě frakce méně bolestivá než vzájemná kooperace frakcí. Např. Raento (1999) v této souvislosti poskytuje paralelu se situací baskického nacionalismu, jenž je taktéž charakteristický frakcionalizací. Ta je ovšem natolik silná, že dosud není představitelná kooperace konzervativní EAJ-PNV s radikální frakcí okolo EH Bildu (a politických pohrobků ETA). Baskický nacionalismus tímto v podstatě zadržuje sám sebe (viz také Hechter 2000; Mansvelt Beck 2005). Naproti tomu značná uniformita skotského nacionalismu z tohoto hnutí vytvořila nejsilnější proud

separatismu v současné Evropě, a to skrze možnosti kolektivní akce i zvýšení kredibility mezi populací. V Katalánsku je možné pozorovat jednak silnou determinaci historickým vývojem, když konzervativní a progresivní frakce mají své ztělesnění i v současné politice. Na druhou stranu byla historická nevraživost (prvně v historii⁷³) překonána společnou akcí pro represivnímu přístupu španělského státu počínaje rokem 2012, čehož výsledkem byla intenzivní vlna nacionalistické mobilizace, nárůst kredibility hnutí a také socio-prostorová transformace báze nacionalistické podpory (např. Guibernau 2014; Puig, Ginebra 2020). Zatímco koalice CiU a její nástupnické strany (CDC, PDeCAT, JxCAT, a s ohledem na regionalismus také UDC) reprezentují tradici konzervativního katalanismu, ERC a nová vlna malých radikálních stran (především CUP) pokračuje v tradici progresivního katalanismu (viz také Obrázek 6). Mansvelt Beck (2005) hovoří o dvou klíčových podmínkách pro úspěšnou proliferaci nacionalismu, jimiž jsou uniformita a kontinuita. Nacionalismus v Katalánsku se historicky ukázal být neuniformní s ohledem na frakcionalizaci ideologie i fragmentaci a polarizaci hnutí, což po dlouhé období srazilo jeho mobilizační kapacitu a kredibilitu. Hlavní charakteristiky ohledně konstrukce *kontinuity* jsou představeny v další podkapitole.

4.3 Nacionalizace katalánské historie a její prostorové konsekvence

Apropriací historických událostí, které se v regionu Katalánska odehrávaly ve středověku i raném novověku, se objevila již s počátkem formování ideologie a hnutí za katalánským nacionalismem, tj. v době procesu *Renaixença* okolo poloviny 19. století (Balcells 1996). Cílem bylo přisoudit národu pradávno, pereniální kořeny, které propojují dobu „božského“ (*divine*) zrození národu, *zlatý věk* národu a období *spánku* i temna (viz také Gellner 1983) s časem probuzení a obrody, která je umožněna mobilizací populace za *inherentními* cíli národu. Tato primordiální vize národu a jeho role zapadá do tehdejší éry difúze romantické verze nacionalismu napříč Evropou. *Renaixença* jakožto forma romantického nacionalismu byla inspirována podobnými intencemi a kroky v mnoha evropských zemích, ale zejména ve sjednocujícím se Německu. Básně, romány, dramata, obrazy, architektura nebo filozofie

⁷³ V návaznosti na explanaci Hrocha (1985), který pojednává o proliferaci separatistických hnutí v případech nacionalismu „malých evropských národů“ proti multi-národnostním impériím v 19. a na počátku 20. století, lze vnímat silnou socioekonomickou a etno-kulturní polarizaci katalánské společnosti, a návazně ideologické diference mezi frakcemi katalánské nacionalismu, jako jeden z důvodů neúspěchu v zisku nezávislosti po roce 1918. Na druhou stranu je třeba vnímat i další klíčové faktory státní a geopolitické povahy, především co se týče specifického postavení Španělska v rámci Evropy.

(Conversi 1997) byly rozhodující pro reinterpretaci narativu historických událostí, aby tak korespondovaly se soudobými intencemi nacionalistického hnutí za účelem dosažení světlé budoucnosti národu (viz Nairn 1977). Instrumentální diskurz katalánského nacionalismu systematicky vykresloval historii jako střídání slavného zlatého věku a doby temna, během níž byl národ pod neakceptovatelnou nadvládou *cizích* mocností nebo byl ke *svému* osudu indiferentní (tj. spal). Nemůže být překvapením, že období největších teritoriálních zisků „Katalánska“, spojené s obchodní expanzí kupecké flotily v oblasti západního Středomoří (viz rozsah *Països Catalans*), bylo interpretováno jako doba zlatého věku národu. Epocha námořní expanze zároveň vycházela z politické integrace a institucionalizace na teritoriu dnešního Katalánska a zanechala do dneška stopu v podobě etno-lingvistického dědictví od východního Aragónu po západní Sardinii a od jižní Francie (Perpignan) po region Murcía. Oproti tomu bylo období temna a následného spánku situováno do doby ztráty katalánské autonomie po 11. září 1714, kdy padla obrana Barcelony před španělskými vojsky. Dnešní *La Diada*, národní den Katalánska, se proto slaví právě na připomínku ztráty autonomie a počátek ekonomického a kulturního *úpadku* Katalánska každoročně vždy 11. září.

Jak píše Etherington (2010), afiliace k nacionalismu a národu byla v Katalánsku vždy spojena s afiliací k „božskému a neposkvrněnému“ území a jeho symbolické krajině. Tato *vlast* však nebyla chápána univerzálně v celém rozsahu *El Principat*, a už vůbec v rozsahu *Països Catalans*. Teritoriální kolébka národu byla situována do severní a centrální oblasti Katalánska, kde v podhůří Pyrenejí, rurální horské domovině národu, žije příčinlivý rolník po staru v sepětí s neposkvrněnou a tvrdou krajinou, zatímco ve zničené průmyslové krajině urbánního Katalánska přišlo dělnictvo o všechny antecedentní lojality a identitární vazby (Nogué, Vicente 2004). Tento narativ měl sice s realitou pramálo společného, ale z hlediska analýzy může být jednak užitečný pro ukázkou diferenciací vnímání segmentů společnosti – autentický (katalánský) rolník vs. zdegenerovaný (kastilský) dělník – očima průmyslových elit, které primárně stály za produkcí a difúzí nacionalistického narativu⁷⁴ (Etherington 2010), a jednak z něj lze vysledovat rozdíly v apropriaci a postavení různých oblastí uvnitř Katalánska. Počátek odlišné pozice severní, metropolitní a jižní části regionu lze tudíž situovat již do období *Renaixença* a k procesu nacionalizace historie. Zbytek textu této podkapitoly představí, jak skrze nacionalizaci historie dojde k selektivní nacionalizaci prostoru, a jak tento proces vychýlí unifikovanou ideologickou apropriaci regionu.

⁷⁴ Tato diskurzní diferenciací korespondovala jak s idealistickými vizemi romantického nacionalismu, tak se zájmy průmyslových elit, které reagovaly na rostoucí organizaci a sociální požadavky dělnictva (viz Fradera 1990).

Užitečným rámcem pro pojednání o formování rozdílů ve významu jednotlivých míst na teritoriu je typologie institucionalizace regionu, jíž vyvinul Paasi (1986, 1991), a která popisuje *čtyři fáze* institucionalizace struktury a povědomí o regionu. Institucionalizaci lze vnímat jako proces, během něhož se prostorová jednotka ustaví jako součást prostorové a sociální struktury společnosti a stane se identifikovatelnou ve sférách aktivit a vědomí (viz Paasi 1986). Čtyři fáze odpovídají získání teritoriálního, symbolického a institucionálního tvaru regionu, načež je region ustaven ve společenském myšlení a praxi. Ačkoliv jsou fáze představeny postupně, v realitě se vyskytují často simultánně.

Zaprvé, formování *teritoriálního tvaru* znamená vytváření administrativních a/nebo pomyslných hranic regionu. S ohledem na situaci, kdy působení nacionalismu intervenuje do fází institucionalizace skrze proces nacionalizace historie, však nelze očekávat jediný, nerozporovaný teritoriální tvar, nýbrž hierarchickou stratifikaci teritoria do oblastí podle významu pro daný nacionalismus. Mnohé hranice tudíž region nejen vymezují, ale také vnitřně rozdělí. V katalánské historiografii, národních legendách a mýtech má partikulární postavení *reconquista* jako proces *zrození národa* skrze vyhnání Maurů z katolické Evropy (Etherington 2010, s. 1823). V 9. století, po období a událostech „hispanického marše“ (tj. *Hispanic March*), byly oblasti dnešního severního a centrálního Katalánska, sestávající z historických regionů (nikoliv přesně *comarcas*) Barcelona, Osona, Urgell, Cerdanya a Ribagorça, dosídleny většinou křesťanskou populací. Tato oblast se stala známá jakožto „Staré Katalánsko“, a byla pojata jako páteř katalánského teritoria a srdce katalánského národu dle přání božských sil (Balcells 1996, s. 3). Naproti tomu oblasti dobyté na úkor Maurů a dosídlené v 11. a 12. století, tedy až po rozpadu *Al-Andalus*, byly později pojmenovány „Nové Katalánsko“ a v nacionalistické historiografii ponechány bez symbolické ochrany národního dědictví. Toto rozlišení mezi severním a jižním Katalánkem (Nogué, Vicente 2004) posloužilo jako základ pro privilegované postavení severního Katalánska a doplnilo další dříve zmíněné diferenciaci – mezi idylickou rurální oblastí severu regionu a degradovanými oblastmi intenzivní industrializace a urbanizace v dnešním metropolitním Katalánsku; a mezi rozsahem *El Principat* (včetně pyrenejských oblastí *Catalunya Nord* v dnešní Francii) a zbytkem *Països Catalans*. Kombinací těchto neshod v teritoriálním tvaru vytuženého státu a pomyslnou i administrativní vnitřní diferenciací vzniká několik prostorových jednotek s odlišným postavením v centralizované národní ideologii. Interakcí této prvotní diferenciaci s fází nabývání symbolického tvaru mohlo dojít k další polarizaci mezi jednotlivými sub-regiony.

Zadruhé, jak bylo naznačeno, teritoriální divize jsou akcentovány využitím dostupné palety *symbolů* a mýtů, jejichž reference k přírodním a kulturně-historickým prvkům krajiny vytváří nerovnováhu v rozprostření symbolického prostoru a *národní* krajiny (např. Agnew 1998). Nacionalizace historie ve formě mýtů, legend a reinterpretace skutečných událostí byla vždy instrumentálního charakteru, z čehož vyplývá, že výběr událostí nebyl nahodilý, nýbrž reflektoval záměry prezentované ideologie. Každá událost (legenda, mýtus) přitom disponuje lokalizací, a skrze nacionalizaci události dochází k přisouzení národního významu i s nimi spojeným místům. Takto lze vysvětlit význam Kosova pro konstrukci srbského nacionalismu, údolí Rýna jižně od Bonnu pro německý nacionalismus, částí Toskánska pro italský nacionalismus nebo podhůří Pyrenejí pro katalánský nacionalismus. Pro romantický nacionalismus obklopující proces a hnutí *Renaixença* byl symbolický význam krajinných prvků pro definici národního dědictví obzvláště významný. Poezie, próza, drama i malba využívaly hory, kopce, kláštery i lidové zvyky v hornaté, průmyslem málo zasažené části severního Katalánska jako zdroj asociace mezi Bohem a národem na povrchu země. Oblast se tak dle nacionalistického narativu stala (respektive *vždy byla*) posvátnou symbolickou krajinnou, darovanou národu božskými silami jako duchovní i materiální základnu regionu (Terradas 1990; Etherington 2010). Např. hora *Canigó* společně s přilehlým klášteřem Sant Martí de Canigó, kam hlavní katalánský básník hnutí *Renaixença* Jacint Verdaguer situoval stejnojmennou báseň o počátcích národu, se stala jedním takovým místem symbolického národního významu (Nogué, Vicente 2004). Klášter Sant Martí de Canigó byl v realitě při psaní básně Canigó nepřístupnou ruinou. Obrovská popularita procesu *Renaixença* napříč *El Principat*⁷⁵ vyústila ve sbírku mezi (nejen) barcelonskou vyšší vrstvou, jejíž výtěžek umožnil provést nákladnou rekonstrukci (viz Obrázek 7). Podobné, ač komparativně slabší postavení mají i kláštery *Montserrat*, nebo ve městech *Ripoll* a *Vic* (lokalizace je ukázána na Obrázku 5). Oblast symbolické národní krajiny se vskutku silně shoduje s regionem tzv. „Starého Katalánska“, jež bylo dobyté z držby Al-Andalus o čtyři století dříve než zbytek regionu. Balcells (1996), Conversi (1997) či Etherington (2010) to nepovažují za náhodu, nýbrž za výsledek úsilí o propagaci *národního ideálu* stability, loajality a tradice v měnící se a industrializací rozbouřené katalánské společnosti. Prvotně ustavená hierarchie teritoria je tudíž naplněna symbolickým obsahem (v realitě se jedná o souběžné procesy), čímž se pozice sub-regionů dále polarizuje.

⁷⁵ Hora Canigó ani klášter Sant Martí se nenacházejí na území *El Principat* (dnes autonomního společenství Katalánsko), nýbrž v regionu *Catalunya Nord* (v dnešní Francii), ačkoliv pouze cca 15 km vzdušnou čarou od španělsko-francouzské hranice, a tím i od *El Principat*.

Obrázek 7: Klášter Sant Martí del Canigó na úpatí hory Canigó v Pyrenejích

Foto: Martin Lepič

Zatřetí, získání *institucionálního tvaru* přináší regionu kodifikaci předchozích dvou vytvořených aspektů (teritoriálního a symbolického) na základě jejich začlenění do rutinní, každodenní praxe *formálních* (administrativa, školství, média) i *neformálních* (normy nebo zvyky) institucí. Formální rovina institucionalizace doplňuje roli socio-prostorové identity při cirkulaci a difúzi nacionalistických afiliací (např. Terradas 1990, s. 42). Zatímco hnutí *Renaixença* poskytlo materiál pro kulturní konstrukci katalánského nacionalismu, následné politické požadavky na autonomii byly formovány vznikajícími politickými institucemi. Katalánsky psaný denní tisk se začal šířit od konce 19. století, a to jak ve verzi katolické (*La Veu del Montserrat*), tak sekulární (*Diari Català*) (Conversi 1997). Široké spektrum denního tisku, včetně nepolitických titulů, začalo brzy následovat⁷⁶. Počátkem 20. století už téměř každá formální katalánská politická organizace vydávala své vlastní noviny jakožto propagaci vlastních myšlenek (např. konzervativní spolek *Jove Catalunya* vydával noviny

⁷⁶ Předpoklad objevení se nacionalistických afiliací a ideje pomyslného národního společenství sousledně se začátkem cirkulace periodického denního tisku ve společnosti vychází z premisy Andersona (1991). Stejně jako může být pomyslné národní společenství ukované skrze cirkulaci národního narativu, mohou i vnímaná divizivní znamení a diference v rámci tohoto *společenství* být institucionalizovány v identifikačních prvcích národní ideologie.

La Renaixença). Úsilím katalánských nacionalistických institucí byla celková *katalanizace* politiky a vzdělávacího procesu, s čímž šlo vědomí interní socio-prostorové hierarchie ruku v ruce. Volební úspěchy strany *Lliga Regionalista*, katolicky orientované a průmyslovými elitami vedené konzervativní a umírněné (anti-radikální) politické strany, která dominovala regionální politice až do začátku 30. let 20. století (Conversi 1997, s. 26), naplno umožnily rozvoj institucionální kapacity politického katalanismu. Jakožto kontroverzní konsekvenci institucionalizace nerovnoměrného teritoriálního a symbolického rámce lze vnímat výskyt *malapportionment* při přepočtu volebních zisků na parlamentní mandáty ve volbách mezi čtyřmi katalánskými provinciemi, přičemž konfigurace přepočtu dlouhodobě zvýhodňuje oblasti severního a centrálního Katalánska na úkor industrializovaného pásu metropolitního Katalánska, a tím i katalánské nacionalistické strany, a to až do současnosti.

V posledním kroku dochází dle Paasiho (1986, 1991) typologie skrze propojení forem hierarchií z předchozích kroků k ustavení regionu v každodenním vědomí a praxi segmentů a složek společnosti. Realita diferenciac se tím probouzí v život. Ač v této práci netvrdím, že ustavená hierarchie, favorizující severní a centrální Katalánsko na úkor metropolitního a jižního Katalánska, má přímý dopad na variabilitu a nestacionaritu afiliací k nacionalismu, zdá se velmi pravděpodobné, že nepřímý dopad bude výrazný (viz Byrne 2020a; obecnější pohled na interakce mezi prostorem a politickými aktéry přináší Shin 2001). Následný text představuje kontextuální rozdíly mezi severním a jižním Katalánskem v detailu.

4.4 Symbolický význam severního Katalánska

Pozice kopcovitého a horského severního Katalánska, nebo spíše reinterpretace této pozice, a také idealizace rurálního života, katalánskými vyššími a středními třídami (Fradera 1990; Etherington 2010), byla jako téměř jediná reflektována v poezii, próze, malbě nebo hudbě hnutí *Renaixença*. Literáti jako básník Jacint Verdaguer zdůrazňovali a opěvovali vybraná místa v krajině pyrenejského podhůří (severně i jižně od hlavního hřebene). *Renaixença* též znamenala přerod lokálně známých lidových zvyků, písní či tanců do národního významu. Takto se píseň *Els Segadors* nebo tanec *Sardana*, původně pocházející z nevelkého pohoří Guillerics (Obrázek 8) cca 20 km východně od symbolického města Vic (Obrázek 9) a bez jakéhokoliv národního nádechu, vyhouply do pozice národní hymny, respektive národního tance Katalánska. Tento *upscaling* lokálních tradic a symbolů do národního významu (viz

Terlouw, Van Gorp 2014) znamenal pro národní úroveň získání pereniálních symbolů a pro lokální úroveň privilegované postavení ve formálním i neformálním narativu nacionalismu a politické praxi, např. skrz význam lokálních buněk katalánských nacionalistických stran. Není potom překvapivé, že zde volební zisky těchto stran i preference nezávislosti dosahují na 80–90 %.

Obrázek 8: Obec *Rupit i Pruit* zasazená v symbolické scénérii pohoří Guilleries

Foto: Martin Lepič

Spolu s hlavními symboly katalánského národu byl nacionalizován prostor severního Katalánska. Kromě hory Canigó a přilehlého kláštera Sant Martí a pohoří Guilleries poblíž města Vic se jedná o oblast *comarcas* Selva a Empordà, město Ripoll s tamním klášteřem a lidovými zvyky (Obrázek 10) a klášter Montserrat v zázemí Barcelony (jediný mimo sever Katalánska). Na tuto diferenciaci jsou podle výzkumů, které uskutečnil již Terradas (1990), navázány rozdílné mikroregionální identity, které jsou do jisté míry vzájemně protichůdné a poskytují pojítko mezi historií a ideologií na jedné straně a sociální a identitární praxí na straně druhé. Podobně o diferenciaci Katalánska hovoří Muñoz a Guinjoan (2013), když oblast silné podpory nacionalismu konceptualizují jako *Muntanya Catalana*.

Obrázek 9: Příprava na večerní festival národní hudby na *Plaça Major* ve městě Vic

Foto: Martin Lepič

Obrázek 10: Ripoll byl zakládajícím členem asociace *Municipi per la Independència*

Foto: Martin Lepič

Mezi další symboly katalánského nacionalismu patří typické oděvy (např. klobouk *barretina*), tradiční oslavy (např. stavení lidských věží *castell*), národní svátek *Sant Jordi* či místní jména (odlišná od kastilských, nebo specifická – např. *Montserrat*). Asociace, jež přispěly k difúzi a popularizaci katalanismu, jako třeba volnočasové a turistické skupiny, lokalizovaly své aktivity primárně do symbolických oblastí severního Katalánka. Cattini (2015) uvádí, že rurální hodnoty severního Katalánka se staly všudypřítomné v narativu a socio-politické praxi katalánského nacionalistického hnutí (viz také Balcells 2007).

Obrázek 11: Fasády měšťanských domů a nacionalismus na *Plaça Major* ve městě Vic

Foto: Martin Lepič

Závěrem tohoto krátkého pojednání o symbolickém významu severního Katalánka je třeba rozlišit mezi tradičním vnímáním rurálních oblastí jako chudé periferie a katalánskou realitou, kde právě severní Katalánsko dosahuje v rámci regionu i celého Španělska pozice ekonomicky silného a centrálního regionu. Obrázek 11 toto postavení ilustruje udržovanou zónou měšťanských domů ve městě Vic. Pomocí systematictějšího výzkumu se Lafuente a kol. (2007) zabývají otázkou podnikání v oblasti severního (rurálního) Katalánka. Autoři

zdůrazňují řemeslnou tradici těchto oblastí, na což posléze navazuje proliferace podnikání, které je podpořeno dlouhodobým stabilním a neformálním rámcem, pozitivními příklady podnikatelských úspěchů v sousedství a důvěrou v lokální (ale i národní) instituce. Boylan (2015) a Muñoz a Tormos (2015) při studiu vlivu socioekonomické pozice na podporu pro katalánský nacionalismus a nezávislost docházejí k závěru, že to nejsou jen etno-kulturní a symbolické charakteristiky, ale i ekonomické postoje a faktory, které ovlivňují nacionalistické afiliace. Ač autoři nevyužívají geografickou analýzu, jejich závěry evokují postavení severního Katalánska v rámci regionu. Nogué a Vicente (2004) pak uvádí, že procesy, jež vytvářejí symbolický význam severního (a částečně centrálního) Katalánska, v důsledku staví zbylé oblasti, a především chudší a periferní jižní Katalánsko, do diskriminovaného postavení (pro obecné konsekvence percepce krajiny viz již Duncan, Duncan 1988).

4.5 Přehlížená periferie jižního Katalánska

Jižní cíp Katalánska, vymezený oblastmi na jih od měst Lleida a Reus, zabírající *comarcas* podél dolního toku řeky Ebro, včetně rozsáhlé delty řeky při ústí do Středozemního moře, a hornatější oblasti mikroregionu Terra Alta, je oblast charakteristická odlehlostí, vyprahlostí a přes značný přírodní potenciál a environmentální hodnotu i částečnou degradací krajiny. To je výsledkem nadměrné lokalizace energetických a průmyslových podniků do primárně rurální oblasti. Nogué a Vicente (2004, s. 128) sumarizují vztah mezi regionálním centrem a touto jižní periferií ve smyslu implikací pro katalánské nacionalistické afiliace:

Mytizace krajiny v Katalánsku měla významné politické konsekvence, jelikož došlo k utvoření hierarchie hodnoty krajiny. Na nižší pozici v této hierarchii se nacházejí oblasti Katalánska bez asociací se symbolickou podstatou nacionalismu. Jedná se o Katalánsko, které se nemůže chlubit lokalizací mýtických eposů ani aktivitami středověkých hrdinů, kteří konstituují hlavní národní legendy a mýty. Je to Katalánsko se suchým hospodářstvím, oblasti, které zůstaly pod „maurskou“ nadvládou o téměř pět století déle. Tyto jižní oblasti bez symbolické a tím i identifikační hodnoty jsou nyní místem lokalizace největších petrochemických továren a jediných jaderných elektráren v Katalánsku. Oblast trpí suchem, ačkoliv jí protéká Ebro, největší řeka ve Španělsku. Plánuje se, že do oblasti bude umístěno 80 % všech větrných elektráren v regionu, a to s odpovídajícím krajinným impaktem. Romantická interpretace

krajiny v duchu nacionalismu může být účinným nástrojem pro environmentální ochranu, ale v Katalánsku tato politika jednoduše ignorovala podstatnou část území regionu.

Obrázek 12: Náměstí ve městě Horta de Sant Joan bez známek nacionalistické mobilizace

Foto: Martin Lepič

Toto zanedbávání a degradace jižního Katalánska nezůstaly pochopitelně bez odezvy. Zografos a Martínez-Alier (2009) zkoumali případy protestů v rurálních oblastech jižního Katalánska, a konkrétně v *comarca* Terra Alta proti plánovaným farmám větrných elektráren. Ačkoliv jsou podobné případy obvykle klasifikovány jako NIMBY efekt, autoři toto zpochybňují a navrhují vysvětlení skrze přístup politické ekologie, který ukazuje nerovné mocenské vztahy mezi centrem a periferií jako základní motivaci lokálního odporu. Jinými slovy, mezi centrálními oblastmi Katalánska a katalánským jihem existuje silná animozita na základě štěpné linie centrum a periferie (dle Lipset, Rokkan 1967), ale bez etno-kulturní báze. Ač etno-kulturně koresponduje jih Katalánska se symbolickým severem i s politikou katalánských nacionalistických stran, kvůli postavení v nacionalistické ideologii je ve zcela

jiném postavení. Z toho vyvěrá pocit perifernosti a vnímaná exploatace periferie bohatým a mocným centrem, tj. politickými elitami z Barcelony, pro které krajina jihu nemá žádnou symbolickou (nemateriální) hodnotu. Tento politický přístup a lokální odpor k němu jsou potom ztělesněny v konkrétní politice a administraci teritorií, přičemž i přes etno-kulturní podobnost dosahuje podpora katalánských nacionalistů na jihu Katalánska ve srovnání se severem marginálních výsledků. To se týká především tradičního konzervativního proudu, který byl po dlouhou dobu reprezentovaný koalicí CiU a následně stranami PDeCAT nebo JxCAT. Nicméně ani podpora pro ERC, ačkoliv mimo sever tradičně mnohem vyšší než ta pro konzervativní katalanismus (např. Lepič 2021b), není v jižním cípu regionu nikterak veliká. To potvrdil i průzkum *comarca* Terra Alta a oblasti ústí řeky Ebro do Středozemního moře, který jsem podnikl dva měsíce před 1-O referendem v srpnu roku 2017. Tradiční forma nacionalistické mobilizace v Katalánsku – vyvěšování vlajek a bannerů z balkonů a oken domů – nebyla v žádném z desítky navštívených míst v jižním Katalánsku na rozdíl od nacionalistického severu vůbec přítomna (viz příklad na Obrázku 12).

Obrázek 13: Krajina v pohoří *Els Ports* v jižním Katalánsku

Foto: Martin Lepič

Ve stejném duchu environmentální degradace jižního Katalánska se nese i publikace González-Hidalgo a kol. (2014), kteří se zabývali problematikou krajinného managementu a požárů v okolí města *Horta de Sant Joan* a pohoří *Els Ports* (Obrázek 13). Kontinuální podfinancování lokálních institucí ze strany regionální vlády dávají autoři do souvislosti s odporem vůči nacionalistické politice, a na základě toho popisují konstrukci a projevy *lokální identity* v mikroregionu Terra Alta a celém jižním Katalánsku, která je v ostrém kontrastu s dominantní koncepcí (etno-kulturní) národní identity v Katalánsku. Identifikace v jižním Katalánsku není etnická ani kulturní, nýbrž prostorová a environmentální. Tato skutečnost vytváří bariéru mezi místními afiliacemi a narativem katalánského nacionalismu, který je na apropriaci etno-kulturních prvků i přes projevované inkluzivní snahy stále založen. Na detaily možností občanské inkorporace do etno-kulturně definovaného národu během dvou období nacionalistické mobilizace se zaměřují následující podkapitoly.

4.6 Role nacionalistických stran v proliferaci politického katalanismu v 21. století

Po tranzici k demokracii a obnovení katalánského autonomního statutu regionální politice dominovala po dvě dekády liberálně-konzervativní nacionalistická koalice CiU. Toto propojení stran CDC a UDC, v čele s populárním prezidentem *Generalita de Catalunya* Jordi Pujolem, bylo u vlády po prvních 23 let autonomní katalánské politiky (1980–2003). Mezi roky 2003–2010 nastalo ne-nacionalistické *intermezzo* a hlavní politická divize vyrostla na socioekonomicky levo-pravém rozdělení, když vládu nad institucemi *Generalitat* převzala koalice separatistické ERC a unionistických (ale federalistických) ICV-EUiA a PSC. Intenzivní spolupráce napříč nacionalistickými frakcemi (tj. konzervativní a progresivní) nastala poprvé počínaje rokem 2012, přičemž dále kulminovala v roce 2015 vytvořením společné předvolební koalice JxSí. Ač se JxSí do regionálních voleb v roce 2017 rozpadla, nastolená kooperace znamenala výrazné posílení uniformity hnutí a také větší konzistenci v požadavcích směrem ke španělskému státu.

Elias (2015) zkoumala aspekty kooperace mezi CiU a ERC ve vztahu k nezávislosti a jejím zařazování do politické agendy Katalánska. Podobně jako Barrio a Rodríguez-Teruel (2017) se autorka domnívá, že strategické posuny aspirací představitelů a reakce na změny v postojích katalánské veřejnosti, samotné výsledkem posunů stran a politického diskurzu, výrazně ovlivnily kroky, které strany podnikly. Tyto posuny a spolupráce ukončily dlouhé

období, charakteristické nekonzistencí v artikulaci explicitně secesionistických požadavků ze strany katalánského nacionalismu. Tato *neuniformita* mezi oběma frakcemi a *nekontinuita* v čase byla v 80. a 90. letech 20. století pro katalánské hnutí typická. S ohledem na neuniformitu Lluch (2012) zkoumal frakcionalizaci katalánského nacionalistického hnutí, co se týče požadovaného teritoriálního uspořádání, přičemž hlavní kategorie frakcí byly nezávislost, federalizace, autonomie a centralizace (což koresponduje s kategorizací odpovědí dat BOP). Autor konkrétně rozlišil *pět* skupin regionálních nacionalistů podle jejich decentralizačních preferencí. Jedná se o secesionisty, separatistické autonomisty, radikální asymetrické federalisty, tradiční autonomisty a mainstreamové federalisty. Toto dělení šlo navíc skrze konzervativní i progresivní frakci katalánského nacionalismu. Stejně tak bylo možné vysledovat nekontinuitu v pozicích těchto skupin v průběhu času. Proliferace katalánského nacionalismu byla umožněna zvýšenou kooperací napříč skupinami. Sjednocení katalánského nacionalismu vizemi secese a následné rozmělnění těchto frakcí v roce 2012 relevanci ideologie a sílu hnutí tak velmi posílilo.

S ohledem na frakcionalizaci však lze vysledovat difference v postoji k politikám autonomie a nezávislosti i uvnitř těchto frakcí. Především dříve více soudržný konzervativní proud se frakcionalizoval, což vyústilo až v rozložení koalice CiU v polovině roku 2015, a to po sporu ohledně otázky secesionismu mezi CDC a UDC, dvěma stranami, jež tradičně konstituovaly CiU. V návaznosti se *Demòcrates de Catalunya* (DC), menší secesionistická frakce v rámci UDC, odtrhla od strany a sloučila se s CDC, a poté i s ERC a s *Moviment d'Esquerrres* (MES; bývalou frakcí ve federalistické PSC), čímž vznikla zmiňovaná koalice JxSí, snažící se společným postupem dosáhnout vzniku nezávislé katalánské republiky. Jak uvádí Field (2015), předchozí nekonzistence mezi frakcemi katalánského nacionalismu ve vztahu k nezávislosti byla rovněž značně podnícena odlišnými strategiemi zastoupení stran v centrálním parlamentu státu v Madridu. CiU v 90. letech 20. století běžně spolupracovala s hlavními španělskými stranami PP a PSOE, když držela u moci jejich minoritní vlády. Po drtivém vítězství PP ve všeobecných volbách 2011, po nichž již nepotřebovala výpomoc katalánských (ani baskických) nacionalistů pro zformování vlády, došlo k ukončení zájmu ze strany centrální vlády o upokojení katalánských požadavků, což přimělo CiU (hlavně CDC) k podstatné změně strategie. Na rozdíl od vztahu ke španělskému státu byla rétorika stran ve vztahu k myšlence evropské integrace od počátku konzistentní (viz Giordano, Roller 2002). Tyto postoje byly ovlivněny motivacemi ohledně způsobů, jimiž může Katalánsko z evropské integrace a EU obecně profitovat (viz také Muro, Vlaskamp 2016).

4.7 První vlna nacionalistické mobilizace a kampaň za nezávislost v roce 2012

Text v této (a následující) podkapitole je spojením inovovaných verzí textu, který obsahují publikace Lepič (2017) a Lepič (2021a).

Katalánská nacionalistická performance se během posledních desetiletí vyvinula z období každodenní, latentní *jazykové normalizace* (Balcells 1996) a institucionálně vedených vyjednávání do expresivního a mobilizovaného nacionalistického hnutí, jehož jednostranné a explicitní teritoriální požadavky rezonují po (nejen) celé Evropě. Počínaje rokem 2012 došlo v Katalánsku k intenzifikaci nacionalistické performance, která byla způsobena zhoršením institucionálních vztahů mezi Katalánskem a Španělskem, a zpětnou vazbou přispěla k prohloubení animozit. Přední katalánské nacionalistické instituce (např. politické strany) a občanská společnost zintenzivnily své mobilizační úsilí v návaznosti na zrušení dodatků, jež posilovaly statut autonomie Katalánska, ze strany španělského Ústavního soudu (2010) (Guibernau 2014; Lecours 2018), nepřátelství nově zvolené centrální vlády pod vedením PP (např. Aramburu 2020), rostoucí španělský nacionalismus (Olivieri 2015) a důsledky politiky škrťů a úspor, které souvisely s ekonomickou krizí (viz Molina, Quiroga 2019). Difúze mobilizačních tendencí napříč katalánskou společností byla v souladu s modelem Hrocha (1985) poháněna činností autonomních institucí regionu. To vyústilo v každoroční veřejná shromáždění v Barceloně na národní den *La Diada* (11. září), kde se shromáždily miliony lidí z celého Katalánska (viz Boylan 2015; Burg 2015). Mobilizovaná performance katalánského nacionalismu se navíc projevila skrz každodenní aktivity institucionální praxe, ve veřejném diskurzu, a též v decentralizovaných akcích, jako např. vyvěšování vlajek a bannerů indikujících zamýšlenou nacionalistickou orientaci (Parravano a kol. 2015) lidmi v municipalitách a ve čtvrtích v několika oblastech Katalánska.

Tento vývoj změnil dynamiku vztahů mezi Katalánskem a Španělskem. Katalánské nacionalistické strany, instituce i nemalá část veřejnosti opustily převládající autonomistické pozice a posunuly se k explicitním snahám o nezávislost. K této transformaci přispěla také generační obměna vedení těchto institucí (Barrio, Rodríguez-Teruel 2017; Gillespie 2017). Snaha o nezávislost vedla k předčasným regionálním volbám v letech 2012 a 2015 (Rico, Liñeira 2014; Martí, Cetrà 2016), přeskupení báze podpory nacionalistických stran (Puig, Ginebra 2020), ke konání „konzultačního“ referenda z roku 2014, intenzifikaci procesu vedoucího k dosažení nezávislosti od roku 2016, a nakonec ke konání „závazného“ referenda o sebeurčení (1-O) dne 1. října 2017 (Parlament de Catalunya 2015; GENCAT

2017a). Muñoz a Guinjoan (2013) zároveň uvádějí, že již mezi roky 2009–2011 se začaly uskutečňovat neoficiální municipální referenda o nezávislosti v Katalánsku. Jak Guibernau (2014) uvádí, na tento proces měl vliv i dopad dlouhodobé imbalance (fiskálního deficitu mezi Katalánskem a Španělskem) na katalánské regionální finance a tím veřejné mínění. I přes nacionalistickou mobilizaci si katalánský nacionalismus udržel inkluzivní rétoriku, již aplikuje od dob Jordi Pujola (Guibernau 1997). Podle mnoha autorů tento nacionalismus odpovídá občanskému typu (což je dále rozporováno v empirické části této práce). Olivieri (2015) naproti tomu postuloval, že katalánský nacionalismus je velmi silně vymezený vůči španělskému státu i kastilské etnicitě, jelikož roznětkou pro jeho mobilizaci byly právě kroky španělské vlády, jež je v narativu katalánského nacionalismu propojena s kastilskou minoritou v Katalánsku. Z toho plyne *etno-exkluzivistická* podstata katalánského nacionalismu, která je v rozporu s proklamovanou inkluzí. Exkluzivistický a etnicky orientovaný se katalánský nacionalismus tak stal především po nárůstu španělského nacionalismu. Tato mobilizace vydržela až do roku 2015, kdy např. Orriols a Rodon (2016) vyzkoumali, že nezávislost byla hlavním tématem kampaně, ač roli hrály i faktory hodnocení stran u moci a minulá činnost ve vládě (např. korupční skandály CDC).

V tomto ohledu je zajímavá role socioekonomické štěpné linie, o níž se např. Orriols a Rodon (2016) i další domnívali, že většinově vymizela z katalánské politiky roku 2012. Naopak Boylan (2015), který zkoumal fiskální rozměr podpory pro secesi Katalánska, vnímal ekonomiku jako důležitý explanační faktor pro obrát k podpoře pro nezávislost v Katalánsku. V souladu s modelem Gurra (1993) zjistil Boylan (2015), že ekonomická rozhořčení a podpora pro fiskální přeuspořádání mezi Katalánskem a Španělskem, spolu s etno-kulturními rozdíly vytvářejí význačné afiliace k nacionalismu a v konečném důsledku k separatismu. Faktor fiskálně vytvořených ekonomických *rozhořčení* je tak důležitější než dopady ekonomické krize. Podobně Fraile a Lewis-Beck (2012) tvrdí, že efekt ekonomiky na politické chování přetrval a existuje v celém Španělsku. Burg (2015) také využívá model, který vyvinul Gurr (1993), a argumentuje, že jak efekt národní identity, tak rozhořčení a aktivity politických aktérů měly význam pro intenzifikaci nacionalistické mobilizace a související transformaci afiliací. Muñoz a Tormos (2015) řešili, jestli ekonomické afiliace slouží pouze jako racionalizace etno-kulturních afiliací, nebo jestli mají samostatný efekt na podporu pro nezávislost Katalánska. Autoři docházejí k závěru, že lidé s duální (nebo ambivalentní) identifikací, nebo ti bez jasné národní identifikace jsou náchylnější ke zdůraznění ekonomických témat při rozhodování o podpoře secese, než ti s výlučnou národní

identitou nebo stranickou identifikací (viz také Rodon, Guinjoan 2018, kteří tvrdí, že tito lidé jsou náchylnější na ovlivnění lokálním kontextem a vazbami). Stejně jako Burg (2015) i Muñoz a Tormos (2015) tvrdí, že jsou to právě ekonomické faktory, které vysvětlují intenzifikaci nacionalistické mobilizace, protože efekty etno-kulturní štěpné linie a národní identity jsou sice silné, ale stabilní, a tudíž nevysvětlující dynamiku. V každém případě je zřejmé, že jak etno-kulturní, tak (socio)ekonomické důvody potenciálně hrály roli během mobilizace nacionalistické performance počínaje rokem 2012, což ospravedlňuje zařazení jejich proxy proměnných do analytických modelů analýzy závislosti.

4.8 Druhá vlna nacionalistické mobilizace a kontra-mobilizace po 1-O referendu 2017

Referendum 1. října 2017 (tj. 1-O) stejně jako právní a represivní reakce španělského státu vyústily v další kolo španělsko-katalánských institucionálních střetů, které dále prohloubily vzájemné odcizení a nacionalistickou mobilizaci. Instrukce španělského státu se pokusily zastavit referendum zrušením legislativních aktů, včetně zákona o referendu, který byl přijat regionálním parlamentem, konfiskací hlasovacích lístků, zákazem propagačních spotů, deaktivací serverů pro digitální volební census, převzetím kontroly nad finančním rozpočtem Katalánska a zadržením desítek veřejných politických i občanských činitelů. Výsledky 1-O referenda a jednostranné vyhlášení nezávislosti byly zrušeny Ústavním soudem, načež autonomní pravomoci Katalánska dočasně převzala centrální vláda (např. Cetrà, Harvey 2019). Katalánský nacionalistický blok, ačkoliv byl vnitřně rozdělen dle několika sporných bodů (Sanjaume-Calvet, Riera-Gil 2020), interpretoval tyto kroky kongruentně jako nedemokratické a potvrzující represivní tradici španělského státu (Cetrà a kol. 2018).

Tato opatření vyvolala odpor veřejnosti a rozhořčení související s dočasnou *ztrátou autonomie* (obecně Siroky, Cuffe 2015) a vedla k velkým nacionalistickým demonstracím se stovkami tisíc účastníků, k místním shromážděním a blokádám po celém Katalánsku a generální stávkou ve dnech následujících po referendu. Kromě toho se v Barceloně konalo kontra-mobilizační shromáždění, které požadovalo zachování národní unifikace Španělska. Jednalo se o zcela první masovou manifestaci pro-unionistických Katalánců na veřejnosti. Tento vývoj ilustruje konsolidaci dlouhodobých, ač dosud latentních anti-secesionistických postojů u jednoho ze segmentů katalánské společnosti. Katalánsko se v tomto ohledu stalo

více rozdělené mezi secesionistický a unionistický nacionalistický blok než dříve⁷⁷. Jinými slovy, došlo zde ke střetu mezi dvěma ideologicky, a jak indikuje empirická analýza, také socio-prostorově odlišnými projekty nacionalismu a konstrukce národu (viz Tremlett 2017; srov. Noguer 2017).

Po *unilaterální deklaraci nezávislosti* došlo v Katalánsku k několika incidentům, jež ovlivnily směr předvolební kampaně. Sesazený katalánský prezident Carles Puigdemont a čtyři ministři jeho kabinetu odletěli do Belgie, aby se vyhnuli zadržení. Další vysoce postavení veřejní činitelé byli vzati do vazby a později odsouzeni, včetně lídrů nacionalistických asociací Jordi Sàncheze za ANC (*Assemblea Nacional Catalana*) a Jordi Cuixarta (za *Òmnium Cultural*). Unilaterální deklarace nezávislosti byla zrušena Ústavním soudem dne 31. října 2017. Tento vývoj opět spustil masové nacionalistické demonstrace napříč Katalánskem, a zejména v Barceloně, kde se shromáždily stovky tisíc lidí, aby protestovali proti opatřením přijatým španělským státem proti katalánské autonomii.

Během kampaně před prosincovými volbami v roce 2017 JxCAT i ERC zdůrazňovaly hlavně témata štěpné linie centrum a periferie, založenou na domnělých nespravedlnostech, které španělský stát prováděl Kataláncům. Hlavními terči této kampaně byla španělská centrální vláda, politikové a instituce zapojené do incidentů ze strany státu při potlačování referenda. Nacionalistické strany zdůrazňovaly suverenitu, svobodu a důstojnost, které by *Katalánská republika* měla mít. Stejně jako v případě kampaně před referendem byly známky etnických předsudků většinou vynechány (nebo spíše ponechány v latentní rovině) a používání klasické nacionalistické rétoriky *my vs. oni* bylo limitováno na instituce státu, neboť u minoritní skupiny kastilského původu (trvale žijící v Katalánsku) nacionalistické strany doufaly, že se zapojí do secesionistického projektu. Dále se kampaň snažila vyvolat stará rozhořčení spojená s útlakem a špatným chováním ze strany státu, referující většinou na období autoritářského frankistického Španělska. Sociálnědemokratická ERC doplňovala teritoriální otázku socioekonomickými tématy nerovností na trhu práce, sociálních služeb a zvyšování příjmů. CUP, krajně levicová, radikální nacionalistická strana (Colomer 2017), vedla kampaň především s otázkami rozhořčení vůči ekonomickým institucím, bankám a neoliberální politice implementované jak centrálními, tak regionálními vládami, zlepšení

⁷⁷ Zde je vskutku klíčové chápat oba bloky jako nacionalistické, viz také Serrano (2020). Zaběhlé (britskou BBC), ale zcela nepřesné je označování po vzoru Severního Irsku secesionisty jako nacionalisty a unionisty jako loajalisty. Tato normativní a ideologicky zabarvená označení pomíjí mnoho stejných aspektů v obou ideologických projektech – jak v Katalánsku, tak v Severním Irsku. Stejně je třeba odmítnout vyhýbání se označovat politické strany a hnutí za nacionalistické (viz Rodon, Guinjoan 2018).

pracovních podmínek a další posilování sociálních práv. Strana se také zaměřila na odpor proti státu a konstitučnímu uspořádání Španělska, včetně zdůraznění témat post-materiální štěpné linie (viz Inglehart 2008).

Nejvýznamnější *unionistickou* stranou v Katalánsku byla v době okolo 1-O referenda C's, středopravicová strana, která oponovala úsilí katalánských nacionalistů o prohloubení jak politické, tak i kulturní a finanční autonomie. Další strany značně oponující myšlence nezávislosti Katalánska byly *Partit dels Socialistes de Catalunya* (PSC), katalánský partner celo-španělské *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE), a její hlavní rival ve španělské politice, *Partido Popular* (PP). Tyto strany, z nichž C's a PP mohou být považovány za španělské nacionalisty, propagovaly buď status quo (C's, PP), nebo federalizaci Španělska (PSC). Pro-unionistická kampaň se zaměřila na otázky stability, právního státu a jednoty Španělska a odsoudila katalánský nacionalismus a kroky podniknuté v procesu nezávislosti. C's se též pokusila zahrát etnickou kartu, když zpochybnila monolingvní (katalánštinu preferující) vzdělávací systém v Katalánsku, aby tak zmobilizovala obyvatele kastilského původu, pro než je primárním jazykem španělština. Nutno podotknout, že v tomto zůstala strana osamocena, neboť ani PP nebyla ochotna do výsledku tzv. kulturní normalizace (viz Pujol 1980) zasahovat.

Avšak předchozí volební zisky i přicházející průzkumy veřejného mínění indikovaly, že stále méně než polovina katalánského elektorátu preferuje pro nezávislost (CEO 2021; GENCAT 2017b). Nacionalistické afiliace se zdály rozložené primárně podél etno-kulturní štěpné linie (Serrano, Bonillo 2017), ohraničené, zakořeněné, shlukované v prostoru (Lepič 2017; Rodon, Guinjoan 2018). Z tohoto důvodu se katalánští nacionalističtí politici a organizace občanské společnosti pokusili implementovat cílenou integrační politiku za účelem začlenění lidí kastilského původu (neboli hovořících španělštinou), kteří obývají především metropolitní oblasti při Barceloně, do katalánského nacionalistického projektu (Aramburu 2020; Conversi, Jeram 2017). Jak Aramburu (2020) dokládá příkladem kampaně *Súmame*, toto zahrnovalo uznání kastilské kultury včetně španělského jazyka za součást katalánské národní identity (viz Byrne 2020a). Proces dosažení nezávislosti byl propagován jakožto oproštěný od etno-kulturních prvků a místo toho byly zdůrazňovány ekonomické benefity secese pro všechny Katalánce. Pokud by strategie byla úspěšná, nastal by pokles významu etno-kulturní štěpné linie, a tím pádem politická asimilace a vytvoření *un sol poble*, pojmu jednotného, politického národu, jak jej nazval historik Josep Benet již na počátku 60. let

20. století, a což si později v politické praxi osvojil i dlouholetý prezident Jordi Pujol. Tato projekce koresponduje s dříve diskutovaným náhledem na katalánský nacionalismus jako na občanský typ nacionalismu (Keating 1997; Conversi, Jeram 2017; Carlà 2018; ale srov. Miley 2007; de la Calle, Miley 2008; Álvarez-Gálvez a kol. 2018).

Souhrnně řečeno, s druhou vlnou intenzifikace mobilizované nacionalistické performance bylo Katalánsko rozděleno mezi secesionistický a unionistický nacionalistický blok. Toto jednak zviditelnilo etno-kulturní principy nacionalistické ideologie a projektu, avšak vzápětí to bylo vyvažováno inkorporačním úsilím kampaně za nezávislost. V tomto ohledu lze předpokládat z hlediska institucionálních přístupů k homogenizaci a nacionalizaci (viz také tzv. akulturační hypotéza, Barceló 2014) politicky či kulturně vedenou asimilaci, která vyústí v občanský či kulturní koncept nacionalismu v Katalánsku, a naopak podle modelu nacionalistické mobilizace a obecně dle kulturalistických přístupů k nacionalizaci, že bude podpora pro katalánský nacionalismus ve vzrůstající míře sycena etnickým původem. Toto naznačuje Serrano (2013), když hovoří o tzv. etno-kulturní reprodukční hypotéze.

5 Výsledky

Náplní této kapitoly je představení výsledků časoprostorových empirických analýz datové matice za využití areálových a individuálních dat v rámci geograficky vrstvené analýzy na příkladu Katalánska. Představení analýz sleduje posloupnost řazení dle cílů práce. Kapitola začíná *deskriptivní* analýzou volební podpory pro katalánské nacionalistické strany (multi-měřítková areálová data) v regionálních volbách v letech 1980–2017. Následují výsledky měření tří konceptualizací teze nacionalizace, pomocí nichž popisují a interpretují zjištěné limity konvergence, uniformity a stacionarity nacionalistických afiliací. Analýza tímto poskytuje evidenci ke zhodnocení *prvního* cíle práce. Konkrétně řečeno, platnost teze nacionalizace byla vyvrácena ve všech konceptualizacích, včetně v této práci navržené nové konceptualizace. Z tohoto důvodu, a pro minimalizaci rizika zkreslení metodologickým nacionalismem, práce přistupuje k socio-politické *regionalizaci* katalánského teritoria. Ta je provedena skrze kombinaci výstupů tří prostorových metod – prostorové autokorelace, geograficky vážené regrese a shlukové analýzy. Reliabilita a přesnost navržené delimitace je poté ověřena multi-měřítkovou analýzou mediánového poměru šancí. V rámci analýzy je testován i plný model, tj. včetně souboru kontrolních proměnných, jehož výsledky zároveň slouží jako ověření asociací identifikovaných v analýze lineární regrese a GWR. Za účelem zhodnocení zbylých cílů práce jsem přistoupil k analýze individuálních dat. Tato data byla v datové matici operacionalizována, klasifikována a rozčleněna dle zjištění z předchozích analýz areálových dat (především s ohledem na etnicizaci a nestacionaritu mezi prostorovými režimy) a na základě kontextuální analýzy vývoje performance nacionalismu, v níž jsem rozlišil mezi latentní a mobilizovanou fází. Tato část začíná deskriptivním přehledem hodnot a trendů v individuálních datech ze sociologických průzkumů BOP v období mezi roky 2012–2017⁷⁸. Následuje analýza závislosti mezi souborem faktorů, které slouží jako proxy pro předpoklady incidence jednotlivých štěpných linií, a afiliacemi ke katalánskému nacionalismu a nezávislosti, a to za využití metody multinomiální logistické regrese, která byla počítána pro každé ze čtyř období performance nacionalismu (latentní vs. mobilizované v roce 2012 a latentní vs. mobilizované v roce 2017) ve třech různých modelech – etno-kulturním, socioekonomickém a úplném. Výstupem těchto analýz je získání evidence pro zhodnocení *druhého* a *třetího* cíle práce. Nakonec byla analyzovaná matice respondentů rozčleněna dle dříve navržené regionalizace katalánského teritoria, pročež byla testována

⁷⁸ V důsledku propojování několika průzkumů v jednotlivých časových intervalech analýza zahrnuje i šetření z roků 2011 a 2018. Klíčové období pro analýzu však zůstává 2012–2017.

časoprostorová diferenciacie v podmíněnosti (především s ohledem na etnicizaci) afiliací ke katalánskému nacionalismu a nezávislosti mezi vlnami nacionalistické mobilizace a napříč prostorovými režimy.

5.1 Deskriptivní analýza výsledků regionálních voleb v Katalánsku (1980–2017)

Regionální volby (tj. do katalánského parlamentu) byly v Katalánsku obnoveny po konci frankistické diktatury (1975), přičemž obnovení *katalánské autonomie*, které šlo s obnovou voleb ruku v ruce, vycházelo z tranzice Španělska k demokracii (1975–1978), přijetí Ústavy Španělska (1978) (viz Boletín Oficial del Estado 1978) a přijetí autonomního statutu Katalánska (1979). První volby se uskutečnily v roce 1980, a poté ve čtyřletém intervalu volebního cyklu. Nicméně, množství regionálních voleb v Katalánsku bylo předčasných. Podíl předčasných voleb oproti těm v řádném termínu v čase navíc stoupal. Poslední volby v řádném termínu proběhly v Katalánsku v roce 2010, veškeré poté následující byly vypsané předčasně (včetně doposud posledních v únoru 2021). Tato skutečnost ilustruje nárůst politické krize v Katalánsku, která je výsledkem kombinace katalánské nacionalistické mobilizace a represivní politiky španělského státu.

Podpora pro katalánské nacionalistické strany je v této práci testována na výsledcích regionálních voleb, neboť ty mají větší reliabilitu ve vztahu k výpovědi o proliferaci regionálního nacionalismu a separatismu (viz podkapitola 3.4.1). Ve všeobecných španělských parlamentních volbách tradičně tendovala značná část katalánských voličů k dvěma typům chování, které mají potenciál výrazně zkreslit výsledky analýzy. Zaprvé se jedná o *duální hlasování*, což znamená, že voliči, kteří v regionálních volbách podporují *katalanistické* strany (typicky CiU), volí ve všeobecných volbách strany, které kandidují v celém Španělsku (typicky PSOE), a to aby jejich hlas neztratil na významu skrze marginalizaci stran z regionů v centrálním parlamentu. Tento důkladně popsáný jev strategického volebního chování (např. Montero, Font, 1991; Pérez-Nievas, Fraile 2000), který zakrývá skutečné nacionalistické afiliace elektorátu, byl v Katalánsku sledován od prvních voleb až do roku 2010, a poté z důvodu vyostření vztahů mezi Katalánskem a Španělskem vymizel. Zadruhé se jedná o *diferencované absence*, jež mají potenciál pozměnit jak výsledky všeobecných, tak i regionálních voleb. Tento jev znamená, že voliči (typicky ze španělsky mluvící minority v Katalánsku) ve všeobecných volbách volí strany dle své preference (typicky PSOE a

PP), zatímco regionálních voleb se systematicky neúčastní, neboť jim nepřikládají zásadní význam (Riera Sagrera 2011; Liñeira, Vallès 2014). Regionální volby byly v Katalánsku po dlouhou dobu považovány za druhořadé, s čímž se pojila nižší volební účast ve srovnání s volbami všeobecnými (Tabulka 4). Avšak i diferencované absence z katalánské politiky vymizely s nacionalistickou mobilizací po roce 2010⁷⁹ (Liñeira, Vallès 2014). Jakmile se do popředí dostala otázka katalánské nezávislosti, začali voliči ze španělsky mluvící minority v Katalánsku docházet k regionálním volbám ve výrazně vyšších počtech. Tento trend byl ovšem vyvažován vzrůstající volební účastí i u proponentů katalánské nezávislosti, takže výsledný efekt na volební výsledky se vzájemně vykrátil (viz Lepič 2021a). Volební účast vzrostla do předčasných voleb v roce 2017, které byly konané dva měsíce po násilně potlačeném neústavním referendu o nezávislosti, na 79,1 % všech oprávněných voličů, což byl rekord všech voleb, které byly po obnovení demokracie ve Španělsku uskutečněny. Již ve volbách roku 2012 začala volební účast převyšovat participaci na všeobecných volbách ve Španělsku (viz sloupec *poměr účasti* v Tabulce 4). To bylo znakem intenzivní nacionalistické mobilizace.

Jak dále ukazuje Tabulka 4 (konkrétně sloupec *vláda*), CiU byla naprosto dominantní stranou v katalánské politice od obnovení autonomie v roce 1980 do roku 2003, kdy byla po sérii korupčních skandálů vystřídána levicovou trojkoalicí PSC⁸⁰, ICV-EUiA⁸¹ a ERC. Až od roku 2003 tak lze zaznamenat první regionální vládu v Katalánsku, která nebyla vytvořena na striktně nacionalistickém základu. Na druhou stranu součástí této koalice byla separatistická ERC, takže ani tato vláda neměla zájem na omezení regionální autonomie Katalánska. Naopak, bylo to mezi roky 2003–2006, kdy došlo k vyjednání aspektů, které posilovaly rozsah katalánské autonomie na Španělsku, a to skrze ideologickou spřízněnost a spolupráci s tehdejší centrální vládou PSOE premiéra José Luise Zapatera. Zrušení článků tohoto autonomního statutu Ústavním soudem Španělska v roce 2010 bylo důležitým faktorem intenzifikace katalánské nacionalistické mobilizace (Guibernau 2014).

⁷⁹ Je charakteristické, že v doposud posledních regionálních volbách v únoru 2021, které se konaly uprostřed pandemie Covid-19 v atmosféře zdravotních obav, včetně tzv. *hodiny smrti* (Liñeira 2021), se diferencované absence objevily na totožném základě a ve stejném rozložení, v nichž zmizely v roce 2012 (Lepič 2021b).

⁸⁰ PSC je katalánský partner španělské strany PSOE. Ač se nejedná o pobočky jedné strany, jsou na sebe úzce navázané a PSOE sama v Katalánsku vůbec nekandiduje. Jedná se o ideologicky totožné strany, ačkoliv např. u teritoriální otázky dochází občas i k rozepřím, jelikož regionální PSC tenduje silněji k podpoře federalismu než celostátní PSOE. Ta ve skutečnosti dlouhodobě osciluje mezi rétorikou federalismu a reluktancí ke kroku směrem k federalizaci státu.

⁸¹ ICV-EUiA byla koalice levicových a zelených stran, která v katalánské politice fungovala do roku 2014. Poté splynula s narůstajícím sociálním hnutím okolo *Podemos*. En Comú Podem, tj. současná koalice okolo Podemos v Katalánsku, je přímým pokračovatelem této strany v katalánské politice.

Tabulka 4: Volební účast, vládní participace a počty jednotek v Katalánsku (1980–2017)

	Volební účast (%)	Poměr účasti ^a	Vláda ^b	Počet okrsků ^c	Počet obcí	Počet <i>comarcas</i> ^f
1980	61,4	0,90	CiU; (ERC)	5906	935	41
1984	64,3	0,80	CiU; ERC	6557	940	41
1988	59,4	0,86	CiU	7145	940	41
1992	55,0	0,82	CiU	7246	942	41
1995	64,0	0,84	CiU	7306	944	41
1999	59,9	0,78	CiU	7550	946	41
2003	63,4	0,98	ERC ^c	8002	946	41
2006	56,8	0,74	ERC ^c	8315	946	41
2010	60,0	0,84	CiU	8032	946	41
2012	69,6	1,04	CiU; (ERC)	8130	947	41
2015	74,9	1,06	JxSí ^d ; (CUP)	8181	947	42
2017	79,1	1,25	CiU; ERC; (CUP)	8247	947	42

^a Indikátor *poměr účasti* vyjadřuje podíl volební účasti v regionálních volbách k účasti na předchozích všeobecných volbách do centrálního parlamentu. Jmenovatel tohoto vzorce je vztažen k volební účasti na teritoriu Katalánska, nikoliv v průměru celého Španělska.

^b Strany uvedené v tomto sloupci tvořily v daném volebním období vládu v Katalánsku. To znamená, že strany měly přímé zastoupení ve vládních funkcích. Jsou-li strany napsané menším písmem v závorce, podporovaly či tolerovaly v daném období vládu, aniž by v ní byly personálně zastoupeny. Uvedeny jsou jen katalánské nacionalistické strany.

^c Mezi roky 2003–2010 vládla separatistická ERC spolu s federalistickou PSC a ICV-EUiA jako druhý nejsilnější participující subjekt v koalici levicových stran.

^d JxSí byla předvolební koalice CDC (jedné ze dvou stran konstituujících CiU) a ERC.

^e *Okrskem* je v této analýze nazývána oblast spadující k jednotlivým volebním místnostem (tzv. *meses electorals*). Počet okrsků tedy (s několika výjimkami) koresponduje s počtem volebních místností v Katalánsku.

^f *Comarcas* (katalánsky *comarques*, jednotné číslo *comarca*) jsou územní jednotky, které rozlohou i počtem obyvatel přibližně odpovídají českým okresům. V této práci používám originální název *comarcas*, neboť je mezinárodně zavedený a také zmenšuje riziko záměny termínů okres a okrsek.

Po dvou volebních obdobích v opozici CiU (v této chvíli ještě *autonomistická*) znovu ovládla volby v roce 2010 a sama zformovala regionální vládu. Rok 2012 znamenal nejen počátek obratu CiU směrem k úsilí o nezávislost, ale též spolupráci nacionalistických stran a proliferaci jednorázových volebních projektů (Tabulka 4). Mezi roky 1980–2017 (ostatně až do současnosti) nikdy nedošlo k situaci, že by v regionální vládě nezasedala ani jedna z katalánských nacionalistických stran. A rovněž nedošlo k tomu, aby v regionální vládě zasedala některá ze španělských nacionalistických stran, které v Katalánsku kandidují, tj. PPC, C's nebo Vox. Katalánské autonomní instituce, ač v poslední době vystavené značné fluktuaci politických subjektů, jsou zcela a dlouhodobě dominovány ideologií katalánského nacionalismu. Toto je důležitý bod pro interpretaci pozdějších výsledků analýz.

Tabulka 5 uvádí procentuální volební podporu pro hlavní katalánské nacionalistické strany⁸². Agregovaná podpora těchto stran byla použita jako závisle proměnná v analýze areálových dat. Lze pozorovat, že CiU byla po dlouhou dobu (1980–2012) jediným dominujícím politickým subjektem v katalánském nacionalistickém bloku. V roce 2015 se však tato tradiční koalice stran CDC (*Convergència*) a UDC (*Unió*) rozpadla na základě sporu ohledně posunu směrem k politice secesionismu, kterou nové stranické kádry CDC začaly razit v návaznosti na preferenční posuny ve společnosti⁸³. CDC, sama notně poškozená korupčními skandály, které se nahromadily za dobu, kdy strana kontrolovala většinu katalánské legislativy a exekutivy, a tím pádem se potýkající se vzrůstající nedůvěrou voličů, což mělo dopad i na (ne)důvěru v projekt katalánské nezávislosti, se rozhodla přejmenovat na PDeCAT. Důvodem změny názvu bylo právě poškození značky *Convergència* (CDC)⁸⁴. Do bouřlivých voleb v prosinci 2017 šla PDeCAT pod značkou koalice JxCat společně s menšími nacionalistickými stranami⁸⁵. Překotný vývoj okolo strany, která byla tradičně hlavním představitelem konzervativního středopravicového katalanismu, způsobil ztrátu přibližně poloviny voličů oproti volebním ziskům CiU z 80. a 90. let 20. století.

⁸² Ve skutečnosti v Katalánsku existuje více politických stran, které ideologicky a teritoriálně inklinují ke katalánskému nacionalismu. Do analýzy v této práci jsem nicméně zařadil pouze ty, které ve sledovaných volbách (1980–2017) alespoň jedenkrát získaly přes 3 % hlasů. Strany jako RI, PxC a další minoritní strany byly z analýzy vyřazeny.

⁸³ Nicméně, jak uvádí Barrio a Rodríguez-Teruel (2017), toto ovlivnění nelze vnímat jen jako jednostranné. Strany nejen reagovaly na poptávku ve společnosti, nýbrž ji samy svou aktivní politikou utvářely.

⁸⁴ Informace pochází ze série neformálních rozhovorů s obyvateli severního Katalánska.

⁸⁵ V roce 2020 se od PDeCAT oddělila frakce okolo v exilu v Belgii se nacházejícího bývalého prezidenta *Generalitat de Catalunya* Carlese Puigdemonta. Tato frakce založila novou politickou stranu, kterou rovněž pojmenovali *Junts per Catalunya* (JxCAT). Ve volbách v únoru 2021 tak PDeCAT a JxCAT kandidovaly proti sobě. Zatímco JxCAT získala téměř veškerou původní podporu PDeCAT (20,1 %), PDeCAT samotná ve volbách zcela vyhořela (2,7 %). Pro rozlišení koalice *JxCat* a pozdější strany *JxCAT* používám částečně odlišnou podobu zkratky.

Tabulka 5: Volební zisky [%] katalánských nacionalistických stran a koalic (1980–2017)

	CiU^a	ERC	SI	CUP	JxSí^b	Celkem
1980	27,83	8,90	-	-	-	36,73
1984	46,80	4,41	-	-	-	51,21
1988	45,72	4,14	-	-	-	49,86
1992	46,19	7,96	-	-	-	54,15
1995	40,95	9,49	-	-	-	50,44
1999	37,70	8,67	-	-	-	46,37
2003	30,94	16,44	-	-	-	47,38
2006	31,52	14,03	-	-	-	45,55
2010	38,43	7,00	3,29	-	-	48,72
2012	30,71	13,70	1,29	3,48	-	49,18
2015	-	-	-	8,21	39,59 ^b	47,80
2017	21,66 ^a	21,38	-	4,46	-	47,50

^a V roce 2017 kandidovala CDC, bývalá hlavní konstitutivní strana koalice CiU, v koalici JxCat spolu s několika menšími nacionalistickými uskupeními. Strana již zároveň byla přejmenována na PDeCAT.

^b JxSí byla jednorázová předvolební koalice CDC (z bývalé CiU) a ERC. Proto v roce 2015 jsou volební zisky stran vyjádřeny hromadně pod JxSí, nikoliv odděleně.

Propad podpory pro strany a koalice, které reprezentují středopravicový katalanismus, kontrastuje se stabilitou *agregované* volební podpory nacionalistických stran v posledních desetiletích. Pokud jsou z analýzy vypuštěny specifické první volby po tranzici Španělska k demokracii (tj. 1980), rozdíl mezi nejnižším a nejvyšším agregovaným ziskem činí pouze 8,6 procentního bodu (54,15 % v roce 1992 oproti 45,55 % v roce 2006). To navozuje, že propad CiU a na ni navazujících stran byl kompenzován nárůstem významu ERC a obecně levicového katalanismu. Astor (2020) diskutuje konsekvence tohoto trendu pro apropiaci náboženství v katalánském nacionalistickém diskurzu. ERC jako hlavní levicová, sociálně-demokratická a tradičně pro-secesionistická strana v Katalánsku zdůrazňuje kontinuitu své politiky a stabilitu podpory. Jediné volby, v nichž strana nekandidovala samostatně, byly v roce 2015, kdy se strana stala součástí koalice JxSí. Neobnovení projektu JxSí pro volby následující (2017) bylo právě z iniciativy ERC, na což Carles Puigdemont zareagoval integrací stran a uskupení pouze středopravicového katalanismu. V posledním desetiletí došlo

k podstatnému nárůstu podpory ERC, což stranu vyneslo na roveň stran navazujících na liberálně-konzervativní CiU. Od regionálních voleb z února 2021 je ERC nejsilnější strana v katalánském nacionalistickém bloku.

Tabulka 5 dále ukazuje, že po roce 2010 došlo v Katalánsku k silné proliferaci stran, které vystupují jako radikálnější zástupci katalánských národních zájmů. Jedná se jednak o SI, což je strana okolo dlouholetého funkcionáře FC Barcelona, a především pak o stranu CUP (Kandidátka lidové jednoty, katalánsky *Candidatura d'Unitat Popular*), jež sestává z mnoha autonomních decentralizovaných buněk politického aktivismu antikapitalistického charakteru, přičemž jádro podpory má strana v barcelonské čtvrti *La Vila de Gràcia* a v severním Katalánsku (Lepič 2021b).

Kromě proliferace radikálních forem katalánského nacionalismu došlo v posledním desetiletí rovněž ke konsolidaci *unionistické* politiky, která je charakteristická výrazným odporem ke snahám o secesi Katalánska a prosazováním ideologických vizí španělského nacionalismu. Regionální volby v prosinci 2017 např. zaznamenaly neobvyklého vítěze, když C's triumfovali s 25,4 % hlasů (poprvé od svého založení v roce 2006). Ani tato konsolidace a politizace pro-unionistického hnutí v Katalánsku však nezabránila katalánským nacionalistickým stranám v sestavení vlády, neboť byly schopny udržet většinu získaných mandátů (51,9 % neboli 70 ze 135 mandátů pro JxCat, ERC a CUP), třebaže s menšinou získaných hlasů (47,5 %). Podobný obrázek ostatně není v Katalánsku neobvyklý, neboť v systému přepočtu hlasů na mandáty mezi provinciemi existuje určitý *malapportionment* (viz podkapitola 3.4.1). Ani v doposud posledních volbách v únoru 2021 nedokázaly ve volbách zvítězit katalánské nacionalistické strany, nýbrž unionistická PSC, avšak majorita zůstala opět na straně separatistů (Lepič 2021b). Toto zároveň indikuje silnou fragmentaci katalánského nacionalistického bloku, který se skládá z více samostatně kandidujících subjektů, jež po volbách musí částečně spolupracovat.

5.1.1 Variabilita volební participace v prostoru a čase

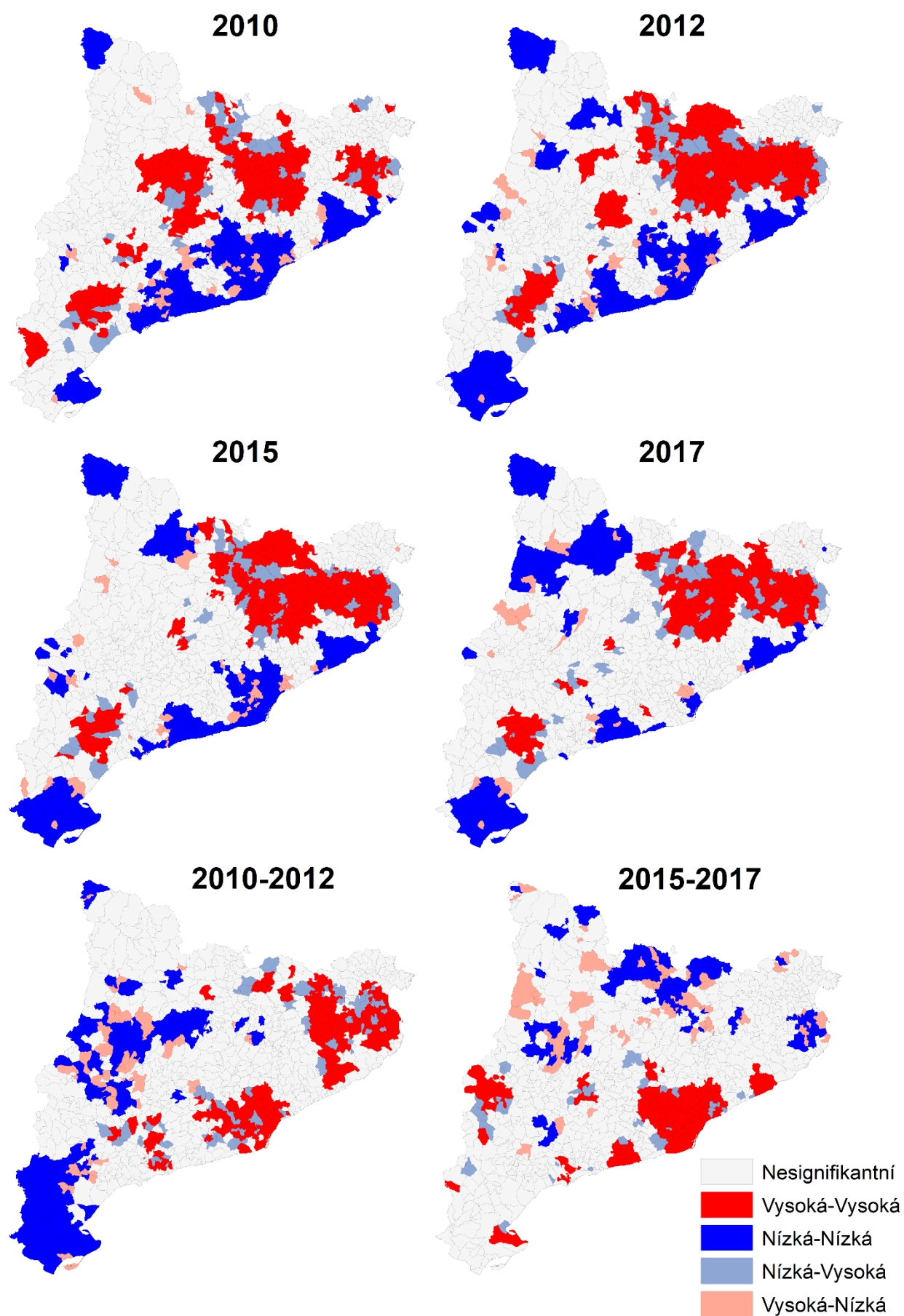
Předtím, než se tato práce zaměří na testování, zdali vývoj variability volební podpory pro katalánské nacionalistické strany koresponduje se třemi konceptualizacemi teze nacionalizace, je nezbytné představit distribuci volební účasti v prostoru (na úrovni municipalit) a v čase, konkrétně v období 2010–2017, které je klíčové pro zkoumání role nacionalistické

mobilizace. Bez ohledu na zvyšující se participaci Katalánců v regionálních volbách (viz Tabulka 4) se míra volební účasti v posledním desetiletí značně lišila napříč Katalánskem. Obrázek 14 ukazuje shlukování procentuálních hodnot volební účasti pomocí prostorové autokorelace. Z jednotlivých map je zřejmé, že nejvyšší míry volební účasti dlouhodobě vykazují především oblasti v severním a severovýchodním Katalánsku okolo měst Girona, Vic nebo Ripoll, přičemž toto jádro má tendenci se v čase zvětšovat, a dále mikroregion Priorat v zázemí Tarragony⁸⁶. Naopak nejnižší volební účast lze tradičně najít v jižním Katalánsku, zejména v oblasti podél ústí řeky Ebro do Středozemního moře a poté na severozápadě v regionu Val d'Aran a v municipalitách při hranici s Andorrou. Naopak v oblasti metropolitního a pobřežního Katalánska, kde v regionálních volbách nejvíce docházelo ke koncentraci *diferencovaných absencí*, lze pozorovat postupný růst volební účasti v čase, což indikuje jejich postupující integraci do katalánské regionální politiky. Tato evidence dokládá výše diskutované vymizení jevu diferencovaných absencí z katalánské politiky po roce 2012 (pro volby 2021 srov. Lepič 2021b). Z důvodu této politické mobilizace se tak Katalánsko stalo politicky salientní referenční jednotkou pro více Katalánců než kdykoliv předtím od období masové imigrace do Katalánska z jižního Španělska (hlavně Andalusie) v 60. letech 20. století. Nacionalistická mobilizace je pak výsledkem strategického posunu katalánských nacionalistů směrem k nezávislosti i represivního přístupu španělského státu, a to nejprve od roku 2012 a poté v souvislosti s konáním 1-O referenda v roce 2017.

Bylo by však přílišným zjednodušením z prezentovaných výsledků vyvodit, že voliči, kteří se začali účastnit regionálních voleb až po roce 2012, reprezentují pouze unionistický blok. Naopak, nově inkorporovaní voliči pochází z obou stran nacionalistického konfliktu, neboť agregované volební zisky jednotlivých bloků zůstaly v čase stabilní. Z prostorového vyjádření je rovněž zřejmé, že nárůst volební participace byl zaznamenán i v jádrové oblasti katalánského nacionalismu na severovýchodě regionu a naproti tomu částečný propad na jihu Katalánska, které je dlouhodobě z perspektivy katalánského nacionalismu přehlíženou oblastí (Nogué, Vicente 2004), což se projevuje i slabší podporou katalanistických stran. I přes tyto dílčí transformace lze závěrem konstatovat, že oblasti s vyšší volební participací jsou zároveň oblasti vyšší podpory pro katalánské nacionalistické strany a naopak. Rostoucí volební účast zároveň nelze interpretovat jako zvyšující se akceptaci projektu katalánské nezávislosti (Lepič 2017) a tudíž jako projev nacionalizace. Tento argument je rozpracován v následujících podkapitolách.

⁸⁶ Obrázek 5 v podkapitole 3.7 ukazuje přesnou lokalizaci v této práci užitých topografických jmen.

Obrázek 14: Prostorová variabilita volební účasti v Katalánsku (2010–2017)

5.2. Limity konvergence v podpoře pro katalánské nacionalistické strany

Analýzy představené v této podkapitole ukazují vývoj *variability* (měřené jako polarizace a shlukování) agregované volební podpory pro nacionalistické strany v období 1980–2017, přičemž cílem je testování explanační schopnosti první konceptualizace teze nacionalizace. Tato konceptualizace předpokládá konvergenci v míře podpory mezi prostorovými jednotkami. Evidence bude korespondovat s předpoklady teze nacionalizace, pouze pokud dojde k systematickému a kontinuálnímu poklesu variability ve sledovaném období.

Datová evidence, jež je čtyřmi *globálními* statistickými metodami měření polarizace znázorněná v Tabulce 6 (směrodatná odchylka a variační koeficient) a v Tabulce 7 (Giniho a Theilův index), demonstruje, že s ohledem na konvergenci a divergenci volební podpory nacionalistických stran lze ve sledovaném období pozorovat několik vzájemně odlišných trendů v průběhu času⁸⁷. V období mezi volbami 1984 a 1995 byl zaznamenán kontinuální pokles variability, což indikuje posilování teritoriální nacionalizace Katalánska. Rozdíly mezi prostorovými jednotkami – volebními okrsky, municipalitami a *comarcas* – v míře podpory pro nacionalistické strany se trvale snižovaly a tato konvergence byla doprovázena konsolidací politického systému regionu. Tento trend dokládají všechny použité metody měření polarizace. Mírný nárůst variability v roce 1999, rovněž zaznamenaný všemi čtyřmi metodami na třech sledovaných měřítkových úrovních, byl záhy nahrazen pokračujícím vyrovnáváním prostorového rozložení podpory až do roku 2010. Do tohoto okamžiku se evidence shoduje s premisami teze nacionalizace. Paradoxně to byly tyto turbulentní volby v roce 2010, odehrávající se uprostřed ekonomické krize a v atmosféře sociální mobilizace v důsledku politiky škrťů (Rico 2012), které byly nejvíce nacionalizovanými regionálními volbami v katalánské politice.

Trend popsany pro prvotní období byl zcela rozvrácen počínaje regionálními volbami v roce 2012, přičemž změna byla zaznamenána na úrovni volebních okrsků, municipalit a *comarcas*. Zároveň se evidence shoduje i při použití čtyř rozdílných měř variability, jak je ilustrováno v Tabulce 6 a Tabulce 7. Míra prostorové polarizace nacionalistických afiliací dále zintenzivnila ve volbách 2015 a jen mírně poklesla (volební okrsky, municipality) či dokonce opět stoupla (*comarcas*) v turbulentních volbách v prosinci 2017, které se konaly jen necelé tři měsíce po násilně potlačeném neústavním 1-O referendu.

⁸⁷ První regionální volby v Katalánsku po tranzici Španělska k demokracii a znovuobnovení autonomie, které proběhly v roce 1980, byly relativně specifické, a proto nebudou brány v hodnocení konvergence v potaz.

Tabulka 6: Variabilita podpory pro katalánské nacionalistické strany (1980–2017) (I)

	Směrodatná odchylka			Variační koeficient		
	<i>Okrsek^a</i>	<i>Obec</i>	<i>Comarca</i>	<i>Okrsek^a</i>	<i>Obec</i>	<i>Comarca</i>
1980^b	-	15,47	10,63	-	0,326	0,255
1984	21,60	15,71	11,34	0,421	0,222	0,182
1988	21,02	15,18	9,66	0,425	0,221	0,160
1992	20,25	14,09	9,23	0,378	0,194	0,145
1995	17,77	13,11	9,07	0,351	0,189	0,147
1999	18,67	13,91	10,10	0,400	0,209	0,171
2003	17,89	13,64	10,09	0,379	0,204	0,168
2006	16,29	12,77	9,10	0,357	0,201	0,159
2010	15,56	11,81	8,44	0,314	0,182	0,141
2012	21,06	15,96	13,56	0,426	0,222	0,209
2015	20,64	16,55	14,34	0,429	0,237	0,228
2017	19,77	16,41	14,48	0,410	0,234	0,230

Poznámka: Nižší hodnoty koeficientů indikují nižší variabilitu, a tím více nacionalizované vzorce afiliací.

^a Okrsek označuje území spadující k jednotlivým volebním místnostem.

^b Pro volby 1980 nebyla k dispozici data za volební okrsky.

Z hlediska změn, které jdou zcela proti předpokladům teze nacionalizace, je zásadní předěl mezi roky 2010–2012. Strmý nárůst variability a disparit mezi municipalitami rozházely relativně ustálený systém politických afiliací, jež se v Katalánsku 30 let ustavovaly. Jak argumentují v práci Lepič (2021a), intenzifikace polarizace afiliací ke katalánskému (ale stejně tak i ke španělskému, viz Serrano 2020) nacionalismu je indikátorem velkých proměn, kterými katalánská politika v poslední dekádě prošla s ohledem na mobilizaci za nacionalistickými účely (viz také Puig, Ginebra 2020). Po tomto předělu následovalo mezi roky 2012–2017 dílčí ustálení výrazně polarizovaných vzorců afiliací, což ostatně trvá i do současnosti (Lepič 2021b). Na druhou stranu nelze z prezentovaných analýz tvrdit, že celé období 2012–2017 bylo z hlediska variability i jejích podmíněností homogenní. Navazující analýzy (primárně analýza individuálních dat z průzkumů BOP) se proto na období zaměří detailněji, aby bylo možné vzít v potaz kolísání intenzity mobilizované performance katalánského nacionalismu ve veřejném diskurzu i projevech.

Tabulka 7: Variabilita podpory pro katalánské nacionalistické strany (1980–2017) (II)

	Giniho koeficient			Theilův koeficient			
	<i>Okrsek</i>	<i>Obec</i>	<i>Comarca</i>	<i>T Okrsek</i>	<i>Tb/T (%)</i>	<i>T Obec</i>	<i>Tb/T (%)</i>
1980^a	-	0,184	0,141	-	-	0,0576	30,3
1984	0,240	0,123	0,102	0,1010	34,0	0,0271	29,6
1988	0,243	0,123	0,088	0,1027	32,1	0,0265	29,3
1992	0,216	0,109	0,081	0,0797	32,2	0,0202	31,6
1995	0,201	0,106	0,082	0,0658	41,1	0,0190	32,7
1999	0,230	0,117	0,095	0,0855	43,4	0,0234	38,5
2003	0,217	0,114	0,094	0,0758	46,4	0,0223	39,3
2006	0,205	0,113	0,088	0,0669	48,3	0,0214	40,8
2010	0,180	0,101	0,078	0,0520	49,2	0,0174	38,2
2012	0,245	0,120	0,116	0,0982	53,3	0,0275	50,4
2015	0,247	0,129	0,127	0,0992	53,4	0,0314	50,9
2017	0,236	0,128	0,128	0,0887	55,9	0,0305	53,3

Poznámka: Nižší hodnoty koeficientů indikují nižší variabilitu, a tím více nacionalizované vzorce afiliací. Část dat v tabulce byla prezentována v publikaci Lepič (2017).

^a Pro volby 1980 nebyla k dispozici data za volební okrsky.

^b *T* označuje agregovaný Theilův koeficient. *Tb/T* označuje podíl variability mezi comarcas na celkové (tj. vnitřní i vnější) variabilitě.

Trendy ve vývoji indexu Moranova I, který je hlavní mírou shlukování užitou v této práci, ukazují poněkud odlišný obraz, než jaký indikují míry polarizace. Původní mikroúrovňová frakcionalizace Katalánska s vysokou polarizací, avšak relativně nízkou mírou shlukování volební podpory nacionalistických stran (0,327 v roce 1980) (viz Tabulka 8), se vyvinula do podoby kontinuálního nárůstu prostorového shlukování v průběhu času, a to bez ohledu na to, zdali polarizace této podpory zároveň klesala nebo stoupala. Tato skutečnost indikuje postupné formování a vymezování jádrové oblasti katalánského nacionalismu stejně jako přímější delimitaci oblastí s nízkými afiliacemi k nacionalismu. Jinými slovy, ani konstantně se snižující variabilita mezi roky 1980–2010 nepřinesla více nacionalizované vzorce politické podpory, neboť ruku v ruce s tím se prohlubovala fragmentace regionu. V realitě došlo k utvoření dvou ve vzrůstající míře odlišných teritoriálních bloků v rámci katalánského teritoria, které se sousledně se vzájemnou divergencí vnitřně do určité míry

homogenizovaly. Jak je evidentní z chronologicky řazeného souboru map na Obrázku 15 a Obrázku 16, dva (či tři) odlišné teritoriální bloky v Katalánsku existovaly v určité podobě vždy. Z hlediska hodnocení teze nacionalizace je klíčové, že v průběhu času došlo k jejich divergenci a prohloubení rozdílů. Tyto rozdíly by částečně zahlazeny ve volbách 2010, kdy nacionalistické a secesionistické tendence, ironicky, nebyly obsaženy ve volební kampani (Rico 2012). Intenzivní nárůst teritoriální fragmentace od voleb v roce 2012 opět vyostřil hranice mezi těmito bloky (Tabulka 8).

Tabulka 8: Shlukování podpory pro katalánské nacionalistické strany (1980–2017)

	Moranovo I		Moranovo I
	<i>Obce</i>		<i>Obce</i>
1980	0,327	2003	0,473
1984	0,391	2006	0,484
1988	0,386	2010	0,449
1992	0,396	2012	0,606
1995	0,418	2015	0,608
1999	0,457	2017	0,625

Poznámka: Nižší hodnoty koeficientů indikují nižší variabilitu, a tím více nacionalizované vzorce afiliací. Část dat v tabulce byla prezentována v publikaci Lepič (2017).

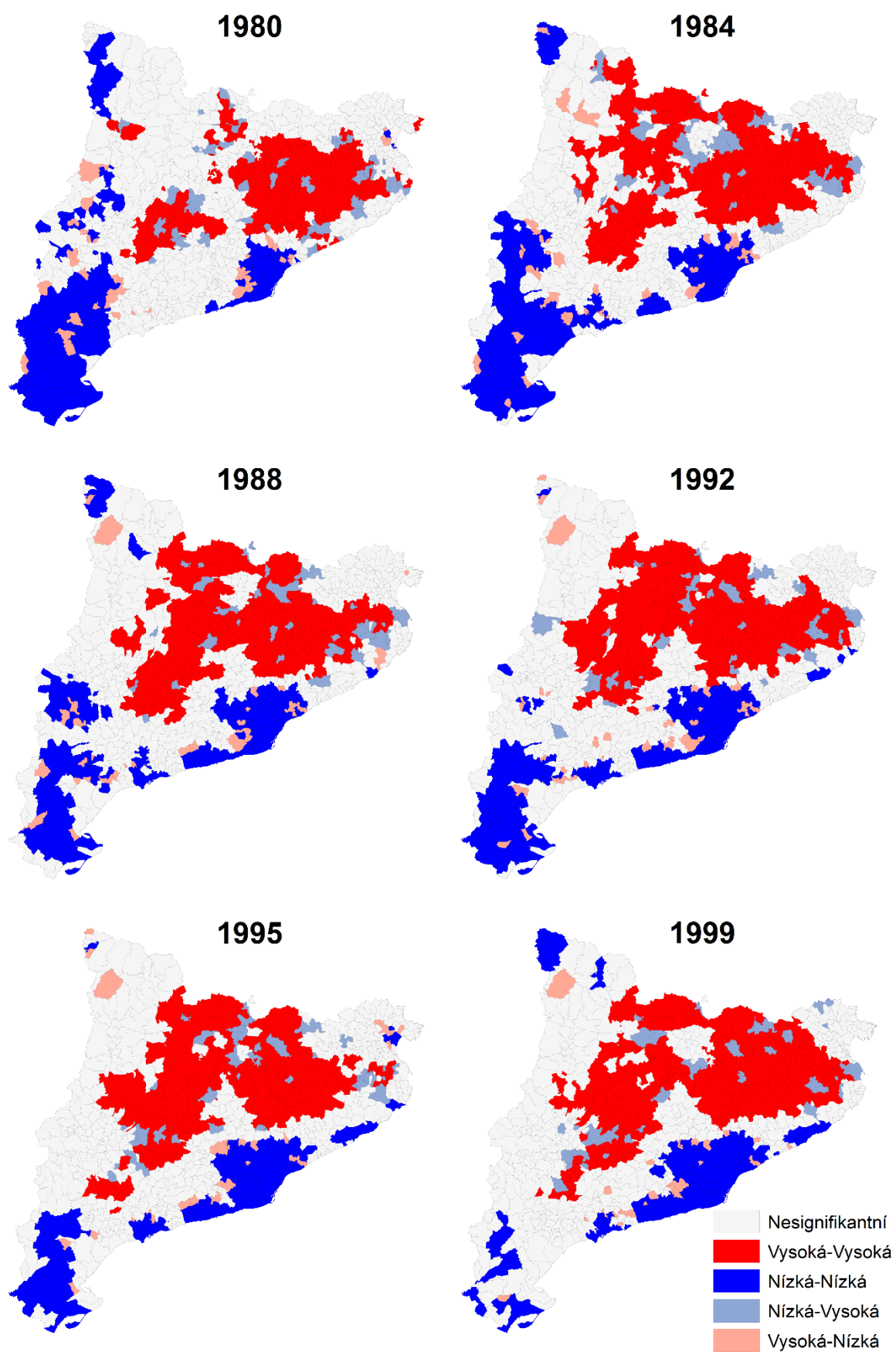
Konkrétní prostorové rozložení shluků podpory pro katalánské nacionalistické strany, a tudíž i přesnou lokalizaci jádrové oblasti katalánského nacionalismu stejně jako oblastí s nízkými nacionalistickými afiliacemi, znázorňují mapy na komponovaném Obrázku 15 a Obrázku 16. Soubor těchto map zachycuje celé analyzované období mezi volbami v letech 1980–2017. Mapy byly zkonstruovány na základě analýzy lokálních indikátorů prostorové asociace (LISA), tj. za využití metody prostorové autokorelace v software GeoDa (finální úpravy před publikací byly provedeny v software ArcGIS) (viz také Lepič 2017).

Z evidence je zřejmé, že oblast jádrové podpory pro katalánské nacionalistické strany je poměrně kompaktně shlukována na severu Katalánska, a především v okolí měst Girona, Vic a Berga, avšak jedná se o téměř celé podhůří Pyrenejí, s výjimkou regionu Val d’Aran a (v posledních letech) také municipalit přiléhajících k Andoře. Sekundární shluk vysoké

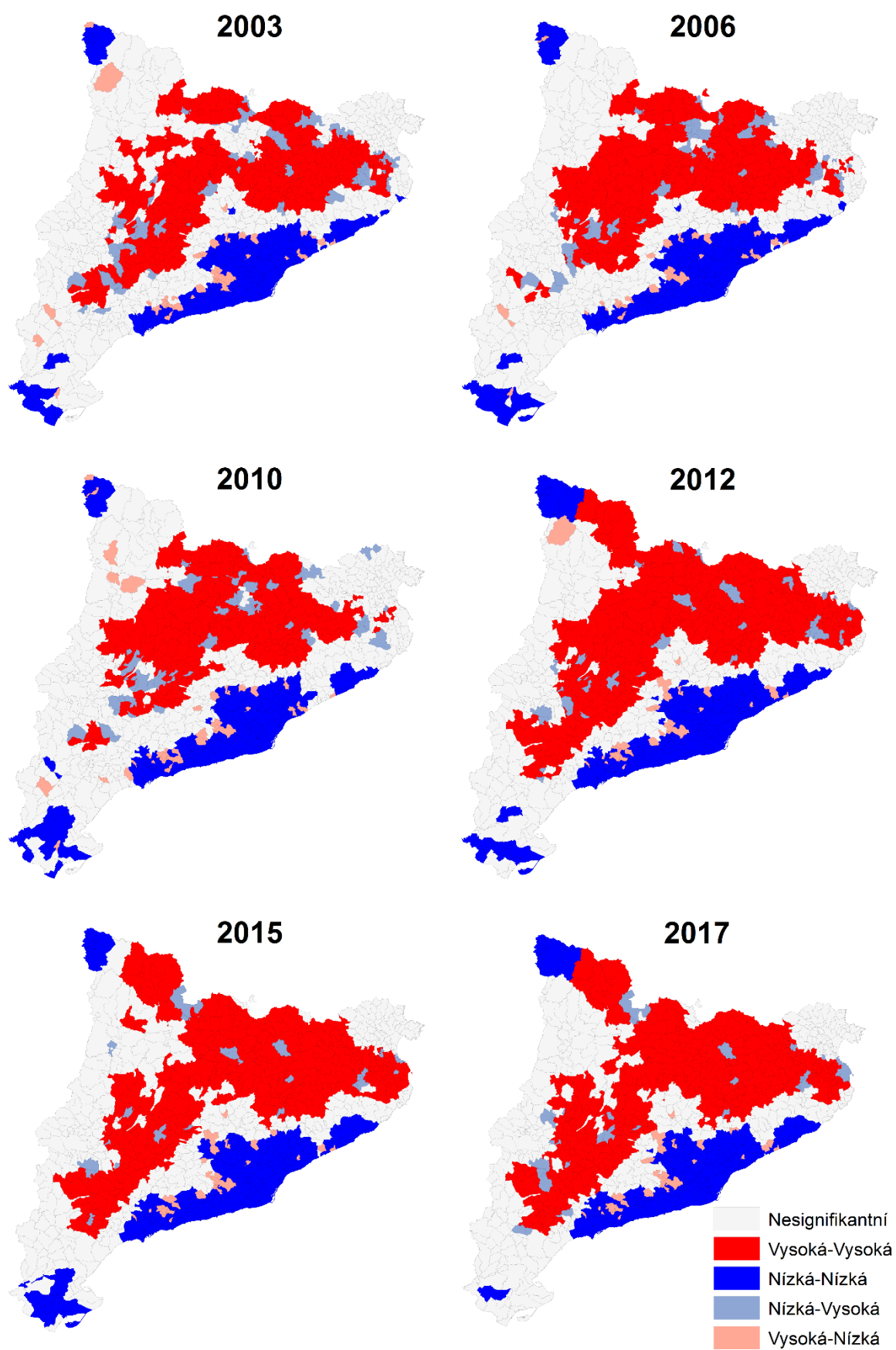
podpory pro katalánský nacionalismus se nachází v jižní oblasti centrálního Katalánska, a to konkrétně na území *comarcas* Priorat, Baix Camp a Alt Camp, které sestávají z rurální oblasti nedaleko města Tarragona (Obrázek 5 v podkapitole 3.7 ukazuje lokalizaci v této práci užitých topografických jmen). Tyto dvě jádrové oblasti, z nichž první je svým rozsahem i symbolickým postavením (např. Nogué, Vicente 2004; Etherington 2010) klíčovou prostorovou bází katalánského nacionalismu, jsou propojeny pásmem vysoké podpory, jež probíhá napříč centrálním vnitrozemským Katalánskem. Porovnání prostorového rozložení podpory pro nacionalistické strany na úrovni obcí s distribucí volební participace vykazuje vysoký stupeň podobnosti ve vzorcích, což je v důsledku faktor napomáhající proliferaci katalánského nacionalismu.

Nejnižší míra volební podpory pro katalánské nacionalistické strany se shluovala do tří oblastí v rámci Katalánska, z nichž metropolitní oblasti Barcelony a navazující pobřežní Katalánsko jsou z těchto oblastí zdaleka nejdůležitější. Zbylé dvě oblasti se nachází v jižní části Katalánska a na severozápadě v regionu Val d'Aran. Všechny tyto oblasti byly až do roku 2010 charakteristické výskytem *diferencovaných absencí* v regionálních volbách (viz Lago a kol. 2018; Liñeira, Vallès 2014), a s výjimkou metropolitní oblasti tu zůstala nižší volební účast až do současnosti. Z časového hlediska je možné pozorovat rozšíření shluku nízké nacionalistické podpory v metropolitním a pobřežním Katalánsku a zároveň částečný rozpad shluku nízké podpory v jižním Katalánsku. Především změna mezi volbami 2015 a 2017 je v tomto ohledu signifikantní. Přestože se celková distribuce afiliací k nacionalismu v Katalánsku v těchto letech téměř nezměnila (Pearsonův korelační koeficient = 0,988), oblasti jižního Katalánska zažily významný nárůst podpory pro katalánské nacionalistické strany. Jižní část Katalánska je specifický region, jehož etno-kulturní kompozice vykazuje rysy vhodné pro proliferaci nacionalistických afiliací (viz Obrázek 21 a Obrázek 22). Přesto byl region po dlouhou dobu charakteristický slabou podporou pro nacionalistické strany, a to dle mnohých (např. Nogué, Vicente 2004; Zografos, Martínez-Alier 2009; González-Hidalgo a kol. 2014; Nogué, Wilbrand 2018) z důvodu arogantní politiky nacionalistických elit z Barcelony. Tyto pocity perifernosti a odcizení vycházejí ze specifického lokálního kontextu a silné identitární vazby obyvatel k jejich mikroregionu, avšak jak dále indikují data, etnická politika v souvislosti s poslední vlnou nacionalistické mobilizace rozměnila incidenci tohoto kontextuálního efektu. Navazující analýzy budou ověřovat tento předpoklad nejen v případě jižního Katalánska, ale také u metropolitní a pobřežní oblasti, v níž je stále více situováno jádro odporu proti intencím katalánského nacionalismu.

Obrázek 15: Shluky vysoké a nízké podpory pro nacionalistické strany (1980–1999)

Obrázek 16: Shluky vysoké a nízké podpory pro nacionalistické strany (2003–2017)

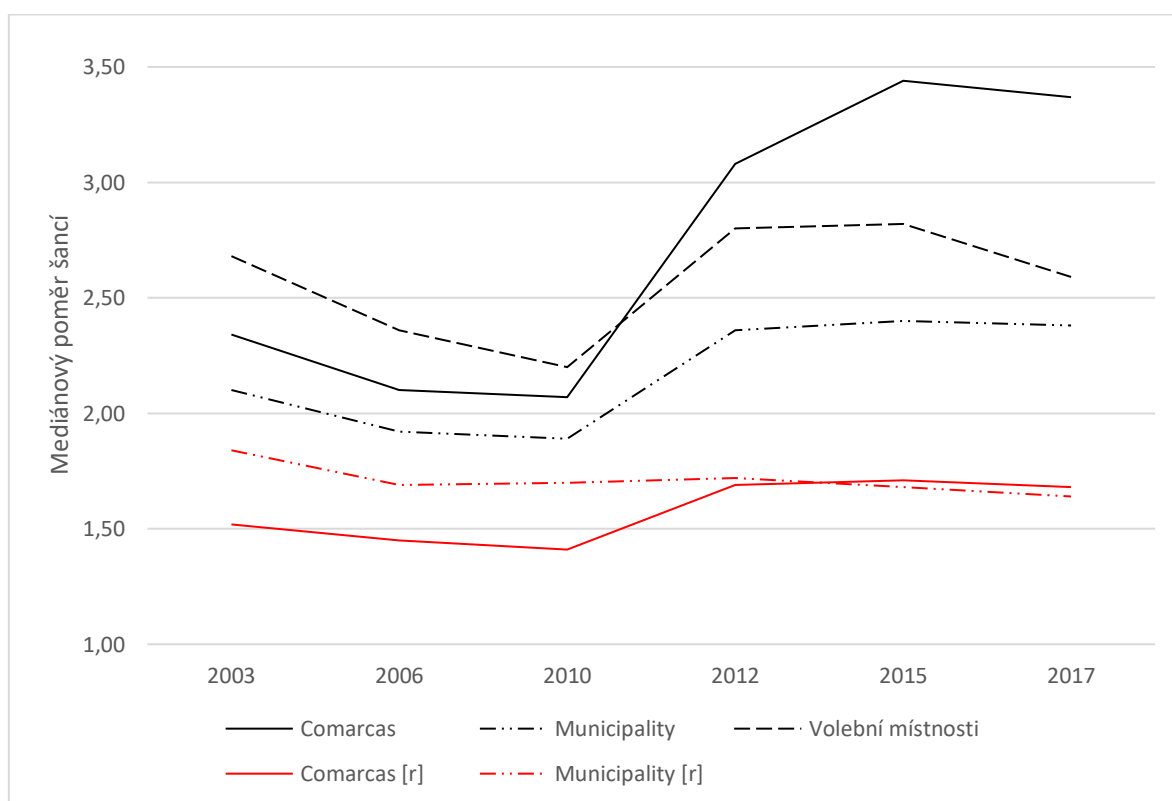

Z hlediska vývoje prostorového rozložení nacionalistických afiliací v čase lze říct, že zatímco oblast jádrové podpory katalánského nacionalismu zaznamenala kontinuální růst míry i shlukování afiliací, v oblastech slabé podpory docházelo ke komplexnějším proměnám. Např. korelace mezi mírou volební podpory pro nacionalistické strany a variabilitou této podpory (jež byla měřena pomocí Giniho a Theilova koeficientu) v období 1980–2017 ukázala silnou negativní asociaci mezi proměnnými, konkrétně $-0,804$ u Giniho koeficientu a $-0,787$ u Theilova koeficientu. Volby s vyššími zisky pro katalánské nacionalisty tudíž vykazují nižší variabilitu podpory a naopak. Na základě této evidence lze konstatovat, že růst agregované volební podpory nacionalistických stran byl způsoben nárůstem podpory v oblastech spíše nepřejícím katalánskému nacionalismu, a stejně tak zde byly způsobeny i propady, zatímco jádrová oblast katalánského nacionalismu udržuje konstantně vysokou úroveň podpory. Vzestupy a propady tudíž nejsou výsledkem celonárodní fluktuace, nýbrž závisí na časoprostorově specifickém efektu prostředí a událostí, které se v tomto (multi-měřítkovém) prostředí odehrávají (viz také Johnston a kol. 2016).

Předchozí evidence, jež ukazuje pokračující fragmentaci katalánského teritoria skrze nárůst polarizace a shlukování nacionalistických afiliací, rovněž indikuje měřítkové posuny v utváření oblastí vysoké a nízké podpory. Zatímco prvotní regionální volby v Katalánsku byly charakteristické roztržitostí vysoké a nízké podpory mezi jednotlivými lokalitami, v současnosti jsou hlavní politicko-teritoriální opozice stále více supra-lokálního rozsahu. Toto potvrzuje i dekompozice Theilova koeficientu na složku vnitřní a vnější variability, když komponenta měřící variabilitu mezi *comarcas* (T_b/T) v průběhu času stoupá na úkor lokální variability mezi municipalitami, a variabilita mezi municipalitami je pak částečně generována transformací variability mezi volebními okrsky (Tabulka 7). Podobné zhodnocení nabízí i interpretace tradičních metod měření variability, což je směrodatná odchylka, variační koeficient a Giniho koeficient. Kalkulovány pro úroveň *comarcas*, ukazují snížení rozdílů v míře variability mezi touto a municipální úrovní v průběhu času. Toto vyvozování o rozdílech ve variabilitě mezi měřítkovými úrovněmi, ač ve sociálněvědním výzkumu pomocí zmíněných metod velmi časté, je ale silně problematické, neboť oddělené počítání variability na více měřítkových úrovních a jejich následné porovnávání vždy znamená, že variabilita naměřená na nižší měřítkové úrovni latentně obsahuje i variabilitu všech vyšších úrovní (viz Jones a kol. 2015; Rohla a kol. 2018). Proto je potřeba k ověření posunů zdroje fragmentace na vyšší měřítkovou úroveň (tj. mezi *comarcas*) využít metody mediánového poměru šancí, který variabilitu počítá na všech úrovních naráz a vrací koeficienty, které již

jsou očištěné od variability produkované na ostatních měřítkových úrovních (Graf 1). Tato metoda dále umožňuje definovat statistickou významnost rozdílů v míře variability mezi měřítkovými úrovněmi a v čase, neboť kalkuluje 95% intervaly spolehlivosti (Tabulka 9). Pokud se intervaly jednotlivých měření neprotínají, je rozdíl v měření statisticky významný na 5% hladině významnosti.

Graf 1: Multi-měřtková variabilita nacionalistických afiliací v Katalánsku (2003–2017)

Poznámka: Tři černé linie ukazují celkovou míru variability, tj. bez kontrol intervenujících proměnných, zatímco dvě červené linie ukazují reziduální variabilitu zbývající po odečtení variability vysvětlené disperzí hodnot kontrolních proměnných [r] (viz Lepič 2021a).

Graf 1 vykazuje vývoj míry variability podpory pro katalánské nacionalistické strany mezi prostorovými jednotkami na třech měřítkových úrovních v období 2003–2017. Avšak hlavním účelem je definovat rozdíl mezi variabilitou produkovanou v období turbulentních proměn katalánské politiky (2012–2017) oproti předchozímu období latentní performance (2003–2010). Analýza sestávala ze dvou modelů, jejichž výsledky jsou v grafu znázorněny černou a červenou barvou linií. Modely vypovídají o evidenci k prvnímu cíli této práce (tj.

variabilita), a nepřímo též s ohledem na druhý cíl (tj. etnicizace). Model 1 (černé linie) byl *prázdný* model, jež testoval polarizaci na čtyřech geograficky vrstvených úrovních agregace, a to mezi spádovými obvody volebních místností (volebními okrsky), municipalitami, *comarcas* a provinciemi, aniž by přitom byl kontrolován vliv faktorů, které do vytváření variability mohou potenciálně intervenovat. Model 2 (červené linie) byl *plný* model, který měřil reziduální polarizaci a tím i nepřímo efekt etnicizace (a dalších podmíněností) skrze vložení a kontrolu intervenujících faktorů. V tomto druhém modelu bylo nutné vyloučit úroveň volebních okrsků, protože data pro kontrolní proměnné nejsou v Katalánsku na této úrovni lokálních sousedství k dispozici. Tím pádem je vhodné považovat reziduální polarizaci na municipální úrovni za latentně obsahující i polarizaci mezi volebními okrsky uvnitř municipalit (Lepič 2021a).

V období 2003–2010, tedy před intenzifikací mobilizované performance katalánského nacionalismu, byla nejvyšší míra polarizace v Katalánsku identifikována na úrovni obvodů volebních místností neboli na úrovni městských čtvrtí a částí obcí. Koeficienty MOR byly na této úrovni v jednotlivých letech 2,68, 2,36 a 2,20, což lze interpretovat jako cca 2,5krát vyšší polarizaci, než je průměrná úroveň polarizace (Tabulka 9). Zároveň s tím docházelo ke kontinuálnímu snižování míry polarizace, a to na všech úrovních, které byly sledovány (Graf 1). Toto zjištění odpovídá výše diskutovanému vývoji ke snižování míry polarizace mezi roky 1980–2010, jenž byl zjištěn metodou variačního, Giniho a Theilova koeficientu. Z důvodu nepřekrývání 95% intervalů spolehlivosti mezi úrovní volebních okrsků a obcí lze dále konstatovat statistickou významnost tvrzení, že nejsilnější zdroj polarizace vskutku vycházel z mikroúrovně.

Představený vzorec, jež definuje nejsilnější polarizaci pro mikroúroveň a konzistentní pokles míry variability na všech měřítkových úrovních v čase, se výrazně proměnil počínaje volbami v roce 2012 (Graf 1), které znamenaly intenzifikaci nacionalistické mobilizace. V důsledku toho se v období 2012–2017 staly *comarcas* úrovní, která produkovala nejvíce celkové polarizace nacionalistických afiliací. Jen mezi roky 2010 a 2012 vzrostl MOR na této úrovni z 2,07 na 3,08, a dále na 3,44 v roce 2015⁸⁸, přičemž rozdíly jsou signifikantní i přes nižší počet jednotek (42 *comarcas*). Prostorová transformace podpory pro katalánské nacionalisty po roce 2012 (viz také Puig, Ginebra 2020) znamenala silný nárůst polarizace na supra-lokální úrovni. Volební okrsky zaznamenaly v tomto období druhou nejvyšší míru

⁸⁸ Interpretace koeficientů MOR je totožná s interpretací koeficientů poměru šancí (OR) v logistické regresi.

polarizace, přičemž vývoj během období korespondoval s křivkou pro *comarcas*, ač nárůst byl méně dynamický. V tomto bodě je nutné upřesnit zjištění předchozích klasických, ale méně sofistikovaných analýz. Zvýšení fragmentace katalánského teritoria na supra-lokální úrovni od roku 2012 opravdu vyústilo ve formování odlišných teritoriálních bloků (prostorových režimů), ale uvnitř těchto bloků nedocházelo k homogenizaci afiliací, nýbrž pouze ke zbrzdění tempa polarizace. Toto dokládá i křivka MOR koeficientů na úrovni obcí, u níž rovněž došlo k nárůstu počínaje rokem 2012.

Tabulka 9: Multi-měřítková variabilita nacionalistických afiliací s intervaly spolehlivosti

	Mediánový poměr šancí ^a					
	<i>Okrsek</i>	<i>CI 95 %</i> ^b	<i>Obec</i>	<i>CI 95 %</i>	<i>Comarca</i>	<i>CI 95 %</i>
2003	2,68	(2,63; 2,72)	2,10	(1,99; 2,21)	2,34	(1,94; 2,94)
2006	2,36	(2,33; 2,40)	1,92	(1,83; 2,01)	2,10	(1,79; 2,54)
2010	2,20	(2,18; 2,23)	1,89	(1,80; 1,99)	2,07	(1,75; 2,53)
2012	2,80	(2,75; 2,85)	2,36	(2,23; 2,50)	3,08	(2,43; 4,14)
2015	2,82	(2,77; 2,87)	2,40	(2,27; 2,54)	3,44	(2,68; 4,64)
2017	2,59	(2,54; 2,63)	2,38	(2,25; 2,53)	3,37	(2,63; 4,53)

Poznámka: Nižší hodnoty koeficientů indikují nižší variabilitu, a tím více nacionalizované vzorce afiliací.

^a Koeficient variability mezi prostorovými jednotkami nižšího řádu je očištěn od variability mezi jednotkami vyššího řádu. Hodnoty pro úroveň *comarcas* jsou očištěny od variability produkované mezi provinciemi, avšak hodnoty pro provincie nejsou z praktických důvodů v tabulce reportovány (viz Jones a kol. 2015).

^b *CI 95 %* označuje 95% intervaly spolehlivosti inferenčního měření.

Celkové vzorce, odhalené analýzou MOR, jsou v souladu se zjištěními o polarizaci a shlukování podpory pro katalánské nacionalistické strany, které byly prezentovány zkraje této podkapitoly. Po postupném poklesu polarizace mezi volbami 2003–2010 došlo v roce 2012 k prudkému nárůstu polarizace i shlukování na všech úrovních agregace, a především na supra-lokální úrovni mezi *comarcas*. Toto indikuje formování větších teritoriálních bloků (viz také Obrázek 15 a Obrázek 16), které je nezbytné posléze prozkoumat samostatně.

Celkově vzato, prostorové vzorce nacionalistických afiliací v Katalánsku nejsou prostorově vyrovnané, ani nedošlo ke konvergenci směrem k nacionalizaci. V současnosti dosahuje polarizace i shlukování podpory čísel, která jsou porovnatelná (a mnohdy i vyšší) s prvními volbami, které se konaly v kontextu *nestabilizovaného* politického systému. Stejná charakteristika ostatně platí i pro současný katalánský politický systém. Širší škála užitých metod přinesla výsledky, jež bez výjimky potvrdily, že první konceptualizace teze nacionalizace nemá kapacitu pro vysvětlení (vývoje) prostorové distribuce nacionalistických afiliací.

5.3 Limity uniformity reakcí sub-jednotek na agregované impulsy

Analýzy uvedené v této podkapitole replikují metodické přístupy výzkumníků, kteří měřili uniformitu reakcí sub-jednotek na změny přicházející z národní měřítkové úrovně v rámci testování teze nacionalizace. Jedná se o analýzu lokálního, regionálního a národního efektu (Claggett a kol. 1984), korelační analýzu (Tapiador, Mezo 2009) a vizualizaci procentuální změny v hodnotách sub-jednotek (municipalit) mezi dvěma po sobě jdoucími volbami (viz Shin, Agnew 2002). Evidence bude korespondovat s postuláty teze nacionalizace, dojde-li k převýšení regionálních a/nebo lokálních změn změnami na národní úrovni, nebo nastane-li tzv. *uniformita v rozdělení*.

Národní efekt neboli celo-teritoriálně uniformní a kohezní reakce nacionalistických afiliací na politické stimuly z vyšší (národní) měřítkové úrovně má dle evidence v Tabulce 10 marginální význam v porovnání s mírou (ne)uniformity nalezené na úrovni *lokálního a regionálního efektu*. To se týká jak absolutních, tak normalizovaných hodnot efektů. Lze pozorovat především u posledních tří volebních cyklů, že minimální posuny míry afiliací na národní úrovni jsou doprovázeny silnou transformací vzorců na lokální, a především na regionální úrovni. Vývojové trendy tří zkoumaných efektů jsou kongruentní se zjištěními, která byla popsána výše s ohledem na vývoj konvergence a divergence nacionalistických afiliací. Od roku 2012 došlo k výraznému navýšení neuniformních posunů na měřítkových úrovních *comarcas* a municipalit, avšak téměř žádné změny se neprojevíly v agregovaném vyjádření podpory pro nacionalistické strany v průměru celého Katalánska. V relativních hodnotách v tomto období jen mírně narostla neuniformita na mikroúrovni (municipality), zato výraznější transformaci lze pozorovat mezi *comarcas*. Posílení významu regionálních efektů (tj. mezi *comarcas*) taktéž indikuje formování supra-lokálních teritoriálních bloků

v Katalánsku, přičemž v relativním hledisku je neuniformita uvnitř těchto bloků menší než mezi nimi, ač obě dimenze neuniformity mají po roce 2012 tendenci sílit. Jak uvádí např. Guibernau (2014), období po roce 2012 je charakteristické intenzivní nacionalistickou mobilizací, která má zdroj na národní (tj. katalánské) úrovni. Tento jev z národní úrovně však vyústil v minimální proměny vzorců afiliací na národní úrovni, zatímco reakce na impuls na regionální a lokální úrovni přinesla intenzivní transformaci a polarizaci afiliací, která je důsledkem působení faktorů lokálního kontextu, jehož efekt vyvěrá z kompozice populace a charakteru inter-personální sítě vazeb. V této podobě lze konstatovat, že předpoklad teze nacionalizace je v příkrém rozporu s nalezenou evidencí.

Tabulka 10: Národní, regionální a lokální efekty uniformity změn podpory (1980–2017)

	Měřítkový efekt			Normalizované hodnoty [%]		
	<i>lokální</i>	<i>regionální</i>	<i>národní</i>	<i>lokální</i>	<i>regionální</i>	<i>národní</i>
1980–84	13,021	15,005	10,229	34,04	39,22	26,74
1984–88	12,637	10,345	0,887	52,94	43,34	3,72
1988–92	11,795	9,549	3,277	47,91	38,78	13,31
1992–95	10,870	9,153	2,738	47,76	40,21	12,03
1995–99	10,510	9,630	2,921	45,57	41,76	12,67
1999–03	10,408	10,043	0,716	49,17	47,45	3,38
2003–06	9,874	9,643	0,918	48,32	47,19	4,49
2006–10	9,242	8,827	2,632	44,65	42,64	12,71
2010–12	10,130	11,486	0,273	46,28	52,47	1,25
2012–15	10,790	13,909	1,328	41,46	53,44	5,10
2015–17	10,770	14,321	0,350	42,33	56,29	1,38

Poznámka: Normalizované hodnoty [%] jsou kalkulovány jako podíl jednotlivých efektů na celkové naměřené variabilitě. Logiku využití metody k měření nacionalizace obsáhle diskutuje Claggett a kol. (1984). Část dat byla prezentována v publikaci Lepič (2017).

Pro účel měření uniformity reakcí v sub-jednotkách oproti agregované změně užívají mnozí autoři (viz Tapiador, Mezo 2009) jednoduché metody korelace pomocí Pearsonova korelačního koeficientu, avšak logika interpretace se mnohdy výrazně odlišuje. Tabulka 11 ukazuje korelační koeficienty, které indikují sílu a směr závislosti mezi hodnotami podpory

pro katalánské nacionalistické strany v municipalitách v období 1980–2017, přičemž jsem pro úplnost komparace zařadil i porovnání s dosud posledním cyklem voleb (2017–2021). Než se politický systém v Katalánsku konsolidoval (1980–1984) dosahovala uniformita posunů v míře afiliací mezi obcemi relativně nižších hodnot korelace (0,646), což značilo vysokou fluktuaci výše podpory v obcích mezi dvěma volbami. Naopak vysoké korelační koeficienty pro období 1988–2010 jsou v souladu se zjištěními o určité míře konsolidace katalánského politického systému v tomto období. Konsolidace se projevila též zvýšením uniformity posunů volební podpory. Uniformní reakce sub-jednotek na agregované výkyvy ve volební podpoře nacionalistických stran vedla k vysoce předvídatelným prostorovým vzorcům afiliací, což lze číst jako evidenci podporující tezi nacionalizace (srov. Tapiador, Mezo 2009). Tento dočasný vývoj skončil ve volbách 2012, jež opět vedly k transformaci nacionalistických afiliací napříč teritoriem Katalánska. Evidence naznačuje, že stimuly na úrovni Katalánska hrály v těchto neuniformních posunech částečně roli. V předvolebních kampaních 2012, 2015 a 2017 byly explicitně artikulovány nacionalistické a separatistické vize (vysoká korelace mezi volbami), zatímco tyto myšlenky téměř nezaznívaly v kampani k volbám v roce 2010 (nižší korelace s roky 2012, 2015 a 2015) (např. Rico, Liñeira 2014; Muñoz, Tormos 2015; Orriols, Rodon 2016). Dopad těchto stimulů z národní úrovně byl v lokalitách a regionech značně neuniformní.

Tabulka 11: Korelace míry nacionalistické podpory v navazujících volbách (1980–2021)

	Pearsonův koeficient			Pearsonův koeficient	
	<i>Obce</i>			<i>Obce</i>	
1980–1984	0,646***		2003–2006	0,948***	
1984–1988	0,850***		2006–2010	0,913***	
1988–1992	0,900***		2010–2012	0,885***	
1992–1995	0,913***		2012–2015	0,973***	
1995–1999	0,915***		2015–2017	0,988***	
1999–2003	0,928***		2017–2021	0,967***	

Poznámka: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

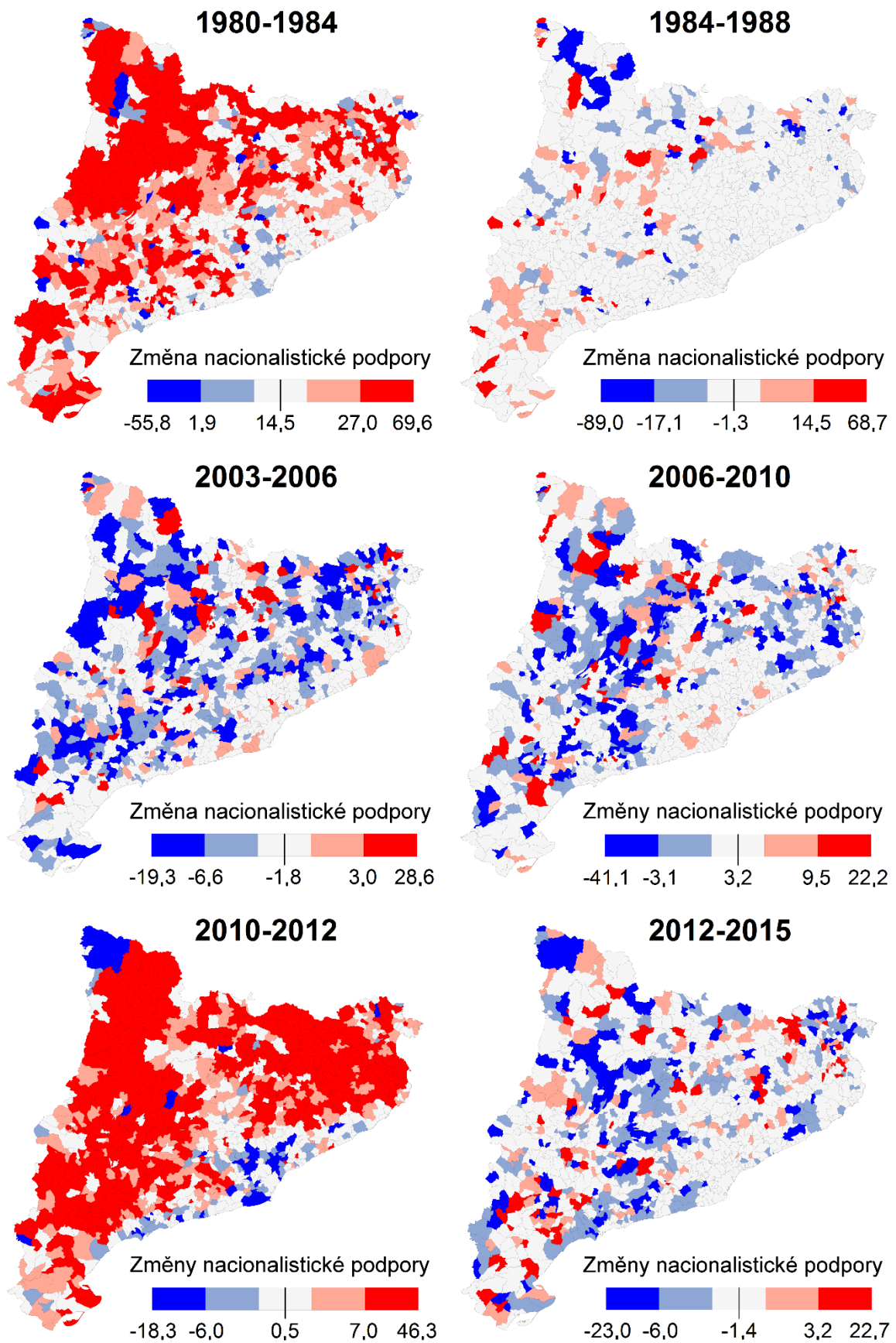
Soubor chronologicky řazených map na Obrázku 17 ilustruje konkrétní neuniformitu posunů sub-jednotek ve srovnání s posuny agregovanými na úrovni Katalánska. Jednotlivé

intervaly byly definovány jako shluky okolo průměrné hodnoty změny mezi volbami. Čím více sub-jednotek náleží do středních intervalů (světle modrá, bílá, světle červená), tím byl posun v míře podpory mezi volbami prostorově rovnoměrnější (a naopak). Vizualizovány byly pouze mapy z voleb, které jsou typické pro indikaci (ne)uniformity v daném období, zatímco mapy pro zbylé volební cykly nebyly z praktických důvodů zařazeny. Po prvních regionálních volbách po obnovení katalánské autonomie (1980), které byly z důvodu slabé konsolidace systému relativně specifické, došlo ke stabilizaci struktury a opadnutí extrémních proměn v míře afiliací mezi municipalitami. Již následující volební cyklus 1984–1988 byl charakteristický posuny, které se u drtivé většiny municipalit neodchylují od průměru o více než 5 procentních bodů. Tato situace byla charakteristická nejen pro druhou polovinu 80. let 20. století, ale přetrvala až do roku 2010. Dvě mapy pro volební cykly 2003–2006 a 2006–2010 (Obrázek 17) ukazují, že i na počátku 21. století existovalo jen minimum obcí s posuny odchylujícími se od průměru Katalánska o více než 10 procentních bodů.

Vysoký stupeň nivelizace a uniformity, který se v Katalánsku vyskytoval až do voleb v roce 2010, byl již od roku 2012 nahrazen intenzivní transformací prostorového rozložení nacionalistických afiliací, což vyústilo v neuniformitu reakce mezi municipalitami a nárůst extrémních proměn. Jen velmi málo municipalit (22,3 %) náleželo z hlediska míry proměn ve volebním cyklu 2010–2012 do jednoho ze středních shluků, především oproti posunům v předchozím období (2006–2010), kdy do středních shluků patřilo 56,1 % municipalit, ale také ve srovnání s obdobím následujícím (2012–2015) (57,9 %), kdy se po době intenzivní polarizace a fragmentace systém v tomto rozdělení opět ustálil. Tato evidence také ukazuje na dynamické proměny, které Katalánsko zaznamenalo v turbulentním období první vlny nacionalistické mobilizace v roce 2012 (viz také Puig, Ginebra 2020). Průměrná změna podpory pro katalánské nacionalistické strany mezi volbami 2010–2012 byla -0,46 %, ale značný podíl municipalit (61,2 %) ve skutečnosti zaznamenal zvýšení podpory o více než pět procentních bodů (viz Lepič 2017).

Politicko-teritoriální struktura afiliací v Katalánsku je výsledkem působení širší škály faktorů (např. Chernyha, Burg 2012; Serrano 2013), avšak zdaleka ne všechny tyto faktory způsobily prudkou transformaci afiliací k myšlenkám katalánského nacionalismu, včetně podpory nezávislosti, k níž došlo na všech sledovaných měřítkových úrovních od poloviny roku 2012. Proto např. témata spojená s důsledky a řešeními ekonomické krize a celostátní španělskou politikou (viz Rico 2012) nezpůsobily v roce 2010 žádnou transformaci afiliací.

Obrázek 17: Proměny míry nacionalistických afiliací [%] mezi volbami dle municipalit

Naopak to byla explicitní artikulace nacionalistických a secesionistických požadavků, která od roku 2012 značně přispěla k přeskupení prostorové (a také sociální) distribuce podpory pro katalánské nacionalistické strany (Rico, Liñeira 2014; Medeiros a kol. 2015). Zároveň s tím začaly na transformaci působit i dříve netečné faktory týkající se rozhořčení z vývoje ekonomické situace (Boylan 2015). Zajímavé je, že regionální volby v roce 2015 a 2017, ačkoliv se konaly v podobné atmosféře vzrůstající politické polarizace a secesionistických požadavků (Orriols, Rodon 2016), již nezaznamenaly další prudkou transformaci, kterou bylo možné pozorovat v období 2010–2012. Na druhou stranu je nutné dodat, že toto heterogenní a dynamické období nelze zhodnotit na základě analýzy sady voleb ve dvouletých intervalech. Proto se na něj v navazujících analýzách zaměřím detailněji, aby bylo možné podrobně zhodnotit časovou posloupnost a efekty kolísání intenzity mobilizace.

Souhrnně vzato, evidence v této podkapitole ukazuje, že užití secesionistické rétoriky katalánským nacionalistickým hnutím ve veřejném diskurzu a praxi může stát za intenzivní teritoriální fragmentací Katalánska stejně jako za neuniformní změnou lokální a regionální struktury nacionalistických afiliací. V politickém systému Katalánska lze identifikovat dva odlišné teritoriální bloky s rozdílnou mírou inklinace k nacionalismu. Unifikační potenciál katalánského nacionalismu tudíž naráží na stále více zřetelné teritoriální limity. A zároveň dochází k odlišným reakcím na impulsy z národní úrovně mezi *comarcas*, municipalitami i sousedstvími napříč Katalánskem. Podoba této reakce je z hlediska teritoria neuniformní, přičemž je do značné míry ovlivněna tím, v jakém teritoriálním bloku (neboli prostorovém režimu) se daná jednotka nachází. Z této evidence je zřejmé, že ani druhá konceptualizace teze nacionalizace nemá explanační kapacitu pro vysvětlení (vývoje) prostorové distribuce nacionalistických afiliací. Zdali se zjištěné limity nacionalizace (viz Lepič 2017) vztahují k distribuci štěpných linií *stacionárně* napříč regionem zkoumám v následující kapitole.

5.4 Limity stacionarity efektů v rámci struktury štěpných linií

Na základě dosavadních analýz bylo zjištěno, že nejvýraznější *transformace* podpory pro katalánské nacionalistické strany, která se projevila růstem polarizace, shlukování a neuniformity reakcí v prostoru, se odehrála v období 2010–2012, přičemž období, které nejvíce odporuje předpokladům teze nacionalizace, bylo mezi roky 2012–2017. Z těchto důvodů se v této podkapitole zaměřuji pouze na období 2010–2017 a nikoliv už na celé období téměř

40 let trvání katalánské regionální autonomie (1980–2017). Analýzy v této podkapitole cílí na testování třetí konceptualizace teze nacionalizace, jež předpokládá stacionární přimknutí afiliací k nacionalismu v Katalánsku ke struktuře štěpných linií. Třetí konceptualizace teze nacionalizace je inovativním návrhem, který v této práci konstruuji a obhajuji jeho využití. Z tohoto důvodu nebyly zde použité metody analýzy, ačkoliv jinak zavedené, pro testování teze nacionalizace dosud využity. Výzkumná logika této konceptualizace staví na odhalení (ne)stacionarity skrze systematické porovnávání výstupů (koeficientů a indikátorů kvality modelu) analýzy lineární regrese (OLS) a geograficky vážené regrese (GWR).

Evidence v Tabulce 12 znázorňuje regresní koeficienty *Beta* a koeficient determinace (adjustovaná hodnota *R Square*) pro čtyři volby v Katalánsku, které se konaly v rozmezí let 2010–2017. Celková explanační síla lineárního regresního modelu se mezi časem latentní nacionalistické performance (2010) a počátkem intenzivní mobilizace (2012) zvýšila o cca 18 procentních bodů (*R Square* = 0,612 vs. 0,793). To indikuje, že s mobilizací se distribuce nacionalistických afiliací v prostoru přimknula ke struktuře štěpných linií o mnoho více, než tomu bylo v období předcházejícím. Vysoké hodnoty koeficientu determinace vydržely po celé období 2012–2017. S ohledem na jednotlivé štěpné linie lze pozorovat, že od roku 2012 docházelo k nárůstu explanační síly proměnných, které byly do modelu vloženy jako proxy pro *etno-kulturní* štěpnou linii. Jedná se hlavně o proměnné *podíl lidí narozených ve zbytku Španělska* a *podíl lidí mluvících katalánsky*. Proměnné této štěpné linie měly vždy silný efekt na vysvětlení inklinace obyvatel ke katalánskému nacionalismu (např. *Conversi 1997*; *Serrano 2013*), avšak další růst efektů po roce 2012 způsobil, že jen stěží lze vnímat katalánský nacionalismus jako občanský typ nacionalismu (*Álvarez-Gálvez a kol. 2018*). Etnický původ a znalost mluvené (stejně jako psané) katalánštiny vykazují silný a rostoucí efekt na podporu pro katalánské nacionalistické strany napříč municipalitami v Katalánsku. Efekty proměnných reprezentujících ostatní štěpné linie jsou relativně slabé a mnohé také statisticky nevýznamné. Proto není jejich efekt s ohledem na (ne)stacionaritu vztahu mezi závisle a nezávisle proměnnými dále diskutován. Podrobnější zhodnocení vlivu těchto linií s ohledem na utváření nacionalistických afiliací je provedeno v interpretaci analýzy individuálních dat (podkapitola 5.8). Výsledky lineární regresní analýzy na úrovni obcí indikují, že největší potenciál pro vytváření prostorově stacionárních afiliací mají proměnné z *etno-kulturní* štěpné linie, na něž je proto zaměřen následující výzkum. V souhrnném vyjádření lze konstatovat, že zvýšené asociace mezi strukturou štěpných linií a distribucí podpory pro katalánské nacionalistické strany po intenzifikaci nacionalistické mobilizace a obratu

směrem k nezávislosti od roku 2012 indikují, že impuls z národní úrovně mohl způsobit přimknutí afiliací k celonárodní struktuře společnosti. Pokud by tomu tak bylo, byla by třetí konceptualizace teze nacionalizace potvrzena. Na druhou stranu zvýšené hodnoty AICc indikují, že relativní kvalita regresního modelu se v období 2015–2017 oproti stavu v roce 2010 (ale také v roce 2012) výrazněji zhoršila. To může být výsledkem např. intenzivního syčení efektu proměnných jen v části teritoria a stagnace efektů v části jiné – čili výsledkem zvýšení nestacionarity asociací mezi analyzovanými proměnnými.

Tabulka 12: Lineární regrese volební podpory nacionalistických stran (2010–2017)

	2010	2012	2015	2017
Věková skupina				
Věk 0–14 let	0,013	-0,040	-0,055	-0,042
Věk 65+ let	-0,016	0,089**	0,098**	0,062*
Index [65+/0–14 let]	0,095**	-0,031	-0,076***	-0,012
Gender [Index muži/ženy]	0,007	0,008	0,034	0,047**
Místo narození				
<i>Comarca</i>	0,086**	0,020	0,002	0,010
Španělsko (mimo Katalánsko)	-0,450***	-0,509***	-0,520***	-0,522***
Zahraníčí	0,011	0,081***	0,093***	0,084***
Znalost katalánštiny				
Rozumí katalánsky	-0,009	-0,039	-0,044	-0,040
Mluví katalánsky	0,048	0,186***	0,224***	0,249***
Píšou katalánsky	0,227***	0,227***	0,230***	0,209***
Populační charakteristika obce				
Populační velikost	0,001	-0,002	-0,004	-0,008
Hustota zalidnění	-0,081**	-0,067**	-0,041*	-0,043*
Míra nezaměstnanosti	-0,076**	-0,051*	-0,023	-0,005
Migrační saldo	-0,038	-0,043**	0,019	-0,045**
Adjusted R Square	0,612	0,793	0,789	0,797
AICc^a	6465,3	6461,5	6553,8	6494,1

Poznámka: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. Jde o standardizované koeficienty *Beta*.

^a Hodnoty AICc byly počítány z modelu očištěného o vliv nesignifikantních proměnných.

Pro účely testování prostorové (ne)stacionarity efektů štěpných linií jsem jako první instanci aplikoval prostorovou autokorelaci standardizovaných reziduí z regresního modelu (*standardizovaná rezidua* jsou odchylky od hypotetických hodnot, které model predikuje). Výsledky tohoto kroku jsou znázorněny v Tabulce 13 a na dvou mapách komponovaného Obrázku 18, přičemž tabulka ukazuje míru shlukování ilustrovanou hodnotami Moranova I kritéria pro *plný model* (o *všech* proměnných) a samostatně pro proměnnou *podílu obyvatel narozených ve zbytku Španělska* (tj. mimo Katalánsko), která vykazuje nejsilnější asociaci se závisle proměnnou. Pro srovnání jsou znázorněny i hodnoty shlukování dalších, slabších proměnných. Stupeň shlukování standardizovaných reziduí v průběhu času vskutku roste, a to jak u plného modelu, tak i v případě jednotlivých proměnných. Toto potvrzuje zjištění z analýzy pomocí AICc, která udává horšící se kvalitu modelu. Je nezbytné podotknout, že shlukování reziduí je pro analýzu lineární regrese vážný problém, neboť jedním z jejích předpokladů je nezávislost (tj. neexistence prostorové dependence) jednotek pozorování. Z toho důvodu musí analýzy pokračovat k analýze GWR.

Tabulka 13: Shlukování standardizovaných reziduí regresního modelu (2010–2017)

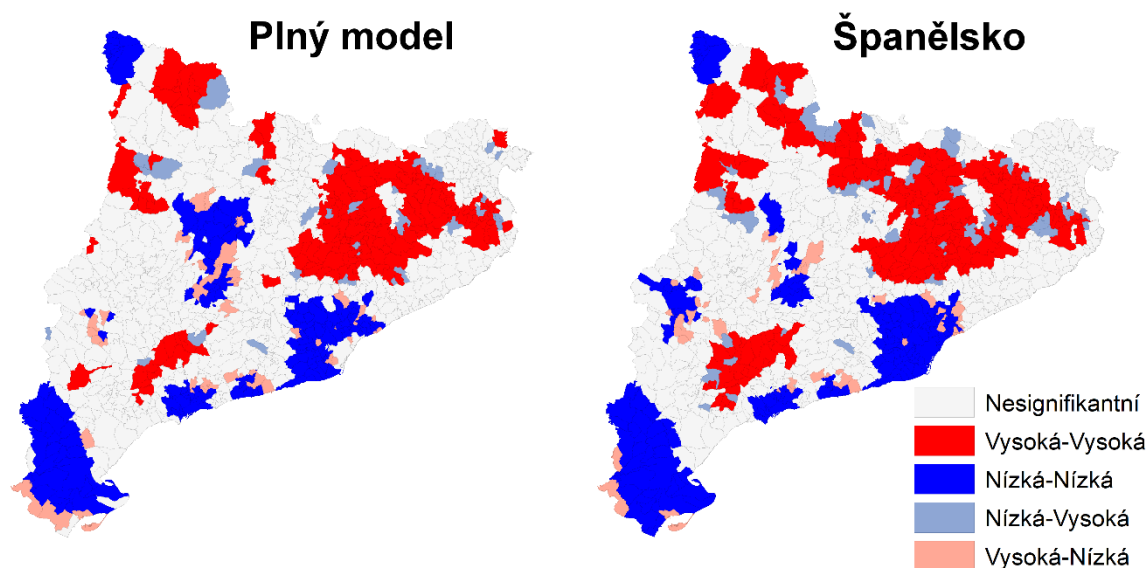
Moranovo I	2010	2012	2015	2017
Plný model	0,173	0,248	0,277	0,266
Narození – zbytek Španělska	0,272	0,385	0,408	0,377
Narození – zahraničí	0,426	0,603	0,604	0,624
Mluví katalánsky	0,196	0,295	0,297	0,315
Píší katalánsky	0,279	0,463	0,469	0,502
Míra nezaměstnanosti	0,363	0,507	0,554	0,572
Hustota zalidnění	0,358	0,499	0,513	0,530
Věk 65+ let	0,380	0,501	0,519	0,531

Poznámka: Koeficienty Moranova I jsou signifikantní na hladině spolehlivosti 5 %.

Vzorce prostorových asociací, vizualizované na Obrázku 18 metodou LISA, zřetelně identifikují oblasti v metropolitním a pobřežním Katalánsku, jižní Katalánsko, pyrenejský region Val d’Aran, ale také mikroregion v centrálním Katalánsku a v zázemí města Lleida, jako místa shluků, které byly regresním modelem nadhodnoceny. Nacionalistické afilience v regionálních volbách v roce 2017 tu byly statisticky významně nižší, než bylo očekáváno

modelem na základě průměrné asociace a naklopení regresní přímky v celém Katalánsku. To platí jak pro plný model, tak pro samostatný vliv proměnné podílu obyvatel narozených ve zbytku Španělska (mimo Katalánsko). Ačkoliv Obrázek 18 ukazuje z praktických důvodů jen shlukování reziduí v modelech z voleb v prosinci 2017, výsledky pro volby dřívější (2012, 2015) vychází totožně. Stejně tak je tomu u oblastí, které byly statisticky významně modelem podhodnoceny. V oblasti severovýchodního Katalánska, především mezi městy Girona, Vic a Ripoll (tradiční jádro katalánského nacionalismu), na jihu centrálního Katalánska při comarca Priorat, a dále v menších oblastech při hranici s Andorrou a s regionem Aragón, je volební podpora pro katalánské nacionalistické strany vyšší, než je očekáváno na základě prostorového rozložení salientních (především etno-kulturních) proměnných. Jelikož se oblasti podhodnocené a nadhodnocené modelem téměř plně shodují s oblastmi vysoké a nízké podpory pro katalánský nacionalismus, je evidentní, že polarizace afiliací k nacionalismu je v Katalánsku silnější než polarizace (resp. segregace) dle etno-kulturních a jiných charakteristik. V práci Lepič (2021a) docházím ke stejným závěrům pomocí jiné sady metod. Ačkoliv od roku 2012 došlo k posílení explanační kapacity struktury štěpných linií, zároveň s tím došlo k nárůstu role lokálních a supra-lokálních kontextuálních efektů, které způsobily další navýšení podpory v oblastech strukturálně nakloněných katalánskému nacionalismu, a naopak výraznější snížení podpory v oblastech, jejichž sociální kompozice neodpovídá typickému voliči (katalánských) nacionalistických stran.

Obrázek 18: Lokalizace shluků standardizovaných reziduí regresního modelu (2017)

Poznámka: Model *Španělsko* značí podíl lidí narozených ve Španělsku (mimo Katalánsko).

Vliv faktorů prostorového kontextu, především co se týče působení sítí interakcí mezi jedinci v rámci prostředí nakloněného katalánského, nebo kastilského nacionalismu (čili nezávislosti Katalánska, nebo jednotě Španělska) (viz Rodon, Guinjoan 2018; a dále Pattie a kol. 2015; Loewen a kol. 2015; Agnew 2018), způsobil nestacionaritu asociací závisle a nezávisle proměnných. Odpověď na otázku, nakolik jednotlivé asociace mezi proměnnými zvýší svoji explanační schopnost při uvažování nestacionárních závislostí, lze zodpovědět pomocí analýzy GWR.

Tabulka 14: Koeficienty GWR a volební podpora nacionalistických stran (2010–2017)

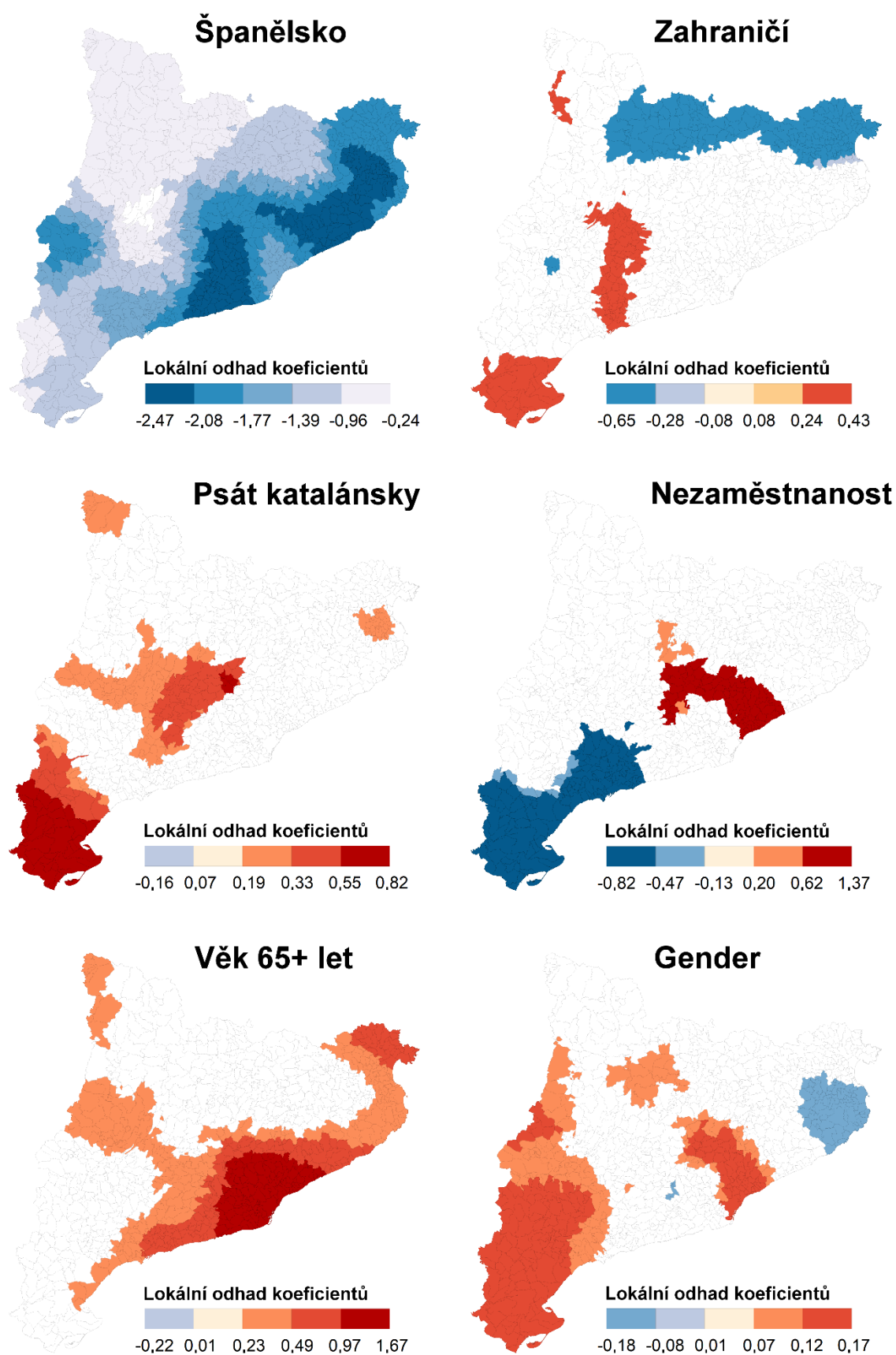
	Adjustované R Square				AICc			
	2010	2012	2015	2017	2010	2012	2015	2017
Lineární regresní model								
Plný model	0,613	0,791	0,786	0,794	6465,3	6461,5	6553,8	6494,1
Španělsko	0,546	0,722	0,715	0,713	6612,5	6723,0	6817,8	6797,2
Zahraničí	0,084	0,065	0,071	0,084	7276,1	7873,1	7936,3	7897,5
Mluví katalánsky	0,440	0,570	0,569	0,585	6810,3	7136,5	7208,9	7147,0
Píšou katalánsky	0,320	0,391	0,398	0,395	6994,6	7467,8	7526,0	7504,1
Hustota zalidnění	0,171	0,209	0,189	0,191	7181,8	7714,9	7807,3	7779,6
Nezaměstnanost	0,310	0,375	0,327	0,248	7007,8	7492,2	7631,1	7709,7
Věk 65+ let	0,152	0,208	0,170	0,179	7203,0	7716,2	7830,0	7793,6
Model geograficky vážené regrese								
Plný model	0,700	0,876	0,874	0,876	6269,6	6069,1	6152,9	6109,6
Španělsko	0,679	0,861	0,859	0,860	6320,3	6152,0	6234,9	6208,5
Zahraničí	0,515	0,667	0,663	0,682	6757,1	6986,0	7067,5	6984,3
Mluví katalánsky	0,613	0,782	0,777	0,792	6518,4	6584,4	6675,4	6581,3
Píšou katalánsky	0,595	0,768	0,760	0,776	6568,2	6643,5	6744,2	6655,5
Hustota zalidnění	0,520	0,672	0,663	0,683	6741,4	6959,5	7052,7	6969,2
Nezaměstnanost	0,615	0,749	0,750	0,732	6524,0	6717,5	6781,1	6819,9
Věk 65+ let	0,536	0,675	0,663	0,678	6717,9	6959,4	7062,9	6992,3

Poznámka: Hodnoty adjustovaného koeficientu determinace (*R Square*) jsou signifikantní na hladině významnosti 1 % (tj. interval spolehlivosti 99 %). Viz také Lepič (2017).

Evidence získaná metodou geograficky vážené regrese v Tabulce 14 dokládá zlepšení explanační schopnosti modelu jak s ohledem na sílu přiléhavosti (*R Square*), tak celkovou kvalitu aplikovaného modelu (*AICc*). Výrazné posílení výpovědní hodnoty modelu poté, co byly vzaty v potaz prostorově proměnlivé asociace mezi proměnnými, indikuje prostorově nestacionární incidenci všech analyzovaných proměnných. Důvody pro (ne)podporu stran, které reprezentují katalánský nacionalismus a jeho zájmy, se liší napříč teritoriem a též dle kompozice sociální struktury v prostorové jednotce. Nestacionarita asociací je výraznější v regionálních volbách 2012–2017 než ve volbách v roce 2010, jak dokládá srovnání hodnot *R Square* a *AICc* mezi modelem lineární a geograficky vážené regrese v Tabulce 14, a to především u incidence proměnných etnického původu.

Soubor šesti map na komponovaném Obrázku 19 vizualizuje nestacionaritu incidence štěpných linií v rámci teritoria Katalánska skrze vynesení lokálních odhadů regresních koeficientů GWR do mapy. Podíl lidí narozených ve Španělsku mimo Katalánsko (*Španělsko*) v municipalitě je silným prediktorem slabé volební podpory pro katalánské nacionalistické strany v metropolitním a pobřežním Katalánsku, zatímco tento vztah je mnohem slabší (až irelevantní) v jižní a západní části regionu (s výjimkou města Lleida). Pomocí této metody tak lze upřesnit předchozí argument o nestacionaritě. Zatímco v metropolitním Katalánsku se rozhodování o podpoře nacionalistických stran odvíjí od etno-kulturní charakteristiky jedince, a zároveň síť inter-etnických vztahů jedince je limitovaná silnou segregací (např. Lepič 2021a), v severním Katalánsku je díky silnějším inter-etnickým kontaktům daným menší mírou etno-kulturní segregace obyvatelstva podpora pro nacionalistické strany ještě silnější, než indikuje (již tak katalánskému nacionalismu nakloněná) sociální kompozice obyvatelstva. Tento inter-etnický přesah se projevuje právě oslabením explanační kapacity (jinak dominantní) etno-kulturní štěpné linie. Evidence zároveň potvrdila hypotézu, kterou vznášeli již Nogué a Vicente (2004), že silná lokální identita katalánského jihu, která je velmi kritická k intencím katalánského nacionalismu, způsobí oslabení afiliací k tomuto nacionalismu i mezi lidmi s katalánskými etno-kulturními charakteristikami. Zároveň ani u dalších proměnných nebyla detekována taková, která by měla stacionární efekt na utváření nacionalistických afiliací u katalánského elektorátu. U všech z těchto *slabších* proměnných lze dokonce najít v částech teritoria pozitivní, zatímco v jiných negativní efekt na závisle proměnnou. Jak tyto proměnné se slabou incidencí, tak i ty nejsilnější nalezené prediktory (tj. etno-kulturní proměnné) podpory nacionalistických stran nedisponují salientními efekty v rozsahu celého teritoria Katalánska, což musí být interpretováno jako nestacionarita.

Obrázek 19: Lokální odhady regresních koeficientů GWR pro vybrané proměnné (2017)

Nicméně, ekologický charakter dat znamená, že tyto závěry, ač velmi pravděpodobné, se pohybují v interpretačním riziku *ekologické chyby*, nebudou-li potvrzeny analýzami na úrovni individuálních dat z průzkumu BOP. Stejně tak nezahrnutí atitudinálních faktorů a nedostatečný prostorový detail mnoha socioekonomických proměnných, které tím pádem nemohly být zařazeny do modelu, znamená, že validita výsledků s ohledem na inferenci podmíněností nacionalistických afiliací musí být ověřena navazujícími analýzami. Naopak je možné z prezentované evidence odvodit silné závěry stran výskytu *nestacionarity* asociací mezi závisle a nezávisle proměnnými. Všechny proměnné zahrnuté do modelu ukázaly prostorově nestacionární rozložení míry své politické salience. Politický impuls z národní úrovně byl na lokální a regionální úrovni předmětem ovlivnění sociálním kontextem místa. Tato evidence vede k *zamítnutí* třetí konceptualizace teze nacionalizace. Jelikož také dvě předešlé konceptualizace byly zamítnuty, výsledkem je odmítnutí teze nacionalizace jako celku. Explanační kapacita teze nacionalizace není schopna vysvětlit časoprostorový vývoj nacionalistických afiliací v Katalánsku, jak jej region zažil v období 2010–2017. Jak ale podotýkám v práci Lepič (2021b), stejné závěry platí i pro dosud poslední volby v únoru 2021, čímž lze mluvit o celé poslední dekádě, která přinesla vývoj v rozporu s postuláty teze nacionalizace.

Zamítnutí teze nacionalizace znamená přisoudit určitou míru validity teoriím místní specifičnosti, jak je uvádí např. Agnew (1987). V důsledku toho, aby bylo možné místní specifičnost konkrétněji definovat, přistupuji k socio-politické regionalizaci Katalánska do oblastí prostorových režimů. Konceptuální a operační podstata prostorových režimů byla vysvětlena v podkapitole 3.6.4. V následující podkapitole prezentuji analýzy, pomocí nichž jsem provedl konkrétní delimitaci prostorových bloků.

5.5 Regionalizace teritoria dle variability a nestacionarity nacionalistických afiliací

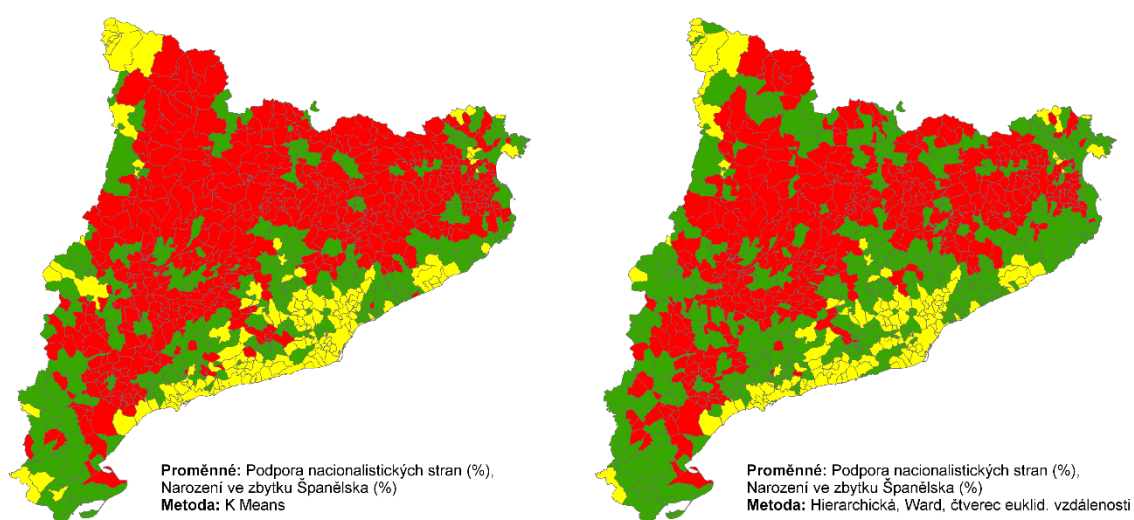
Evidence vycházející z ekologické analýzy, která pojednává o polarizaci, fragmentaci a nestacionaritě afiliací ke katalánskému nacionalismu, indikuje, že v Katalánsku existují hluboké rozdíly mezi třemi většími (a dalšími menšími) teritoriálními bloky. Toto pojetí teritoriální dimenze katalánské politiky není zcela nové, neboť již Nogué a Vicente (2004) a Etherington (2010) hovoří o rozdílech mezi (1) severním, (2) metropolitním a pobřežním a (3) jižním Katalánskem, ač autoři tyto oblasti konceptuálně ani operačně nevymezují, a

těž systematicky netestují rozdíly mezi nimi. Puig a Ginebra (2015) naopak systematicky testují rozdíly mezi čtyřmi oblastmi Katalánska, ale jejich vymezení postrádá geograficky kompaktní tvar, čímž vede k omezení prostorových implikací výzkumu. V této práci jsem pomocí kombinace metod vymezil jádrovou oblast katalánského nacionalismu v severním Katalánsku, v níž je vysoká podpora pro nacionalismus a nezávislost sycena strukturálními i kontextuálními faktory, oblast metropolitního a pobřežního Katalánska, jež je charakteristická nízkou a strukturálně (tj. kompozičně) podmíněnou podporou, a menší oblast v jižní části Katalánska, která je charakteristická slabšími nacionalistickými afiliacemi a silným vlivem místního kontextu, ačkoliv tyto efekty doznaly v posledních dvou volbách určitých proměn. Souhrnně řečeno, návrh delimitace prostorových režimů vychází jednak z úrovně podpory pro katalánské nacionalistické strany a jednak z úrovně etnicizace (jako nejsilnějšího prediktoru) této podpory. V navazujících analýzách jsem k faktorům delimitace přidal i úroveň variability uvnitř oblastí prostorových režimů, a to s ohledem na multi-měřítkovou koncepci těchto bloků a vědomí vnitřní heterogenity. Cílem je vyvážení mezi důrazem na vnitřní homogenitu oblastí, na což se více zaměřují Puig a Ginebra (2015), a geografickou kompaktností teritoriálních bloků, což je primárním cílem prostorové analýzy.

Vlastní delimitace oblastí prostorových režimů proběhla skrze vizuální odhad výstupů metod, které dokážou různými způsoby postihnout rozličné dimenze prostorové variability a nestacionarity zkoumaných indikátorů. Na základě postupu užitého a ověřeného v práci Lepič (2017, s. 199) byly v první řadě využity výstupy z analýzy prostorové autokorelace (mapy LISA, viz Obrázek 16) a analýzy GWR (mapy lokálních odhadů koeficientů GWR, viz Obrázek 19). Zatímco mapy prostorové autokorelace proti sobě staví oblasti severního a centrálního Katalánska a oblasti metropolitního, pobřežního a jižního Katalánska, aniž by je rozlišily interně, mapy GWR jednoznačně ukazují rozdíly v podmíněnosti mezi na jedné straně metropolitním Katalánskem a na druhé straně jižním (a také severním a centrálním) Katalánskem. Kombinací výstupů těchto dvou metod jsem tedy došel k vymezení celkem tří oblastí v rámci katalánského teritoria. Nicméně, oproti postupu v publikaci Lepič (2017) jsem se rozhodl vymezení ověřit shlukovou analýzou. Jelikož je shluková analýza explorační metodou, jejíž výstupy jsou ovlivněny nastavenými parametry, Obrázek 20 prezentuje hned dvě mapy, jež se liší použitou metodou shlukování, avšak dosahují velmi podobných výsledků. V obou případech byly shluky kalkulovány na základě efektu dvou proměnných, a to volební podpory pro katalánské nacionalistické strany (%) a podílu lidí narozených ve zbytku Španělska (mimo Katalánsko) (%). V prvním případě byla užitá metoda K Means,

přičemž počet shluků byl nastaven na tři. Ve druhém případě jsem aplikoval hierarchickou formu shlukování za využití Wardovy metody a čtverce euklidovské vzdálenosti. Výsledky naznačují podobnou delimitaci teritoriálních bloků, která byla vyvozena z prvně použitých metod. První postup (K Means) indikuje vymezení relativně homogenní oblasti v severním Katalánsku (nacionalistické jádro) stejně jako definování menších specifických shluků na jihu Katalánska a v region Val d'Aran. Oblast metropolitního a pobřežního Katalánka je taktéž vymezena, ačkoliv se skládá z kombinace dvou shluků. Tato evidence tudíž evokuje zjištění diskutované výše, že prostorové režimy jsou sice odlišitelné od (průměru) jiných oblastí, avšak zachovávají si část vnitřní heterogenity a musí být tudíž konceptualizovány z hlediska multi-měřítkové perspektivy. Struktura rezidenční segregace v metropolitním a pobřežním Katalánsku napovídá, že vnitřní heterogenita v této oblasti může zůstat značná (viz Lepič 2021a). Tyto metodické problémy by však neměly vyústit v rezignaci na vymezení sub-oblastí v rámci teritoria, nýbrž v komplexnější přístup, jež identifikuje systém teritoriálních závislostí a (limitů) difúze afiliací. Stejně závěry lze vyvodit i z druhé mapy na Obrázku 20, která rovněž naznačuje odlišné prostorové režimy, avšak indikuje určitou míru vnitřní heterogenity ve všech těchto oblastech (včetně severního Katalánska). Proto se v následujících podkapitolách zaměřím na ověření užitečnosti regionalizace skrze analýzu MOR odděleně v jednotlivých prostorových režimech.

Obrázek 20: Rozdělení Katalánska do prostorových režimů pomocí shlukové analýzy

Poznámka: Barvy indikují příslušnost k jednotlivým shlukům. Data pocházejí z roku 2017.

5.5.1 Stručná charakteristika oblastí prostorových režimů

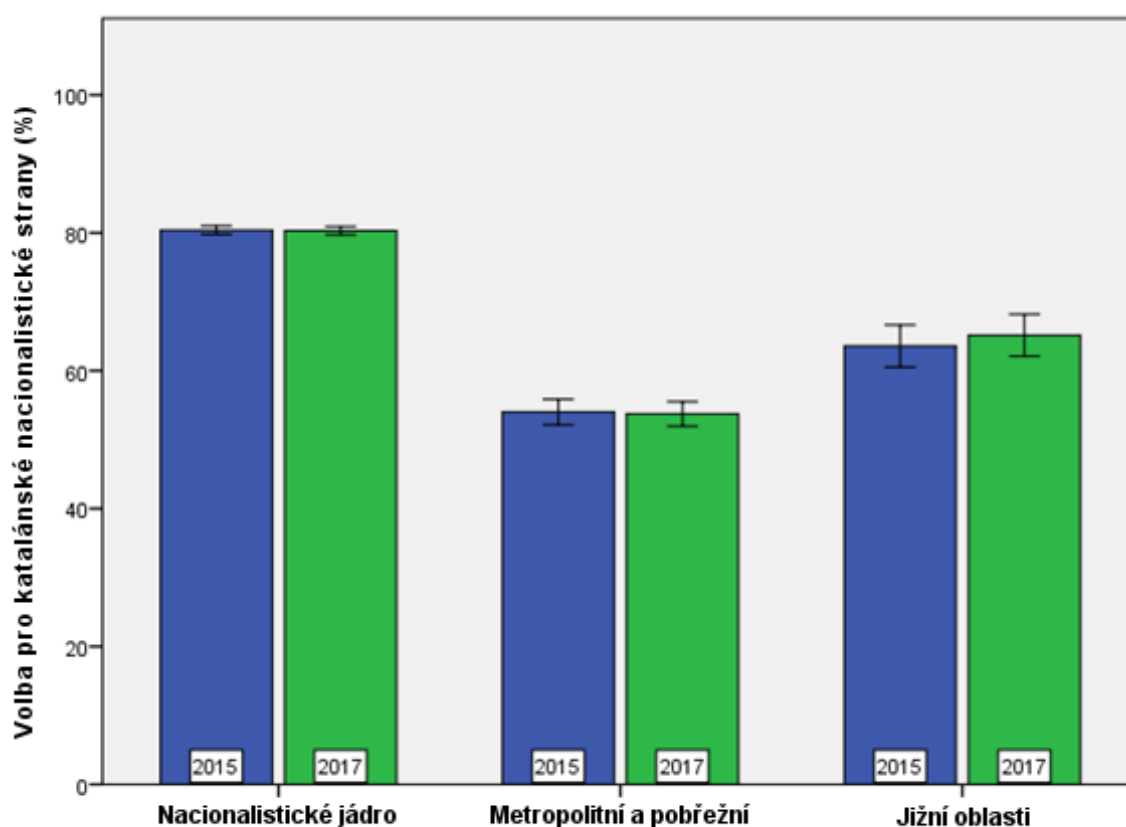
Jádrová oblast katalánského nacionalismu zahrnuje kopcovité a hornaté oblasti severního a centrálního Katalánska. Území lze dále rozdělit na tradiční, symbolickou „kolébku katalánského národa“, která se nachází západně a severozápadně od Girony a v podhůří Pyrenejí a je typická intenzivními afiliacemi k nacionalismu a jeho intencím (především nezávislosti). A na oblasti směrem na jih v centrálním vnitrozemském Katalánsku s umírněnější a více fluktuující nacionalistickou podporou. Výjimkou v tomto vzorci je oblast comarcas Priorat, Baix Camp a Alt Camp na jihu v zázemí Tarragony, která vykazuje velmi silné a stabilní afiliace. Většina této oblasti je kongruentní s rozsahem symbolické krajiny katalánského nacionalismu (viz Fradera 1990; Terradas 1990; Nogué, Vicente 2004; Etherington 2010), což se odráží i v zaměření místních formálních i neformálních institucí, které napomáhají proliferaci katalánského nacionalismu⁸⁹. Na druhou stranu je z dat obtížné určit faktory, jež v této oblasti podmiňují afiliace ke katalánskému nacionalismu, neboť ty procházejí napříč etno-kulturní i socioekonomickou štěpnou linií, což je pravděpodobně výsledek popsaného efektu *umožňujícího* prostředí (viz také podkapitola 4.4).

Druhým prostorovým režimem jsou oblasti metropolitního Katalánska, nacházející se v zázemí Barcelony, a podstatná část katalánského pobřeží Středozemního moře. Rozdíly mezi těmito prostorovými režimy výrazně vzrostly od nacionalistické mobilizace a obratu směrem k nezávislosti v roce 2012. Jedním z předpokladů této práce je, že etnicizace spuštěná nacionalistickou mobilizací (viz Gurr 1993) vedla k navýšení odlišení této oblasti od zbytku Katalánska, a to z důvodu odlišné etno-kulturní kompozice populace. Metropolitní Katalánsko bylo již od poloviny 19. století místem příchodu značného množství imigrantů (nejen) z ostatních částí Španělska, především z Andalusie a regionů Kastilie. Přitahovala je možnost práce v rozvíjejícím se průmyslu a zlepšení životní úrovně. Z pohledu etnický katalánského obyvatelstva však nově příchozí znamenali levnou pracovní sílu, jíž se navíc španělský stát pokoušel využívat za účelem rozmělnění katalánské partikulárnosti (Balcells 1996). Nedostatek inter-etnického sociálního kontaktu, kdy skupiny rozdělené etnicky byly zároveň rozdělené i socioekonomicky, vedl k růstu rezidenční segregace a žití vedle sebe, spíše než pospolu. Proto afiliace ke katalánskému nacionalismu u španělsky hovořících Katalánců zapouští jen velmi pomalu (viz Conversi, Jeram 2017). Vlny imigrace nadále zintenzivnily ve druhé polovině 20. století (hlavně 60.–80. léta), což způsobilo, že majorita

⁸⁹ Informace pochází ze série neformálních rozhovorů s obyvateli severního Katalánska.

obyvatel metropolitního a pobřežního Katalánska má teď etnický původ mimo Katalánsko. Zároveň kvůli populační váze této oblasti se zdejší afiliace výrazně promítají do celkové síly podpory katalánského (nebo španělského) nacionalismu. Data indikují, že je to hlavně etno-kulturní štěpná linie a její uniformní efekt, který vysvětluje zdejší slabou podporu pro katalánský nacionalismus. Avšak efekty metropolitního hlasování (Liñeira, Vallès 2014) by pro vysvětlení (ne)afiliací k nacionalismu v tomto prostorovém režimu rovněž měly být brány v potaz.

Obrázek 21: Míra volební podpory pro nacionalistické strany dle prostorových režimů

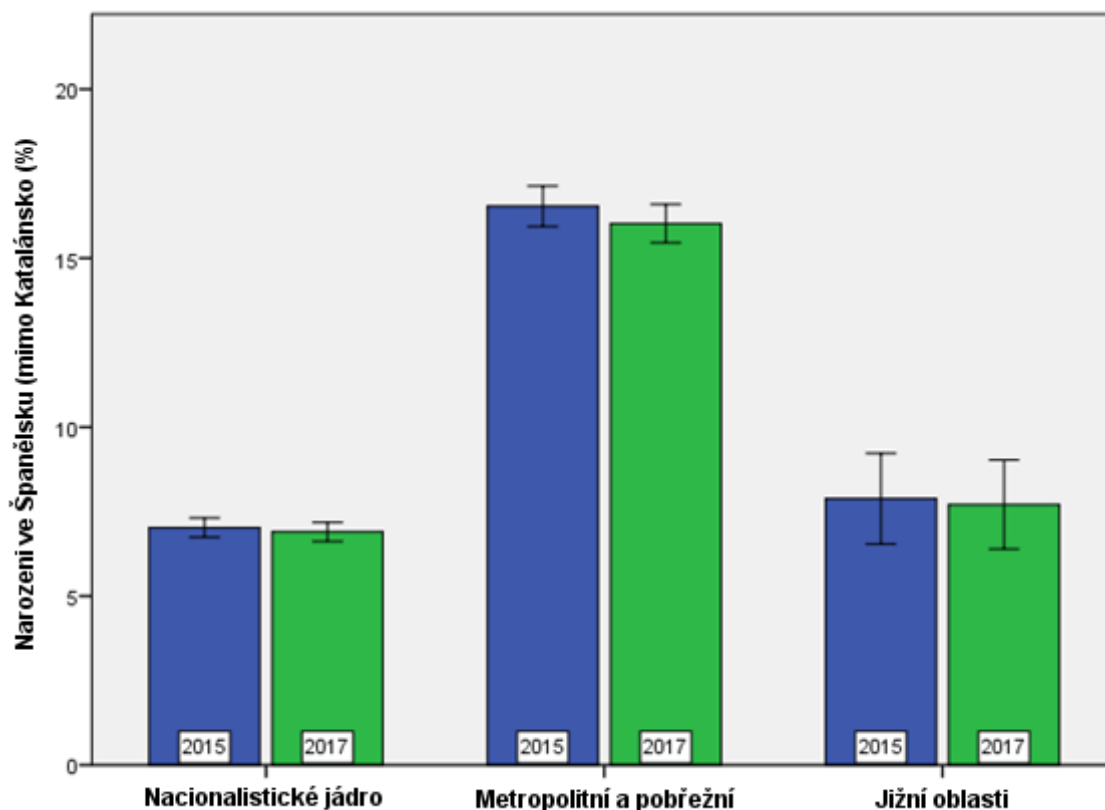

Poznámka: Pomocí jednofaktorové analýzy ANOVA byla potvrzena signifikace diferencí mezi všemi třemi prostorovými režimy v obou sledovaných letech ($p = 0,05$).

Jižní oblasti Katalánska, rozkládající se podél ústí řeky Ebro do Středomořího moře a přes *comarca* Terra Alta směřující k městu Lleida, se částečně podobají metropolitnímu a pobřežnímu prostorovému režimu skrze slabší afiliace ke katalánskému nacionalismu (viz Obrázek 21). Především tradiční středopravicový katalánský nacionalismus, jež ztělesňuje

koalice CiU a její nástupnické strany, se zde nikdy nerozvinul. Na druhou stranu ve dvou posledních volbách v oblasti částečně uspěla ERC. Od metropolitního a pobřežního režimu se katalánský jih však zároveň liší, a to především z důvodu, že etnická struktura, která je zdánlivě příznivá pro podporu nacionalistických stran, ve skutečnosti ústí ve slabé zisky (porovnání Obrázku 21 a Obrázku 22). V podílu lidí narozených v Katalánsku, a opačně podílu lidí narozených ve zbytku Španělska (mimo Katalánsko), je jižní Katalánsko spíše podobné nacionalistické jádrové oblasti v severním a centrálním Katalánsku, ač dle zisku nacionalistických stran jsou regiony značně odlišné. Lze konstatovat, že statistické asociace extrahované z úrovně celého Katalánska jsou v jižním cípu regionu do určité míry jiné u všech sledovaných proměnných. Detaily specifičnosti jižního Katalánska a důvody za nimi stojící jsou rozebrány v podkapitole 4.5.

Obrázek 22: Podíl lidí narozených ve zbytku Španělska dle prostorových režimů

Poznámka: Pomocí jednofaktorové analýzy ANOVA byla potvrzena signifikance diferencí mezi metropolitním a pobřežním prostorovým režimem a zbylými dvěma oblastmi v obou sledovaných letech. Nebyla však nalezena žádná signifikance diferencí mezi oblastí jádra katalánského nacionalismu a jižním Katalánskem ($p = 0,05$).

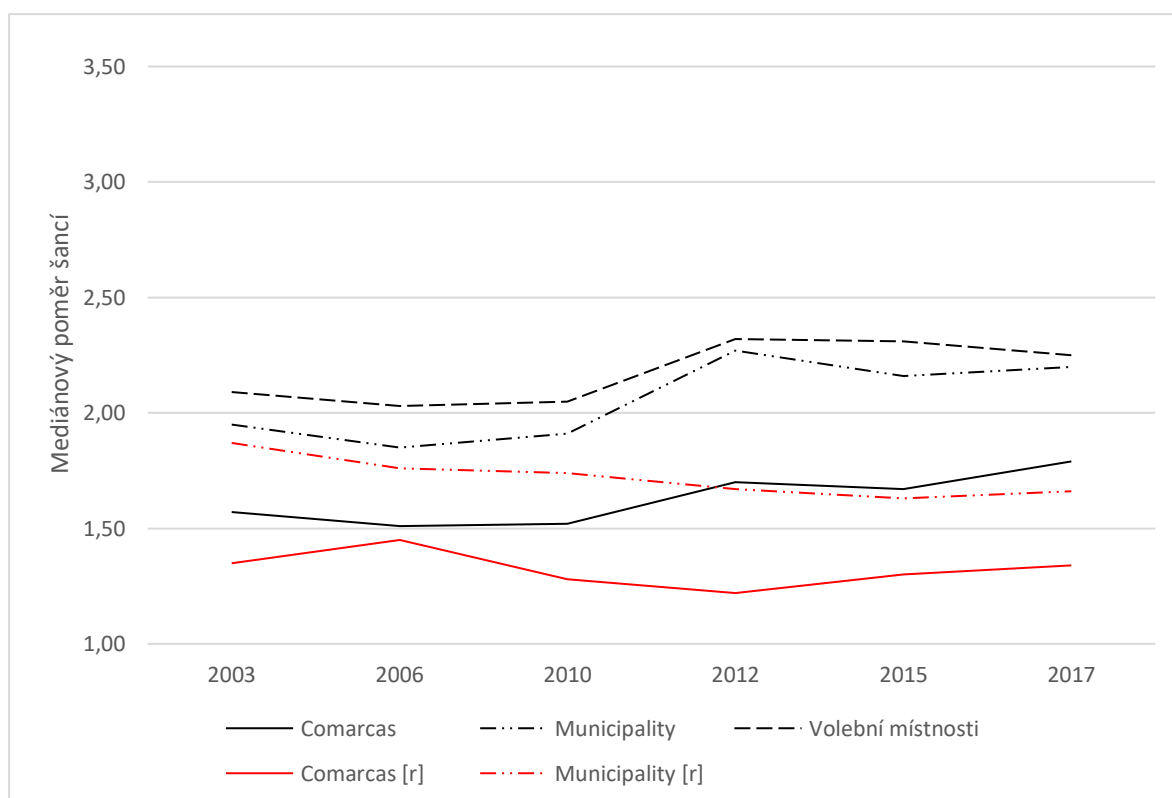
Z ostatních vymezených prostorových režimů stojí za zmínku především delimitace regionu Val d'Aran, který je zastoupen administrativní jednotkou nazvanou (okcitánsky) *Conselh Generau d'Aran*. Úředním jazykem regionu je kromě španělštiny a katalánštiny v první řadě *aranština* (nezaměňovat s aragonštinou), což je lokální pyrenejský dialekt okcitánštiny. Val d'Aran je malá a relativně specifická oblast, která byla tradičně izolována od El Principat (tj. zbytku Katalánska), neboť se jedná o jedinou oblast Katalánska (mimo exklávu Llivia), která se nachází severně od hlavního hřebene Pyrenejí. Kromě geografické izolace a etno-kulturní odlišnosti existují rozdíly i v socioekonomickém vyjádření, neboť ekonomická struktura regionu Val d'Aran je nadprůměrně terciarizovaná. Katalánským nacionalistickým stranám se zde dlouhodobě nedaří získávat podporu, což činí z regionu výjimku v jinak katalánskému nacionalismu silně nakloněné oblasti (Lepič 2017). Avšak vzhledem k malé rozloze i populační velikosti je bezpředmětné pokračovat ve zkoumání tohoto regionu jinak než kvalitativním výzkumem, což již překračuje výzkumný rámec této práce. V následující podkapitole jsou ověřeny rozdíly mezi dvěma hlavními prostorovými režimy v Katalánsku – nacionalistickým jádrem a metropolitní a pobřežní oblastí.

5.6 Rozdíly v polarizaci a podmíněnosti afiliací mezi prostorovými režimy

Předchozí ekologické analýzy provedené v této práci indikují existenci rozdílů mezi třemi oblastmi prostorových režimů v Katalánsku. Cílem analýz v této podkapitole je za využití stejných dat ověřit rozdíly ve variabilitě a podmíněnosti mezi prostorovými režimy skrze aplikaci multi-měřítkové metody MOR. Analýzy byly v pozměněné podobě prezentovány v práci Lepič (2021a), přičemž zahrnují pro interpretaci klíčové období 2010–2017 (a pro širší srovnání rozšířené do roku 2003). Z praktických důvodů výstižnosti textu a také kvůli slabší reliabilitě dat v případě prostorových režimů malého rozsahu se analýza zaměřuje pouze na dva hlavní (a zároveň nejvíce odlišné) prostorové režimy, jmenovitě metropolitní a pobřežní Katalánsko a jádrové oblasti katalánského nacionalismu v severním Katalánsku. Komplexní povahu jižního Katalánska je potřeba prozkoumat navazujícím výzkumem. Po zhodnocení odlišností ve variabilitě a podmíněnosti (primárně etnicizaci) nacionalistických afiliací mezi oblastmi následuje diskuze potenciálního vlivu etno-kulturní segregace oproti existenci inter-etnických sítí vztahů na nalezené odlišnosti v afiliacích mezi měřítkovými úrovněmi (obvody volebních místností, municipality, comarcas, provincie). Avšak zjištění zde prezentovaná stran vlivu etno-kulturní segregace je nutné ověřit dalším výzkumem.

Stejně jako v případě analýzy MOR prezentované v podkapitole 5.2, i zde jsem udělal dva modely polarizace, z nichž první, *prázdný* model ukazuje obecnou míru variability, jež není kontrolována na efekt vysvětlujících proměnných, zatímco druhý, *plný* model ukazuje reziduální variabilitu, která je už očištěná od vlivu v modelu kontrolovaných proměnných. Graf 2 a Graf 3 ukazují hodnoty z obou modelů, protože variabilita z prvního modelu je označena černými liniemi a variabilita z druhého liniemi červenými. Metodické náležitosti specifikace modelu zůstaly stejné, jak je prezentováno v podkapitole 5.2. Jako první jsou prezentovány výsledky prázdného modelu, diskuze modelu plného následuje.

Graf 2: Variabilita nacionalistických afiliací v jádrové oblasti katalánského nacionalismu

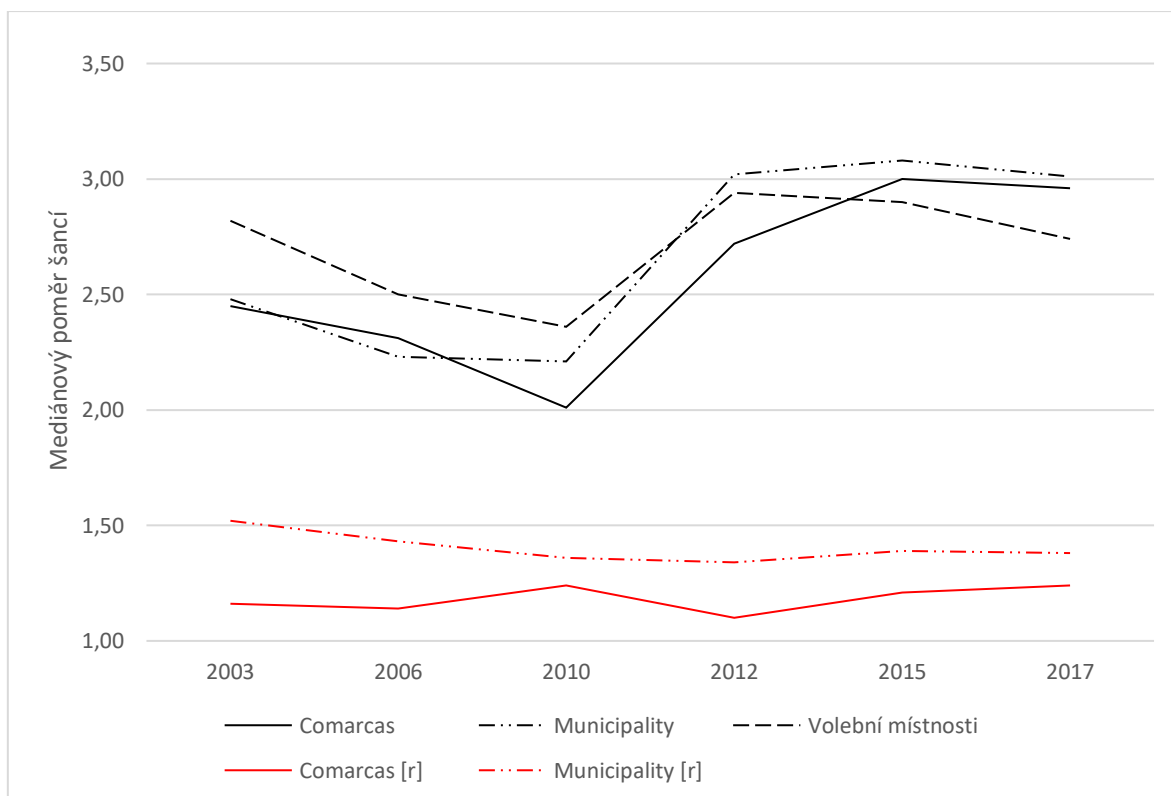

Poznámka: Tři černé linie ukazují celkovou míru variability, tj. bez kontrol intervenujících proměnných, zatímco dvě červené linie ukazují reziduální variabilitu zbývající po odečtení variability vysvětlené disperzí hodnot kontrolních proměnných [r]. Viz Lepič (2021a).

Při porovnání míry obecné (ničím nekontrolované) variability a trendů jejího vývoje v čase ve sledovaném období je zřejmé, že dvě oblasti prostorových režimů v Katalánsku jsou odlišné hned v několika ohledech. Existují mezi nimi značné rozdíly v míře variability

a jejích proměn mezi obdobími latentní a mobilizované nacionalistické performance a také ve shlukování variability na jednotlivých měřítkových úrovních. V neposlední řadě existují i silné rozdíly v efektu analyzovaných faktorů na nalezenou míru variability. Jak dokládá Graf 2, v jádrové oblasti katalánského nacionalismu v severním Katalánsku se vyskytovala obecně menší variabilita nacionalistické podpory ve srovnání s celým Katalánskem (Graf 1 v podkapitole 5.2), zejména v letech 2012–2017. Metropolitní a pobřežní Katalánsko oproti tomu vykazovalo nadprůměrnou variabilitu ve všech zkoumaných letech a na všech třech měřítkových úrovních s výjimkou úrovně *comarcas* počínaje intenzifikací nacionalistické mobilizace v roce 2012. Na rozdíl od analýzy MOR pro celé teritorium Katalánska nebyla měřítková úroveň *comarcas* úrovně s nejsilnější polarizací od roku 2012 v žádném ze dvou prostorových režimů. To lze interpretovat jako doklad užitečnosti rozdělení teritoria, neboť podstatná většina dřívější variability mezi *comarcas* byla ve skutečnosti variabilitou mezi těmito prostorovými režimy jdoucí po hranici *comarcas*.

Graf 3: Variabilita nacionalistických afiliací v metropolitním a pobřežním Katalánsku

Poznámka: Tři černé linie ukazují celkovou míru variability, tj. bez kontrol intervenujících proměnných, zatímco dvě červené linie ukazují reziduální variabilitu zbývající po odečtení variability vysvětlené disperzí hodnot kontrolních proměnných [r]. Viz Lepič (2021a).

V metropolitním a pobřežním Katalánsku byla mezi roky 2003–2010 nejsilnější míra polarizace nalezena na úrovni *volebních okrsků* (tj. sousedství spadujících do jedné volební místnosti), zatímco v období 2012–2017 se jednalo o úroveň *municipalit*. Dynamika, jíž tyto dvě úrovně dosahovaly mezi roky 2010–2012 byla podobná dynamice z analýzy pro celé teritorium Katalánska. Uvnitř regionu vskutku došlo k prudkému nárůstu diferenciaci na mikro-úrovni, tj. uvnitř i mezi municipalitami metropolitního a pobřežního Katalánska, přičemž tato variabilita odráží vzorce etno-kulturní rezidenční segregace. Zároveň zde ale došlo i k nárůstu variability mezi *comarcas*. Ačkoliv je metropolitní a pobřežní Katalánsko ve vzrůstající míře odlišitelné od zbytku regionu, vnitřně je stále dost heterogenní. Z toho plyne, že konceptuálně je možné (a doporučené) tuto oblast dále dělit na sub-režimy, mezi nimiž je třeba testovat konkrétní proměny konfigurace etno-kulturní a socioekonomické segregace a její vliv na mikro-měřítkovou fragmentaci. Tuto problematiku obšírně diskutují v práci Lepič (nevydáno), avšak v této práci se jí dále nevěnuji.

Nejvyšší polarizace v jádrové oblasti katalánského nacionalismu byla nalezena taktéž na mikro-úrovni volebních místností, tedy mezi jednotlivými čtvrtěmi uvnitř měst a částmi obcí uvnitř municipalit. Podobné hodnoty variability lze zároveň pozorovat i mezi obcemi. Míra i dynamika variability v průběhu času byly výrazně nižší jak v porovnání s průměrem celého Katalánska, tak především s metropolitní a pobřežní oblastí. Úroveň *comarcas* znamenala obzvláště nízkou míru variability během celého období 2003–2017. Navzdory určitému nárůstu polarizace na mikro-úrovni zůstala jádrová oblast katalánského nacionalismu výrazně homogenní ve svých nacionalistických afiliacích v regionálních volbách i po roce 2012, přičemž tyto afiliace se staly ještě výrazněji nakloněné ve prospěch politických stran požadujících secesi Katalánska od Španělska.

Představená evidence umožňuje dále zpřesnit dříve prezentované argumenty analýzy pro celé území Katalánska. Nárůst obecné variability od roku 2012 byl způsobem primárně intenzifikací rozdílu mezi dvěma vymezenými prostorovými režimy a zároveň v rámci metropolitního a pobřežního Katalánska zvyšující se fragmentací na mikro-úrovni mezi obcemi, lokálními sousedstvími a do určité míry také *comarcas*. Nabízí se předpoklad, že tato zvyšující se fragmentace je výsledkem těsnějšího přimknutí nacionalistických afiliací k etno-kulturní štěpné linii v kontextu etno-kulturně segregované oblasti metropolitního a pobřežního Katalánska. Je každopádně zřejmé, že rozdíly mezi *comarcas* v míře podpory pro katalánský nacionalismus jsou ve vzrůstající míře rozprostřené v prostoru nenahodile.

Naopak, variabilita mezi comarcas převážně koresponduje s diferencí mezi prostorovými režimy. Výsledkem je, že koncept prostorových režimů narůstá od roku 2012 na významu. Tyto prostorové režimy však nemohou být konečným bodem analýzy a je třeba je kriticky hodnotit. Jelikož např. v rámci metropolitního a pobřežního Katalánska byla vysoká míra variability zároveň výsledkem rozdílů na mikro-úrovni, je nutné uchopit koncept z hlediska multi-měřítkové fragmentace vzorců a zdrojů afiliací.

Interpretace *plného* modelu umožňuje zkoumat efekty podmiňujících faktorů na míru nalezené variability. Avšak vzhledem k síle efektů jednotlivých modelem kontrolovaných proměnných lze efekt podmiňujících faktorů redukovat na efekt etnicizace, neboť to byla právě proměnná podílu lidí narozených ve zbytku Španělska (mimo Katalánsko), jež stála za naprostou většinou rozdílu mezi nalezenou *celkovou* (Model 1) a *reziduální* variabilitou (Model 2). Hodnoty reziduální variability jsou v Grafu 2 a Grafu 3 indikovány červenou barvou linií. Míra a dynamika vývoje nalezené variability se v případě obou prostorových režimů kompletně promění, když jsou do analýzy zakomponovány kontrolní proměnné, a především ty etno-kulturního charakteru. Celková variabilita podpory pro nacionalistické strany v metropolitním a pobřežním Katalánsku, jež byla v celém období 2003–2017 vyšší ve srovnání s průměrnými výsledky pro celé Katalánsko, zásadně poklesla v reziduálním vyjádření na obou sledovaných úrovních (municipality a *comarcas*) v důsledku etnicizace. Pokles variability při kontrole etnicizace byl rovněž identifikován v jádrové nacionalistické oblasti, ačkoliv efekt etno-kulturních faktorů zde byl mnohem nižší než v metropolitní a pobřežní oblasti. Dále lze s vědomím změny v explicitnosti nacionalistické performance a apropriaci nezávislosti od roku 2012 konstatovat, že již tak silná etnicizace podpory dále zintenzivnila v metropolitním a pobřežním Katalánsku právě počínaje volbami roku 2012. Evidence tím potvrzuje dříve prezentované zjištění na základě lokálních odhadů regresních koeficientů z analýzy GWR (Obrázek 19), že variabilita podpory pro katalánské nacionalistické strany v metropolitní a pobřežní oblasti byla uniformně a téměř výlučně způsobena distribucí vzorců etno-kulturní (a tím i socioekonomické) rezidenční segregace.

Dokladem rozdílnosti obou oblastí prostorových režimů s ohledem na sílu etnicizace podpory pro nacionalismus je skutečnost, že poté, co model v analýze kontroloval efekty etno-kulturní štepné linie, zůstala reziduální (čili modelem nevysvětlená) variabilita vyšší v jádrové oblasti katalánského nacionalismu než v metropolitním a pobřežním Katalánsku, a to na úrovni municipalit i *comarcas*. V symbolické oblasti katalánského nacionalismu

v severním a centrálním Katalánsku očividně působí i další, modelem nezachycené faktory vycházející z efektů lokálního kontextu a inter-personálních prostorových vazeb. Tyto místně-specifické kontextuální efekty inter-etnických sítí vztahů redukovaly etnicizaci afiliací ke katalánskému nacionalismu (viz Lepič 2021a) skrze zapojení lidí nejen katalánské, ale i kastilské etnicity do katalánského nacionalistického projektu. Jak prokázali Rodon a Guinjoan (2018), toto platí především pro lidi, kteří se identifikují duálně jako Katalánci i Španělé, a kteří mají mnohdy smíšený (kastilsko-katalánský) etnický původ. Jinými slovy, jedná se ve velké míře o potomky (ve druhé či třetí generaci) lidí, kteří se do Katalánska přistěhovali za prací v průběhu druhé poloviny 20. století z regionů Andalusie či Kastilie. Z tohoto důvodu se na časoprostorovou proměnlivost afiliací tohoto důležitého segmentu katalánské společnosti zaměřím v závěrečných analýzách této práce.

Analýza v rozsahu celého Katalánska odhalila mírný nárůst reziduální variability na úrovni *comarcas* v překotném období mezi roky 2010–2012. Naproti tomu, když došlo k rozdělení teritoria na prostorové režimy se během toho samého období ukázala stagnace ve vývoji reziduální variability. To ukazuje, že intenzifikace nacionalistické mobilizace přinesla nárůst variability (polarizace a shlukování) nad rámec efektu etnicizace *jen* mezi těmito dvěma prostorovými režimy, a nikoliv uvnitř nich. Dokonce i v jádrové oblasti katalánskému nacionalismu, kde byl stupeň etnicizace vždy celkově slabší, zmizel mírný nárůst variability poté, co byly do modelu zahrnuty etno-kulturní kontrolní proměnné.

Z představené evidence je zřejmé, že na základě analýzy *areálových dat* jsou tyto dva prostorové režimy významně odlišné nejen v síle podpory pro katalánský nacionalismus a nezávislost, ale též v rozložení a vývoji vnitřní variability podpory a v efektu proměnných, které tuto podporu vysvětlují (tj. v etnicizaci). Zároveň se ukázaly i rozdíly s ohledem na intenzifikaci nacionalistické mobilizace, kdy v metropolitním a pobřežním Katalánsku došlo k daleko většímu nárůstu (etno-kulturně podmíněné) variability od roku 2012. Avšak ani tato detailní multi-měřítková analýza na čtyřech úrovních⁹⁰ v rámci Katalánska nemůže být zcela imunní vůči obecným problémům analýzy areálových dat. Proto, především jde-li o výzkum (časoprostorové nestacionarity) podmiňujících faktorů nacionalistických afiliací, ale také kvůli vyšší časové frekvenci individuálních dat, již využívám pro testování vlivu výkyvů v intenzitě nacionalistické mobilizace (2012–2017) na afiliace a jejich etnicizaci, navazuji s analýzou individuálních dat z průzkumů BOP.

⁹⁰ Výsledky za úroveň provincií nejsou z důvodu slabé reliability prezentované, ale hodnoty pro další úroveň jsou očištěné od výskytu diference mezi provinciemi.

5.7 Deskriptivní analýza preferencí pro nacionalismus a nezávislost v Katalánsku

Datová matice pro analýzu individuálních dat z průzkumů BOP (viz CEO 2021) obsahuje soubor šetření ze čtyř období mezi roky 2012–2017 (s částečným přesahem do let 2011 a 2018), přičemž dvě datové sady reprezentují období intenzivní nacionalistické mobilizace a dvě sady jsou z období útlumu katalánského nacionalismu, které v případě obou vln nacionalistické mobilizace těmto vlnám přímo předcházely. Kontext obou vln mobilizace je popsán v kapitole 4. Konkrétní vymezení čtyř období je následující: (1) doba útlumu před první vlnou nacionalistické mobilizace je definována v rozmezí od října 2011 do března 2012; (2) doba první vlny intenzivní nacionalistické mobilizace je definována od listopadu 2012 do února 2013; (3) doba útlumu před druhou vlnou nacionalistické mobilizace je definována od listopadu 2016 do července 2017; (4) a doba druhé vlny intenzivní nacionalistické mobilizace je definována v rozmezí od října 2017 do července 2018. Síla mobilizované performance v Katalánsku sice ustupovala již od května 2018, avšak neexistence dostatku průzkumů BOP v jarním termínu (kvůli vyhocené socio-politické situaci, viz CEO 2021) znamenala nutnost zahrnout do datové matice i tradičně méně polarizující letní průzkum. Tento metodický problém může tudíž vyústit ve zmenšení diferencí mezi obdobími před a během druhé vlny mobilizace.

Ještě před samotnou analýzou (časoprostorové nestacionarity) podmíněnosti afiliací ke katalánskému nacionalismu, nebo konkrétně preferencí pro nezávislost Katalánska (viz podkapitola 3.4.2), práce přistoupí k deskriptivní analýze nacionalistických afiliací v čase, včetně porovnání jejich hodnot s příbuznými indikátory deklarované národní identity a sympatií pro politické strany v Katalánsku. Indikátor preferencí pro nezávislost Katalánska byl nakonec vybrán jako závisle proměnná, neboť ve srovnání s ostatními zde uvedenými lépe koresponduje s logikou proměnné podpory pro nacionalistické strany v regionálních volbách, a tudíž utvářejí koheznější dvojici proxy proměnných pro podchycení obecných afiliací ke katalánskému nacionalismu.

Tabulka 15 ukazuje hodnoty dat, která pocházejí ze stejných průzkumů a jsou členěna stejným způsobem, jako následující analýzy logistického regresního modelu, tj. do čtyřech období před a během nacionalistické mobilizace v letech 2012–2017. Data ukazují četnost odpovědí na otázky (%) ohledně preference Katalánců na ústavní uspořádání vztahů mezi Katalánskem a Španělskem, deklarované podoby národní identity pomocí „*Linz-Morenovy otázky*“ (Guinjoan, Rodon 2016; de Nieves, Diz 2019) a sympatií pro politické strany.

Tabulka 15: Postoje Katalánců k tématům národu, nacionalismu a nezávislosti [%]

Nacionalistická mobilizace	Před 1. vlnou	1. vlna mobilizace	Před 2. vlnou	2. vlna mobilizace
Preferované konstituční uspořádání				
Nezávislost	31,2	49,9	37,0	41,7
Federální stát	29,1	22,0	22,2	22,0
Autonomní společenství	27,5	18,0	27,7	24,4
Region ve Španělsku	5,7	3,7	6,0	5,9
Národní identita				
Výhradně katalánská	22,8	33,2	23,0	29,0
Spíše katalánská	30,1	28,4	22,6	23,9
Duální	37,8	31,9	38,2	32,9
Spíše španělská	3,0	2,2	5,5	4,7
Výhradně španělská	4,1	2,1	6,3	4,9
Sympatie pro politickou stranu				
Pro-secesionistická strana ^a	38,8	47,3	30,1	41,5
Pro-unionistická strana	19,6	12,7	21,6	20,2
ICV-EUiA / Podemos ^b	5,7	6,9	16,6	10,6
Počet respondentů	5 000	4 500	4 500	4 338

Poznámka: Podíly zbývající do 100 % patří odpovědím „nevím“, „bez odpovědi“ a „nic“.

^a Ne všichni voliči katalánských nacionalistických (pro-secesionistických) stran favorizují nezávislost, zatímco někteří voliči katalánské frakce strany Podemos favorizují nezávislost. Počty těchto „reziduí“ jsou porovnatelné, na každé straně činí cca 100 000 osob.

^b Strany v Katalánsku přidružené k Podemos jsou z koalice *Catalunya Sí que es Pot*, přesně Podem, Barcelona en Comú a Iniciativa per Catalunya Verds. Koalice je také známá jako *En Comú Podem* nebo *Catalunya en Comú – Podem*.

Data v první řadě indikují výrazný nárůst preferencí pro nezávislost mezi Katalánci při prvním období nacionalistické mobilizace (+18,7 pb v roce 2012) a menší nárůst při druhé vlně mobilizace (+4,7 pb v roce 2017). Tyto posuny nastaly na úkor preferencí pro status quo (tj. autonomní společenství) během obou vln mobilizace a dále na úkor preferencí pro federalizaci (tj. federální stát) a centralizaci (region ve Španělsku) během první vlny. Růst podílu lidí preferujících nezávislost počínaje říjnem 2017 (hned po 1-O referendu) dokonce

prudce zvrátil kontinuální sestupný trend, k němuž docházelo v dlouhém období od konce roku 2014 do začátku léta 2017 (viz CEO 2021). Ze srovnání jednotlivých kategorií vycházela preference pro nezávislost po celou dobu jako nejvíce favorizovaná možnost, ačkoliv její podíl nepřekročil hranici 50 %. Na druhou stranu, sečtení lidí favorizujících uspořádání přinášející více autonomie pro Katalánsko (tj. nezávislost a federalizace) vyústí v podporu více než 60 % obyvatel, s výjimkou pouze v době bezprostředně předcházející druhé vlně mobilizace, kdy jejich podíl byl 0,8 pb pod 60% hranicí.

Zbylé dva indikátory demonstrují stejný trend, jenž je ilustrován v prvním indikátoru, ačkoliv konkrétní podíly v kategoriích se liší. Období nacionalistické mobilizace a nárůstu preferencí nezávislosti přimělo respondenty ke zdůraznění výhradně katalánské identity na úkor především identity duální (katalánské a španělské stejně). Pocity španělské identity při obou vlnách mobilizace zaznamenaly rovněž pokles. Naopak obě období latentní performance katalánského (a španělského) nacionalismu byla charakteristická růstem duální identity. Z této evidence lze odvodit dva závěry. Zaprvé, explicitní artikulace nacionalismu ve veřejném diskurzu podemílá umírněné kategorie (duální identita) ve prospěch kategorií exkluzivních (katalánská identita). Specifický kontext Katalánců kastilského původu však způsobil, že stejného nárůstu se nedočkala i kategorie exkluzivní španělské identity, a to hlavně z důvodu dlouhodobé inklinace tohoto segmentu společnosti k levicové politice a méně k politice identity. Zadruhé, prudké vzestupy a poklesy podílu jednotlivých kategorií identity v průběhu času indikují, že národní identita ve skutečnosti není primordiální nebo patrimonální charakteristikou. Namísto toho je konstruovaná, fluidní, a pro mnoho lidí je výsledkem pocitů vyvěrajících z incidence bezprostředního časoprostorového kontextu (Chandra 2012; Oskam 2014; Iveson 2017). Indikátor sympatií pro politické strany poté naznačuje určitý stupeň konsolidace pro-unionistických politických stran v katalánské politice během druhé vlny mobilizace v roce 2017. Zatímco během první vlny zažily strany, které silně odporují katalánské nezávislosti, značný propad sympatií, druhá vlna pro ně žádný takový propad nepřinesla. Toto zjištění není nutně v rozporu s pozicí lidí kastilského původu v Katalánsku na nenacionalistické levici, neboť mezi pro-unionistické strany patří i nenacionalistická, federalistická PSC, která se v Katalánsku těší velké podpoře (viz Lepič 2021b; Liñeira 2021).

Souhrnně vzato všechny proměnné ukázaly, že afiliace ke katalánskému nacionalismu značně kolísají podle fází intenzity mobilizace nacionalistické performance ve veřejném

diskurzu a společenské praxi. Z toho vyvěrá nutnost zkoumat období 2012–2017 detailněji než skrze analýzy areálových dat z několika regionálních voleb. V navazující podkapitole se tudíž pokouším zjistit, jaké jsou, a především jak dle fází nacionalistické performance kolísají faktory, které mají podmiňující vliv na utváření preferencí pro nezávislost a obecněji afiliací ke katalánskému nacionalismu.

5.8 Faktory preferencí pro nezávislost Katalánska a jejich vývoj dle fází mobilizace

Evidence v Tabulce 16 a Tabulce 17 ukazuje výsledky z analýzy logistického regresního modelu na individuálních datech z průzkumů BOP, a to ve čtyřech obdobích před a během výskytu mobilizované nacionalistické performance v Katalánsku. Hodnoty tudíž umožňují zjistit sílu efektů jednotlivých proxy proměnných (viz podkapitola 3.5.2) a též jejich vývoj dle fází mobilizace. Pro každé ze čtyř období obsahují tabulky dva sloupce, v nichž jsou prezentovány výsledky dvou *parciálních* (Model 1 značí etno-kulturní proměnné; Model 2 značí socioekonomické proměnné) a jednoho *plného* modelu (Model 3 značí zcela všechny proměnné). Výsledky prvního a druhého modelu byly sloučeny do jednoho sloupce kvůli úspoře místa. Závisle proměnnou ve všech zde prezentovaných modelech je preference pro nezávislost Katalánska, přičemž referenční kategorií je preference pro status quo či centralizaci. Jelikož data pochází z multinomiální logistické regrese, obsahovaly ještě kontrolní kategorii závisle proměnné, a to preferenci pro federalizaci. Hodnoty pro tuto preferenci (s totožnou referenční kategorií preference statusu quo či centralizace) jsou prezentovány v Tabulce S1 a Tabulce S2 v Příloze (a pro prostorové režimy v Tabulkách S3–S6).

Jak ilustrují hodnoty očištěného *poměru šancí* (AOR) v Tabulce 16, proxy proměnné pro etno-kulturní štěpnou linii (etnický původ a jazyková příslušnost) působí na preferenci nezávislosti silně a v očekávaném směru, a to jsou-li v modelu samostatně (Model 1) i při kontrole kovariance ostatních proměnných (Model 3). Souhrnná explanační síla modelu, měřená pomocí *Nagelkerke Pseudo R-Square*, se v průběhu času podstatně zvýšila (sloupce [a] až [d] v Tabulce 16 a Tabulce 17), a to bez ohledu na fáze mobilizace nacionalismu. V obou obdobích okolo roku 2017 byl model schopen vysvětlit téměř 50 % rozložení hodnot závisle proměnné (R Square 0,494 a 0,490). To znamenalo nárůst oproti situaci v roce 2012, kdy model vysvětloval mezi 35–40 % rozložení hodnot (R Square 0,354 a 0,412). Tím se potvrzuje nárůst přiléhání afiliací ke struktuře štěpných linií po roce 2012.

Tabulka 16: Logistický regresní model preferencí pro nezávislost (první vlna mobilizace)

	[a] Před 1. vlnou		[b] 1. vlna mobilizace	
	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>
Etnický původ (<i>ref. kastilský původ</i>)				
Katalánský původ	2,693 ^{***}	2,453 ^{***}	3,232 ^{***}	2,919 ^{***}
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	1,927 ^{***}	1,629 [*]	2,555 ^{***}	2,041 ^{**}
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,545 [*]	1,319	2,094 ^{***}	1,708 ^{**}
Jazyková příslušnost (<i>ref. pouze či predominantně španělština</i>)				
Pouze katalánština	11,367 ^{***}	13,236 ^{***}	19,722 ^{***}	22,470 ^{***}
Predominantně katalánština	4,528 ^{***}	4,578 ^{***}	5,467 ^{***}	6,605 ^{***}
Stejně katalánština i španělština	0,690	0,585	2,299 ^{**}	2,217 [*]
Dosažené vzdělání (<i>ref. základní škola či bez vzdělání</i>)				
Univerzitní	1,932 ^{***}	1,396 [*]	2,400 ^{***}	1,498 [*]
Středoškolské	1,335 ^{**}	0,997	1,398 ^{**}	0,934
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (<i>ref. nezaměstnaný</i>)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,775 ^{**}	1,173	2,098 ^{***}	1,182
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,096	1,060	0,885	0,746
Zaměstnanec v soukromém sektoru	1,050	0,895	1,013	0,794
Důchodce, student, či v domácnosti	1,106	0,831	1,192	0,849
Výše příjmů (<i>ref. méně než 1 001 €</i>)				
2 001 € a více	1,541 ^{**}	1,253	1,988 ^{***}	1,241
1 001–2 000 €	1,117	1,119	1,350 [*]	1,009
Náboženská afilience (<i>ref. agnostik či ateista</i>)				
Praktikující katolík		0,385 ^{***}		0,229 ^{***}
Nepraktikující katolík		0,436 ^{***}		0,332 ^{***}
Jiná denominace		0,540		0,274 ^{**}
Velikost obce (<i>ref. 50 001–1 000 000 obyvatel</i>)				
10 000 obyvatel či méně		1,149		1,513 ^{**}
10 001–50 000 obyvatel		1,054		1,422 [*]
Více než 1 000 000 obyvatel		1,618 [*]		1,361
Věková skupina (<i>ref. více než 64 let</i>)				
18–34 let		1,035		0,889
35–64 let		1,152		1,168
Gender (<i>ref. žena</i>)				
Muž		1,429 ^{***}		1,384 ^{**}
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,261 / 0,065	0,354	0,346 / 0,054	0,412

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci nezávislosti je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka 17: Logistický regresní model preferencí pro nezávislost (druhá vlna mobilizace)

	[c] Před 2. vlnou		[d] 2. vlna mobilizace	
	Model 1-2	Model 3	Model 1-2	Model 3
Etnický původ (ref. kastilský původ)				
Katalánský původ	2,944 ^{***}	1,960 ^{**}	3,591 ^{***}	2,512 ^{***}
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	2,255 ^{***}	1,219	2,920 ^{***}	1,933 ^{**}
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	2,078 ^{***}	1,339	2,149 ^{***}	1,546 [*]
Jazyková příslušnost (ref. pouze či predominantně španělština)				
Pouze katalánština	23,612 ^{***}	27,933 ^{***}	26,480 ^{***}	26,770 ^{***}
Predominantně katalánština	8,753 ^{***}	10,278 ^{***}	11,652 ^{***}	9,465 ^{***}
Stejně katalánština i španělština	3,563 ^{***}	2,626 ^{***}	3,013 ^{***}	2,798 ^{***}
Dosažené vzdělání (ref. základní škola či bez vzdělání)				
Univerzitní	3,672 ^{***}	2,063 ^{***}	3,519 ^{***}	2,277 ^{***}
Středoškolské	2,102 ^{***}	1,313	2,587 ^{***}	1,952 ^{***}
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (ref. nezaměstnaný)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,638 [*]	0,994	1,851 ^{**}	1,078
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,530 [*]	1,336	1,103	1,111
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,914	0,849	0,924	1,192
Důchodce, student, či v domácnosti	1,270	0,921	0,949	1,156
Výše příjmů (ref. méně než 1 001 €)				
2 001 € a více	2,682 ^{***}	2,178 ^{***}	1,731 ^{***}	1,715 ^{**}
1 001–2 000 €	1,656 ^{***}	1,635 ^{**}	1,053	1,091
Náboženská afiliace (ref. agnostik či ateista)				
Praktikující katolík		0,253 ^{***}		0,283 ^{***}
Nepraktikující katolík		0,292 ^{***}		0,506 ^{***}
Jiná denominace		0,719		0,389 ^{**}
Velikost obce (ref. 50 001–1 000 000 obyvatel)				
10 000 obyvatel či méně		0,940		1,428
10 001–50 000 obyvatel		1,083		1,153
Více než 1 000 000 obyvatel		1,169		1,159
Věková skupina (ref. více než 64 let)				
18–34 let		0,653		0,846
35–64 let		1,209		1,431
Gender (ref. žena)				
Muž		1,203		1,140
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,408 / 0,130	0,494	0,436 / 0,124	0,490

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci nezávislosti je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Efekt etno-kulturní štěpné linie, jež vypovídá o naprosté většině variability vysvětlené plným modelem, byl sycen především indikátorem *jazykové příslušnosti*. Podle Modelu 3 u druhé vlny mobilizace (sloupec [d]) zvyšuje apropiace katalánštiny jakožto mateřského a dominantního komunikačního jazyka (kat. *pouze katalánština*) pravděpodobnost preferencí nezávislosti namísto statusu quo či centralizace téměř 27x v porovnání se španělštinou jako mateřským a dominantně komunikačním jazykem, přičemž všechny ostatní proměnné jsou konstantní. Kategorie *pouze katalánština* má dokonce pokaždé efekt větší v plném modelu (Model 3) než v modelu etno-kulturním (Model 1), což vypovídá o robustnosti indikátoru vůči vlivu intervenujících proměnných. Všechny kategorie jazykové příslušnosti mají při srovnání kategorií *pouze* či *predominantně španělština* statisticky významně vyšší pravděpodobnost pro preferenci nezávislosti. Efekt jazyka prudce vzrostl s počátkem první vlny nacionalistické mobilizace od poloviny roku 2012 (sloupec [b]) a od té doby zůstal zcela rozhodující. Je zřejmé, že secesionistický proces katalánského nacionalismu má podstatný kulturní (lingvistický) základ, a tudíž koresponduje s konceptem *kulturního nacionalismu*. Toto zjištění není v akademické literatuře ke katalánskému nacionalismu překvapivé, již Conversi (1997) definoval katalánský nacionalismus jako jazykový fenomén. Zjištění však indikuje neúspěšnou snahu inkluzivní kampaně (např. *Súmate*) o transformaci ideologie a hnutí do podoby občanského nacionalismu.

Nadto, efekt *etnického původu*, ač obecně slabší než indikátor jazykové příslušnosti, je rovněž signifikantní, a hlavně jeho síla fluktuuje podle vln nacionalistické mobilizace. Po nárůstu významu kategorií indikátoru během první vlny mobilizace v roce 2012 (Model 3 ve sloupci [b]) indikátor oslabil v období poklesu intenzity artikulovaného nacionalismu (sloupec [c]), aby zase opětovně prudce vzrostl sousledně s tenzemi obklopujícími říjnové referendum (1-O) o nezávislosti (sloupec [d]). Plný model v této době evidoval 2,5x větší pravděpodobnost preferencí nezávislosti mezi lidmi *katalánského* etnického původu oproti lidem zcela *kastilského původu*, přičemž všechny ostatní proměnné byly konstantní. Při zahrnutí kontroly kovariance (Model 3) si prostřední kategorie *smíšeného* katalánského a kastilského etnického původu zachovávají signifikanci pouze během období mobilizované nacionalistické performance, zatímco jsou nevýznamné pro tvorbu afiliací k nacionalismu v době latentní a málo intenzivní nacionalistické činnosti. To indikuje, že zatímco nacionalistická mobilizace odrazuje lidi pouze kastilského původu od participace na katalánském secesionistickém projektu, přitahuje ty, kdož se narodili v Katalánsku, avšak se smíšeným etno-kulturním zázemím. Význam místa narození byl ostatně doložen již modelem lineární

regrese (Tabulka 12), který predikoval, že dojde-li v municipalitě k nárůstu lidí narozených ve Španělsku mimo Katalánsko o 1 procentní bod, volební podpora nacionalistických stran v ní poklesne o 1,5 pb, přičemž všechny ostatní proměnné jsou konstantní.

Souhrnně vzato, inkluzivní strategie implementovaná nacionalistickým hnutím nejen že nepřesvědčila mnoho španělsky mluvících Katalánců k podpoře projektu nezávislosti, katalánský nacionalismus se dokonce v době největší mobilizace za celé období existence stal ve vzrůstající míře odmítaným na základě etnického původu jedince. To znamená, že koncept kulturního nacionalismu není užitečný při charakteristice permeability katalánské národní příslušnosti v mobilizované podobě, neboť nepředpokládá existenci pereniálních linií při vymezení národu. Tato evidence tudíž dokládá význam rekonceptualizace teorie permeability národní příslušnosti a navržení typu etnicky odmítaného nacionalismu.

Explanační kapacita ostatních proměnných a štěpných linií byla komparativně slabší, ačkoliv některé v modelu testované prediktory zaznamenaly statisticky významné efekty na závisle proměnnou. V souladu s argumenty, které přednesl Astor (2020) se potvrdil záporný vliv náboženství na utváření nacionalistických afiliací. Praktikující katolíci měli více než 3x nižší pravděpodobnost, že budou preferovat nezávislost Katalánska než status quo či centralizaci oproti lidem, kteří se považují za agnostiky či ateisty. Nárůst významu levicového katalanismu a praktické kroky ERC proti vlivu církve ve veřejném školství přinesly defiliaci katolíků (praktikujících i nepraktikujících) z katalánského projektu nezávislosti. Dále indikátory socioekonomické štěpné linie, konkrétně dosažené vzdělání a výše příjmů, přinesly v poslední dekádě zvýšení pravděpodobnosti preference nezávislosti. Ukazuje se, že katalánský nacionalismus, dle Vilara (1977, 1980) tradičně buržoazní fenomén, je i přes nedávný nárůst významu levicového katalanismu stále podporován více u socioekonomicky lépe situovaných segmentů katalánské společnosti. Naopak rozdíly mezi muži a ženami, statisticky významné v období roku 2012, ztratily s druhou vlnou mobilizace význam.

5.9 Časoprostorové proměny podmíněnosti faktorů preference pro nezávislost

Předešlé výzkumy i analýzy areálových dat v této práci indikují, že nacionalistické afiliace jsou v rámci teritoria Katalánska distribuovány nerovnoměrně v prostoru (viz Lepič 2017), což je výsledkem nerovnoměrné (primárně) etno-kulturní kompozice populace a působení efektů místního kontextu, ale také v čase, když v různých oblastech docházelo k nárůstu a

poklesu síly afiliací dle fází nacionalistické mobilizace. V této kapitole se pokouším skrze analýzu individuálních dat z průzkumů BOP, rozčleněných do dvou oblastí prostorových režimů a do čtyř období latentní či mobilizované performance nacionalismu, testovat nako-lik je podmíněnost těchto afiliací nestacionární v časoprostoru. Jinými slovy, práce se snaží zodpovědět otázku, zdali lze pozorovat uniformní efekty faktorů na závisle proměnnou ve všech částech Katalánska během střídání fází latentního a mobilizovaného nacionalismu. Výsledky poslouží jako evidence pro otázku, jakým způsobem jsou události vycházející z centra (např. *nacionalistická mobilizace*) přijímány v lokalitách, a jak rozdíly v kontextu lokalit ovlivňují úspěšnost těchto „centrálních“ událostí. V podobném duchu lze pomocí evidence ověřit, jestli je míra *permeability národní příslušnosti* rovněž závislá na lokální kompozici populace a konfigurace inter-personálních sítí.

Hodnoty v Tabulce 18 a Tabulce 19 ukazují modely multinomiální logistické regrese pro oblast jádrové podpory katalánského nacionalismu, zatímco Tabulka 20 a Tabulka 21 reprezentují zjištění pro oblasti metropolitního a pobřežního Katalánska. Ostatní náležitosti operacionalizace, členění a interpretace dat jsou v těchto výstupech stejné jako v tabulkách prezentovaných v podkapitole 5.8. Data indikují, že jazyková příslušnost měla zásadní dopad na rozvoj preferencí pro nezávislost jak v severním Katalánsku, tak v metropolitních a pobřežních oblastech. Význam tohoto indikátoru narostl od roku 2012 zásadním způsobem na významu, ač je třeba vidět, že s druhou vlnou nacionalistické mobilizace se růst zastavil a indikátor stagnoval či lehce poklesl na významu. Překvapivě při srovnání s výsledky dat na úrovni municipalit se může jevit fakt, že efekt jazykové příslušnosti byl větší v jádrové oblasti nacionalismu v severním Katalánsku, nikoliv v metropolitním zázemí Barcelony a podél pobřeží. Zároveň indikátor etnického původu, z velké části irelevantní v severním Katalánsku mezi roky 2012–2017, nakonec prudce narostl na významu v období po 1-O referendu o nezávislosti v říjnu 2017. Ekologická analýza dospěla k podobným zjištěním, avšak situovala je do metropolitního, nikoliv severního Katalánska. Toto zjištění, zdánlivě odporující předchozím výsledkům, však musí být vnímáno v kontextu lokální kompozice a konfigurace inter-personálních a inter-etnických vztahů. Především je rozdíl mezi kategorizací proměnných v areálových a individuálních datech. Klíčovou roli zde přitom hrají proměnné *smíšeného* etnického původu, které v areálových datech nebyly brány v potaz, respektive byly začleněny do podílu populace narozené v Katalánsku. Po zhodnocení zbylých dat z Tabulek 18–21 se v závěru podkapitoly na tento specifický kontext severního Katalánska zaměřím ve větším detailu.

Tabulka 18: Logit model preferencí nezávislosti v severním Katalánsku (první vlna)

	[a] Před 1. vlnou		[b] 1. vlna mobilizace	
	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>
Etnický původ (<i>ref. kastilský původ</i>)				
Katalánský původ	2,965 ^{***}	2,772 ^{**}	1,077	1,591
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	2,349 [*]	1,725	1,603	1,601
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,305	1,081	0,464	0,493
Jazyková příslušnost (<i>ref. pouze či predominantně španělština</i>)				
Pouze katalánština	8,544 ^{***}	8,581 ^{***}	33,603 ^{***}	24,769 ^{***}
Predominantně katalánština	4,963 ^{***}	3,593 [*]	9,692 ^{***}	13,565 ^{***}
Stejně katalánština i španělština	0,829	0,329	3,373	11,709 [*]
Dosažené vzdělání (<i>ref. základní škola či bez vzdělání</i>)				
Univerzitní	3,958 ^{***}	3,352 ^{***}	2,852 ^{**}	1,504
Středoškolské	1,552 [*]	1,439	1,173	0,759
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (<i>ref. nezaměstnaný</i>)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,801	1,327	4,009 ^{**}	2,469
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	0,993	1,350	0,802	0,938
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,751	0,761	1,240	1,089
Důchodce, student, či v domácnosti	1,019	0,737	1,415	1,340
Výše příjmů (<i>ref. méně než 1 001 €</i>)				
2 001 € a více	1,474	0,955	4,591 ^{***}	3,844 ^{***}
1 001–2 000 €	1,067	0,908	2,219 ^{**}	1,930 [*]
Náboženská afiliace (<i>ref. agnostik či ateista</i>)				
Praktikující katolík		0,280 ^{***}		0,289 ^{**}
Nepraktikující katolík		0,412 ^{**}		0,320 ^{**}
Jiná denominace		0,635		0,324
Velikost obce (<i>ref. 50,001–1,000,000 obyvatel</i>)				
10 000 obyvatel či méně		1,623		1,737
10 001–50 000 obyvatel		1,480		1,937
Více než 1 000 000 obyvatel		-		-
Věková skupina (<i>ref. více než 64 let</i>)				
18–34 let		0,961		0,847
35–64 let		0,965		1,427
Gender (<i>ref. žena</i>)				
Muž		1,098		1,070
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,216 / 0,097	0,346	0,242 / 0,099	0,333

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci nezávislosti je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka 19: Logit model preferencí nezávislosti v severním Katalánsku (druhá vlna)

	[c] Před 2. vlnou		[d] 2. vlna mobilizace	
	Model 1-2	Model 3	Model 1-2	Model 3
Etnický původ (ref. kastilský původ)				
Katalánský původ	2,086	1,045	3,629*	6,103*
Narození v Katalánsku–smíšené rodiče	1,493	0,587	3,353*	3,669
Narozen v Katalánsku–kastilští rodiče	1,192	1,041	2,010	3,613
Jazyková příslušnost (ref. pouze či predominantně španělština)				
Pouze katalánština	47,549***	110,222***	39,583***	82,161***
Predominantně katalánština	7,263**	23,623**	5,009**	4,278
Stejně katalánština i španělština	7,162**	9,407**	3,567*	4,498
Dosažené vzdělání (ref. základní škola či bez vzdělání)				
Univerzitní	7,810***	2,658	3,193**	4,212*
Středoškolské	2,534**	1,783	2,123**	1,390
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (ref. nezaměstnaný)				
Zaměstnavatel či živnostník	2,134	2,406	2,412	3,092
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,627	21,340**	1,175	7,187*
Zaměstnanec v soukromém sektoru	1,410	4,955*	0,889	3,260
Důchodce, student, či v domácnosti	2,784*	2,283	0,905	2,301
Výše příjmů (ref. méně než 1 001 €)				
2 001 € a více	2,477*	1,564	2,908**	2,847
1 001–2 000 €	1,760	2,608	1,579	2,638
Náboženská afiliace (ref. agnostik či ateista)				
Praktikující katolík		0,206*		0,349
Nepraktikující katolík		0,253**		0,732
Jiná denominace		1,589		0,181
Velikost obce (ref. 50,001–1,000,000 obyvatel)				
10 000 obyvatel či méně		0,642		2,338
10 001–50 000 obyvatel		0,365		1,823
Více než 1 000 000 obyvatel		-		-
Věková skupina (ref. více než 64 let)				
18–34 let		0,282		1,037
35–64 let		0,444		1,756
Gender (ref. žena)				
Muž		1,688		1,166
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,437 / 0,193	0,572	0,433 / 0,145	0,566

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci nezávislosti je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

Tabulka 20: Logit model preferencí nezávislosti v metropolitním Katalánsku (první vlna)

	[a] Před 1. vlnou		[b] 1. vlna mobilizace	
	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>
Etnický původ (<i>ref. kastilský původ</i>)				
Katalánský původ	2,890 ^{***}	2,738 ^{***}	3,969 ^{***}	3,762 ^{***}
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	1,596	1,609	2,847 ^{***}	2,424 ^{**}
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,483	1,317	2,635 ^{***}	2,284 ^{**}
Jazyková příslušnost (<i>ref. pouze či predominantně kastilština</i>)				
Pouze katalánština	13,641 ^{***}	15,192 ^{***}	24,759 ^{***}	28,652 ^{***}
Predominantně katalánština	4,573 ^{***}	4,982 ^{***}	7,218 ^{***}	8,032 ^{***}
Stejně katalánština i španělština	0,735	0,813	2,478 ^{**}	2,131 [*]
Dosažené vzdělání (<i>ref. základní škola či bez vzdělání</i>)				
Univerzitní	1,568 ^{**}	0,755	2,885 ^{***}	1,512
Středoškolské	1,347 [*]	0,807	1,712 ^{***}	0,972
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (<i>ref. nezaměstnaný</i>)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,317	0,777	1,520	0,890
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,054	0,904	1,087	0,945
Zaměstnanec v soukromém sektoru	1,170	0,883	0,910	0,616
Důchodce, student, či v domácnosti	1,234	0,759	1,324	0,887
Výše příjmů (<i>ref. méně než 1 001 €</i>)				
2 001 € a více	1,774 ^{**}	1,513	1,718 ^{**}	0,932
1 001–2 000 €	1,234	1,265	1,232	0,847
Náboženská afiliace (<i>ref. agnostik či ateista</i>)				
Praktikující katolík		0,572 [*]		0,203 ^{***}
Nepraktikující katolík		0,447 ^{***}		0,356 ^{***}
Jiná denominace		0,513		0,305 [*]
Velikost obce (<i>ref. 50 001–1 000 000 obyvatel</i>)				
10 000 obyvatel či méně		1,159		1,471
10 001–50 000 obyvatel		0,891		1,196
Více než 1 000 000 obyvatel		1,629 [*]		1,197
Věková skupina (<i>ref. více než 64 let</i>)				
18–34 let		0,908		0,855
35–64 let		1,124		1,298
Gender (<i>ref. žena</i>)				
Muž		1,552 ^{**}		1,671 ^{**}
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,309 / 0,070	0,388	0,407 / 0,064	0,474

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci nezávislosti je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka 21: Logit model preferencí nezávislosti v metropolitním Katalánsku (druhá vlna)

	[c] Před 2. vlnou		[d] 2. vlna mobilizace	
	Model 1-2	Model 3	Model 1-2	Model 3
Etnický původ (ref. kastilský původ)				
Katalánský původ	3,045***	1,965**	3,631***	2,217**
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	2,304***	1,175	2,855***	1,639
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	2,191***	1,283	2,228***	1,391
Jazyková příslušnost (ref. pouze či predominantně španělština)				
Pouze katalánština	25,844***	32,511***	27,672***	28,295***
Predominantně katalánština	9,880***	10,383***	16,747***	15,356***
Stejně katalánština i španělština	3,297***	2,460**	2,975***	2,547**
Dosažené vzdělání (ref. základní škola či bez vzdělání)				
Univerzitní	3,748***	1,814**	3,919***	1,855**
Středoškolské	2,174***	1,233	3,135***	2,087***
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (ref. nezaměstnaný)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,463	1,140	1,594	0,909
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,562*	1,171	1,117	1,052
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,854	0,767	0,909	1,182
Důchodce, student, či v domácnosti	1,129	0,924	0,977	1,247
Výše příjmů (ref. méně než 1 001 €)				
2 001 € a více	2,736***	2,076**	1,621**	1,445
1 001–2 000 €	1,648***	1,484	0,959	0,999
Náboženská afiliace (ref. agnostik či ateista)				
Praktikující katolík		0,262***		0,277***
Nepraktikující katolík		0,275***		0,520***
Jiná denominace		0,592		0,432*
Velikost obce (ref. 50 001–1 000 000 obyvatel)				
10 000 obyvatel či méně		0,916		1,668*
10 001–50 000 obyvatel		1,371		1,201
Více než 1 000 000 obyvatel		1,114		1,193
Věková skupina (ref. více než 64 let)				
18–34 let		0,888		1,102
35–64 let		1,657*		1,807*
Gender (ref. žena)				
Muž		1,196		1,133
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,407 / 0,136	0,499	0,433 / 0,137	0,493

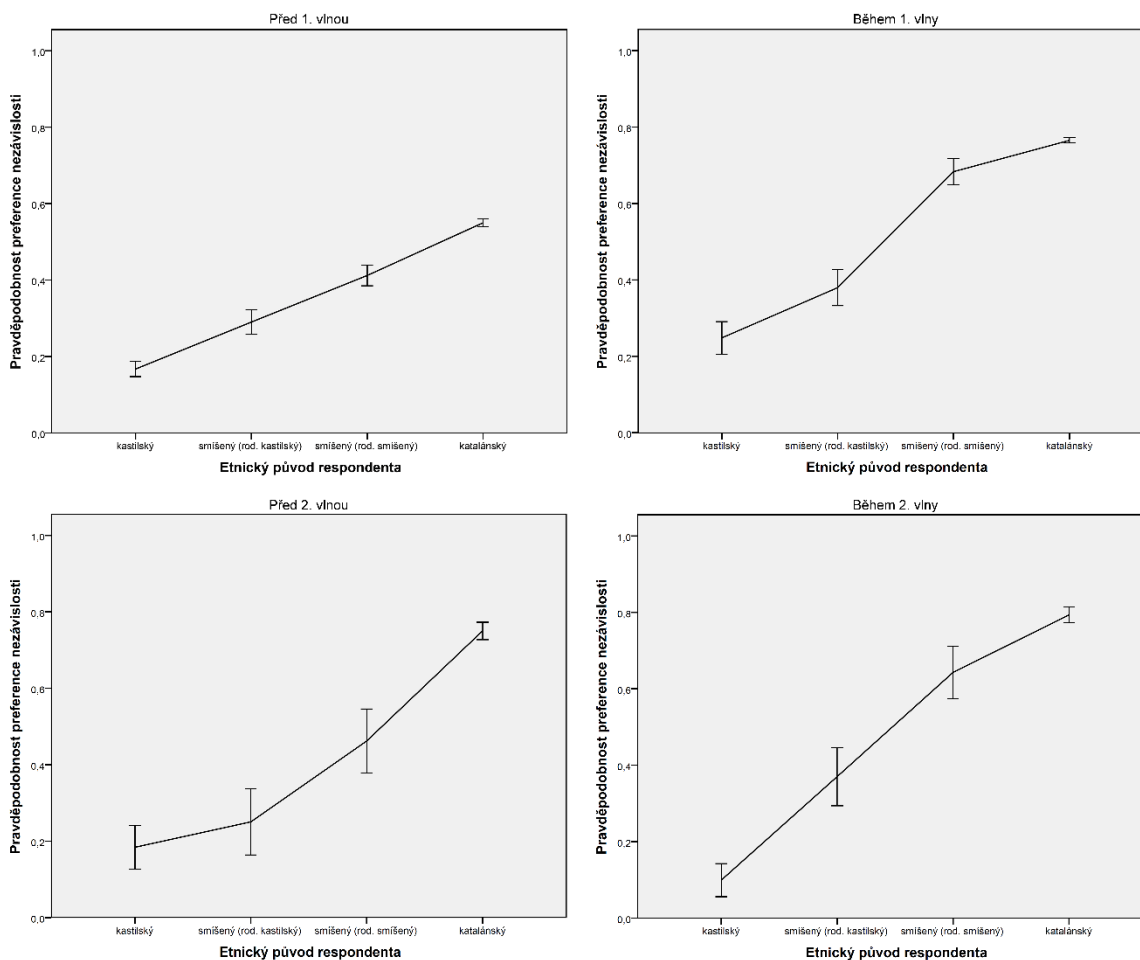
Poznámka: Referenční skupina pro preferenci nezávislosti je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

Na rozdíl od specifické situace jádrové oblasti nacionalismu evokují hodnoty poměru šancí pro kategorie etno-kulturních proměnných v metropolitním a pobřežním Katalánsku stejné rozložení a vývoj, shodné se situací a vývojem v průměru celého Katalánska. Toto je dáno jednak větší populační vahou oblasti, čímž má silnější dopad na hodnotu průměru, a jednak promíšenou, ač segregovanou etno-kulturní kompozicí, v jejímž rámci tvoří většinu lidé, po něž je primárním jazykem španělština, a kteří mají migrační původ, ať již přímo či ob jednu nebo dvě generace. Nárůst vlivu jazykové příslušnosti v čase, kdy lidé v kategorii *pouze katalánština* měli před začátkem druhé vlny intenzivní nacionalistické mobilizace 32x vyšší pravděpodobnost preference nezávislosti oproti statusu quo či centralizace ve srovnání s lidmi zařazenými do kategorie *pouze* či *predominantně španělština*, byl doplněn kolísáním efektu etnického původu dle fází nacionalistické mobilizace. Z proměnných, jež jsou proxy pro jinou než etno-kulturní štěpnou linii, si trvalý efekt po celé sledované období v metropolitním a pobřežním Katalánsku (Tabulka 20 a Tabulka 21) udržely v modelu o všech proměnných (Model 3) už pouze kategorie proměnné *náboženská afiliace* (viz Astor 2020). Naproti tomu kategorie proměnné *dosažené vzdělání*, signifikantní a se silným efektem v samotném socioekonomickém modelu (Model 2), ztratily podstatnou část významu, jakmile začala být v analýze kontrolována kovariance ostatních proměnných (Model 3). Prakticky totožná situace je v tomto prostorovém režimu i u proměnné výše příjmů. Toto dokládá, že etno-kulturní diference je obzvláště v metropolitním a pobřežním Katalánsku opravdu silně spojena se socioekonomickou pozicí, čímž efekt této pozice zmizí, jakmile model začne kontrolovat rozhodující etno-kulturní proměnné (srov. Boylan 2015). Naopak v severním Katalánsku byl i v *plném* modelu během druhé vlny mobilizace identifikován silný a statisticky významný efekt vzdělání na preference pro nezávislost nad rámec vlivu etno-kulturních proměnných. To dokládá, že inter-etnický přesah preference nezávislosti v této oblasti může být strukturován socioekonomickou pozicí jedince.

Pro rozklíčování specifických efektů různých kategorií nezávisle proměnných na vývoj preferencí ve vztahu k nezávislosti Katalánska jsem vytvořil pravděpodobnostní grafy, jež ukazují růst a pokles pravděpodobnosti preference pro nezávislost oproti preferenci statusu quo či centralizace mezi různými kategoriemi souhrnného indikátoru etnického původu, mezi čtyřmi obdobími střídání latentní a mobilizované fáze nacionalismu a dvěma oblastmi prostorových režimů. Třetí prostorový režim, tj. jižní Katalánsko, nebyl z důvodu koheze explanace zahrnut, neboť poskytuje velmi specifický obrázek vyžadující samostatnou studii. Soubor těchto grafů, které umožňují vzájemné multi-dimenzionální porovnání, je na

komponovaném Grafu 4 a Grafu 5. První z nich ukazuje výsledky pro oblast severního a centrálního Katalánska, zatímco druhý vypovídá o struktuře pravděpodobnosti na území metropolitního a pobřežního Katalánska.

Graf 4: Pravděpodobnost preference nezávislosti dle vln mobilizace a etnického původu v jádrové oblasti katalánského nacionalismu

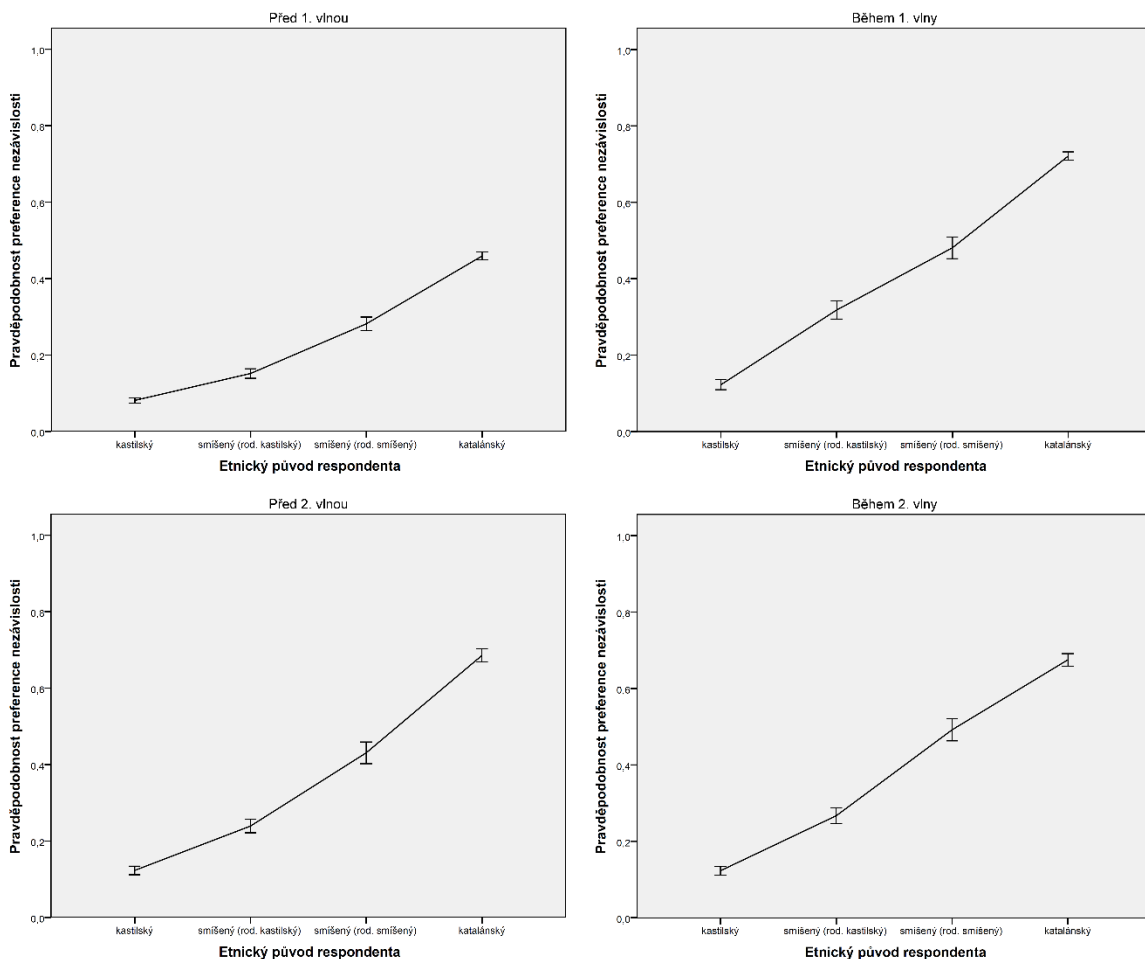

Poznámka: Svislé linie označují 95% intervaly spolehlivosti odhadu pravděpodobnosti.

Oba grafy v prvé řadě ukazují značné rozdíly mezi oblastí severního a metropolitního Katalánska. Jedinou společnou zkušeností pro oba prostorové režimy je intenzifikace efektu etnického původu v souslednosti s první vlnou nacionalistické mobilizace. Tento vývoj byl způsoben zvýšením pravděpodobnosti preference nezávislosti u všech kategorií mimo lidí pouze kastilského původu. Od této první vlny mobilizace se vzorce afiliací liší napříč prostorovými režimy (to platí i pro jižní Katalánsko). Vzorec pro metropolitní a pobřežní

Katalánsko (tj. Graf 5) byl v průběhu střídání období latentní a mobilizované performance nacionalismu velmi stabilní a mezi kategoriemi posloupný, až lineární. Nelze tu pozorovat žádné systematické rozdíly mezi kategoriemi a po roce 2012 ani v čase. Naklopení regresní přímky rovněž indikuje silné přimknutí této proměnné k vysvětlení preferencí nezávislosti Katalánska. Vertikální roztažení osy je tu výraznější, než je tomu v případě jádrové oblasti katalánského nacionalismu (tj. Graf 4).

Graf 5: Pravděpodobnost preference nezávislosti dle vln mobilizace a etnického původu v metropolitním a pobřežním Katalánsku

Poznámka: Svislé linie označují 95% intervaly spolehlivosti odhadu pravděpodobnosti.

Jádrová oblast katalánského nacionalismu naproti tomu evidovala vzestupy a propady pravděpodobnosti preference pro nezávislost dle skupin etnického původu v návaznosti na střídání fází mobilizace nacionalismu (Graf 4). Stejně jako u metropolitního a pobřežního

Katalánska se počínaje první vlnou mobilizace vyostřil rozdíl mezi krajními kategoriemi této proměnné, a to především kvůli prudkému nárůstu pravděpodobnosti u kategorie lidí výhradně katalánského původu. Stupeň pravděpodobnosti zůstal u této kategorie od roku 2012 stabilně vysoký. Avšak u lidí v kategoriích smíšeného etnického původu lze vidět značné kolísání dle cyklu mobilizace. Především u lidí, kteří se narodili v Katalánsku rodičům, z nichž jeden pochází z Katalánska a druhý ze zbytku Španělska, ale v menší míře též u lidí, kteří se narodili v Katalánsku rodičům kastilského původu, došlo v jádrové oblasti katalánského nacionalismu s příchodem obou vln intenzivní nacionalistické mobilizace k prudkému nárůstu pravděpodobnosti preference nezávislost oproti statusu quo či centralizaci. Silnější inter-personální sítě vztahů v této oblasti ve srovnání se segregovanějším metropolitním a pobřežním Katalánskem, společně s dominancí lidí katalánského původu v oblasti, a tudíž i v těchto sítích vztahů, způsobily přimknutí lidí smíšeného etnického původu k dominantnímu (tj. pro-secesionistickému) narativu skrze jejich provázání s lidmi z etnického jádra katalánského nacionalismu. Tato linie explanace ostatně koresponduje se zjištěními, která představili Rodon a Guinjoan (2018) ohledně síly kontextuálního efektu inter-personálních sítí vazeb na difúzi nacionalistických preferencí a afiliací v Katalánsku. Zároveň došlo, především pak při druhé vlně nacionalistické mobilizace, k výraznému propadu pravděpodobnosti preference pro nezávislost u kategorie lidí výhradně kastilského etnického původu. Tato ke katalánskému nacionalismu nepříliš nakloněná skupina lidí nezaznamenala podobnou míru propadu pravděpodobnosti nikde jinde v Katalánsku po celé sledované období. Z hlediska interpretace pomocí efektu inter-personálních sítí vztahů lze říct, že tito lidé, mnoho z nich středního či staršího věku, nebyli do těchto vytvářených inter-etnických vazeb zahrnuti, čímž se ocitli v pozici sociálně (ač ne prostorově) segregované minority. Je zřejmé, že zatímco v metropolitní a pobřežní oblasti se stal katalánský nacionalismus univerzálně etnický odmítaný v době intenzivní nacionalistické mobilizace, v oblasti jádrové podpory v severním a centrálním Katalánsku se afiliace k nacionalismu staly odmítané jedinci výhradně kastilského původu a zároveň akceptované lidmi smíšeného etnického původu, a to především v době nedávné, druhé vlny mobilizace. Na základě výše uvedeného je zřejmé, že efekty strukturálních proměnných jsou značně ovlivněny prostředím, v jehož kontextu se sociální struktura nachází. To následně ovlivňuje úspěšnost impulsů z národní úrovně, jako je difúzní potenciál nacionalistické mobilizace a akceptace inkluzivní příslušnosti ke konceptu katalánského národu. V konečném důsledku jsou tato časoprostorovou nestacionaritu indikující zjištění zásadní pro testování validity klasických „etastických“ laděných teorií difúze proliferace nacionalismu.

6 Interpretace a diskuze výsledků ve vztahu k hypotézám a teoretickému rámci

V rámci této kapitoly jsou sumarizována hlavní zjištění ze souboru empirických analýz, jež byly postupně představeny v kapitole předchozí. Zjištění jsou zasazena do kontextu vývoje katalánského nacionalismu a interpretována ve vztahu ke stanoveným hypotézám. Jelikož hypotézy byly podloženy konkrétními teoretickými východisky, výsledná evidence těchto analýz je rovněž vztahena k diskuzi o validitě a/nebo limitech jednotlivých teorií. Výsledky také slouží jako ověření vhodnosti parciálních rekonceptualizací, jež jsem navrhl v diskuzi teoretického rámce výzkumu. Linie explanace je strukturována posloupně dle cílů práce a výzkumných hypotéz. Cíle jsou tak naplňovány skrze explanaci jednotlivých hypotéz.

Hypotéza 1 postulovala, že prostorové diference v podpoře pro katalánský regionální nacionalismus budou buď v průběhu času konvergovat, vyvíjet se v uniformitě s impulsy z národní úrovně, nebo stacionárně přimknou k distribuci salientních štěpných linií, které jejich utváření podmiňují. Tyto tři aspekty nacionalizace byly vyvozeny z konceptualizací teorie teritoriální a societální nacionalizace (teze nacionalizace), a pro potvrzení hypotézy by stačilo, tj. dostačující podmínka je, potvrdí-li se alespoň jedna z nich. Nutná podmínka naopak byla, aby se potvrdila alespoň jedna konceptualizace. Indikátor afiliací ke katalánskému nacionalismu byl v analýze vyjádřen jako volební podpora pro strany reprezentující politický katalanismus v regionálních volbách.

Výsledky analýzy ovšem ukázaly, že ani jedna z konceptualizací teze nacionalizace nebyla schopna vysvětlit vývoj prostorové distribuce podpory pro katalánské nacionalistické strany v celém období 1980–2017, a to na žádné ze sledovaných měřítkových úrovní. Hypotéza 1 se tudíž na základě zjištěné evidence *nepotvrdila*. Teze nacionalizace nemá explanační sílu pro popis časoprostorového vývoje afiliací ke katalánskému nacionalismu. Ačkoliv některé v datech popsané tendence naznačovaly potenciál pro nacionalizaci, při celkovém vyjádření jen podtrhly nutnost zamítnutí předpokladů této teorie. V tomto ohledu klíčové se ukázalo být období let 2012–2017, a především proměna mezi roky 2010–2012, během nichž katalánský nacionalismus prošel výraznými změnami (viz Rico, Liñeira 2014; Lepič 2017; Puig, Ginebra 2020)⁹¹. Vývoj afiliací mezi roky 1980–2010 do značné míry vskutku korespondoval s předpoklady teze nacionalizace – teritorium Katalánska se socio-politicky postupně nacionalizovalo, ačkoliv distribuce prostorových vzorců nacionalistické

⁹¹ Ačkoliv Puig a Ginebra (2020) zvolili částečně odlišný metodologický přístup i metodický aparát, dosáhli v podstatě zjištění totožných se závěry této práce.

podpory zůstávala prostorově shlukovaná a místně specifická. Mezi roky 2010–2012 ubylo lokálních specifik ve prospěch impulsů z národní (tj. katalánské) úrovně, avšak spolu s tím došlo k prudkému nárůstu polarizace a shlukování volební podpory nacionalistických stran a k celkové socio-politické fragmentaci teritoria. Toto rozdělení se následně po celé období 2012–2017 nezměnilo, a ve skutečnosti platí i po dosud posledních regionálních volbách z února 2021 (viz Lepič 2021b). Intenzivní proměna charakteru katalánského nacionalismu od roku 2012, jež rozvrátila konvergenci, uniformitu i stacionární přimknutí afiliací k etno-kulturní štěpné linii (ač zde je asociace komplexnější, jak je dále diskutováno), nastala jako důsledek mobilizace katalánského nacionalismu a obratu jeho ideologie a hnutí k podpoře pro nezávislost. Tento silný impuls vycházející primárně z národní úrovně, tj. na základě intencí nacionalistických elit (Barrio, Rodríguez-Teruel 2017), vyústil v prostorově zcela odlišné reakce. Nenastala však fragmentace afiliací na lokální úrovni, nýbrž formování několika supra-lokálních bloků, z nichž největší zabírá cca polovinu teritoria Katalánska. Přestože pokračovala i fragmentace na mikro-úrovni mezi sousedstvími a municipalitami v rámci jednotlivých bloků (prostorových režimů), hlavní směr diferenciací byl identifikován mezi těmito bloky.

Nepotvrzení teze nacionalizace má významné důsledky pro výzkum proliferace katalánského nacionalismu i pro uchopení studia nacionalismu obecně. Především to znamená oslabení významu institucionálních přístupů k uchopení nacionalismu v Katalánsku (ač to neplatí absolutně, jak ukazují v případě jednoho z prostorových režimů). Celá řada institucí katalánské regionální autonomie neuspěla s difúzí nacionalistických afiliací mimo etnické jádro katalánského nacionalismu. Tato skutečnost jde proti předpokladům o difúzi afiliací v souslednosti s nacionalistickou mobilizací, které si v literatuře k teorii nacionalismu tradičně uchovávaly silnou pozici (např. Hroch 1985). Dále, s ohledem na testování postulátů teze nacionalizace na příkladu regionálního nacionalismu je zřejmé, že Katalánsko bylo pravděpodobný případ pro naplnění validity této teorie⁹². I přes v této analýze navržené rozšíření možných konceptualizací teze nacionalizace o nový typ (viz také Lepič 2017) a pravděpodobnost případu byla teorie ve svých postulátech vyvrácena. Na základě toho lze očekávat nedostatek nacionalizace, a tím i kredibility nacionalistického hnutí s ohledem na snahu o nezávislost v podobných mobilizovaných případech regionálního nacionalismu, a

⁹² V podstatě jediným faktorem, který nekorespondoval s klasickými předpoklady o vývoji teritoria směrem k nacionalizaci v Katalánsku byla skutečnost, že katalánské instituce jsou pouze institucemi autonomními a nikoliv státními. Toto by v kontextu rozsáhlých pravomocí těchto institucí nemělo mít na perspektivy nacionalizace výraznější vliv, avšak i přesto je nutné vzít tuto možnost při interpretaci v potaz.

to nejen v Evropě. Konkrétní výzkumy na toto téma byly dosud velmi sporadické a málo systematické (srov. Siroky a kol. 2021). Evidence dále indikuje, že nejen institucionální, ale i kulturalistický přístup k uchopení nacionalismu vykazoval časoprostorové limity své validity, což bude detailněji rozebráno u evaluace třetí hypotézy této práce.

Hypotéza 2 postulovala, že prostorové diference v podpoře pro katalánský regionální nacionalismus nebudou v čase sledovat uniformní a kontinuální trend, neboť budou spíše než institucionálními či kulturalistickými faktory nacionalizace ovlivněny efekty prostorového kontextu na různých měřítkových úrovních (viz Agnew 1987) a činností řady aktérů politických institucí a občanské společnosti jako jsou politické strany, instituce regionální autonomie, zájmové skupiny, lokální iniciativy i každodenní neformální aktivity v sociální praxi a veřejném diskurzu. Do procesu diferenciací afiliací dále intervenují specifické události jako je nacionalistická mobilizace nebo ekonomická krize. V neposlední řadě jsou pro utváření afiliací k (regionálnímu) nacionalismu důležité zvolené akomodační strategie státu (např. Hechter 2000; Siroky a kol. 2021). Komplexita interakcí mezi těmito faktory vede dle proponentů přístupu místní specifity k tomu, že i centralizované nacionalizační apely budou v lokalitách přijímány diferencovaně, čímž povedou k časoprostorově rozdílným vzorcům politických afiliací.

Na základě zkoumání vývoje polarizace, shlukování a v konečném důsledku fragmentace katalánského teritoria s ohledem na volební podporu pro nacionalistické strany mezi roky 1980–2017 (pro konkrétní zjištění viz výše), a provázání této evidence se sekvencemi událostí, k nimž v Katalánsku v poslední dekádě došlo, lze tvrdit, že zjištění je v souladu s předpoklady postulovanými tezí o místní specifitě. Hypotéza 2 se tudíž na základě této evidence *potvrdila*. Nicméně, není ani možné akceptovat univerzální platnost těchto přístupů. Jelikož jsou interakce mezi centrálními (nacionalizujícími) institucemi politické entity a společností kontinuálním procesem, i v případě Katalánska bylo možné pozorovat časová období, během nichž docházelo k redukci místních specifíků ve struktuře politických afiliací (1980–2010) stejně jako procesy omezující míru lokální diferenciací ve prospěch formování (vzájemně divergujících) supra-lokálních bloků (oblastí prostorových režimů). Až období poslední dekády, které bylo charakteristické největší přítomností nacionalistického narativu ve veřejném diskurzu a socio-politické praxi, přineslo celkové popření teze o vývoji směrem k nacionalizaci. Jakou roli v tomto směřování měla (re)etnicizace afiliací ke katalánskému nacionalismu a nezávislosti je zhodnoceno v diskuzi dalších hypotéz.

Polarizace a shlukování nacionalistických afiliací v prostoru a posilování tohoto stavu v čase během poslední dekády je v každém případě značně problematické pro perspektivy proliferace regionálního nacionalismu, neboť snižuje kredibilitu hnutí z hlediska kontroly prostoru, čímž dochází k omezení potenciálu pro úspěšnou secesi. Podstatné části teritoria zůstaly v případě katalánského nacionalismu mimo participaci na procesu (*El Procés*, viz Byrne 2021) směrem k nezávislosti. V této práci argumentuji, že tento aspekt je klíčovým, ačkoliv dosud spíše opomíjeným faktorem, jež omezuje úspěch úsilí regionu o nezávislost. Důsledkem je nenaplněné očekávání např. z výsledků 1-O referenda o nezávislosti, které sice dopadlo z 92 % ve prospěch přívrženců nezávislosti, avšak při účasti pouze 43 % způsobilých voličů. To ve skutečnosti odpovídá podílu pro-secesionistických voličů, zatímco s katalánským nacionalismem se neidentifikující segment společnosti se neúčastnil⁹³. Diskurz katalánského nacionalismu se pokoušel s tímto nedostatkem kredibility pracovat skrze přirovnání situace Katalánska k cestě Slovinska k nezávislosti v roce 1991, přičemž nebral v potaz, že slovinskou nezávislost podporovalo téměř 95 % ze všech obyvatel, kteří byli navíc rovnoměrně rozmístěni pro celém území. Permeabilita afiliací napříč heterogenní a částečně segregovanou společností v Katalánsku byla daleko menší. Když za této situace vstoupil do veřejného diskurzu explicitně artikulovaný secesionisticky orientovaný nacionalismus, katalánské teritorium se polarizovalo a fragmentovalo do prostorových bloků, které vykazovaly vzájemně divergentní chování stran podpory nacionalismu. Nakolik byla tato vazba mezi mobilizací a teritoriální polarizací výsledkem etnicizace preferencí pro nacionalismus a nezávislost, a nakolik hrály roli faktory prostorového kontextu, zodpovídá následující text.

Hypotéza 3 postulovala, že etno-kulturní štěpná linie, a s tím i etnicizace a kulturní podmíněnost katalánského nacionalismu, bude ubývat na významu sousledně s politikami inkluze, které instituce katalánské regionální autonomie a nacionalistické hnutí dlouhodobě aplikují (viz práce autorů jako Josep Benet nebo Jordi Pujol). Snahy o inkorporaci minorit do dominantního nacionalistického projektu navíc dále zintenzivnily od roku 2016, především v souvislosti s prací organizace *Símate*, která se zaměřovala výhradně na španělsky hovořící kastilskou minoritu v Katalánsku, čemuž přizpůsobila i produkovaný obraz hnutí pro nezávislost. Pokud by tento předpoklad platil, katalánský nacionalismus by odpovídal

⁹³ Zde je namístě připomenout, že 8 % hlasů pro možnost „ne“ v 1-O referendu nemusí nutně pocházet od odpůrců nezávislosti. V katalánském veřejném diskurzu panovala před volbou obava z výsledku referenda evokujícího hlasování v autoritářských režimech (např. 99 % ano, 1 % ne). Z toho důvodu také kolovala mezi přívrženci nezávislosti na sociálních sítích výzva k účasti v hlasování a zvolení možnosti „ne“, což by jednak neohrozilo jistý výsledek referenda a jednak mu přineslo z hlediska heterogenity společnosti reálnější obraz.

konceptu občanského nacionalismu, jehož podpora není vymezena hranicemi etno-kulturní partikulárnosti, nýbrž administrativními hranicemi politické entity.

Avšak dle výsledků analýzy areálových dat na municipální úrovni i individuálních dat z průzkumů BOP v období 2010–2017 vyplývá, že podpora pro katalánský nacionalismus a nezávislost je významně a stabilně etno-kulturně podmíněná. V modelu multinomiální logistické regrese vykazovaly faktory jazykové příslušnosti a etnického původu nejsilnější asociaci k preferenci obyvatel Katalánska pro nezávislost. Stejně výsledky (ač v otočeném pořadí síly proměnných) vrátil i lineární regresní model. Význam etno-kulturní příslušnosti na podporu pro katalánský nacionalismus a nezávislost dále narostl v období po roce 2012, tedy v době aplikace inkluzivní politiky. Ukazuje se tak, že ideologický narativ klíčových představitelů hnutí ani etnický marketing organizací jako *Súmate* nebyly v době mobilizace nacionalismu pro myšlenku secese důvěryhodné, načež toto úsilí vyšlo (alespoň v relativně krátkodobém horizontu) vniveč. Etno-kulturní štěpná linie tedy vykazala nejsilnější efekt na strukturaci závisle proměnné, ač zároveň, jak je diskutováno níže, se nejednalo o efekt výhradní. Hypotéza 3 se nicméně na základě předložené evidence *nepotvrdila*. Katalánský regionální nacionalismus nemůže být považován za hnutí občanského nacionalismu, neboť i přes inkluzivní snahy nebyl schopen z důvodu nedůvěryhodnosti inkorporovat příznivce (téměř) mimo své etno-kulturní jádro.

V poslední dekádě bylo publikováno mnoho studií (viz Serrano 2013; Calzada 2018b; Carlà 2018; Arrighi 2019; Carbonell 2019; Molina, Quiroga 2019; nebo Sanjaume-Calvet, Riera-Gil 2020), které argumentují, že katalánský nacionalismus je občanský a inkluzivní typ nacionalismu. Všechny tyto práce přitom vycházejí ze zjednodušující perspektivy na teorii permeability členství v národní skupině. Analýza i interpretace těchto prací je limitována na studium rétoriky nacionalistického hnutí, včetně institucí regionální autonomie a dalších formálních a neformálních aktérů, která je vskutku v prezentované podobě značně inkluzivní. Zároveň ale tyto práce zanedbávají analýzu ideologické podstaty nacionalismu i praktických kroků institucionálních aktérů, jež po obnovení regionální autonomie systematicky směřovaly k politice latentní etno-kulturní homogenizace regionu. To se projevovalo např. upřednostněním katalánštiny v kontaktu s regionální administrativou, ve vzdělávacím systému nebo v médiích⁹⁴. Především ale dosud nebyla s ohledem na tuto teorii testována úspěšnost inkorporačních snah nacionalismu mezi etno-kulturně minoritními skupinami

⁹⁴ Tuto skutečnost však nelze vnímat jako *a priori* negativní, neboť směřovala k narovnání v postavení jazyka po téměř čtyřech dekádách systematické snahy o jeho anihilaci ze strany frankistického režimu.

v populaci Katalánska. Shulman (2002) dával do kontrastu ideologický narativ politických elit s obecnými postoji etno-kulturní majority. Ačkoliv tyto projevy vskutku nemusí být v souladu, v této práci tvrdím, že hlavní výzva pro reálný úspěch inkorporačních snah je akceptace členství ze strany minority. Jak argumentuji v podkapitole 2.8, právě rozšíření konceptualizace teorie permeability je klíčové pro porozumění chápání nacionalismu ve společnosti, a to jak ze strany nacionalismu sebou samým, včetně segmentu jeho etnického jádra, tak ze strany minorit, které stojí mimo členství v národu. Při této analýze vycházím v souladu s argumenty Koch (2016) z kritiky původní konceptualizace teorie permeability národní příslušnosti, která nutila Smithe (1991) k neurčitému tvrzení, že každý nacionalismus obsahuje trochu z aspektů občanského i etnického nacionalismu. Na základě prezentovaných argumentů se domnívám, že takovéto rozmělnění teorie není s rekonceptualizací již nutné⁹⁵. V této instanci analýza dospěla k jednoznačnému závěru, že katalanismus není občanským typem nacionalismu. Nakolik je validní jej definovat za kulturní nacionalismus vypoví interpretace následujících hypotéz.

Hypotéza 4 postulovala, že nejsilnějším prediktorem nacionalistických afiliací budou proxy proměnné etno-kulturní štěpné linie, především charakteristiky spojené s jazykovou příslušností, a to proto, že katalánský nacionalismus je ve své ideologii i historiografii tradičně koncipován jako kulturně (hlavně lingvisticky) definovaný projekt. Členem národu se člověk stal pouze po osvojení katalánštiny jako primárního jazyka, načež jiné podmínky obvykle nebyly aplikovány (tj. jedná se o semi-inkluzivní typ). Z této argumentace plyne, že katalánský nacionalismus by měl korespondovat s konceptem kulturního nacionalismu. Jak je zmíněno již v explanaci třetí hypotézy, proxy proměnné etno-kulturní štěpné linie se ukázaly být nejsilnějšími prediktory podpory pro katalánský nacionalismus a nezávislost. V tomto místě je třeba zopakovat, že analýzy nicméně ukázaly rozdíl při zpracování dat na úrovni municipalit oproti datům na úrovni jednotlivců z průzkumů BOP. Zatímco areálová data vrátila jako rozhodující proměnnou etnický původ, konkrétně podíl lidí narozených ve zbytku Španělska (mimo Katalánsko), a až za ní indikátory podílu lidí schopných mluvit a psát katalánsky, *logit* model na individuálních datech indikoval nejsilnější vliv jazykové příslušnosti a až poté efekt etnického původu. Jelikož byl multinomiální logistický model aplikován právě z důvodů upřesnění výsledků ekologického modelu, je záhodno dát větší váhu evidenci z individuálních dat. Zároveň by robustnější specifikace budoucích analýz

⁹⁵ V tomto ohledu je ještě potřeba vnímat potenciální nesoulad v prezentované permeabilitě mezi různými frakcemi jednoho nacionalismu. Nezhlednění frakcionalizace ideologie může vést ke stejnému rozmělnění teorie jako opomenutí analýzy akceptace členství ze strany minorit.

měla ověřit tento potenciální nesoulad ve vlivu etnických a kulturních proxy proměnných etno-kulturní štěpné linie. V této instanci lze prozatím uzavřít, že katalánský nacionalismus koresponduje s konceptem kulturního nacionalismu, čímž došlo k *potvrzení* hypotézy 4. To indikuje, že kritika původní teorie permeability národní příslušnosti, kterou adresoval např. Kymlicka (1995), byla oprávněná, a kulturní nacionalismus je, jak dodává Yack (1996), ve skutečnosti přítomný i tehdy, kdy je rétorika hnutí plně inkluzivní. Evidence v této analýze přispívá k výzkumům, jež jsou kritické k samotné existenci občanského nacionalismu jako konceptu, kterým lze charakterizovat skutečná nacionalistická hnutí.

Dlouhodobý důraz katalánského nacionalismu na lingvistickou definici (viz Conversi 1997) na jedné straně udržuje emoční vazbu etno-kulturního jádra k této politické ideologii a v období „horkého nacionalismu“ (viz Billig 1995) usnadňuje jeho mobilizaci. Na straně druhé se tento kulturní práh ukázal být limitujícím faktorem v difúzi nacionalismu napříč heterogenní společností. Ačkoliv je práh semi-inkluzivní povahy, v situaci španělsky hovořící kastilské minority v Katalánsku je investice do jazykové inkluze odmítána na základě užívání oficiálního jazyka státu a s tím spojené institucionální i percepční opory. Ideologie a historický narativ katalánského nacionalismu tak z etno-kulturního hlediska korespondují s delimitací hnutí za tímto nacionalismem stojícím. Proti neúspěšné inkorporaci kastilské minority do katalánského nacionalistického projektu naopak stojí v Tabulce 12 prezentovaný statisticky významný pozitivní efekt lidí narozených v zahraničí na volební podporu pro katalánské nacionalistické strany. Tento příklad je výsledkem dlouhodobých politik systematické inter-kulturní inkluze, která dává důraz právě na apropiaci katalánštiny jako prostředku pro socioekonomický rozvoj jedince (viz také Conversi, Jeram 2017). Význam úspěšné inkorporace původně nečlenů do regionálního nacionalistického projektu ukazuje příklad skotského nacionalismu, který se skrze neexistenci etno-kulturních bariér postupně dostal do pozice zřejmě nejsilnějšího secesionistického hnutí v současné Evropě (Agnew 2018; pro obecnou diskuzi viz Laitin 2007).

Mezi dalšími štěpnými liniemi (viz Lipset, Rokkan 1967), které se z hlediska afiliací k nacionalismu ukázaly jako politicky salientní, lze uvést především socioekonomickou a náboženskou opozici, jež měly statisticky významný efekt po celé sledované období (viz Tabulka 16 a Tabulka 17). Efekt socioekonomické štěpné linie byl sycen především proxy proměnnými *dosažené vzdělání* a *výše příjmů*, přičemž v obou případech platí, že lidé lépe situovaní po socioekonomické stránce vykazují vyšší pravděpodobnost preference nezávis-

losti Katalánska než lidé s nižším vzděláním a nižšími příjmy. V tomto ohledu je užitečné rozlišit mezi dvěma typy nacionalismu, které se v současné integrující se Evropě mnohdy vyskytují. Na jedné straně existují hnutí secesionistického či autonomistického regionálního nacionalismu, zatímco na druhé straně se jedná o hnutí nativistického, xenofobního nacionalismu stran a uskupení populistické radikální pravice⁹⁶. Jak ukazují Mudde (2007), Azmanova (2011), Hobolt (2016) nebo de Jonge (2019), příznivci PRRP jsou mnohdy lidé tzv. poražení globalizací (neboli *losers of globalization*). Jedná se o společenské skupiny, jež se obtížně prosazují ve znalostní ekonomice a globální konkurenci, což vede ke slabší ekonomické pozici, horším životním perspektivám a z toho vyplývajícím pocitu sociální frustrace. PRRP na to reagují nabídkou bájného ochranného rámce silného státu, tradičních (tj. neglobalizovaných) národních hodnot a exkluzivistického nacionalismu. Výsledkem je struktura podpory PRRP reflektující zastoupení lidí ze socioekonomicky znevýhodněných kategorií. Oproti tomu charakteristiky elektorátu regionálního nacionalismu bývají obvykle diametrálně odlišné, a Katalánsko je typickým příkladem kontrastu těchto dvou zmíněných forem nacionalismu. Z hlediska praktické politiky to vede k neochotě mezi katalánskými nacionalisty (a též mezi k hnutí inklinujícími akademiky) přiznat nacionalistickou podstatu katalánského secesionistického projektu, případně ke zdůrazňování, že tento nacionalismus je zcela odlišný od nacionalismu stran populistické radikální pravice (či dokonce extrémní pravice). Např. velmi kvalitní a hojně citovaný článek dvou autorů katalánského původu, Rodon a Guinjoan (2018), obsahuje pouze jednu zmínku o slovu *nacionalismus*, a to při referenci na moji publikaci Lepič (2017).

V předešlém odstavci popsany zdánlivý paradox mezi diametrálně odlišnou skladbou elektorátu dvou forem nacionalismu může být vysvětlen pomocí přístupu ke statusu quo. Socioekonomická pozice a materiální zajištění vedou, jak postuluje Inglehart (1977, 2008), k post-materiálním postojům a pocitu menšího rizika při rychlé socio-politické proměně. Příkladem takovéto proměny jsou globalizace ekonomiky (viz Dicken 2015) stejně jako vyhlášení nezávislosti regionu na původním státu. Tento akt secese přináší určitý objem nejistoty (odchod z EU, odliv firem, repozice moci, atd.), který logicky vede u lidí se slabší ekonomickou pozicí k jeho apriornímu odmítnutí. V tomto ohledu je třeba zmínit, že efekt socioekonomických proměnných v analýze přetrval i při kontrole kovariance proměnných

⁹⁶ Toto samozřejmě není vyčerpávající výčet různých typů nacionalistických hnutí. Jako další lze jmenovat klasické latentní *etatistické* nacionalismy (viz Billig 1995), nacionalismus stran extrémní pravice (viz Mudde 2007) nebo konzervativně levicové, protekcionistické nacionalismy, za jejichž vyjádření lze považovat též publikaci Druláka a kol. (2021). Tyto proudy, ač vyjadřující formy nacionalismu, se zároveň vzájemně silně odlišují a není účelem této práce je srovnávat.

etno-kulturního charakteru, s nimiž má socioekonomická pozice v Katalánsku podstatnou míru provázanosti. Slabší ekonomická pozice je tudíž politicky salientní ve vztahu ke katalánskému nacionalismu i nad rámec etno-kulturní diferenciaci.

Jako poměrně překvapivý mohl být v analýze vnímán nalezený signifikantní a značný efekt náboženské štěpné linie na preference katalánského elektorátu pro nezávislost. Podle výsledků mají praktikující katolíci v celém zkoumaném období 3x nižší pravděpodobnost preference katalánské nezávislosti než lidé identifikující se jako agnostici nebo ateisté. Jak tvrdil již Vilar (1977, 1980), katalánský nacionalismus byl tradičně koncipován jako hnutí konzervatismu a katolicismu nakloněných středních a vyšších tříd (viz Etherington 2010). Samotná role náboženství nebyla v regresních modelech, jež vysvětlovaly aspekty podpory katalánského nacionalismu, nikdy příliš vyzdvihována. Až nedávný výzkum (Astor 2020) umožnil zasazení těchto zjištění do širšího sociálního kontextu současných tendencí katalanismu. Autor popisuje implementaci striktně sekulární politiky v katalánském školství ze strany subjektů levicového katalanismu⁹⁷, především politické strany ERC a autonomních institucí, v nichž má strana zastoupení, přičemž toto oddělování církve od státu (a veřejného školství), které je v Katalánsku nesrovnatelně větší než ve zbytku Španělska, se dočkalo kritiky ze strany církve. Toto vyústilo v pokles podpory secesionistického projektu mezi praktikujícími, ale částečně též i nepraktikujícími, katolíky, neboť v nezávislé katalánské republice by se církve těšila výrazně menší úloze než je tomu ve Španělsku.

Hypotéza 5 postulovala, že v průběhu sledovaného období, primárně během poslední dekády, docházelo v souvislosti s intenzifikací mobilizované nacionalistické performance ve veřejném diskurzu a socio-politické praxi k zesílení etnicizace preferencí pro katalánský nacionalismus a nezávislost. Nacionalistická mobilizace přitom mohla mít na růst významu etno-kulturní štěpné linie (a tím na etnicizaci) vliv ve dvou rovinách. Zaprvé jsem sledoval změny etnicizace mezi obdobími latentního nacionalismu do roku 2010 a na nezávislost orientovaného mobilizovaného nacionalismu od roku 2012 do současnosti. Bližší pohled na vývoj mobilizace v období 2012–2017 však odhalí, že intenzita nebyla vždy uniformní

⁹⁷ Význam levicového katalanismu v katalánské politice stále narůstá, zatímco tradičně silnější konzervativní proud v podpoře stagnuje a institucionálně se fracionalizuje. Katalánská nacionalistická levice byla původně slabá a fracionalizovaná, a naopak konzervativní katalanismus integrovaný do v období 1980–2003 neporazitelné CiU silný. Nyní se však tato větev rozdrobila na JxCAT, PDeCAT, UDC a další minoritní subjekty. Levici v současnosti tvoří především ERC a CUP, přičemž po zániku menších subjektů (např. RI) dochází u těchto stran k nárůstu podpory a zároveň ideologické integraci. Po posledních volbách v únoru 2021 se ERC a CUP rychle a bez potíží domluvily na zformování menšinové vlády, zatímco jim trvalo několik měsíců dohodnout toleranci této vlády ze strany obdobně separatistické, ale středopravicové a konzervativní JxCAT.

v čase. Proto jsem definoval období (1) druhé poloviny roku 2012 a začátku roku 2013 a (2) druhé poloviny roku 2017 a začátku roku 2018 jako dobu nejsilnější mobilizace a proti tomu období oběma předchozím těsně předcházející jako dobu latentní a demobilizované performance. Tato komparace je druhou rovinou analýzy v rámci postulátů této hypotézy. Důvody podnícení etnicizace nacionalistickou mobilizací uvádím v podkapitole 2.9.

Empirická analýza za využití multinomiální logistické regrese (a částečně též MOR) ukázala, že zatímco efekt jazykové příslušnosti se intenzifikoval v souvislosti s první vlnou mobilizace v roce 2012 a od té doby zůstal konzistentně vysoký, efekt etnického původu kolísal na síle asociace k závisle proměnné přesně dle fází mobilizace v roce 2012 i 2017. V plně kontrolovaném (logit) modelu byl efekt etnického původu respondenta statisticky významný u smíšených kategorií pouze v dobách nacionalistické mobilizace, a podstatně zesílil u kategorie exkluzivně katalánského původu. Hypotéza 5 byla tudíž na základě této evidence *potvrzena*. To ukazuje na podstatně limitovaný potenciál inkluzivních politik ze strany kampaně za katalánskou nezávislost, neboť to byla právě druhá vlna nacionalistické mobilizace, během níž sílily inkorporační snahy organizace *Súmate* (Aramburu 2020).

Uvedené zjištění má významné implikace pro teorii permeability národní příslušnosti. Katalánský nacionalismus je sice převážně kulturním typem nacionalismu, v němž se ideologický základ a sociální delimitace hnutí shodují. Avšak v období mobilizace, kdy zesílily inkorporační snahy nacionalismu za účelem rozšíření báze a podpory procesu nezávislosti (což by vedlo k občanské podobě katalánského nacionalismu), došlo k významnému růstu exkluzivistické etnicizace podpory pro nacionalismus. Tato skutečnost neevokuje koncept etnického nacionalismu, který je sám o sobě exkluzivistický (což katalánský nacionalismus není), nýbrž indikuje nutnost využití rekonceptualizace teorie. Podle tohoto schématu lze katalánský nacionalismus charakterizovat jako kulturní typ nacionalismu, který se ovšem ve své mobilizované podobě stává odmítaným na pereniálním etnickém základě. Skupina, která se na tomto odmítnutí podílela zdaleka nejvíce, sestává z obyvatel kastilského původu žijících dlouhodobě v Katalánsku. Popsaná evidence nebyla předpokládána ani původní teorií permeability národní příslušnosti (občanský a etnický nacionalismus, Smith 1991), ani rekonceptualizací (kulturní nacionalismus), kterou navrhli Kymlicka a Straehle (1999) a Kymlicka (2001). Zároveň ani rozšíření konceptu teorie o studium postojů majority, které navrhl Shulman (2002) by samo o sobě nebylo v případě Katalánska dostačující, jelikož se ideologická produkce katalánského nacionalismu a postoje etno-kulturní majority výrazně

shodují. Na tomto základě se domnívám, že rekonceptualizace zde navržená a definování nového typu etnicky odmítaného nacionalismu mají potenciál pro zlepšení výpovědní hodnoty této teoretické typologie v prostředí komplexní reality. Ověření její obecné užitečnosti však musí přinést až navazující výzkumy.

Další výzkumy budou rovněž potřeba pro přisouzení širší výpovědní hodnoty (neboli možnosti generalizace) zde zjištěné skutečnosti zvýšení etnicky (pereniálně) definovaného vymezení se ze strany minority vůči inkluzivně-asimilačnímu nacionalismu majority v čase intenzivní mobilizace a snahy o nezávislost tohoto nacionalismu. Možný náznak odpovědi přináší Botterill a kol. (2016) a empirickými výzkumy potvrzují i další práce z Katalánska (např. Criado a kol. 2018). Pocit ontologické bezpečnosti minority se začíná rozpadat, když majoritní nacionalistické hnutí skrze svoji zvýšenou aktivitu konstruuje obraz nezávislosti a ustavení nového státu. V této situaci především španělsky hovořící kastilská skupina, jež je sice minoritou v regionu, ale zároveň majoritou ve státu, bude krokům k secesi regionu odporovat, neboť by se z pozice státní majority dostali do pozice kompletní minority. S tím je spojen nárůst inter-etnické nedůvěry pramenící z nejistoty, jak se nezávislý katalánský stát hypoteticky zachová ke „svým“ etno-kulturním minoritám. Jak uvádí Hroch (1985), v historii se několikrát ukázalo, že nové státy a nově majoritní národy v těchto státech se ke „svým“ minoritám chovaly hůře, než jak bylo předtím s nynější majoritou zacházeno ve státech, kde byla před secesí minoritou. Kolossov a Treivish (1998) k tomu dodávají, že akt secese téměř vždy vyústí ve vznik nových minorit, neboť pestrou mozaiku etno-kulturních vzorců nelze rozdělit do homogenních jednotek pouhou změnou delimitace hranic státu.

Pocity odcizení, eroze ontologické bezpečnosti a tendence ke kontra-mobilizaci proti snahám katalánského nacionalismu jsou u kastilské minority v Katalánsku navíc posíleny silnou rezidenční segregací na etno-kulturním a socioekonomickém základě, a to primárně v oblasti metropolitního a pobřežního Katalánska. Naopak v severním Katalánsku, kde je míra segregace obecně menší, byl exkluzivistický efekt etnicizace nacionalistických afiliací méně výrazný. Z toho vyvozují, že segregovaná kompozice teritoria oslabuje inkluzivní snahy nacionalistického hnutí. Inter-etnický kontakt a sítě vztahů naopak působí proti této etnicky-exkluzivní delimitaci, neboť do podpory nacionalistického projektu začleňují lidi na základě argumentů, jež přednesli již Pattie a Johnston (2000). Klíčové z hlediska dalších hypotéz je skutečnost, že prostorově nerovnoměrná míra rezidenční segregace v rámci teritoria přináší nestacionaritu míry etnicizace nacionalistických afiliací.

S ohledem na *rezidenční segregaci* je nutné zmínit důležitost jejího pojetí nejen jako jevu oddělení skupin v prostoru, ale též na základě konceptu místa, které představuje Paasi (1986, 2002, 2003, 2004) jako průsečík inter-personálních sítí vztahů, komunikací a pohybů jedince na denní bázi v prostoru a času. Pokud se tyto dynamicky proměnlivé prostory individuální aktivity a inter-personálního kontaktu protnou z inter-etnického hlediska, bude míra segregace omezena. Nedochozí-li k těmto interakcím, znamená to navýšení segregace bez ohledu na statické oddělení skupin v prostoru. Zatímco statická interpretace rezidenční segregace byla v Katalánsku relativně prozkoumána, dynamické pojetí segregace pomocí zkoumání míry inter-etnického kontaktu ve skupinách přátel se dočkalo méně pozornosti (viz Rodon, Guinjoan 2018). Výše uvedené scénáře platí v prostředí, kde nedochází k silné inter-etnické diskriminaci. Lze se domnívat, že systematická diskriminace minoritní etnické skupiny povede k etnicizaci nacionalistických afiliací bez ohledu na míru segregace.

Hypotéza 6 naproti tomu dle logiky institucionálních přístupů postulovala, že nárůst nacionalistické mobilizace nepřinese zvýšení etnicizace podpory pro katalánský regionální nacionalismus, a naopak dojde k rozostření salience etno-kulturní štěpné linie v důsledku inkorporační politiky autonomních institucí a kampaně za nezávislost, jež zesílily od roku 2012 a dále po roce 2015 spolu s činností *Súmate*. Nicméně, jak již bylo vysvětleno v textu výše, hypotéza se na základě zjištěné evidence *nepotvrdila*.

Ukázalo se, že v souladu s předpoklady modelu nacionalistické mobilizace (viz Gurr 1993; Saxton, Benson 2008), respektive jeho geografické interpretace popsané v kapitole 2.9, došlo k významné etnicizaci nacionalistických afiliací v návaznosti na tuto mobilizaci. Ve stejné části teoretické kapitoly navrhuji výstavbu modelového kauzálního řetězce, který vysvětluje, jakým způsobem ovlivnil výskyt nacionalistické mobilizace etno-kulturně definovaného nacionalismu v prostředí etno-kulturně segregované společnosti míru etnicizace podpory pro tento nacionalismus. Analyticky extrahovaná empirická evidence Katalánska do značné míry odpovídá těmto předpokladům. Klíčovou bariérou difúze nacionalismu ve výše popsané situaci je intenzivní mobilizace etno-kulturního jádra na jedné straně oproti neztotožnění se s tímto *externím* projektem ze strany segregované minority. Z toho plyne, že hlavním mobilizačním kritériem je vnímání etno-nacionální odlišnosti skrze nedostatek inter-etnického kontaktu a vazeb, nikoliv etno-nacionální charakteristiky samotné. Ačkoliv se může zdát, že výše diskutovaná evidence podporuje předpoklady kulturalistické vize formování a vymezování národu, při detailnějším prostorovém náhledu je nutné zpochyb-

nit i univerzální platnost tohoto tvrzení. Geografická kompozice a konfigurace vazeb v území je proměnnou, jejíž vliv na proliferaci nacionalismu byl dosud zanedbáván, ale která může být klíčovým kritériem v prostředí heterogenní demokratické společnosti.

Zjištění o pro difúzi a proliferaci nacionalismu limitujících důsledcích nacionalistické mobilizace, pokud budou potvrzeny rozšiřujícím výzkumem, mohou mít závažné důsledky pro chápání konceptu mobilizace jako takové i pro předpoklady její difúze v časoprostoru. Zaprvé, případ katalánské nacionalistické mobilizace koresponduje s pojetím zdvojeného modelu relativní deprivace (viz Nielsen 1985), který vychází z komplexity vztahů majority a minority, přičemž postavení majority a minority se mění dle měřítkových úrovní a s nimi spojených administrativně přisouzených kompetencích. V případě kastilské etno-kulturní minority se dá dále hovořit o vlivu modelu nerovné inter-etnické dělby práce (viz Hechter 1975; Dostál 1999). Pocity relativní deprivace mobilizovaly katalánský nacionalismus proti dominantnímu postavení španělského státu a kastilské etnické skupiny, a zároveň uvnitř autonomními pravomocemi posíleného Katalánska mobilizovaly kastilskou minoritu proti homogenizačním a secesionistickým tendencím katalánského nacionalismu. Difúzi národní identity a tím i nacionalismu ve společnosti dle tří fází, o nichž pojednává Hroch (1985), je tak nutné chápat v limitech etno-kulturního jádra a míry (dynamicky i staticky vymezené) rezidenční segregace. Z krátkodobého hlediska několika dekád se tak ukazují značné limity institucionálního přístupu k nacionalizaci, zatímco kulturalistické přístupy a prostorový kontakt ukazují určitou, ač též limitovanou výpovědní hodnotu. Institucionální přístup naopak ukázal význam (spolu s korozí ontologické bezpečnosti a prostorovým kontaktem) v případě kastilské minority a její neakceptace katalánské nacionalistické mobilizace. Velká část této minority se nemobilizovala etno-kulturně za zájmy španělského nacionalismu, nýbrž zvolila formálními institucemi státu podepřené zajištění bezpečnosti a postavení španělštiny. To koresponduje s primární podporou pro federalistickou a nenacionalistickou PSC, nikoliv pro strany produkující španělský nacionalismus (PP, C's, Vox).

Hypotéza 7 postulovala, že prostorová variabilita a etnicizace afiliací k nacionalismu budou ve vzrůstající míře nestacionární v rámci teritoria, a konkrétně mezi vymezenými oblastmi prostorových režimů – (1) jádrové nacionalistické oblasti v severním Katalánsku a (2) metropolitní a pobřežní oblasti Katalánska. Nárůst nestacionarity byl očekáván hlavně v souvislosti s intenzifikací nacionalistické mobilizace v roce 2012 (první vlna) a pak 2017 (druhá vlna). Pro zodpovězení této ultimátní hypotézy byl výzkumný design přizpůsoben

metodologii geograficky vrstvené analýzy, jež se vyhýbá metodologickému nacionalismu a umožňuje zkoumání variability a nestacionarity v prostorovém detailu na různých úrovních měřítkové agregace (Harbers, Ingram 2017). Výskyt prostorové variability a nestacionarity sledovaného jevu je totiž velmi častý, a jakákoliv geografická interpretace, která spadá do pasti metodologického nacionalismu potenciálně velmi zkreslující. Z tohoto důvodu práce ani neformulovala alternativní hypotézu o výskytu uniformity a stacionarity, neboť jak již naznačila předchozí evidence, časoprostorová dimenze diferenciacce je v katalánské politice poměrně významná. Na základě prezentovaných zjištění se hypotéza 7 *potvrdila*.

Evidence z empirické analýzy ukázala výrazné rozdíly mezi prostorovými režimy, a to nejen s ohledem na míru celkové podpory katalánského nacionalismu, ale též dle míry etnicizace této podpory a dokonce dle míry obecné i reziduální vnitřní variability uvnitř těchto teritoriálních bloků. Analýza se z praktických důvodů zaměřila jen na dva hlavní prostorové režimy, přičemž zahrnutí specifického jižního Katalánska do analýzy by dále přispělo k nárůstu míry časoprostorové nestacionarity. Na druhou stranu některé posuny v jižním Katalánsku směrem k etnicizaci a pronikání preference levicového katalanismu (především ERC) ukazují potřebu samostatné analýzy tohoto jižního prostorového režimu (Lepič 2021b; pro specifika jižního Katalánska viz dále Nogué, Vicente 2004; Zografos, Martínez-Alier 2009; Nogué, Wilbrand 2010; González-Hidalgo a kol. 2014). Z hlediska proliferace katalánského nacionalismu klíčový rozdíl však probíhal mezi jádrovou oblastí v severním Katalánsku a metropolitním a pobřežním Katalánskem. A proto se interpretace stejně jako analýzy samotné zaměřily na tyto oblasti.

Jádrová oblast katalánského nacionalismu v severním a centrálním vnitrozemském Katalánsku se ukázala být vnitřně relativně homogenní. Podpora pro katalanistické strany zde byla vysoká a celkem uniformně rozložená. S nacionalistickou mobilizací od roku 2012 zde došlo jen k mírnému nárůstu variability, která je vysvětlitelná pozvolným růstem etnicizace nacionalistické podpory. Naopak metropolitní a pobřežní Katalánsko, ač zřetelně odlišitelné od zbytku teritoria, bylo vnitřně značně diferencované ve smyslu polarizace i shlukování nacionalistických afiliací. Tento identifikovaný prostorový režim je tak vhodné dále dělit menších do sub-režimů. Toto nelze vnímat jako slabinu konceptu prostorových režimů, nýbrž jako nutnost jejich konceptualizace z hlediska multi-měřítkového přístupu. Variabilita metropolitního a pobřežního Katalánska vychází primárně z míry rezidenční segregace, nicméně lze vypočítat i pohyby v jinak vymezených sub-oblastech. Zaprvé,

oblasti okolo města Figueres v severovýchodním Katalánsku byly v analýze areálových dat označeny za přechodové (viz Lepič 2017), ačkoliv navazující výzkumy ukázaly vzrůstající podobnost s metropolitním a pobřežním Katalánskem, a to skrze pokles volební podpory pro katalánské nacionalistické strany. Ač dle konceptu sub-režimů stále vykazují odlišnost od extrémních hodnot metropolitní oblasti, mohou být v agregovaném vyjádření zařazeny do tohoto prostorového režimu. Druhou specifickou oblastí je Barcelona, která se v detailní analýze ukazuje silně diferencovaná dle jednotlivých městských čtvrtí, což evokuje nutnost samostatného hloubkového výzkumu afiliací v urbánním prostředí města. I s ohledem na tyto rozdíly mezi jednotlivými mikroregiony a lokalitami v rámci metropolitního a pobřežního prostorového režimu není překvapením, že míra variability v podpoře pro nacionalistické strany zde značně vystoupala v souvislosti s nacionalistickou mobilizací. Oblast byla typická nízkou podporou pro katalánský nacionalismus, přičemž mobilizace od roku 2012 znamenala prudký propad této podpory v průmyslovém zázemí Barcelony, prudký nárůst v oblasti *comarca* Alt Penedés a stagnaci na zbytku teritoria (viz Obrázek 17). Tím došlo logicky k nárůstu polarizace a fragmentace uvnitř takto vymezeného prostorového režimu. Další odstavce zhodnotí vliv etnicizace na zjištěný nárůst variability.

Podmíněnost nacionalistických afiliací se mezi oběma prostorovými režimy ukázala být značně nestacionární, a to především s ohledem na efekt etnicizace preferencí a stupeň reziduální (tj. modelem nevysvětlené) variability, která může být přisouzena kontextuálním efektům místa. Zároveň došlo k otočení prostorových režimů z hlediska míry homogenity a heterogenity. Dle distribuce nacionalistických afiliací silně homogenní severní a centrální Katalánsko bylo relativně heterogenní z hlediska podmiňujících faktorů. Slabší etnicizace podpory katalánského nacionalismu byla doplněna vyšším efektem místního kontextu, jež přinesl difúzi afiliací mimo katalánské etno-kulturní jádro. Výše diskutované inter-etnické sítě vztahů a komunikace hrají v tomto procesu primární význam (Rodon, Guinjoan 2018). Naproti tomu v metropolitním a pobřežním Katalánsku byl nalezen uniformně silný efekt etnicizace afiliací. Etnicizace dále zesílila s nacionalistickou mobilizací po roce 2012. Tyto závěry lze vyvodit z analýzy MOR (Graf 3) i logistické regrese (Tabulka 20 a Tabulka 21). Ač je potřeba navazujícího kvalitativního výzkumu pro objasnění kauzální souvislosti mezi mírou rezidenční segregace a z toho plynoucího omezení inter-etnického kontaktu a mírou etnicizace nacionalistických afiliací, v této práci zjištěná evidence za pomoci širší škály dat i aplikovaných metod indikuje, že menší stupeň inter-etnického kontaktu v metropolitním a pobřežním Katalánsku v důsledku segregace způsobil nárůst efektu individuálních znamení

etnického původu a jazykové příslušnosti. Stejný princip závislosti, jen v opačném gardu, charakterizuje situaci v severním a centrálním Katalánsku.

Z hlediska významu kompletního souboru zjištěné evidence pro jednotlivé testované teorie je v této instanci možné vyvodit závěry o relevanci teorií a o časoprostorových limitech jejich validity. Zaprvé, z důvodu časoprostorových limitů validity došlo k zamítnutí celé teorie teritoriální a sociální nacionalizace (neboli teze nacionalizace), neboť teorie není ve své konceptuální podstatě slučitelná s omezením validity jen na určitý prostor nebo časový interval. U zbylých dvou hodnocených teorií je situace komplexnější. Zadruhé, permeabilita národní příslušnosti, projevující se snížením etnicizace afiliací k nacionalismu a preference nezávislosti, se ukázala závislá na incidenci nacionalistické mobilizace, ale zároveň byla diferencována mírou inter-etnické segregace a s tím spojenými bariérami kontaktu a komunikace. Zatímco se oproti předpokladům množství novějších publikací (např. Calzada 2018b; Carlà 2018; Arrighi 2019; Carbonell 2019; Molina, Quiroga 2019; Sanjaume-Calvet, Riera-Gil 2020) prokázala shoda katalánské nacionalistické ideologie a delimitace hnutí s konceptem kulturního nacionalismu (viz Conversi 1997; Miley 2007; de la Calle, Miley 2008), v době nacionalistické mobilizace od roku 2012 jsem katalánský nacionalismus připodobnil k v této práci nově představenému etnicky odmítanému typu nacionalismu. Tento závěr je však závislý na míře inter-etnického kontaktu, a tudíž platí jen pro oblast metropolitního a pobřežního Katalánska. V severním a centrálním Katalánsku bylo možné i v době intenzivní mobilizace vysledovat permeabilitu etnických hranic s ohledem na afiliace k nacionalismu a národu. Tato skutečnost ukazuje časoprostorové limity permeability a nutnost ji vnímat nejen jako centralizované ideologické rozhodnutí, ale také jako vysoce decentralizovanou mozaiku reakcí. Z perspektivy této práce podtrhuje tento závěr užitečnost v podkapitole 2.8 navržené rekonceptualizace teorie. Zároveň to ale ukazuje i význam skupin lidí se smíšeným etnickým původem, neboť to byl právě tento segment společnosti, který vykázal největší závislost na inter-etnických vazbách. V době nacionalistické mobilizace pak tato závislost dále zesílila. Tito lidé tvoří nezanedbatelnou část katalánské společnosti. Jedná se o druhou a třetí generaci potomků lidí, kteří se ve druhé polovině 20. století do Katalánska masivně přistěhovali za prací z regionů jižního Španělska, především z Andalusie a Kastilie. Z hlediska početnosti a vývoje afiliací ke katalánskému nacionalismu lze při vědomí evidence z analýzy prohlásit, že tato skupina bude rozhodujícím aspektem proliferace katalánského nacionalismu. Zatímco katalánské etno-kulturní a geografické jádro nemá početní sílu na zajištění nadpoloviční většiny při

hypotetickém ústavním referendu o nezávislosti (po vzoru Skotska v roce 2014), společně s lidmi smíšeného etnického původu může nacionalistické hnutí této hranice dosáhnout bez větších obtíží. Přitom je pro proliferaci katalánského nacionalismu klíčové vymanit se ze situace etno-kulturní a socioekonomické segregace, která právě tuto skupinu lidí odrazuje od afiliací ke katalánskému nacionalismu (skrze erozi ontologické bezpečnosti). Naopak za situace slabší segregace a silnějšího inter-etnického kontaktu v rámci (katalánštinou komunikovaných) inter-personálních sítí vztahů v severním a centrálním Katalánsku se ukázala náchylnost smíšených skupin k nacionalistickým afiliacím, když tyto přátelské sítě potlačí obavy o ztrátu ontologické bezpečnosti po hypotetické nezávislosti. Politizace prostoru ze stran nacionalistických uskupení (Shin 2001; Shin, Agnew 2002) zde hrají také roli (např. Cattini 2015). Symbolický a politický význam severního Katalánska pro ideologii katalánského nacionalismu vytváří formu *umožňujícího prostředí*, v jehož kontextu jsou interakce vychýlené ve prospěch nacionalistické argumentace. Komplexnější provázání jednotlivých segmentů populace dále redukuje potenciální riziko iredentismu po hypotetickém referendu o nezávislosti (viz např. koncept *Tabarnia*).

Zatřetí, reinterpretovaný model nacionalistické mobilizace, vycházející z práce Gurra (1993), postuloval nárůst etnicizace nacionalistických afiliací v souvislosti s intenzifikací nacionalistické mobilizace, a to primárně u etno-kulturně ideologicky a historiograficky definovaného nacionalismu. Důvodem byla kauzální sekvence mezi způsobem vymezení národní skupiny (tj. etno-kulturní vymezení), rozvojem rozhořčení jako příčiny i důsledku mobilizace (tj. etno-kulturně zacílená rozhořčení) a socio-politických příležitostí, které mají potenciál spustit kolektivní akci. Výsledkem je zvýšená salience etno-kulturní štěpné linie, což znamená navýšení významu etnicizace při strukturaci nacionalistických afiliací. Tato konceptuální logika odpovídá nalezené evidenci, jelikož, jak je uvedeno v předešlém odstavci, období nacionalistické mobilizace vskutku přineslo navýšení etnicizace preferencí. Stejně jako u teorie permeability národní příslušnosti je třeba vnímat nestacionaritu dopadů nacionalistické mobilizace, která vychází hlavně (avšak ne výhradně) z prostorových diferencí v etno-kulturní kompozici teritoria a obecně z faktorů časoprostorového kontextu, a také z intenzity a kulturní báze inter-etnických sítí vztahů v rámci populace (pro příklady těchto efektů viz Pattie, Johnston 2000; Johnston a kol. 2004; Barceló 2014). Na základě předložené evidence a interpretace se domnívám, že uvedená zjištění mají potenciál jak pro zlepšení kritické diskuze validity tradičních teorií proliferace nacionalismu ve společnosti, tak pro generování navazujících výzkumných hypotéz a naznačení možností navazujícího

výzkumu. Zároveň nelze na základě zaměření této práce interpretovat situaci v Katalánsku jako dominovanou pouze nacionalistickými (katalánskými vs. španělskými) „řešeními“. *Nenacionalistický* segment populace se ukázal jako tradiční, stabilní, pocházející z obou etno-kulturních skupin, a přinášející řešení, která sice nepřinášejí emoční apely ve vztahu k socio-politickému směřování, avšak jsou schopna efektivně operovat v prostředí tradičně heterogenní multi-etnické a multi-kulturní společnosti. Rovněž na tento segment populace by měl směřovat systematický výzkumný zájem. Oproti tomu existuje v rámci společnosti riziko hlubokého nacionalistického konfliktu, pokud by se k sociálnědemokratické politice PSC doposud inklinující, a federalizaci Španělska nakloněné, skupiny etno-nacionálně mobilizovaly s exkluzivistickými argumenty *ethnicity v ohrožení* (viz Criado a kol. 2018), jak již bylo ve volebních kampaních artikulováno několika unionistickými regionálními politiky z Vox a C's.

7 Závěr

V této dizertační práci jsem zkoumal časoprostorovou diferenciaci podpory pro regionální nacionalismus a nezávislost v Katalánsku, politicky salientním secesionistickém regionu na severovýchodě Španělska, a to v období téměř 40 let od regionálních voleb v roce 1980 do (téměř) současnosti. Na základě evidence jsem následně přistoupil k detailnímu výzkumu v období intenzivní nacionalistické mobilizace mezi roky 2012–2017. Analýza se zaměřila na měření vývoje polarizace a shlukování nacionalistických afiliací na čtyřech měřítkových úrovních a na testování vlivu faktorů, které tyto afiliace vysvětlují, včetně výzkumu jejich nestacionarity v prostoru a čase. Konkrétní analýza časoprostorové diferenciaci vycházela ze série komparací v rámci jedno-případové studie geograficky vrstveného výzkumu, a to mezi čtyřmi obdobími střídání fází latentní a mobilizované nacionalistické performance a mezi třemi socio-politickou regionalizací vymezenými oblastmi tzv. prostorových režimů. Předpoklady směřující k dosaženým výsledkům byly postulovány na základě tří klasických teorií národu a nacionalismu, respektive širší škály interpretací jejich vlivu. Po kritickém zhodnocení logiky a komplexity teoretických východisek jsem navrhl podstatně i částečně rekonceptualizace těchto tří teorií, tak aby byly robustní proti evidenci z detailní analýzy časoprostorové diferenciaci. Konkrétně se jedná o teorii teritoriální a sociální nacionalizace (tj. tezi nacionalizace), teorii permeability národní příslušnosti a teorii konsekvencí nacionalistické mobilizace.

Teze nacionalizace, ač skrz rekonceptualizaci rozšířená o novou, třetí konceptualizaci (naplnění alespoň jedné by stačilo k přijetí validity teze), byla *vyvrácena* ve všech pojetích, včetně této nové konceptualizace. Pozvolný a kontinuální nárůst konvergence ve variabilitě nacionalistických afiliací do roku 2010 byl vystřídán prudkou polarizací a zrychlením růstu (do té doby pozvolna sílícího) shlukování afiliací od počátku intenzivní nacionalistické mobilizace v roce 2012. Stejně tak analýza ukázala neuniformní a nestacionární tendence ve vývoji podpory pro katalánský nacionalismus, primárně v klíčovém období 2012–2017. V rámci Katalánska bylo možné identifikovat stále zřetelněji odlišné dva teritoriální bloky. Mezi těmito bloky došlo na supra-lokální úrovni k výrazné intenzifikaci diferencí, zatímco uvnitř nich rostla variabilita a nestacionarita efektů (primárně) etnicizace v návaznosti na nacionalistickou mobilizaci o poznání pomaleji. Jelikož podmínkou nacionalizace je rozsah konvergence, uniformity, či stacionarity afiliací po celém teritoriu a v celém sledovaném období, byla validita předpokladů teze v příkrém rozporu s nalezenou evidencí. Časopro-

storové vzorce katalánských nacionalistických afiliací, ač ovlivňovány socio-politickými impulsy z národní úrovně, jsou generovány na úrovni místní (ač supra-lokální) specificity. Z toho důvodu jsem v práci přistoupil k navazujícím analýzám.

Teorie permeability národní příslušnosti, nebo spíše teoretická typologie, definuje tři koncepty nacionalismu z hlediska míry permeability členství v národě pro nečleny, tj. pro národnostní minority nebo imigranty. Tyto typy se nazývají občanský, kulturní a etnický nacionalismus. Skrze kritickou diskuzi klasické literatury ke konstrukci národu a nacionalismu a novější literatury k limitům teorie permeability (např. Koch 2016) jsem v této práci došel k rozšíření teorie, aby brala v potaz (ne)akceptaci členství v národu ze strany minorit, čímž vznikl prostor pro přidání nového typu etnicky odmítaného nacionalismu. V případě katalánského nacionalismu existuje dlouhá řada prací, která jej definuje jako lingvistický, kulturní nacionalismus (např. Conversi 1997), stejně tak řada současných prací, jež houfně zdůrazňují občanské aspekty tohoto nacionalismu (např. Arrighi 2019). Při zohlednění jak produkovaného ideologického a historiografického narativu a prvků etnického marketingu (např. *Súmate*), tak i (ne)akceptace permeabilního členství ze strany minority, jsem došel k závěru (pomocí analýzy multinomiální logistické regrese), že katalánský nacionalismus vsutku odpovídá kulturnímu typu nacionalismu. Nicméně, v období nacionalistické mobilizace v roce 2012 i v době obnovení intenzivní mobilizované performance v závěru roku 2017 se ukázal nárůst pereniální etnické podmíněnosti nacionalistických afiliací. To značí, že při explicitní artikulaci nacionalistických požadavků ve veřejném diskurzu a sociální praxi začal katalanismus odpovídat typu etnicky odmítaného nacionalismu. Tyto limity inkluzivního potenciálu mají závažné důsledky i z hlediska diskuze o potenciálu přístupů institucionálních a kulturalistických na konstrukci národu a nacionalismu. Jinými slovy, institucionální přístupy se ukázaly jako neschopné vypovědět o možnostech nacionalizace, neboť nacionalizační a permeabilitu zvyšující politiky katalánských institucí byly v zásadě ignorovány. Kulturalistické přístupy se ukázaly jako validnější, ač při navazující analýze v mikroregionálním detailu prostorových režimů byly odhaleny i jejich limity. Konkrétně analýza ukázala, že míra permeability národní příslušnosti je značně podmíněna kompozicí teritoria ve smyslu (statické i dynamické) rezidenční segregace. Oblasti typické podstatnou segregací na etno-kulturním (a v souvislosti s tím i socioekonomickém) základě, především metropolitní a pobřežní Katalánsko, vykazovaly v období nacionalistické mobilizace nárůst etnicizace afiliací, tj. snížení míry jejich inter-etnické permeability. Naopak jádrové oblasti katalánského nacionalismu v severním a centrálním Katalánsku, kde je síla segregace nižší

a inter-etnické sítě vztahů a komunikace robustnější, vykazaly značný nárůst permeability mezi lidmi, kteří byli do těchto sítí zapojeni. Zde se jednalo především o jedince smíšeného katalánsko-kastilského původu, kteří sousledně s nacionalistickou mobilizací ukázali vyšší akceptaci začlenění do katalánského národního rámce. Tento faktor, ač významný, ale není jediným kritériem míry permeability. Četnost zastoupení jedinců z různých etno-kulturních skupin i politizace prostoru socio-politickými aktéry byly jinými výzkumy identifikovány též jako salientní faktory. Z hlediska teorie permeability národní příslušnosti lze uzavřít, že katalanismus obecně odpovídá kulturnímu typu nacionalismu, ačkoliv v čase mobilizované performance a pouze v rezidenčně více segregovaném metropolitním a pobřežním Katalánsku se stal odmítaným na pereniálním etnickém základě. Nalezená nestacionarita v efektu kulturalistických přístupů a specificky etnicizace přináší dodatečné hypotézy k diskuzi o defiliaci štěpných linií, neboť tato analyticky naměřená „defiliace“ může hypoteticky být výsledkem zvýšené nestacionarity afiliací napříč teritoriem.

Teoretický model *konsekvencí nacionalistické mobilizace*, jenž původně vyvinul Gurr (1993) a modifikovali Saxton a Benson (2008), předpokládal, že v důsledku obnažení etno-kulturní podstaty nacionalismu a vymezení národu a skrze růst etno-kulturně definovaných rozhořčení národní skupiny během nacionalistické mobilizace dojde k nárůstu etnicizace afiliací k tomuto nacionalismu a národu (viz Lepič 2021a). S intenzifikací nacionalistické mobilizace v roce 2012 i v závěru roku 2017 se v první řadě zvýšila celková podpora pro nezávislost mezi katalánským elektorátem. To se neprojevilo v podpoře nacionalistických stran, jejichž procentuální volební zisky zůstaly stejné z důvodu nárůstu volební participace mezi odpůrci procesu nezávislosti. Projevilo se to však zřetelně v datech z průzkumů BOP (viz CEO 2021), které ukázaly, že podpora pro nacionalistické strany se kompletně rovná podpoře pro nezávislost. Ačkoliv v agregovaném vyjádření areálových dat převládala stabilita, sociální báze podpory katalánského nacionalismu prošla silnou transformací. Podobný argument předkládají i Puig a Guinjoan (2020) a Lepič (2021a). Změny se projeví přimknutím afiliací k etno-kulturní štěpné linii, čili navýšením míry etnicizace. Toto zároveň v prostředí vysoké rezidenční segregace obyvatelstva na etno-kulturním základě (a v souvislosti s tím též socioekonomickém základě) vedlo k zesílení polarizace a shlukování podpory. Výše představená evidence teritoriální fragmentace, kvůli níž došlo k zamítnutí validity teze nacionalizace, nebyla většinou přímým důsledkem nacionalistické mobilizace, nýbrž jejím by-produktem v souvislosti s etnicizací afiliací v etno-kulturně segregovaném prostředí. Avšak kontext prostorové kompozice obyvatelstva a konfigurace inter-etnických

vztahů a komunikace nejen že vedly k etnicizaci, a tudíž kongruenci s postuláty modelu, jež vyvinul Gurr (1993). V kontextu slabé segregace a silnějšího inter-etnického kontaktu toto vedlo k *poklesu* etnicizace, alespoň mezi populací, která interaguje přes etno-kulturní hranice. V severním a centrálním Katalánsku se jednalo především o jedince smíšeného etnického původu, zatímco u lidí exkluzivně kastilského původu pokračoval (a dokonce zesílil) trend růstu etnicizace preferencí. Explanace validity a limitů modelu konsekvencí nacionalistické mobilizace v tomto ohledu sleduje logiku popsanou v předchozím odstavci. Souhrnně vzato, i ve validitě postulátů tohoto teoretického modelu se objevila významná míra časoprostorové nestacionarity, což neznamená jeho univerzální odmítnutí, nýbrž nutnost specifikace ve vztahu k charakteristikám a kontextu geografického prostředí.

Ze sedmi v této práci postulovaných *hypotéz*, které byly vždy přimknuty k jednomu ze čtyř teoretických/metodologických a empirických cílů práce, byly potvrzeny hypotézy očekávající divergenci v prostorové variabilitě nacionalistických afiliací a efekt místních specifik, kulturně-lingvistickou podmíněnost katalánského nacionalismu, význam efektů nacionalistické mobilizace na sociální bázi této podmíněnosti (neboli nárůst etnicizace) a existenci prostorové nestacionarity ve výskytu, variabilitě a etnicizaci preferencí pro katalánský nacionalismus a nezávislost. Jak je evidentní, poslední dekáda přinesla intenzifikaci významu kulturalistického pojetí národu, avšak tento trend byl značně limitován faktory souvisejícími s geografickým kontextem místa na různých měřítkových úrovních. Naopak institucionální přístupy, částečně platné v období 1980–2010, značně upadly na významu. Všechny hypotézy s nimi spojené byly zamítnuty – předpoklad konvergence, uniformity, a/nebo stacionarity nacionalistických afiliací, růst permeability národní příslušnosti kvůli institucionálně vedené inkluzivní kampani a s tím spojené potlačení efektu nacionalistické mobilizace rovněž na základě inkorporační strategie katalánského nacionalismu. Určitý vliv institucionálního vysvětlení formování národu lze vysledovat v době nacionalistické mobilizace v jádrové oblasti katalánského nacionalismu, kde došlo z důvodu sítí sociální komunikace (pro teoretický podklad viz Deutsch 1953) k inkorporaci lidí kombinovaného katalánsko-kastilského původu. Nutno podotknout, že stejně jako v případě validity kulturalistického přístupu, i zde byla explanační kapacita podmíněna sociálním a geografickým kontextem místního (supra-lokálního) prostředí. To naznačuje, že strategie konstrukce národu opravdu může (v dlouhodobějším hledisku) uspět i v etno-kulturně diverzifikované společnosti, a to pokud dojde k omezování rezidenční segregace a posilování vzájemného kontaktu. Tento náhled je jistou reflexí práce Andersona (1991), který hovořil o národech

jako pomyslných komunitách, kde jedinci cítí vzájemnou identifikaci, aniž by museli být vzájemně v kontaktu. Výsledky této práce ale indikují, že inter-etnický kontakt je klíčový pro identitární konstrukci národu.

Pro zjištění a interpretaci výsledků sumarizovaných výše byla klíčová socio-politická regionalizace katalánského teritoria, čehož výsledkem byla delimitace tří hlavních oblastí prostorových režimů. Dva z těchto režimů – jádrová oblast katalánského nacionalismu na severu a ve vnitrozemí Katalánska a metropolitní a pobřežní Katalánsko – byly navazující analýzou vzájemně porovnávány. Obě oblasti zaznamenaly výrazný nárůst supra-lokální variability a nestacionarity, a komparativně menší růst na úrovni sousedství a municipalit. To platí především pro severní a centrální Katalánsko, kde silné nacionalistické afiliace vykazovaly nízkou vnitřní variabilitu v rozmístění. Naopak metropolitní a pobřežní oblasti se ukázaly být vnitřně značně heterogenní, a ač odlišitelné od zbytku teritoria, rozdělitelné do více sub-režimů. Z hlediska etnicizace nacionalistických afiliací je charakteristika režimů zcela převrácená. Zatímco metropolitní a pobřežní Katalánsko vykazovalo uniformní a silnou etnicizaci afiliací k nacionalismu, severní a centrální Katalánsko je charakteristické slabším efektem etno-kulturní štěpné linie a nárůstem výše diskutovaného významu místní kontextuální sítě vazeb. Užitečnost výsledků zjištěných skrze geograficky vrstvenou analýzu na mikroúrovni posiluje význam tohoto metodologického rámce, který přináší i v rámci hloubkové jedno-případové studie možnost a praktickou proveditelnou troj-dimenzionální komparace (mezi čtyřmi fázemi latentní a mobilizované performance nacionalismu, mezi třemi/dvěma oblastmi prostorových režimů a mezi třemi/čtyřmi měřítkovými úrovněmi agregace dat⁹⁸).

Nedostatek teritoriální a sociální nacionalizace a silná, ač prostorově nerovnoměrná, etnicizace nacionalistických afiliací, stejně jako nestacionarita spuštěná s nacionalistickou mobilizací, jsou všechno faktory, které zpochybňují *kredibilitu* katalánského nacionalismu a procesu směřování k nezávislosti (*El Procés*), který byl definován předposlední regionální vládou. Podstatné části teritoria a společnosti se vyloučily z participace v projektu, což jej činí geograficky a etno-kulturně partikulárním a tím méně relevantním. Zároveň je tato situace živnou půdou pro kontra-mobilizaci španělského nacionalismu. Lidé kastilského původu a španělsky hovořící sice tradičně inklinují k nenacionalistickým řešením a podpo-

⁹⁸ V případě prostorových režimů byly vymezeny a komparovány tři oblasti, ale výsledky jsou prezentovány jen pro dvě oblasti. V případě měřítkových úrovní byly vymezeny a komparovány čtyři úrovně, ale výsledky jsou prezentovány jen pro tři úrovně (ač je vliv úrovně provincií v analýze MOR kontrolován).

ře sociálnědemokratické a federalistické PSC, nicméně existuje riziko nacionalistického konfliktu, pokud by se regionálním pobočkám španělských nacionalistických stran (Vox, PP, C's) povedlo přetavit rozhořčení z unilaterálního procesu nezávislosti a eroze ontologické bezpečnosti do nacionalistické reakce.

Snaha o zvýšení kredibility skrze vyšší permeabilitu (akceptaci) národní příslušnosti může cílit na známé možnosti řešení. Jedním z nich je po vzoru baskického či skotského nacionalismu dlouhodobě a důvěryhodně reformulovat nacionalistický projekt směrem od etno-kulturní definice. Vzhledem k tomu, že národní identita je konstruktem, jehož definující kritéria byla i na počátku instrumentálně (či nahodile) vybrána a zformována, případně čas od času reinterpretována (Gellner 1983; Hobsbawm 1983), je reformulace hypoteticky proveditelná (srov. Yack 1996). Nepřítomnost etno-kulturní definice nacionalismu neodrazuje části heterogenní populace od participace na nacionalistickém projektu. Na druhou stranu ta samá charakteristika ztěžuje difúzi nacionalistické mobilizace v rámci národního jádra, neboť oslabuje emoční vazbu jedince ke konstruktovi národu (Serrano, Bonillo 2017). Jelikož katalánský nacionalismus byl konstruován primárně na apropriaci vernakulárního jazyka, vedlo by to ke ztrátě původní podpory subjektů tuto politiku prosazujících.

Teritoriální a sociální koheze a kontinuita politických entit (ve smyslu afiliací populace k ideologii a projevům nacionalismu) v separatistických *národních* regionech i státech byla dosud ve výzkumu častěji implicitně předpokládána než systematicky testována. Tato práce indikuje, že interní časoprostorová diferenciací afiliací a vlivu jejich podmíněností je naopak i v nepravděpodobných případech běžným projevem ve smyslu reakce na působení centralizovaných impulsů v komplexní a decentralizované socio-geografické realitě. Studium a definice konkrétních limitů interní koheze a kontinuity produkovaných vzorců afiliací přinesly závěry, které aspirují na specifikaci některých původních předpokladů spojených s incidencí a proliferací nacionalismu. Předpoklad institucionálně vedené nacionalizace se ani v relativně pravděpodobném regionu Katalánska nepotvrdil, a to především v poslední dekádě. Předpoklad kulturalisticky orientované nacionalizace, ačkoliv částečně vysvětlující procesy transformace afiliací po roce 2010, ukázal výrazné časoprostorové limity. Z toho se odvíjejí i limity explanační kapacity představených teorií. Ačkoliv jistě nelze na základě jedno-případové studie vyvozovat závěry o obecné platnosti a generalizaci zde dosažených zjištění, propojení empirického výzkumu s teoretickými východisky, pozice případu jako pravděpodobného pro výskyt nacionalizace a kontinuity, a metodologie umožňující interní

komparaci evidence v čase, prostoru a napříč měřítkovými úrovněmi umožňuje definovat implikace pro širší spektrum případů (nejen) regionálního nacionalismu.

Zaprvé, výzkum situace v Katalánsku naznačuje, že podobné časoprostorové limity mohou definovat strukturu afiliací i v jiných separatistických regionech (nejen) v Evropě, jako jsou Baskicko, Skotsko, Vlámsko, Korsika či Republika Srpska, nebo méně salientní Wales a Galicie. Tyto regiony disponují stejnou či menší institucionální autonomií a většina je etno-kulturně heterogenní, tudíž lze očekávat stupeň diferenciací, jenž je srovnatelný se situací v Katalánsku. Na druhou stranu, jelikož tato práce bere premisy *time geography* (viz Hägerstrand 1970; Pred 1984) nejen metodologicky, ale také epistemologicky, je třeba vnímat časoprostorovou partikulárnost událostí v konkrétních případech, z čehož vyplývá nemožnost jednoduchého přenosu konceptuálního a metodologického rámce, na němž byla vystavěna tato práce, do studia jiných případů. Výzkum časoprostorové variability a nestacionarity v jiných případech znamená přizpůsobit tomu konkrétní aspekty metodologie tak, aby odpovídaly teritoriální, historické, politické, etno-kulturní a ekonomické situaci tohoto regionu zasazeného v rámci příslušného státu. Souhrnně řečeno, navazující výzkum reflektující variabilitu podmínek v čase a prostoru je klíčový pro ověření možnosti generalizace evidence z analýzy aplikované v této práci. Pokud by však došlo k potvrzení této evidence, vyvstal by velký otazník nad relevancí separatismu jako *řešení* problémů soužití politické a etno-kulturní povahy na teritoriu. Na základě zcela odlišné perspektivy i metodologie práce k podobným závěrům dospívají i Kolossov a Treivish (1998), když postulují, že akt secese ve skutečnosti nevede k úbytku počtu minoritních (a potenciálně centrifugálních) skupin, a jen malému poklesu jedinců v pozici minority, neboť horizontálně i vertikálně propletená, komplexní mozaika etno-kulturní příslušnosti nemůže být stanovením hranic oddělena, aby vznikla území vnitřně etno-kulturně homogenní (tj. uplatnění principu nacionalismu).

Tato zjištění a navazující předpoklady ale neznamenají, že relevance by automaticky měla být připsána *etatistickému* argumentu o nezpochybnitelné uniformitě národního státu. Mnoho deklarovaně *národních* států vykazuje, i přes větší institucionální a infrastrukturní sílu než mají autonomní regiony, příznaky divergence a nestacionarity afiliací podobné, či často dokonce vyšší míry, než je tomu v případě těchto regionů. I proto výzkumná logika této práce může být vhodná pro testování (limitů) relevance a predominance afiliací populace ke státu a jeho hlavním institucím. V kontextu integrující se Evropy a významu multi-měřítkové identifikace, stejně jako prohlubujících se konsekvencí globalizace, je toto téma

vysoce naléhavé. Nicméně ani v tomto druhém případě není záhodno nekriticky překlomit metodologii a konceptualizaci výzkumu do funkčně odlišného prostředí. Především, státní instituce mohou s ohledem na proces nacionalizace a identitární homogenizace fungovat ve více latentní (a tudíž méně explicitní) podobě než je tomu u centrifugálních regionů, které musí populaci aktivizovat *explicitní* mobilizací za účelem posílení afiliací etno-kulturního jádra a jejich následné difúze napříč teritoriem. Očekávání významu latentních toků difúze afiliací musí vést k využití jiné logiky výběru (především závisle) proměnných i k jinému výzkumnému rámci s ohledem na kolísání variability a nestacionarity těchto afiliací dle různých fází performance nacionalismu (viz Billig 1995). Na druhou stranu může kvalitně cílený výzkum podobného typu zodpovědět klíčové otázky vhodné teritoriální konfigurace socio-politického systému v multi-měřítkovém kontextu evropské konsociační politiky (viz Conversi 2014). Socio-geografický kontext, v jehož rámci jsou utvářeny politické afiliace, často není ani výhradně státní, ani uniformně regionální, nýbrž diverzifikovaný mezi různé úrovně (např. Kaplan 1999; Raento 1999). A znalost tohoto kontextu je zásadní pro reflexi a vyvažování aspirací od lokálního po globální měřítko (Lepič 2017).

Výše uvedená sumarizace zjištění této analýzy i implikace pro širší studium v tématu a re-aplikaci metodologického a koncepčního rámce by ale neměly být chápány nekriticky, a to z důvodu řady metodických omezení analýzy i interpretace výsledku. V samém závěru práce je proto vhodné připomenout jejich výčet i možné implikace. Analýza je u naprosté většiny zjištění vystavěna na zpracování kvantitativních dat. Náznaky kvalitativního šetření byly využity jen k (nekomplexnímu) ověření výsledků prostorové analýzy „v terénu“ mezi různými oblastmi a delimitovanými mikro-regiony Katalánska. Proto s ohledem na zjištěné asociace a závislosti mezi faktory nelze hovořit o kauzalitě, nýbrž o statisticky významné pravděpodobnosti. Tento typ analýz je velmi užitečný pro *explorativní výzkum* a inovativní náhledy na problematiku, včetně generování nových detailních hypotéz, ale v duchu kritického realismu by neměl být brán jako zdroj ultimátní skutečnosti. Práce využívá databáze, které jsou spravovány plně v kompetencích katalánské autonomní vlády (tj. *Generalitat de Catalunya*). To není problém z normativního hlediska, neboť orgány těchto institucí jsou kompetentní a objektivní při sběru i zpracování dat, což vede k jejich častému využívání ve výzkumu. Na druhou stranu existuje především v případě průzkumů BOP (viz CEO 2021) riziko autocenzury ze strany respondentů. Klesající ochota respondentů odpovídat na otázky kontroverzní povahy v době vyostřeného socio-politického konfliktu v Katalánsku (před a po 1-O referendu v roce 2017) je ostatně příznána samotnou institucí CEO v metadatech

k jednotlivým průzkumům. Toto vychýlení odpovědí mohlo přispět k částečnému zkreslení nalezených výsledků. Co se týče analýzy areálových dat, především s ohledem na výzkum podmíněnosti a nestacionarity nacionalistických afiliací, včetně navržené delimitace oblastí prostorových režimů, se práce musela vypořádat s absencí dat ke třem socioekonomickým proměnným, jejichž asociace jsou v analýzách závislosti běžně testovány (typ zaměstnání, vzdělání, příjem). Tyto indikátory nebyly dostupné na detailní úrovni municipalit, na které jsem všechny tyto analýzy primárně prováděl. Tento obecný problém nedostupnosti části proměnných v areálových datech v prostorovém detailu řešili Maza a kol. (2019) analýzou na úrovni *comarcas*. Jiní autoři (např. Serrano 2013) naopak skrze využití individuálních dat z průzkumů BOP, případně víceúrovňovými analýzami kombinace dat (např. Barceló 2014; Rodon, Guinjoan 2018). Z využitého souboru „areálových“ proměnných bylo možné zařadit indikátory znalosti vernakulárního jazyka jen z roku 2011 (získaná v rámci posledního cenzu), což vytváří nerovnoměrnost při využití v longitudinálních analýzách v letech 2010, 2012, 2015 a 2017. Indikátor místa narození, který lze využít jako proxy pro etnický původ, sice vymezuje důležitou skupinu lidí narozených ve Španělsku (mimo Katalánsko), ale zároveň není schopen brát v potaz stále významnější skupinu lidí kastilského původu narozených v Katalánsku. Tito lidé jsou v indikátoru sloučeni se skupinou katalánského původu, přičemž výstupy logistické regrese ukazují odlišné preference těchto dvou či tří skupin. Všechny zde popsané problémy analýzy areálových dat byly napraveny analýzou dat z průzkumů BOP, čímž bylo dosaženo verifikace a minimalizace zkreslení výsledků podmíněnosti afiliací ke katalánskému nacionalismu. Delimitace teritoria do prostorových režimů však vycházela (logicky) pouze z analýzy areálových dat, čímž mohla být náchylná na dílčí zkreslení, a to především na okrajích prostorových režimů. Tento problém byl však minimalizován nutností využít úroveň *comarcas* pro rozdělení respondentů v navazujících analýzách ověření prostorové nestacionarity afiliací mezi prostorovými režimy. Z menších technických problémů analýzy je nutné zmínit, že při komparaci prostorových režimů, tj. severního a centrálního Katalánska proti metropolitnímu a pobřežnímu Katalánsku, pomocí logistické regrese obsahoval druhý jmenovaný až 5x více respondentů. To sice odpovídá reálné populační velikosti, ale při porovnávání statistické významnosti proměnných mezi oblastmi je nezbytné brát v potaz, že velikost vzorku ovlivňuje nalezenou míru statistické významnosti. Proto se explanace soustředí nejen na signifikaci asociace, ale i na sílu této závislosti. Měření kontextu jako „pouhé“ reziduální variability bylo předmětem odborných sporů v rámci politické geografie již od počátku rozvoje tohoto typu studia (srov. Agnew 1996 a King 1996). Využitý metodologický rámec práce naopak minimalizoval dva běžné

problémy statistických analýz – ekologickou chybu skrze kombinaci areálových a individuálních dat a MAUP skrze multi-měřítkovou povahu analýzy (viz Holt a kol. 1996). Ale zároveň je třeba brát v potaz nejen pozitivní, ale i potenciálně rizikové aspekty kombinace dat, především s ohledem na dvě v analýze využitě závislé proměnné.

I přes tato existující metodická omezení se domnívám, že hloubková jedno-případová komparativní studie v rámci geograficky vrstvené analýzy má relevanci a potenciál přinést výsledky, jež mohou být podnětné pro odhalení limitů časoprostorové koheze a kontinuity (tj. nacionalizace) afiliací ke katalánskému regionálnímu nacionalismu, a tím i naznačení možností další proliferace secesionistického hnutí v Katalánsku v době zvýšeného napětí mezi institucemi regionu a státu v kontextu integrující se Evropy. Zároveň s tím analýza ukazuje potenciál a limity pro obecné studium faktorů proliferace regionálního a státního nacionalismu a možnosti apropriace prostorových procesů a asociací. Skrz svoji explorační povahu přinesla analýza soubor odpovědí a rovněž množství nových otázek pro navazující výzkumy. To koresponduje s dynamikou procesů integrace a dezintegrace multi-měřítkové mozaiky politických entit, která kontinuálně přináší nové výzkumné výzvy.

8 Seznam literatury

- ADAM, I., DESCHOUWER, K. (2016): Nationalist parties and immigration in Flanders: From Volksunie to Spirit and N-VA. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42, 8, 1290–1303.
- AGNEW, J. (1987): *Place and politics: The geographical mediation of state and society*. Allen & Unwin, Boston.
- AGNEW, J. (1994a): The territorial trap: The geographical assumptions of international relations theory. *Review of International Political Economy*, 1, 1, 53–80.
- AGNEW, J. (1994b): The national versus the contextual: The controversy over measuring electoral change in Italy using Goodman flow-of-vote estimates. *Political Geography*, 13, 3, 245–254.
- AGNEW, J. (1996): Mapping politics: How context counts in electoral geography. *Political Geography*, 15, 2, 129–146.
- AGNEW, J. (1997): The dramaturgy of horizons: Geographical scale in the Reconstruction of Italy by the new Italian political parties, 1992-95. *Political Geography*, 16, 2, 99–121.
- AGNEW, J. (1998): European landscape and identity. In: Graham, B. (ed.): *Modern Europe: Place, culture and identity*. Arnold, London, 213–235.
- AGNEW, J. (2001): Regions in revolt. *Progress in Human Geography*, 25, 103–110.
- AGNEW, J. (2018): Too many Scotlands? Place, the SNP, and the future of nationalist mobilization. *Scottish Geographical Journal*, 134, 1-2, 5–23.
- AGNEW, J., SHIN, M. (2017): Spatializing populism: Taking politics to the people in Italy. *Annals of the Association of American Geographers*, 107, 4, 915–933.
- ANDERSON, B. (1991): *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*, 2nd ed. Verso, London.
- ANDERSON, J. (1986): Geography and nationalism. In: Anderson, J. (ed.): *The rise of the modern state*. Humanities Press International, Atlantic Highlands, 115–142.
- ANSELIN, L. (1995): Local indicators of spatial association – LISA. *Geographical Analysis*, 27, 2, 93–115.
- ANSOLABEHERE, S., PUY, M. (2016): Identity voting. *Public Choice*, 169, 1-2, 77–95.
- ARAMBURU, M. (2020): The unmaking and remaking of an ethnic boundary. Working-class Castilian speakers in Catalonia and the paradoxes of the independence movement. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46, 11, 2387–2406.

- ARGELAGUET, J. (2006): Subjective national identities in Catalonia. *Nationalism and Ethnic Politics*, 12, 431–454.
- ARRIGHI, J. (2019): ‘The people, year zero’: Secessionism and citizenship in Scotland and Catalonia. *Ethnopolitics*, 18, 3, 278–297.
- ASTOR, A. (2020): Religion and counter-state nationalism in Catalonia. *Social Compass*, 67, 2, 159–176.
- AZMANOVA, A. (2011): After the left-right (dis)continuum: Globalization and the remaking of Europe’s ideological geography. *International Political Sociology*, 5, 4, 384–407.
- ÁLVAREZ-GÁLVEZ, J., ECHAVARREN, J., COLLER, X. (2018): Bound by blood: The ethnic and civic nature of collective identities in the Basque Country, Catalonia and Valencia. *Nations and Nationalism*, 24, 2, 412–431.
- BALCELLS, A. (1996): *Catalan nationalism: Past and present*. Macmillan, Houndmills.
- BALCELLS, A. (2007): *Llocs de memòria dels catalans*. Proa, Barcelona.
- BARCELÓ, J. (2014): Contextual effects on subjective national identity. *Nations and Nationalism*, 20, 4, 701–720.
- BARCELÓ, J. (2017): The association between agreeableness, extraversion, and support for secessionist movements: Evidence from a large survey of more than 33,000 respondents in Catalonia. *Personality and Individual Differences*, 107, 102–107.
- BARCELÓ, J. (2018): Batons and ballots: The effectiveness of state violence in fighting against Catalan separatism. *Research & Politics*, 5, 2, 1–9.
- BARRIO, A., RODRÍGUEZ-TERUEL, J. (2017): Reducing the gap between leaders and voters? Elite polarization, outbidding competition, and the rise of secessionism in Catalonia. *Ethnic and Racial Studies*, 40, 10, 1776–1794.
- BAVAUD, F. (2013): Testing spatial autocorrelation in weighted networks: The modes permutation test. *Journal of Geographical System*, 15, 233–247.
- BEEVOR, A. (2004): *Španělská občanská válka, 1936–1939*. Beta-Dobrovský, Plzeň.
- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T. (2014): Prostorový kontext volebního chování – jak působí lokální a regionální prostředí na rozhodování voličů. *Sociologický časopis*, 50, 1, 3–28.
- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ŠIMON, M. (2014): Existují prostorové kontextové vlivy na volební chování i v relativně nacionalizovaném stranickém systému? Příklad Česka. *Geografie*, 119, 3, 240–258.

- BÉLAND, D., LECOURS, A. (2006): Sub-state nationalism and the welfare state: Québec and Canadian federalism. *Nations and Nationalism*, 12, 1, 77–96.
- BÉLAND, D., LECOURS, A. (2021): Nationalism and the politics of austerity: Comparing Catalonia, Scotland, and Québec. *National Identities*, 23, 1, 41–57.
- BILLIG, M. (1995): *Banal nationalism*. Sage, London.
- BJÖRKDAHL, A. (2015): Two schools under one roof. In: Strömbom, L., Björkdahl, A. (eds.): *Divided cities: Governing diversity*. Nordic Academic Press, Lund, 109–130.
- BJÖRKDAHL, A. (2018): Republika Srpska: Imaginary, performance and spatialization. *Political Geography*, 66, 34–43.
- BLALOCK, H. (1984): Contextual-effects models: Theoretical and methodological issues. *Annual Review of Sociology*, 10, 353–372.
- BLANCHAR, C. (2018): La plataforma por Tabarnia exhibe músculo y se manifiesta en Barcelona. *El País*, <https://bit.ly/2Caof8h> (cit. 17. 9. 2021).
- BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO (1978): Constitución Española, <https://bit.ly/3Gk9SxQ> (cit. 17. 9. 2021).
- BOTTERILL, K., HOPKINS, P., SANGHERA, G., ARSHAD, R. (2016): Securing disunion: Young people’s nationalism, identities and (in)securities in the campaign for an independent Scotland. *Political Geography*, 55, 124–134.
- BOYLAN, B. (2015): In pursuit of independence: The political economy of Catalonia’s secessionist movement. *Nations and Nationalism*, 21, 4, 761–785.
- BROWNE, W. (2019): MCMC Estimation in MLwiN 3.03. Centre for Multilevel Modelling, University of Bristol.
- BRUBAKER, R. (1996): *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the new Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.
- BRUBAKER, R. (2011): Nationalizing states revisited: Projects and processes of nationalization in post-Soviet states. *Ethnic and Racial Studies*, 34, 11, 1785–1814.
- BRUNSDON, C., FOTHERINGHAM, S., CHARLTON, M. (1996): Geographically weighted regression: A method for exploring spatial non-stationarity. *Geographical Analysis*, 28, 4, 281–298.
- BRUNSDON, C., FOTHERINGHAM, S., CHARLTON, M. (1998): Geographically weighted regression – modelling spatial non-stationarity. *The Statistician*, 47, 3, 431–443.

- BURBANK, M. J. (1995): The psychological basis of contextual effects. *Political Geography*, 14, 6-7, 621–635.
- BURBANK, M. J. (1997): Explaining contextual effects on vote choice. *Political Behavior*, 19, 2, 113–132.
- BURCHARDT, M. (2017): Recalling modernity: How nationalist memories shape religious diversity in Quebec and Catalonia. *Nations and Nationalism*, 23, 3, 599–619.
- BURG, S. (2015): Identity, grievances, and popular mobilization for independence in Catalonia. *Nationalism and Ethnic Politics*, 21, 3, 289–312.
- BYRNE, S. (2020a): Language attitudes, linguistic authority and independence in 21st century Catalonia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 41, 8, 702–717.
- BYRNE, S. (2020b): Language attitudes in Catalonia: A contemporary perspective seen from pro-independence sociopolitical organizations. *International Journal of Iberian Studies*, 33, 1, 81–96.
- BYRNE, S. (2021): Introduction. In: Byrne, S. (ed.): *El Procés: Identity and nation in 21st century Catalonia*. Cambridge Scholar Publishing, Newcastle upon Tyne, xviii–xxii.
- CAÍNZOS, M., VOCES, C. (2015): Paro y voto: ¿Afecta al voto la experiencia de desempleo? *Revista de Estudios Políticos*, 168, 115–150.
- CALZADA, I. (2018a): ‘Algorithmic nations’: Seeing like a city-regional and technopolitical conceptual assemblage. *Regional Studies*, 5, 1, 267–289.
- CALZADA, I. (2018b): Metropolitanising small European stateless city-regionalised nations. *Space and Polity*, 22, 3, 342–361.
- CAMPBELL, A., CONVERSE, P., MILLER, W., STOKES, D. (1960): *The American Voter*. Wiley, New York.
- CARBONELL, J. (2019): The two main challenges to Catalan identity. *American Behavioral Scientist*, 63, 7, 789–806.
- CARLÀ, A. (2018): Land of welcome, land of fear: Explaining approaches to “new” diversity in Catalonia and South Tyrol. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44, 7, 1098–1116.
- CARMICHAEL, C. (2002): *Ethnic cleansing in the Balkans: Nationalism and the destruction of tradition*. Routledge, London.
- CATTINI, G. (2015): Myths and symbols in the political culture of Catalan nationalism (1880–1914). *Nations and Nationalism*, 21, 3, 445–460.

- CEO (2021): Baròmetre d'Opinió Política. Centre d'Estudis d'Opinió, Barcelona, <https://bit.ly/2yvDH4o> (cit 17. 9. 2021).
- CETRÀ, D., CASANAS-ADAM, E., TÀRREGA, M. (2018): The 2017 Catalan independence referendum: A symposium. *Scottish Affairs*, 27, 1, 126–143.
- CETRÀ, D., HARVEY, M. (2019): Explaining accommodation and resistance to demands for independence referendums in the UK and Spain. *Nations and Nationalism*, 25, 2, 607–629.
- CLAGGETT, W., FLANIGAN, W., ZINGALE, N. (1984): Nationalization of the American electorate. *The American Political Science Review*, 78, 1, 77–91.
- CLAYTON, T. (2002): Politics and nationalism in Scotland: A Clydeside study of identity construction. *Political Geography*, 21, 813–843.
- COLOMB, C., TOMANEY, J. (2021): Spatial planning, nationalism and territorial politics in Europe. *Regional Studies*, 55, 1, 101–114.
- COLOMER, J. (2017): The venturous bid for the independence of Catalonia. *Nationalities Papers*, 45, 5, 950–967.
- COLOMINES, A., MADAULA, A. (2014): Ethno-symbolism memory sites and nation-building: The Basque Tree of Gernika and the Catalan Fossar de les Moreres. <https://bit.ly/3CfIJK2> (cit. 17. 9. 2021).
- CONNOR, W. (1972): Nation-building or nation-destroying? *World Politics*, 24, 3, 319–355.
- CONNOR, W. (1978): A nation is a nation, is a state, is an ethnic group is a *Ethnic and Racial Studies*, 1, 4, 377–400.
- CONNOR, W. (1994): *Ethnonationalism: The quest for understanding*. Princeton University Press, Princeton.
- CONVERSI, D. (1990): Language or race? The choice of core values in the development of Catalan and Basque nationalisms. *Ethnic and Racial Studies*, 13, 1, 50–70.
- CONVERSI, D. (1997): *The Basques, the Catalans, and Spain: Alternative routes to nationalist mobilization*. University of Nevada Press, Reno.
- CONVERSI, D. (2008): 'We are all equals!' Militarism, homogenization and 'egalitarianism' in nationalist state-building (1789–1945). *Ethnic and Racial Studies*, 31, 7, 1286–1314.
- CONVERSI, D. (2012): Modernism and nationalism. *Journal of Political Ideologies*, 17, 1, 13–34.

- CONVERSI, D. (2014): Between the hammer of globalization and the anvil of nationalism: Is Europe's complex diversity under threat? *Ethnicities*, 14, 1, 25–49.
- CONVERSI, D., JERAM, S. (2017): Despite the crisis: The resilience of intercultural nationalism in Catalonia. *International Migration*, 55, 2, 53–67.
- CORBET, S., LARKIN, C. (2019): Populism and extremism: The immediate political challenges to Europeanism. *Geoforum*, 102, 218–221.
- COSANO, P. (2013): Electoral nationalization of the political parties in Spain. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 141, 171–185.
- COX, K. (1969): The voting decision in a spatial context. *Progress in Geography*, 1, 81–117.
- COX, K. (1998): Spaces of dependence, spaces of engagement and the politics of scale, or: Looking for local politics. *Political Geography*, 17, 1, 1–23.
- CRIADO, H., HERREROS, F., MILLER, L., UBEDA, P. (2018): The unintended consequences of political mobilization on trust: The case of the secessionist process in Catalonia. *Journal of Conflict Resolution*, 62, 2, 231–253.
- CUTLER, F. (2007): Context and attitude formation: Social interaction, default information, or local interests? *Political Geography*, 26, 5, 575–600.
- DALTON, R. (1996): Political cleavages, issues, and electoral change. In: LeDue, L., Niemi, R., Norris, P. (eds.): *Comparing democracies: Elections and voting in global perspective*. Sage, Thousand Oaks, 319–342.
- DAVID, Q., VAN HAMME, D. (2011): Pillars and electoral behaviour in Belgium: The neighbourhood effect revisited. *Political Geography*, 30, 5, 250–262.
- DEUTSCH, K. (1953): *Nationalism and social communication: An inquiry into the foundations of nationality*. Wiley, New York.
- DE JONGE, L. (2019): The populist radical right and the media in the Benelux: Friend or foe? *The International Journal of Press/Politics*, 24, 2, 189–209.
- DE LA CALLE, L., MILEY, T. (2008): Is there more assimilation in Catalonia than in the Basque Country? Analysing dynamics of assimilation in nationalist contexts. *European Journal of Political Research*, 47, 6, 710–736.
- DE NIEVES, A., DIZ, C. (2019): Dual identity? A methodological critique of the Linz-Moreno question as a statistical proxy of national identity. *Revista Española de Ciencia Política*, 49, 13–41.

- DELLA PORTA, D., KEATING, M. (eds.) (2008): *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective*. Cambridge University Press, Cambridge.
- DELLA PORTA, D., PORTOS, M. (2020): A bourgeois story? The class basis of Catalan independentism. *Territory Politics Governance*, 9, 3, 391–411.
- DICKEN, P. (2015): *Global shift: Mapping the changing contours of the world economy*. Sage, London.
- DIJKINK, G. (1996): *National identity and geopolitical visions: Maps of pride and pain*. Routledge, London.
- DINAS, E. (2012): Left and right in the Basque Country and Catalonia: The meaning of ideology in a nationalist context. *South European Society and Politics*, 17, 3, 467–485.
- DOSTÁL, P. (1993): Ethno-national aspirations in the Soviet Union and its successor regimes: Juggling with options. In: O’Loughlin, J., van der Wusten, H. (eds.): *The new political geography of Eastern Europe*. Belhaven Press, London, 89–114.
- DOSTÁL, P. (1999): Ethnicity, mobilization and territory: An overview of recent experiences. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 1, 45–58.
- DOSTÁL, P., JELEN, L. (2015): De-Russianisation of the Western Post-Soviet space: Between the thick and thin nationalising processes. *Geopolitics*, 20, 4, 757–792.
- DRULÁK, P., KELLER, J., STROPNICKÝ M., ŠVIHLÍKOVÁ, I. (2021): *Budoucnost levice bez liberalismu*. Masarykova demokratická akademie, Brno.
- DUNCAN, J., DUNCAN, N. (1988): Re-reading landscape. *Environment and Planning D*, 6, 117–126.
- DUQUE, J., HIERRO, M. (2016): Shocks and spatial regime fades in Spain’s international migration distribution. *International Migration*, 54, 6, 26–42.
- ELDEN, S. (2010): Land, terrain, territory. *Progress in Human Geography*, 34, 6, 799–817.
- ELIAS, A. (2009): *Minority nationalist parties and European integration*. Routledge, Oxon.
- ELIAS, A. (2015): Catalan independence and the challenge of credibility: The causes and consequences of Catalan nationalist parties’ strategic behaviour. *Nationalism and Ethnic Politics*, 21, 1, 83–103.
- ETHERINGTON, J. (2010): Nationalism, nation and territory: Jacint Verdaguer and the Catalan Renaixença. *Ethnic and Racial Studies*, 33, 10, 1814–1832.
- EUROSTAT (2019): Eurostat database – regions. European Commission, Eurostat, Luxembourg, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/data/database> (cit. 17. 9. 2021).

- FEARON, J. (2003): Ethnic and cultural diversity by country. *Journal of Economic Growth*, 8, 2, 195–222.
- FEATHERSTONE, D. (2015): Revolt on Clydeside? Space, politics and populism. *Geoforum*, 62, 193–195.
- FIELD, B. (2015): The evolution of substate nationalist parties as statewide parliamentary actors: CiU and PNV in Spain. *Nationalism and Ethnic Politics*, 21, 1, 121–141.
- FINNEGAN, C. (2020): The Uyghur minority in China: A case study of cultural genocide, minority rights and the insufficiency of the international legal framework in preventing state-imposed extinction. *Laws*, 9, 1, 1–20.
- FLINT, C. (1998): Forming electorates, forging spaces: The Nazi Party vote and the social construction of space. *The American Behavioral Scientist*, 41, 9, 1282–1303.
- FLINT, C. (2001): A TimeSpace for electoral geography: Economic restructuring, political agency and the rise of the Nazi party. *Political Geography*, 20, 3, 301–329.
- FLINT, C. (2003): Political geography: Context and agency in a multiscale framework. *Progress in Human Geography*, 27, 5, 627–636.
- FLINT, C., TAYLOR, P. J. (2007): *Political geography: World-economy, nation-state and locality*, 5th ed. Pearson/Prentice Hall, Harlow.
- FOLCH, M., NOGUÉ, J. (2001): Civil society, media, and globalization in Catalonia. In: Keating, M., McGarry, J. (eds.): *Minority nationalism and the changing international order*. Oxford University Press, Oxford, 155–178.
- FOREST, B. (2018): Electoral geography: From mapping votes to representing power. *Geography Compass*, 12, 1, 1–17.
- FRADERA, J. (1990): Rural traditionalism and conservative nationalism in Catalonia, 1865-1900. *Critique of Anthropology*, 10, 2-3, 51–71.
- FRAILE, M., LEWIS-BECK, M. (2012): Economic and elections in Spain (1982–2008): Cross-measures, cross-time. *Electoral Studies*, 31, 3, 485–490.
- FURTADO, C., HECHTER, M. (1995): The emergence of nationalist politics in the USSR: A comparison of Estonia and the Ukraine. In: Motyl, A. (ed.): *Thinking theoretically about Soviet nationalities: History and comparison in the study of the USSR*. Columbia University Press, New York, 169–204.
- GALEANO, J., SABATER, A., DOMINGO, A. (2015): Formation and evolution of ethnic enclaves in Catalonia before and during the economic crisis. *Catalan Social Sciences Review*, 5, 59–86.

- GARCÍA-ÁLVAREZ, J., TRILLO-SANTAMARÍA, J. (2013): Between regional spaces and spaces of regionalism: Cross-border region building in the Spanish 'State of the Autonomies'. *Regional Studies*, 47, 1, 104–115.
- GELLNER, E. (1983): *Nations and nationalism*. Cornell University Press, Ithaca.
- GELLNER, E. (1997): *Nationalism*. Phoenix, London.
- GENCAT (2017a): Llei 19/2017, del 6 de setembre, del referendun d'autodeterminació. Generalitat de Catalunya, Barcelona, <https://bit.ly/2JmHQ9q> (cit. 17. 8. 2021).
- GENCAT (2017b): Resultats electorals. Generalitat de Catalunya, Barcelona, <https://eleccions.gencat.cat/ca/resultats-electorals/#/> (cit 17. 9. 2021).
- GIDDENS, A. (1984): *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press, Cambridge.
- GILLESPIE, R. (2015): Between accommodation and contestation: The political evolution of Basque and Catalan nationalism. *Nationalism and Ethnic Politics*, 21, 1, 3–23.
- GILLESPIE, R. (2017): The contrasting fortunes of pro-sovereignty currents in Basque and Catalan nationalist parties: PNV and CDC compared. *Territory Politics Governance* 5, 4, 406–424.
- GINGRICH, A., BANKS, M. (2006): *Neo-nationalism in Europe and beyond: Perspectives from social anthropology*. Berghahn Books, Oxford.
- GIORDANO, B. (2000): Italian regionalism or Padanian nationalism – the political project of the Lega Nord in Italian politics. *Political Geography*, 19, 445–471.
- GIORDANO, B., ROLLER, E. (2002): Catalonia and the 'idea of Europe': Competing strategies and discourses within Catalan party politics. *European Urban and Regional Studies*, 9, 2, 99–113.
- GIRAUDY, A., MONCADA, E., SNYDER, R. (2019): *Inside countries: Subnational research in comparative politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- GONZÁLEZ-HIDALGO, M., OTERO, I., KALLIS, G. (2014): Seeing beyond the smoke: The political ecology of fire in Horta de Sant Joan (Catalonia). *Environment and Planning A*, 46, 5, 1014–1031.
- GRAÍÑO FERRER, G., KÜHN, A. (2020): Democracy, free association and boundary delimitation: The cases of Catalonia and Tabarnia. *Journal of International Political Theory*, 16, 3, 323–338.
- GREGORY, D., JOHNSTON, R., PRATT, G., WATTS, M., WHATMORE, S. (2009): *The dictionary of Human Geography*, 5th ed. Wiley-Blackwell, Malden.

- GUÉRIN, D., PELLETIER, R. (2000): Cultural nationalism and political tolerance in advanced industrial societies: The Basque Country and Catalonia. *Nationalism and Ethnic Politics*, 6, 4, 1–22.
- GUIBERNAU, M. (1997): Images of Catalonia. *Nations and Nationalism*, 3, 1, 89–111.
- GUIBERNAU, M. (2014): Prospects for an independent Catalonia. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 27, 1, 5–23.
- GUINJOAN, M. (2009): Cleavages y sistemas electorales: Una nueva aproximación. *Revista de Estudios Políticos*, 144, 87–121.
- GUINJOAN, M., RODON, T. (2016): A scrutiny of the Linz-Moreno question. *Publius: The Journal of Federalism*, 46, 1, 128–142.
- GUNTERMANN, E., BLAIS, A., LAGO, I., GUINJOAN, M. (2020): A study of voting behaviour in an exceptional context: The 2017 Catalan election study. *European Political Science*, 19, 288–301.
- GURR, T. R. (1993): Why minorities rebel: A global analysis of communal mobilization and conflict since 1945. *International Political Science Review*, 14, 2, 161–201.
- GÜELL, O. (2017): Ballot boxes: Catalonia's best-kept secret. *El País*, <https://bit.ly/3A7cWKG> (cit. 17. 9. 2021).
- HABERMAS, J. (1995): Citizenship and national identity. In Beiner, R. (ed.): *Theorizing citizenship*. SUNY Press, Albany.
- HARBERS, I., INGRAM, M. (2017): Geo-nested analysis: Mixed-methods research with spatially dependent data. *Political Analysis*, 25, 3, 289–307.
- HÄGERSTRAND, T. (1967): *Innovation diffusion as a spatial process*. University of Chicago Press, Chicago.
- HÄGERSTRAND, T. (1970): What about people in regional science? *Papers of the Regional Science Association*, 24, 7–21.
- HÄKLI, J. (2001): The politics of belonging: Complexities of identity in the Catalan borderlands. *Geografiska Annaler B*, 83, 3, 111–119.
- HECHTER, M. (1975): *Internal colonialism: The Celtic fringe in British national development, 1536-1966*. University of California Press, Berkeley.
- HECHTER, M. (2000): *Containing nationalism*. Oxford University Press, Oxford.
- HENDL, J. (2012): *Přehled statistických metod: Analýza a metaanalýza dat*. Portál, Praha.

- HERACLIDES, A. (1992): Secession, self-determination and non-intervention: In quest of a normative symbiosis. *Journal of International Affairs*, 42, 2, 399–420.
- HERB, G. (1999): National identity and territory. In: Herb, G., Kaplan, D. (eds.): *Nested identities: Nationalism, territory, and scale*. Rowman & Littlefield, Lanham, 9–30.
- HIERRO, M. (2015): Crafting identities in a multinational context: Evidence from Catalonia. *Nations and Nationalism*, 21, 3, 461–482.
- HIERRO, M., QUERALT, D. (2020): The divide over independence: Explaining preferences for secession in an advanced open economy. *American Journal of Political Science*, 65, 2, 422–442.
- HLOUŠEK, V. (2002): Koncept konfliktních linií v západní politické vědě a jeho proměny. *Politologický časopis*, 4, 398–414.
- HOBOLT, S. (2016): The Brexit vote: A divided nation, a divided continent. *Journal of European Public Policy*, 23, 9, 1259–1277.
- HOBBSAWM, E. (1983): Introduction: Inventing traditions. In: Hobsbawm, E., Ranger, T. (eds.): *The invention of tradition*. Cambridge University Press, Cambridge, 1–14.
- HOBBSAWM, E. (1992): *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality*. Cambridge University Press, Cambridge.
- HOGENSTIJN, M., VAN MIDDELKOOP, D. (2005): Saint Helena: Citizenship and spatial identities on a remote island. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 96, 1, 96–104.
- HOCH, T., KOPEČEK, V. (2019): *De facto states in Eurasia*. Routledge, Oxon.
- HOLT, D., STEEL, D., TRANMER, M., WRIGLEY, N. (1996): Aggregation and ecological effects in geographically based data. *Geographical Analysis*, 28, 3, 244–261.
- HOOGHE, L., MARKS, G. (2018): Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage. *Journal of European Public Policy*, 25, 1, 109–135.
- HOSSAY, P. (2004): Recognizing Corsica: The drama of recognition in nationalist mobilization. *Ethnic and Racial Studies*, 27, 3, 403–430.
- HROCH, M. (1971): *Obrození malých evropských národů*. Univerzita Karlova, Praha.
- HROCH, M. (1985): *Social preconditions of national revival in Europe: A comparative analysis of the social composition of patriotic groups among the smaller European nations*. Cambridge University Press, Cambridge.

- HUYSEUNE, M. (2010): Landscapes as a symbol of nationhood: The Alps in the rhetoric of the Lega Nord. *Nations and Nationalism*, 16, 2, 354–373.
- CHANDRA, K. (2012): *Constructivist theories of ethnic politics*. Oxford University Press, Oxford.
- CHARLTON, CH., RASBASH, J., BROWNE, W., HEALY, M., CAMERON, B. (2019): MLwiN Version 3.04 [Computer software]. Bristol: University of Bristol, Centre for Multilevel Modelling.
- CHERNYHA, L., BURG, S. (2012): Accounting for the effects of identity on political behavior: Descent, strength of attachment, and preferences in the regions of Spain. *Comparative Political Studies*, 45, 6, 774–803.
- IDESCAT (2021): Dades disponible per municipis. Institut d'Estadística de Catalunya, Barcelona, <https://www.idescat.cat/territori/?geo=mun> (cit. 17. 9. 2021).
- INGLEHART, R. (1977): *The silent revolution: Changing values and political style among Western publics*. Princeton University Press, Princeton.
- INGLEHART, R. (2008): Changing values among Western publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31, 1-2, 130–146.
- IVESON, M. (2017): Gendered dimensions of Catalan nationalism and identity construction on Twitter. *Discourse & Communication*, 11, 1, 51–68.
- JOHNSON, M., SHIVELY, W., STEIN, R. (2002): Contextual data and the study of elections and voting behavior: Connecting individuals to environments. *Electoral Studies*, 21, 2, 219–233.
- JOHNSTON, R., JONES, K., SARKER, R., PROPPER, C., BURGESS, S., BOLSTER, A. (2004): Party support and the neighbourhood effect: Spatial polarization of the British electorate, 1991-2001. *Political Geography*, 23, 4, 367–402.
- JOHNSTON, R. MANLEY, D., JONES, K. (2016): Spatial polarization of presidential voting in the United States, 1992–2012: The “Big Sort” revisited. *Annals of the American Association of Geographers*, 106, 5, 1047–1062.
- JOHNSTON, R., PATTIE, C. (2011): Tactical voting at the 2010 British general election: Rational behaviour in local context? *Environment and Planning A*, 43, 6, 1323–1340.
- JOHNSTON, R., PATTIE, C., MANLEY, D. (2017): Britain’s changed electoral map in and beyond 2015: The importance of geography. *The Geographical Journal*, 183, 1, 58–70.

- JOHNSTON, R., POULSEN, M., FORREST, J. (2007): The geography of ethnic residential segregation: A comparative study of five countries. *Annals of the Association of American Geographers*, 97, 4, 713–738.
- JONES, K. (1998): Scale as epistemology. *Political Geography*, 17, 1, 25–28.
- JONES, K., JOHNSTON, R., MANLEY, D., OWEN, D., CHARLTON, CH. (2015): Ethnic residential segregation: A multilevel, multigroup, multiscale approach exemplified by London in 2011. *Demography*, 52, 6, 1995–2019.
- JONES, R., FOWLER, C. (2007): Placing and scaling the nation. *Environment and Planning D*, 25, 2, 332–354.
- JONES, M., MAINWARING, S. (2003): The nationalization of parties and party systems: An empirical measure and an application to the Americas. *Party Politics*, 9, 2, 139–166.
- KAPLAN, D. (1994): Two nations in search of a state: Canada's ambivalent spatial identities. *Annals of the Association of American Geographers*, 84, 4, 585–606.
- KAPLAN, D. (1999): Territorial identities and geographical scale. In: Herb, G., Kaplan, D. (eds.): *Nested identities: Nationalism, territory, and scale*. Rowman & Littlefield, Lanham, 31–49.
- KEATING, M. (1996): *Nations against the state: The new politics of nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*. MacMillan, London.
- KEATING, M. (1997): Stateless nation-building: Quebec, Catalonia and Scotland in the changing state system. *Nations and Nationalism*, 3, 4, 689–717.
- KEATING, M. (2001): Nations without states: The accommodation of nationalism in the new state order. In: Keating, M., McGarry, J. (eds.): *Minority nationalism and the changing international order*. Oxford University Press, Oxford, 19–43.
- KEATING, M. (2014): Class, sector and nation. Support for minority nationalism among peak interest groups in four Western European countries. *Territory Politics Governance*, 2, 3, 322–337.
- KEDOURIE, E. (1960): *Nationalism*. Hutchinson, London.
- KING, G. (1996): Why context should not count. *Political Geography*, 15, 2, 159–164.
- KITSCHOLT, H. (1995): Formation of party cleavages in post-communist democracies. *Party Politics*, 1, 4, 447–472.
- KNIGHT, D. (1982): Identity and territory: Geographical perspectives on nationalism and regionalism. *Annals of the Association of American Geographers*, 72, 4, 514–531.

- KNUTSEN, O. (1995): Value orientations, political conflicts and left-right identification: A comparative study. *European Journal of Political Research*, 28, 63–93.
- KNUTSEN, O. (2010): The regional cleavage in Western Europe: Can social composition, value orientations and territorial identities explain the impact of region on party choice? *West European Politics*, 33, 3, 553–585.
- KOCH, N. (2016): Is nationalism just for nationals? Civic nationalism for noncitizens and celebrating National Day in Qatar and the UAE. *Political Geography*, 54, 43–53.
- KOCH, N., PERREAULT, T. (2019): Resource nationalism. *Progress in Human Geography*, 43, 4, 611–631.
- KOHN, H. (1965): *Nationalism: Its meaning and history*. Krieger Publishing, Malabar.
- KOLOSSOV, V., TREIVISH, A. (1998): The political geography of European minorities: Past and future. *Political Geography*, 17, 517–534.
- KOSÍK, K. (1966): *Dialektika konkrétního: Studie o problematice člověka a světa*. Academia, Praha.
- KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. (2003): Výběrová šetření a analýza agregátních dat – diskuze na téma použitelnosti různých přístupů v komparativních analýzách politického chování. *Sociologický časopis*, 39, 4, 529–550.
- KOUBA, K. (2007): Prostorová analýza českého stranického systému. Institucionalizace a prostorové režimy. *Sociologický časopis*, 43, 5, 1017–1037.
- KRIESI, H. (1998): The transformation of cleavage politics: The 1997 Stein Rokkan lecture. *European Journal of Political Research*, 33, 2, 165–185.
- KRIESI, H., GRANDE, E., LACHAT, R., DOLEZAL, M., BORNSCHIER, S., FREY, T. (2006): Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared. *European Journal of Political Research*, 45, 921–956.
- KROPOTKIN, P. (2017): *The state: Its historic role*. Freedom Press, London.
- KUHELJ, A. (2011): Rise of xenophobic nationalism in Europe: A case of Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies*, 44, 4, 271–282.
- KYMLICKA, W. (1995): Misunderstanding nationalism. *Dissent*, 42, 1, 130–137.
- KYMLICKA, W. (2001): *Politics in the vernacular: Nationalism, multiculturalism, and citizenship*. Oxford University Press, Oxford.

- KYMLICKA, W., STRAEHLE, C. (1999): Cosmopolitanism, nation-states, and minority nationalism: A critical review of recent literature. *European Journal of Philosophy*, 7, 1, 65–88.
- LAFUENTE, E., VAILLANT, Y., RIALP, J. (2007): Regional differences in the influence of role models: Comparing the entrepreneurial process of rural Catalonia. *Regional Studies*, 41, 6, 779–795.
- LAGO, I., BERMÚDEZ, S., GUINJOAN, M., SIMÓN, P. (2018): Turnout and social fractionalisation. *Politics*, 38, 2, 113–132.
- LAITIN, D. (2007): *Nations, states and violence*. Oxford University Press, Oxford.
- LAPONCE, J. (2004): Turning votes into territories: Boundary referendums in theory and practice. *Political Geography*, 23, 169–183.
- LARSEN, K., MERLO, J. (2005): Appropriate assessment of neighborhood effect on individual health: Integrating random and fixed effects in multilevel logistic regression. *American Journal of Epidemiology*, 161, 1, 81–88.
- LECOURS, A. (2018): The political consequences of independence referenda in liberal democracies: Quebec, Scotland, and Catalonia. *Polity*, 50, 2, 243–274.
- LECOURS, A. (2020): Nationalism and the strength of secessionism in Western Europe: Static and dynamic autonomy. *International Political Science Review*, 1–15.
- LECOURS, A., DUPRÉ, J. (2020): The emergence and transformation of self-determination claims in Hong Kong and Catalonia: A historical institutional perspective. *Ethnicities*, 20, 1, 3–23.
- LEONISIO, R., STRIJBIŠ, O. (2014): Beyond self-placement: Why nationalism is a better predictor of electoral behaviour in the Basque Country. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 146, 47–68.
- LEÓN, S., ORRIOLS, L. (2016): Asymmetric federalism and economic voting. *European Journal of Political Research*, 55, 4, 847–865.
- LEPIČ, M. (2017): Limits to territorial nationalization in election support for an independence-aimed regional nationalism in Catalonia. *Political Geography*, 60, 190–202.
- LEPIČ, M. (2021a): Time-space variation in and ethnicisation of Catalan nationalist alignments. In: Byrne, S. (ed.): *El Procés: Identity and nation in 21st century Catalonia*. Cambridge Scholar Publishing, Newcastle upon Tyne, 112–141.
- LEPIČ, M. (2021b): Parliamentary election in Catalonia, 14 February 2021 (II). *BLUE Bulletin Électoral de l'Union Européenne*, 1, 32–37.

- LEPIČ, M. (nevydáno): Multi-scalar effects of nationalist mobilization on ethnicization and spatial polarization of independence preference in Catalonia.
- LIJPHART, A. (1969): Consociational democracy. *World Politics*, 21, 2, 207–225.
- LIJPHART, A. (1971): Comparative politics and the comparative method. *American Political Science Review*, 65, 3, 682–693.
- LIJPHART, A. (1979): Religious vs. linguistic vs. class voting: The “Crucial Experiment” of comparing Belgium, Canada, South Africa, and Switzerland. *American Political Science Review*, 73, 2, 442–458.
- LINZ, J. (1967): The party system of Spain: Past and future. In: Lipset, S. M., Rokkan, S. (eds.): *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Free Press, New York, 197–282.
- LINZ, J., MONTERO, J. (1999): The party systems of Spain: Old cleavages and new challenges. *Estudio/Working Paper 138*, Instituto Juan March, Madrid.
- LIÑEIRA, R. (2021): Parliamentary election in Catalonia, 14 February 2021 (I). *BLUE Bulletin Électoral de l’Union Européenne*, 1, 29–31.
- LIÑEIRA, R., VALLÈS, J. (2014): Differential abstention in Catalonia and the Community of Madrid: A socio-political explanation of an urban phenomenon. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 146, 69–92.
- LIPSET, S. M., ROKKAN, S. (1967): Cleavage structures, party systems, and voter alignments. In Lipset, S. M., Rokkan, S. (eds.): *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Free Press, New York, 1–64.
- LLOBERA, J. (1983): The idea of *Volksgeist* in the formation of Catalan nationalist ideology. *Ethnic and Racial Studies*, 6, 3, 332–350.
- LLUCH, J. (2012): Internal variation in sub-state national movements and the moral polity of the nationalist. *European Political Science Review*, 4, 3, 433–459.
- LOEWEN, P., HEROUX-LEGAULT, M., DE MIGUEL, C. (2015): Nationalism and ethnic heterogeneity: The importance of local context for nationalist party vote choice. *Electoral Studies*, 39, 129–141.
- MAC LAUGHLIN, J. (2001): *Reimagining the nation-state: The contested terrains of nation-building*. Pluto Press, London.
- MACLEOD, G. (1998): In what sense a region? Place hybridity, symbolic shape, and institutional formation in (post-)modern Scotland. *Political Geography*, 17, 7, 833–863.

- MANCOSU, M., VEZZONI, C. (2018): Local and national effects in the electoral cycle: The case of Italy (2001–2009). *Territory, Politics, Governance*, 6, 3, 381–399.
- MANDELBAUM, M. (2016): State, nation, society: The congruency fantasy and in/security of the body-national/social. *Critical Studies on Security*, 4, 2, 187–201.
- MANN, M. (1984): The autonomous power of the state: Its origins, mechanisms, and results. *European Journal of Sociology*, 25, 2, 185–213.
- MANSLEY, E., DEMŠAR, U. (2015): Space matters: Geographic variability of electoral turnout determinants in the 2012 London mayoral election. *Electoral Studies*, 40, 322–334.
- MANSVELT BECK, J. (2005): *Territory and terror: Conflicting nationalisms in the Basque Country*. Routledge, London.
- MARSTON, S. (2000): The social construction of scale. *Progress in Human Geography*, 24, 2, 219–242.
- MARTÍ, D., CETRÀ, D. (2016): The 2015 Catalan election: A de facto referendum on independence? *Regional and Federal Studies*, 26, 1, 107–119.
- MARTÍNEZ-HERRERA, E. (2002): From nation-building to building identification with political communities: Consequences of political decentralization in Spain, the Basque Country, Catalonia and Galicia, 1978-2001. *European Journal of Political Research*, 41, 4, 421–453.
- MASSEY, D. (1995): *Spatial divisions of labour: Social structures and the geography of production*, 2nd ed. Macmillan, London.
- MAXWELL, A., TURNER, M. (2019): Nationalists rejecting statehood: Three case studies from Wales, Catalonia, and Slovakia. *Nations and Nationalism*, 26, 692–707.
- MAZA, A., VILLAVERDE, J., HIERRO, M. (2019): The 2017 regional election in Catalonia: An attempt to understand the pro-independence vote. *Economia Política*, 36, 1, 1–18.
- MCNEILL, D. (2000): McGuggenisation? National identity and globalisation in the Basque Country. *Political Geography*, 19, 4, 473–494.
- MCNEILL, D. (2001): Barcelona as imagined community: Pasqual Maragall's spaces of engagement. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26, 340–352.
- MEDEIROS, M., GAUVIN, J.-P., CHHIM, C. (2015): Refining vote choice in an ethno-regionalist context: Three-dimensional ideological voting in Catalonia and Quebec. *Electoral Studies*, 40, 14–22.

- MEDINA, I., MOLINS, J. (2014): Regionalism and employer groups in Spain, Italy, and the UK. *Territory, Politics, Governance*, 2, 3, 270–286.
- MEINECKE, F. (1970): *Cosmopolitanism and the national state*. Princeton University Press, Princeton.
- MILEY, T. (2007): Against the thesis of the “civic nation”: The case of Catalonia in contemporary Spain. *Nationalism and Ethnic Politics*, 13, 1, 1–37.
- MIRÓ, J. (2020): The tensions of populism in power: A discursive-theoretical analysis of the Catalan secessionist push (2006–2017). *Distinktion: Journal of Social Theory*, 1–22.
- MITCHELL, C. (2005): Behind the ethnic marker: Religion and social identification in Northern Ireland. *Sociology of Religion*, 66, 1, 3–21.
- MOLINA, F., QUIROGA, A. (2019): Mixed feelings: Identities and nationalisations in Catalonia and the Basque Country (1980–2015). *National Identities*, 21, 1, 93–111.
- MONTERO, J., FONT, J. (1991): El voto dual en Cataluña: Lealtad y transferencia de votos en las elecciones autonómicas. *Revista de Estudios Políticos*, 73, 7–34.
- MORGENSTERN, S., SMITH, N., TRELLES, A. (2017): How party nationalization conditions economic voting. *Electoral Studies*, 47, 136–145.
- MOSSE, G. (1975): *The nationalization of the masses: Political symbolism and mass movements in Germany, from the Napoleonic wars through the Third Reich*. Howard Fertig, New York.
- MUDDE, C. (2007): *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.
- MUÑOZ, J. (2009): From National-Catholicism to Democratic Patriotism? Democratization and reconstruction of national pride: The case of Spain (1981-2000). *Ethnic and Racial Studies*, 32, 4, 616–639.
- MUÑOZ, J., GUINJOAN, M. (2013): Accounting for internal variation in nationalist mobilization: Unofficial referendums for independence in Catalonia (2009–11). *Nations and Nationalism*, 19, 1, 44–67.
- MUÑOZ, J., TORMOS, R. (2015): Economic expectations and support for secession in Catalonia: Between causality and rationalization. *European Political Science Review*, 7, 2, 315–341.
- MURO, D. (2005): Spanish nationalism: Ethnic or civic? *Ethnicities*, 5, 9–29.

- MURO, D., VLASKAMP, M. (2016): How do prospects of EU membership influence support for secession? A survey experiment in Catalonia and Scotland. *West European Politics*, 39, 6, 1115–1138.
- MURO, D., VIDAL, G., VLASKAMP, M. (2017): Does international recognition matter? Support for unilateral secession in Catalonia and Scotland. *Nations and Nationalism*, 26, 176–196.
- NAIRN, T. (1977): *The break-up of Britain: Crisis and neo-nationalism*, New Left Books, London.
- NEL·LO, O., GOMÀ, A. (2018): Geographies of discontent: Urban segregation, political attitudes and electoral behaviour in Catalonia. *City, Territory and Architecture*, 5, 23, 1–12.
- NIELSEN, F. (1985): Towards a theory of ethnic solidarity in modern society. *American Sociological Review*, 50, 133–149.
- NOGUER, M. (2017): Just a quarter of Catalans want to continue with current secession strategy. *El País*, <https://bit.ly/3doZLc6> (cit. 17. 9. 2021).
- NOGUÉ, J., VICENTE, J. (2004): Landscape and national identity in Catalonia. *Political Geography*, 23, 2, 113–132.
- NOGUÉ, J., WILBRAND, S. (2010): Landscape, territory, and civil society in Catalonia. *Environment and Planning D*, 28, 4, 638–652.
- NOGUÉ, J., WILBRAND, S. (2018): Landscape identities in Catalonia. *Landscape Research*, 43, 3, 443–454.
- NOVOTNÝ, J. (2007): On the measurement of regional inequality: Does spatial dimension of income inequality matter? *Annals of Regional Science*, 41, 3, 563–580.
- NOVOTNÝ, J., NOSEK, V., JELÍNEK, K. (2014): EasyStat. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, <http://web.natur.cuni.cz/~pepino/EasyStat.zip> (cit. 17. 9. 2021).
- OCAÑA, F., OÑATE, P. (2000): Las elecciones autonómicas de 1999 y las *Españas electorales*. *Reis*, 183–228.
- OLIVIERI, V. (2015): Sub-state nationalism in Spain: Primers and triggers of identity politics in Catalonia and the Basque Country. *Ethnic and Racial Studies*, 38, 9, 1610–1626.
- OLLER, J., SATORRA, A., TOBEÑA, A. (2019): Unveiling pathways for the fissure among secessionists and unionists in Catalonia: Identities, family language, and media influence. *Palgrave Communications*, 5, 148, 1–13.

- ORRIOLS, L., RODON, T. (2016): The 2015 Catalan election: The independence bid at the polls. *South European Society and Politics*, 21, 3, 359–381.
- OSKAM, J. (2014): A new state in Europe? Scenarios for Catalan self-determination. *Futures*, 64, 51–60.
- O'BRIEN, O. (1990): Perceptions of identity in north Catalonia. *Critique of Anthropology*, 10, 2-3, 97–120.
- O'LOUGHLIN, J. (1988): Political geography: Bringing the context back. *Progress in Human Geography*, 12, 1, 121–137.
- PAASI, A. (1986): The institutionalization of regions: A theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164, 1, 105–146.
- PAASI, A. (1991): Deconstructing regions: Notes on the scales of spatial life. *Environment and Planning A*, 23, 2, 239–256.
- PAASI, A. (1996): Territories, boundaries, and consciousness: The changing geographies of the Finnish-Russian border. John Wiley and Sons, Chichester.
- PAASI, A. (2002): Place and region: Regional worlds and words. *Progress in Human Geography*, 26, 802–811.
- PAASI, A. (2003): Region and place: Regional identity in question. *Progress in Human Geography*, 27, 475–485.
- PAASI, A. (2004): Place and region: Looking through the prism of scale. *Progress in Human Geography*, 28, 536–546.
- PAASI, A. (2016): Dancing on the graves: Independence, hot/banal nationalism and the mobilization of memory. *Political Geography*, 54, 21–31.
- PADDISON, R. (1983): *The fragmented state: The political geography of power*. Basil Blackwell, Oxford.
- PALLARES-BARBERA, M., TULLA, A., VERA, A. (2004): Spatial loyalty and territorial embeddedness in the multi-sector clustering of the Berguedà region in Catalonia (Spain). *Geoforum*, 35, 5, 635–649.
- PARLAMENT DE CATALUNYA (2015): Resolució 1/XI del Parlament de Catalunya, sobre l'inici del procés polític a Catalunya com a conseqüència dels resultats electorals del 27 de setembre de 2015. <https://bit.ly/2toGim8> (cit. 17. 9. 2021).

- PARRAVANO, A., NOGUERA, J., HERMIDA, P., TENA-SÁNCHEZ, J. (2015): Field evidence of social influence in the expression of political preferences: The case of secessionist flags in Barcelona. *Plos One*, 10, 5, 1–26.
- PASSARELLI, G., TUORTO, D. (2012): The Lega Nord goes south. The electoral advance in Emilia-Romagna: A new territorial model? *Political Geography*, 31, 7, 419–428.
- PATTIE, C., JOHNSTON, R. (2000): “People who talk together vote together”: An exploration of contextual effects in Great Britain. *Annals of the Association of American Geographers*, 90, 1, 41–66.
- PATTIE, C., JOHNSTON, R. (2014): “The electors shall meet in their respective states”: Bias and the US Presidential Electoral College, 1960–2012. *Political Geography*, 40, 35–45.
- PATTIE, C., JOHNSTON, R., SCHIPPER, M., POTTS, L. (2015): Are regions important in British elections? Valence politics and local economic contexts at the 2010 general election. *Regional Studies*, 49, 9, 1561–1574.
- PAYNE, S. (1971): Catalan and Basque nationalism. *Journal of Contemporary History*, 6, 1, 15–33, 35–51.
- PÉREZ-NIEVAS, S., FRAILE, M. (2000): Is the nationalist vote really nationalist? Dual voting in Catalonia 1980-1999. Working Paper, Juan March Institute, Madrid.
- PRAT DE LA RIBA, E. (1906): *La nacionalitat catalana*. Escola d’Administració Pública de Catalunya, Barcelona.
- PRED, A. (1984): Place as historically contingent process: Structuration and the time-geography of becoming places. *Annals of the Association of American Geographers*, 74, 2, 279–297.
- PRUNA, G., ROGER, M., MOLDES, A., ORRIOLS, N. (2017): Puigdemont postpones declaration of independence to make a final offer of dialogue to Spain. *Ara*, <https://bit.ly/2W9tAYa> (cit. 17. 9. 2021).
- PUIG, X., GINEBRA, J. (2015): Ecological inference and spatial variation of individual behavior: National divide and elections in Catalonia. *Geographical Analysis*, 47, 3, 262–283.
- PUIG, X., GINEBRA, J. (2020): Mapping vote transition at the 2012 outset of the Catalan push for independence. *Scottish Geographical Journal*, 136, 1-4, 123–139.
- PUJOL, J. (1980): *Construir Catalunya*. Pòrtic, Barcelona.

- RACO, M. (1998): Assessing 'institutional thickness' in the local context: A comparison of Cardiff and Sheffield. *Environment and Planning A*, 30, 6, 975–996.
- RAE, H. (2002): *State identities and the homogenisation of peoples*. Cambridge University Press, Cambridge.
- RAENTO, P. (1999): The geography of Spanish Basque nationalism. In: Herb, G., Kaplan, D. (eds.): *Nested identities: Nationalism, territory, and scale*. Rowman & Littlefield, Lanham, 219–236.
- RAENTO, P., WATSON, C. J. (2000): Gernika, Guernica, Guernica? Contested meanings of a Basque place. *Political Geography*, 19, 6, 707–736.
- RATZEL, F. (1897): *Politische Geographie*. Franz Steiner Verlag, Oldenbourg.
- RENAN, E. (1882): *Qu'est-ce qu'une nation?* Conférence prononcée le 11 mars 1882 à la Sorbonne, Paris.
- REUCHAMPS, M., KAVADIAS, D., DESCHOUWER, K. (2014): Drawing Belgium: Using mental maps to measure territorial conflict. *Territory, Politics, Governance*, 2, 1, 30–51.
- RICO, G. (2012): The 2010 regional election in Catalonia: A multilevel account in an age of economic crisis. *South European Society and Politics*, 17, 2, 217–238.
- RICO, G., LIÑEIRA, R. (2014): Bringing secessionism into the mainstream: The 2012 regional election in Catalonia. *South European Society and Politics*, 19, 2, 257–280.
- RIERA, P. (2013): Voting differently across electoral arenas: Empirical implications from a decentralized democracy. *International Political Science Review*, 34, 5, 561–581.
- RIERA SAGRERA, P. (2011): La abstención diferencial en el País Vasco y Cataluña. *Revista de Estudios Políticos*, 154, 139–173.
- RIVERO, G. (2015): Heterogeneous preferences in multidimensional spatial voting models: Ideology and nationalism in Spain. *Electoral Studies*, 40, 136–145.
- RODON, T., GUINJOAN, M. (2018): When the context matters: Identity, secession and the spatial dimension in Catalonia. *Political Geography*, 63, 75–87.
- RODÓ-ZÁRATE, M. (2020): Gender, nation, and situated intersectionality: The case of Catalan pro-independence feminism. *Politics & Gender*, 16, 608–636.
- ROHLA, R., JOHNSTON, R., JONES, K., MANLEY, D. (2018): Spatial scale and the geographical polarization of the American electorate. *Political Geography*, 65, 117–122.

- ROKKAN, S., URWIN, D. (1983): *Economy, territory, identity: Politics of West European peripheries*. Sage, London.
- ROMERO-VIDAL, X. (2019): Two temperatures for one thermostat: The evolution of policy attitudes and support for independence in Catalonia (1991–2018). *Nations and Nationalism*, 26, 960–978.
- SANJAUME-CALVET, M., RIERA-GIL, E. (2020): Languages, secessionism and party competition in Catalonia: A case of de-ethnicising outbidding? *Party Politics*, 1–20.
- SAVIĆ, B. (2014): Where is Serbia? Traditions of spatial identity and state positioning in Serbian geopolitical culture. *Geopolitics*, 19, 3, 684–718.
- SAXTON, G., BENSON, M. (2008): Means, motives and opportunities in ethno-nationalist mobilization. *International Interactions*, 34, 1, 53–83.
- SAYER, A. (2010): *Method in social science: A realist approach*, 2nd edition. Routledge, New York.
- SERRANO, I. (2013): Just a matter of identity? Support for independence in Catalonia. *Regional and Federal Studies*, 23, 5, 523–545.
- SERRANO, I. (2020): Ethnic alignment in divided regions: Individual and contextual factors. *Territory, Politics, Governance*, 8, 4, 532–552.
- SERRANO, I., BONILLO, A. (2017): Boundary shifts and vote alignment in Catalonia. *Ethnicities*, 17, 3, 371–391.
- SHIN, M. (2001): The politicization of place in Italy. *Political Geography*, 20, 3, 331–352.
- SHIN, M., AGNEW, J. (2002): The geography of party replacement in Italy, 1987–1996. *Political Geography*, 21, 2, 221–242.
- SHULMAN, S. (2002): Challenging the civic/ethnic and West/East dichotomies in the study of nationalism. *Comparative Political Studies*, 35, 5, 554–585.
- SCHAKEL, A. (2013): Nationalisation of multilevel party systems: A conceptual and empirical analysis. *European Journal of Political Research*, 52, 2, 212–236.
- SIDDIQI, F. (2010): Nation-formation and national movement(s) in Pakistan: A critical estimation of Hroch's stage theory. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and ethnicity*, 38, 6, 777–792.
- SIROKY, D., CUFFE, J. (2015): Lost autonomy, nationalism and separatism. *Comparative Political Studies*, 48, 1, 3–34.

- SIROKY, D., MUELLER, S., FAZI, A., HECHTER, M. (2021): Containing nationalism: Culture, economics and indirect rule in Corsica. *Comparative Political Studies*, 54, 6, 1023–1057.
- SMITH, A. D. (1986): *The ethnic origins of nations*. Blackwell Publishing, Oxford.
- SMITH, A. D. (1991): *National identity*. Penguin Books, London.
- SMITH, A. D. (1998): *Nationalism and modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. Routledge, London.
- SORENS, J. (2005): The cross-sectional determinants of secessionism in advanced democracies. *Comparative Political Studies*, 38, 3, 304–326.
- SPURNÁ, P. (2008a): Geograficky vážená regrese: metoda analýzy prostorové nestacionarity geografických jevů. *Geografie*, 113, 2, 21–35.
- SPURNÁ, P. (2008b): Prostorová autokorelace: všudypřítomný jev při analýze prostorových dat? *Sociologický časopis*, 44, 4, 767–787.
- STATISTIČNI URAD (2021): Plebiscit za samostojnost in neodvisnost. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, <https://bit.ly/3b6Bk3S> (cit. 17. 9. 2021).
- STEHLE, S. (2021): Mapping mediascapes: Exploring the semantic and geographic spaces of Catalonia's 2015 independence movement through digital news. *The Professional Geographer*, 73, 1, 150–159.
- STILZ, A. (2009): Civic nationalism and language policy. *Philosophy and Public Affairs*, 37, 3, 257–292.
- STOKES, D. (1967): Parties and the nationalization of electoral forces. In: Chambers, W., Burnham, W. (eds.): *The American party systems: Stages of political development*. Oxford University Press, Oxford, 182–202.
- SWYNGEDOUW, E. (2000): Authoritarian governance, power, and the politics of rescaling. *Environment and Planning D: Society & Space*, 18, 1, 63–76.
- ŠIMON, M. (2015): Measuring phantom borders: The case of Czech/Czechoslovakian electoral geography. *Erdkunde*, 69, 2, 139–150.
- TAMIR, Y. (1995): *Liberal nationalism*. Princeton University Press, Princeton.
- TAPIADOR, F., MEZO, J. (2009): Vote evolution in Spain, 1977-2007: A spatial analysis at the municipal scale. *Political Geography*, 28, 5, 319–328.
- TAYLOR, P. J. (1994): The state as container: Territoriality in the modern world-system. *Progress in Human Geography*, 18, 2, 151–162.

- TERLOUW, K., VAN GORP, B. (2014): Layering spatial identities: The identity discourses of new regions. *Environment and Planning A*, 46, 4, 852–866.
- TERRADAS, I. (1990): Catalan identities. *Critique of Anthropology*, 10, 2-3, 39–50.
- TILLY, C. (1994): The time of states. *Social research*, 61, 2, 269–295.
- TOUQUET, H. (2012): The Republika Srpska as a strong nationalizing state and the consequences for postethnic activism. *Nationalities Papers*, 40, 2, 203–220.
- TREMLETT, G. (2017): Catalonia’s regional election unlikely to heal bitter divisions. *The Guardian*, <https://bit.ly/2xJ6mPk> (cit. 17. 9. 2021).
- TREVOR-ROPER, H. (1983): The invention of tradition: The Highland tradition of Scotland. In: Hobsbawm, E., Ranger, T. (eds.): *The invention of tradition*. Cambridge University Press, Cambridge, 15–41.
- VACZI, M., BAINER, A., WHIGHAM, S. (2018): Where extremes meet: Sport, nationalism, and secessionism in Catalonia and Scotland. *Nations and Nationalism*, 26, 943–959.
- VAINIKKA, J. (2012): Narrative claims on regions: Prospecting for spatial identities among social movements in Finland. *Social and Cultural Geography*, 13, 6, 587–605.
- VALLBÉ, J., MAGRE, J., TOMÀS, M. (2018): Being metropolitan: The effects of individual and contextual factors on shaping metropolitan identity. *Journal of Urban Affairs*, 40, 1, 13–30.
- VAN EVERA, S. (1997): *Guide to methods for students of political science*. Cornell University Press, New York.
- VEEMAA, J. (2012): Internationalizing the spatial identity of cross-border cooperation. *European Planning Studies*, 20, 10, 1647–1666.
- VILALTA Y PERDOMO, C. J. (2004): The local context and the spatial diffusion of multiparty competition in Urban Mexico, 1994-2000. *Political Geography*, 23, 4, 403–423.
- VILAR, P. (1977): *La Catalogne dans l’Espagne moderne: Recherches sur les fondements économiques des structures nationales*. Flammarion, Paris.
- VILAR, P. (1980): Spain and Catalonia. *Review*, 3, 4, 527–577.
- VRÁBLÍKOVÁ, K. (2014): How context matters? Mobilization, political opportunity structures, and nonelectoral political participation in old and new democracies. *Comparative Political Studies*, 47, 2, 203–229.

- WALLERSTEIN, I. (2006): *World-systems analysis: An introduction*, 2nd ed. Duke University Press, Durham.
- WEBER, E. (1999): *Peasants into Frenchmen: The modernization of rural France, 1870–1914*. Stanford University Press, Stanford.
- WILSON-DAILY, A., KEMMELMEIER, M. (2021a): Who is on our side? Complexities of national identification among native and immigrant youth in Catalonia. *Journal of Youth Studies*, 24, 8, 994–1014.
- WILSON-DAILY, A., KEMMELMEIER, M. (2021b): Youth perceptions of voting participation in the midst of Catalonia's active struggle for independence. *Youth & Society*, 53, 1, 76–103.
- YACK, B. (1996): The myth of the civic nation. *Critical Review*, 10, 2, 193–211.
- YIFTACHEL, O. (1999): Between nation and state: 'Fractured' regionalism among Palestinian-Arabs in Israel. *Political Geography*, 18, 3, 285–307.
- YIN, R. (2009): *Case study research: Design and methods*. Sage, London.
- ZOGRAFOS, C., MARTÍNEZ-ALIER, J. (2009): The politics of landscape value: A case study of wind farm conflict in rural Catalonia. *Environment and Planning A*, 41, 7, 1726–1744.
- ZUBER, Ch. (2020): Explaining the immigrant integration laws of German, Italian and Spanish regions: sub-state nationalism and multilevel party politics. *Regional Studies*, 54(11), 1486–1497.

9 Přílohy

Tato příloha obsahuje dodatečné tabulkové informace k jevům diskutovaným v analytické části této dizertační práce. Následuje seznam tabulek v přílohách a vlastní tabulky, jež jsou odkazované v textu této práce.

Seznam příloh

Tabulka S1: Logistický regresní model preferencí pro federalizaci (první vlna mobilizace).	307
Tabulka S2: Logistický regresní model preferencí pro federalizaci (druhá vlna mobilizace).	308
Tabulka S3: Logit model preferencí federalizace v severním Katalánsku (první vlna).309
Tabulka S4: Logit model preferencí federalizace v severním Katalánsku (druhá vlna).310
Tabulka S5: Logit model preferencí federalizace v metropolitním Katalánsku (první vlna).	311
Tabulka S6: Logit model preferencí federalizace v metropolitním Katalánsku (druhá vlna).	312

Tabulka S1: Logistický regresní model preferencí pro federalizaci (první vlna mobilizace)

	[a] Před 1. vlnou		[b] 1. vlna mobilizace	
	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>
Etnický původ (<i>ref. kastilský původ</i>)				
Katalánský původ	1,211	1,307	1,099	1,023
Narození v Katalánsku–smíšené rodiče	1,177	1,195	1,149	0,929
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,137	1,051	1,023	0,821
Jazyková příslušnost (<i>ref. pouze či predominantně španělština</i>)				
Pouze katalánština	4,391 ^{***}	4,508 ^{***}	3,413 ^{***}	3,338 ^{***}
Predominantně katalánština	3,176 ^{***}	2,927 ^{***}	2,877 ^{***}	3,012 ^{***}
Stejně katalánština i španělština	1,646 ^{***}	1,181	1,709 [*]	1,740
Dosažené vzdělání (<i>ref. základní škola či bez vzdělání</i>)				
Univerzitní	3,040 ^{***}	2,462 ^{***}	2,632 ^{***}	2,265 ^{***}
Středoškolské	1,663 ^{***}	1,473 ^{**}	1,414 ^{**}	1,119
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (<i>ref. nezaměstnaný</i>)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,797 ^{**}	1,181	2,089 ^{**}	1,726 [*]
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,078	0,990	0,853	0,911
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,985	0,830	1,102	1,063
Důchodce, student, či v domácnosti	1,444 ^{**}	1,054	1,106	1,019
Výše příjmů (<i>ref. méně než 1 001 €</i>)				
2 001 € a více	1,962 ^{***}	1,744 ^{**}	1,799 ^{***}	1,241
1 001–2 000 €	1,457 ^{**}	1,413 [*]	1,533 ^{**}	1,183
Náboženská afiliace (<i>ref. agnostik či ateista</i>)				
Praktikující katolík		0,377 ^{***}		0,343 ^{***}
Nepraktikující katolík		0,495 ^{***}		0,443 ^{***}
Jiná denominace		1,217		0,695
Velikost obce (<i>ref. 50 001–1 000 000 obyvatel</i>)				
10 000 obyvatel či méně		0,945		1,472 [*]
10 001–50 000 obyvatel		0,890		1,433 [*]
Více než 1 000 000 obyvatel		1,437 [*]		1,565 [*]
Věková skupina (<i>ref. více než 64 let</i>)				
18–34 let		0,407 ^{***}		0,692
35–64 let		0,833		1,083
Gender (<i>ref. žena</i>)				
Muž		2,122 ^{***}		2,062 ^{***}
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,261 / 0,064	0,354	0,346 / 0,054	0,412

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci federalizace je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka S2: Logistický regresní model preferencí pro federalizaci (druhá vlna mobilizace)

	[c] Před 2. vlnou		[d] 2. vlna mobilizace	
	Model 1-2	Model 3	Model 1-2	Model 3
Etnický původ (ref. kastilský původ)				
Katalánský původ	1,090	0,742	1,455*	0,853
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	1,335*	0,833	1,370*	0,797
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,410**	1,017	1,568**	0,943
Jazyková příslušnost (ref. pouze či predominantně španělština)				
Pouze katalánština	3,100***	3,764***	3,868***	4,231***
Predominantně katalánština	2,498***	2,716***	3,626***	3,523***
Stejně katalánština i španělština	2,190***	1,535	3,200***	2,715***
Dosažené vzdělání (ref. základní škola či bez vzdělání)				
Univerzitní	3,024***	2,804***	4,495***	4,389***
Středoškolské	2,151***	1,893***	3,040***	2,867***
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (ref. nezaměstnaný)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,139	0,912	1,634	1,183
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	0,860	0,713	1,063	1,074
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,773	0,651	1,014	1,177
Důchodce, student, či v domácnosti	0,916	0,911	1,018	0,970
Výše příjmů (ref. méně než 1 001 €)				
2 001 € a více	2,425***	1,939***	1,594**	1,386
1 001–2 000 €	1,565**	1,350*	1,284	1,166
Náboženská afiliace (ref. agnostik či ateista)				
Praktikující katolík		0,214***		0,381***
Nepraktikující katolík		0,391***		0,665**
Jiná denominace		0,736		0,399**
Velikost obce (ref. 50 001–1 000 000 obyvatel)				
10 000 obyvatel či méně		0,797		1,039
10 001–50 000 obyvatel		0,947		0,978
Více než 1 000 000 obyvatel		1,384*		0,978
Věková skupina (ref. více než 64 let)				
18–34 let		0,684		0,519*
35–64 let		1,122		0,911
Gender (ref. žena)				
Muž		1,373**		1,467**
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,408 / 0,130	0,494	0,436 / 0,124	0,490

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci federalizace je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka S3: Logit model preferencí federalizace v severním Katalánsku (první vlna)

	[a] Před 1. vlnou		[b] 1. vlna mobilizace	
	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>
Etnický původ (<i>ref. kastilský původ</i>)				
Katalánský původ	1,044	1,295	0,554	0,811
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	1,158	1,220	1,043	0,982
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	0,736	0,629	0,637	0,619
Jazyková příslušnost (<i>ref. pouze či predominantně španělština</i>)				
Pouze katalánština	8,029 ^{***}	6,889 ^{***}	5,540 ^{***}	3,241 ^{**}
Predominantně katalánština	6,406 ^{***}	5,036 ^{**}	3,931 ^{**}	4,642 ^{**}
Stejně katalánština i španělština	1,866	1,064	2,481	5,812
Dosažené vzdělání (<i>ref. základní škola či bez vzdělání</i>)				
Univerzitní	3,173 ^{***}	2,815 ^{**}	2,280 [*]	2,029
Středoškolské	1,490 [*]	1,589 [*]	0,739	0,672
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (<i>ref. nezaměstnaný</i>)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,508	0,972	4,766 ^{**}	3,274 [*]
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,042	1,433	0,885	0,905
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,596	0,650	1,539	1,469
Důchodce, student, či v domácnosti	1,533	1,222	1,331	1,160
Výše příjmů (<i>ref. méně než 1 001 €</i>)				
2 001 € a více	3,134 ^{***}	2,564 ^{**}	4,421 ^{***}	3,687 ^{**}
1 001–2 000 €	1785 [*]	1,661	2,662 ^{**}	2,009 [*]
Náboženská afiliace (<i>ref. agnostik či ateista</i>)				
Praktikující katolík		0,329 ^{**}		0,456
Nepraktikující katolík		0,372 ^{***}		0,474 [*]
Jiná denominace		1,996		0,453
Velikost obce (<i>ref. 50,001–1,000,000 obyvatel</i>)				
10 000 obyvatel či méně		1,767		1,953
10 001–50 000 obyvatel		1,552		2,033
Více než 1 000 000 obyvatel		-		-
Věková skupina (<i>ref. více než 64 let</i>)				
18–34 let		0,289 ^{**}		0,379
35–64 let		0,838		1,100
Gender (<i>ref. žena</i>)				
Muž		1,902 ^{**}		1,802 [*]
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,216 / 0,097	0,346	0,242 / 0,099	0,333

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci federalizace je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka S4: Logit model preferencí federalizace v severním Katalánsku (druhá vlna)

	[c] Před 2. vlnou		[d] 2. vlna mobilizace	
	Model 1-2	Model 3	Model 1-2	Model 3
Etnický původ (ref. kastilský původ)				
Katalánský původ	0,625	0,603	1,237	1,416
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	0,813	1,073	1,221	1,235
Narozen v Katalánsku–kastilští rodiče	0,878	3,322	1,341	1,827
Jazyková příslušnost (ref. pouze či predominantně španělština)				
Pouze katalánština	8,812 ^{***}	9,721 ^{**}	9,701 ^{***}	12,621 ^{**}
Predominantně katalánština	4,400 [*]	6,977 [*]	3,386 [*]	2,453
Stejně katalánština i španělština	2,160	0,628	5,131 ^{**}	4,161
Dosažené vzdělání (ref. základní škola či bez vzdělání)				
Univerzitní	7,093 ^{***}	5,138 [*]	2,897 [*]	5,246 [*]
Středoškolské	2,244 [*]	3,575 [*]	1,788	1,347
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (ref. nezaměstnaný)				
Zaměstnavatel či živnostník	2,067	3,870	4,523	5,540
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	0,312	2,890	1,892	8,457 [*]
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,544	1,862	1,041	2,737
Důchodce, student, či v domácnosti	1,742	2,821	1,153	3,268
Výše příjmů (ref. méně než 1 001 €)				
2 001 € a více	2,287	1,315	2,063	1,324
1 001–2 000 €	1,208	1,039	2,497 [*]	2,838
Náboženská afiliace (ref. agnostik či ateista)				
Praktikující katolík		0,066 ^{**}		0,683
Nepraktikující katolík		0,346 [*]		1,495
Jiná denominace		0,607		0,243
Velikost obce (ref. 50,001–1,000,000 obyvatel)				
10 000 obyvatel či méně		0,795		2,460
10 001–50 000 obyvatel		0,722		2,292
Více než 1 000 000 obyvatel		-		-
Věková skupina (ref. více než 64 let)				
18–34 let		0,112 [*]		0,679
35–64 let		0,272		2,242
Gender (ref. žena)				
Muž		2,950 [*]		1,296
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,437 / 0,193	0,572	0,433 / 0,145	0,566

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci federalizace je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka S5: Logit model preferencí federalizace v metropolitním Katalánsku (první vlna)

	[a] Před 1. vlnou		[b] 1. vlna mobilizace	
	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 1-2</i>	<i>Model 3</i>
Etnický původ (<i>ref. kastilský původ</i>)				
Katalánský původ	1,546*	1,583*	1,212	1,041
Narození v Katalánsku–smíšené rodiče	1,197	1,289	1,209	0,953
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,249	1,216	1,019	0,820
Jazyková příslušnost (<i>ref. pouze či predominantně kastilština</i>)				
Pouze katalánština	4,996***	4,771***	3,837***	4,091***
Predominantně katalánština	2,964***	2,917***	3,455***	3,284***
Stejně katalánština i španělština	1,921**	1,480	1,724	1,643
Dosažené vzdělání (<i>ref. základní škola či bez vzdělání</i>)				
Univerzitní	3,525***	2,179***	3,105***	2,610***
Středoškolské	2,137***	1,573**	1,995***	1,457*
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (<i>ref. nezaměstnaný</i>)				
Zaměstnavatel či živnostník	1,604*	1,001	1,679	1,514
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	1,023	0,803	0,817	0,927
Zaměstnanec v soukromém sektoru	1,174	0,896	0,905	0,832
Důchodce, student, či v domácnosti	1,459*	0,923	1,062	1,061
Výše příjmů (<i>ref. méně než 1 001 €</i>)				
2 001 € a více	1,576*	1,483	1,445	0,928
1 001–2 000 €	1,288	1,273	1,283	0,961
Náboženská afilience (<i>ref. agnostik či ateista</i>)				
Praktikující katolík		0,546**		0,266***
Nepraktikující katolík		0,605**		0,402***
Jiná denominace		1,405		0,699
Velikost obce (<i>ref. 50 001–1 000 000 obyvatel</i>)				
10 000 obyvatel či méně		0,818		1,286
10 001–50 000 obyvatel		0,881		1,293
Více než 1 000 000 obyvatel		1,304		1,429
Věková skupina (<i>ref. více než 64 let</i>)				
18–34 let		0,455**		0,815
35–64 let		0,850		1,199
Gender (<i>ref. žena</i>)				
Muž		2,201***		2,083***
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,309 / 0,070	0,388	0,407 / 0,064	0,474

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci federalizace je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka S6: Logit model preferencí federalizace v metropolitním Katalánsku (druhá vlna)

	[c] Před 2. vlnou		[d] 2. vlna mobilizace	
	Model 1-2	Model 3	Model 1-2	Model 3
Etnický původ (ref. kastilský původ)				
Katalánský původ	1,197	0,809	1,415*	0,743
Narození v Katalánsku–smíšení rodiče	1,342	0,803	1,287	0,651
Narození v Katalánsku–kastilští rodiče	1,421**	0,933	1,580**	0,838
Jazyková příslušnost (ref. pouze či predominantně španělština)				
Pouze katalánština	3,067***	3,572***	4,224***	3,935***
Predominantně katalánština	2,589***	2,504**	5,192***	5,091***
Stejně katalánština i španělština	2,235***	1,561	3,337***	2,611**
Dosažené vzdělání (ref. základní škola či bez vzdělání)				
Univerzitní	2,710***	2,588***	4,931***	4,602***
Středoškolské	2,118***	1,842***	3,700***	3,638***
Typ zaměstnání a ekonomické aktivity (ref. nezaměstnaný)				
Zaměstnavatel či živnostník	0,959	0,879	1,378	0,980
Zaměstnanec ve veřejném sektoru	0,975	0,736	0,928	0,888
Zaměstnanec v soukromém sektoru	0,787	0,652*	0,985	1,075
Důchodce, student, či v domácnosti	0,812	0,840	0,997	0,891
Výše příjmů (ref. méně než 1 001 €)				
2 001 € a více	2,506***	2,022***	1,452*	1,285
1 001–2 000 €	1,701***	1,468*	1,068	0,999
Náboženská afiliace (ref. agnostik či ateista)				
Praktikující katolík		0,255***		0,346***
Nepraktikující katolík		0,400***		0,642**
Jiná denominace		0,739		0,401*
Velikost obce (ref. 50 001–1 000 000 obyvatel)				
10 000 obyvatel či méně		0,741		1,426
10 001–50 000 obyvatel		1,045		1,098
Více než 1 000 000 obyvatel		1,360		0,994
Věková skupina (ref. více než 64 let)				
18–34 let		0,778		0,596
35–64 let		1,283		0,960
Gender (ref. žena)				
Muž		1,233		1,498**
Nagelkerke Pseudo R-Square	0,407 / 0,136	0,499	0,433 / 0,137	0,493

Poznámka: Referenční skupina pro preferenci federalizace je preference pro status quo či centralizaci. Sloupec *Model 1-2* obsahuje (pro úsporu místa) dva samostatné modely, etno-kulturní a socioekonomický. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.